

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03821

ALE VERK

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

דרייצנטער באַנד

אַלט-ניי-כתרילעווקע

ווילנע-וואַרשע 1925

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן און פאר-
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרוםאפריקע און אין ענגלאנד

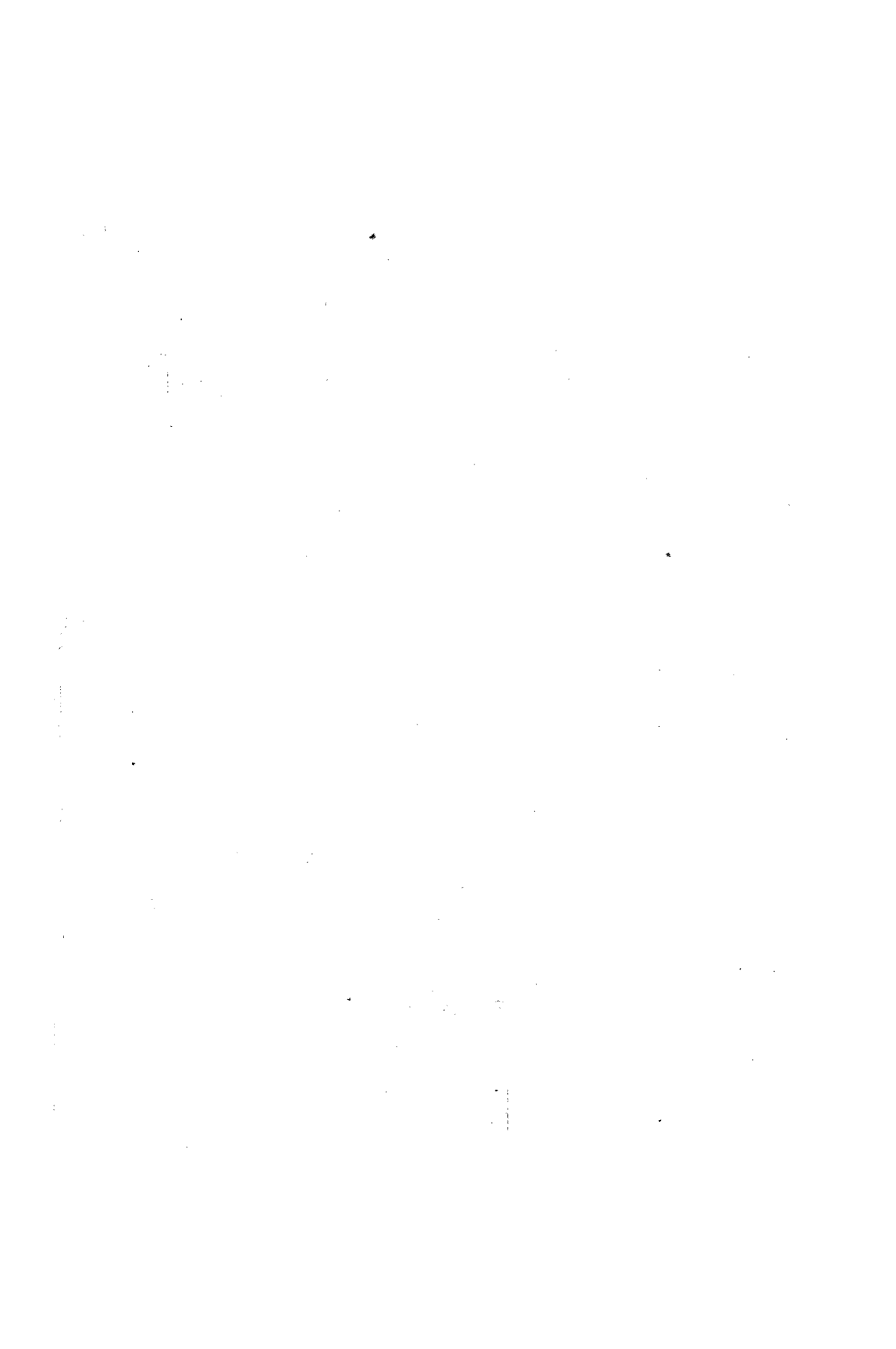

Copyright 1917, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלוםעליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט דער אמעריקאנער אויסגאבע.

„Szolem-Alejem T. XIII. „Alt-Naj-Kasrilewke“.
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA.

אלמ-ניי=כתרילעווקע

א י נ ה א ל מ

7	בתרילעווקער נשרפים
61	דאָס נייע בתרילעווקע
129	בתרילעווקער מושב־זקנים
141	אַ פּסח'יגע עקספּראָפּרִיאַציע
155	מילכיגס
165	אַ גרינגער תענית
179	צוויי טוידטע
201	תרוסת

כתרילעווקער נשרפים

(א מעטה פון די קלוינע מענשעלעך).

געשריבען אין יאָהרען 1903 — 1910

כתרילעווקער נשרפים

קאפיטעל א.

די אויסדערוועהלטע.

די גרויסע, שענע, אלטע גויישע שטאָדט יעהופעי, וואָס האָט זיך פון פאר טויענד יאָהרען, נאָך בימי וולאָדמיר דעם הייליגען, צעוואָרפען אין דער לענג און אין דער ברייט, באַרג אַרָפּ, באַרג אַרויף, אויפ'ן ברעג פונ'ם אלטען גרויען דניעפר, האָט שוין לאַנג אזעלכע מינים אידען נישט געזעהען, ווי איינמאָל אין אַ פריהמאָרגען — סוף זומער איז דאָס געווען. מע קאָן נישט זאָגן, אז די דאָזיגע נישט-אידישע שטאָדט איז, חלילה, זשערנע אַ אידען אויף אַ רפואה. אדרבא, עס איז בעוואוסט, אז זי האָט צו טהון פון קדמונים נאָך מיט אידען, גלייך ווי איהר פעהלט שוין מעהר נישט, ווי מע זאָגט, קיין זאך, נאָך אידען און קאָפּוועהטיג. ווען איהר זאָלט נישט קומען אַהין צו פאָהרען, אָדער ווען איהר זאָלט דאָרט נישט עפענען אַ בלאַט-צייטונג, איז דאָס ערשטע, וואָס קומט אַיך פאַר די אויגען — „אידען“. אזוי פיעל און אזוי פיעל אידען האָבען זיך אָנגעגעבען אין אוניווערזיטעט — און מע האָט זיי נישט צוגענומען. אזוי פיעל און אזוי פיעל אידען האָט מען געפאָקט ביינאָכט אויף אַיין „אַבלאווע“ — און מע האָט זיי יאָ צוגענומען. אַשטייגער, ס'זאָל זיך אַמאָל טרעפּען, חלילה,

פערקעהרט: אז די אידען פון אוניווערויסעט זאל מען יא צונעמען, און די פון „אָבלאוועס“ נישט — דאָס איז אַ זאך, וואָס עס קאָן נישט זיין, אזוי ווי עס קאָן נישט זיין, למשל, אז בעת איהר זענט שטארק הונגעריג, זאלט איהר על-פי טעות טרעפען מיט'ן ביסען צו יענעם אין מויל אַרײַן.

הכלל, וואָס זשע זענען דאָס געווען פאר אַ מינים אידען אין יענעם פריהמאָרגען, וואָס מיר דערצעהלען? — דאָס זענען געווען כתרילעווקער בעלי-בתים. און נישט נאָר סתם בעלי-בתים, נאָר אויסגעקליבענע, אויסדערוועהלטע צוליעב זעהר-זעהר אַ וויכטיגער זאך, צוליעב זעהר-זעהר אַ גרויסער מצוה; דאָס זענען געווען איינס אין איינס, די שענסטע, די חשוב'סטע בעלי-בתים פון שטאָרט, דער סאמע צימעס פון כתרילעווקע. איך וואָלט אייך זיי אָנגע-רופען ביי די נעמען — איז נישט נויטיג. אַ כתרילעווקער איד, איין עוסק במצוה, זוכט נישט ביי דער וועלט קיין כבוד און איז נישט געוועהנט געוואָרען, אז זיין נאָמען זאל זיין געדרוקט אין דרויסען אויף די בלעטער; פאר איהם איז גענוג דאָס ביסעל כבוד, וואָס ער האָט אויפ'ן אָרט, און ער דאַנקט גאָט, אז ער ווערד האַטש נישט געזידעלט פון די זייניגע...

צווישען די דאָזיגע אויסדערוועהלטע איז געווען איינער איין עלטערער, נאָר איין אלטער מאַן, אַ איד אַ זון, אַריבער שמונים, וואָס געהט שוין איינגעבויגען, אָנגעלעהנט אויף איין אלטען שטע-קען, אָבער ער האַלט זיך נאָך, קיין עין-הרע, נאנץ נישקשה'דיג. אָנגעטהאָן איז ער געווען שבת'דיג: אין אַ זיידענער שרייענדיגער רעזעוואַלקע, אָהן אַרבעט, אויף איין אלטער נאָר אַטלעסענער צע-האַטער קאַפּאַטע, מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאַפּ און מיט שיך און זאָקען אויף די פיס. דער איבעריגער עולם איז שוין געווען נישט אזוי יום-טוב'דיג אָנגעטהאָן. דערפאר זענען זיי אָבער גע-ווען יום-טוב'דיג געשטימט. גענאָנען מיט אימפעט, אַ ביסעל אָנגעצויגען, נערווען, געטראַגען בייכיגע טליתות-פילינס און זאָגן טיקעס, משונה-מאָדנע גרויסע פאַראַסאָלען, וואָס נאָר איין גאָט

ווייסט דעם אמת — אויף וואָס בעדאַרף מען זיי, אז קיין רעגען
 נעהט נישט און די זון ברענט נישט? דער מחבר פון דער דאָר-
 זיגער געשיכטע האָט שוין לאַנג בעמערקט, אז עס געפינען זיך
 אידען אזוינע, וואָס קאָנען זיך נישט צעשיידען מיט'ן שירם סאי
 זומער, סאי ווינטער. וויפיעל איך האָב מיך שוין אָנגעזעהען אויף
 מיין לעבען מיט די דאָזיגע מינים אידען, האָב איך נאָך כמעט
 קיינמאָל נישט געזעהען, דער שירם זאָל זיין ביי זיי אין אויפ-
 געשטעלטער איבער'ן קאָפּ, ווי עס וואָלט, אייגענטליך, בעדאַרפט
 צו זיין. מעהרסטענטייל בעגעגענט איהר א אידען לויפען איינ-
 געבויגען, דער ווינד בלאָזט, שמייסט אין פנים אַרײַן, צענעמט
 איהם די פאָלעס פון דער קאָפּטע און פערקאַטשעט איהם פון
 הינטען, מחילה, איבער'ן קאָפּ — און ער מיט'ן שירם: טיאָפּ-
 טיאָפּ, פיטשפאַטש איבער די ליטקעס פון די פיס. איך בין א
 בעלן געווען אַמאָל אָפּשטעלען אזא אידען, בעטראַכטען דעם שירם,
 איהם געמען אין האַנד אַרײַן — ווענט ער, נישקשה, שענע עט-
 ליכע פונט. ס'איז איהם כמעט אונמעגליך צו עפענען. און אז
 איהר האָט איהם שוין אויפגעפענט, מענט איהר זיך שוין גע-
 זעגענען: איהר וועט איהם צוריק אזוי ניך נישט פערמאַכען. די
 שטעקלעך זיינע שטעלען זיך פאָפּעריק מיט די קעפלעך אַרויף, און
 פון דעם שירם ווערד א מין פאַראַשווט, וואָס ביי א רעכטען ווינד
 קאָן דאָס אַײַך, חלילה, אויפהויבען און אַוועקטראָגען אינאיינעם
 מיט'ן זאָנטיק ווייט-ווייט אַרויף, אונטער דער חמאַרע, כמעט ווי
 מיט אַײַן אַעראָפּלאַן... נאָר לאָמיר אַוועקוואַרפען די זאָנטיקעס
 און זיך אומקעהרען צוריק צו אונזערע אידען.

גענאַנגען זענען זיי געשמיידיג, גלייך ווי עמיצער וואָלט זיי
 געטריבען האַלד-אינדאַקען, אָדער גלייך ווי זיי וואָלטען מורא
 האָבען פערשפעטיגען ערגיץ אויף א שמחה, א סעודה אָדער אזוי
 אַײַן אסיפה. און גערעדט האָבען זיי הויך אויף א קול, און אַלע
 אינאיינעם, און מיט הענד, ווי געוויינטליך. נאָר זעלטען האָט
 געטראָפען, אז מע האָט זיך אָפּגעשטעלט, פערלעגט די הענד אַרויף-

טער און בעטראכט די הויכע שענע רייכע מויערען פון שטאָרט, זיך נאָרנישט געקאָנט זאָט אָנקוקען.

— געפעלט אייך, אשטיינער, אָט דאָס הייזעל? — רופט זיך אָן איינער, פּעררוקט דאָס היטעל, אָטהעמט ווי אַ בלאָדזאָס און מאַכט מיט די זייטען, ווי איין איינגעמיערט פּערדעל. — איהר זענט עפעס אַ מבין אויף דאָס הייזעל? שוין איין מאָל אַ הייזעל! — יאָ, נישקשה פון אַ הייזעל, — ענטפּערט איהם דער אַנדערער שטיל און קוים וואָס ער זשיפעט.

— וואָס, רעכענט איהר, באַדאַרף עס קאָסטען, דאָס הייזעל? — מאַכט איינער אַ יאָדישליווער מיט גלאַנצענדיגע אויגען און נעמט זיך מיט בירדע הענר אונטער די זייטען.

— דאָס הייזעל? — ענטפּערט איהם איינער מיט אַ ברייטען שטערן, ווייזט אויס, אַ בעל-חשבון און אַ מבין אויף הייזער. — איך רעכען, אז דאָס הייזעל מיט'ן פּלאַץ באַדאַרף זיין ווערט אַט דאָ, אין דעם שטערטעל, נישט ווינציגער פון אַ מאַה אַלף.

— האַ-אַ-חא! — צעלאַכט זיך אַ יונגערמאַן מיט אַ בלאַס פנים, וואָס נאָר-וואָס האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף דעם אַ בערדעל. — מאַה אַלף, זאָגט איהר? לאָמיר עס אַלע פאַרמאָגען, וואָס מעהר...

— בהמא! — רופט זיך אָן דער יאָדישליווער מיט די גלאַס צענדיגע אויגען. — וויבאַלד אז ווינשען, לאָמיר זיך שוין בעסער ווינשען פאַרמאָגען, וואָס מען איז שולדיג אויפ'ן דאָזיגען הייזעל!... און עס קייטעלט זיך אַ שמועס וועגען הייזער, אַ לאַנגער שמועס, אָהן אַ שום צוועק; דאָס איז מעהר נישט אז איין אויס-רעד. אייגענטליך, זענען זיי שוין אַלע רעכט מיער פונ'ם געהן באַרג-אַרויף און וואָלטען אַלע חשק געהאַט זיך אָפּשטעלען אויף אַ ווילע איבערחאַפען דעם אָטהעם.

— אַפנים, ס'איז אייך שווערליך, רבי, צו געהן באַרג-אַרויף? אַפּשר וואָלט איהר אייך צוגעזעצט אָט דאָ ערגיץ אויף אַ ווילע אַפּרוהען?

דאָס איז געזאָגט געוואָרען צום אַלמען, וואָס איז געגאַנגען.
 נישט קוקענדיג אויף זיינע אַכציג יאָהר, מיט פעסטע טריט, אויף
 צופריהער. און אַלע אויסדערוועהלמע פון כתרילעווקע האָבען
 זיך אָפגעשטעלט אויף אַ וויילע, אויפגעהויבען די אויגען און גע-
 נומען זוכען איין אָרט פאַר'ן אַלמען אויף צו צוועצען זיך. נאָר
 אידער זיי האָבען צייט געהאַט אַרומקוקען זיך, וואו זיי זענען אין
 דער וועלט, איז אַרויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, אַ נפש,
 אַ בעוואָפּענטער פון אויבען ביז אַראָפּ, מיט אַ רויט פנים און מיט
 ווייסע הענטשקעס, און — גלויב אויף זיי! ... אַלע אויסדערוועהל-
 מע האָבען דערפיהלט, אַז ס'איז ביי זיי פערקיהלט געוואָרען דער
 מאַמע'ס מילך, און אַלע אויגען האָבען זיך געווענדט צום אַלמען,
 וואָס וועט ער זאָגען? דער אַלמער האָט אָבער נישט געזאָגט דאָס
 צווייטע וואָרט. ער האָט זיך נאָר אָנגעלעהנט אויפ'ן אַלמען שטע-
 קען און געגאַנגען מיט דיזעלבע פעסטע טריט פאַראויס, ווי איין
 אמת'ער גבור, און אַלע נאָך איהם, אזוי אַז דער אָנגעוואָפּענטער
 נפש איז געבליבען שטעהן אין דער הינהערפלעט, נישט צו וויסען,
 וואָס טהוט מען מיט זיי? פעהאַלמען? — ווייסט ער נישט פאַר
 וואָס? וועמען שטעהרען זיי? דורכלאָזען? — ווי אזוי ווערד
 מען נישט געוואָהר, וואָס דאָס זענען פאַר מינים בעשעפענישען
 אויף דער וועלט? האָט ער אויסגעדריעהט דעם קאָפּ צוריק און
 נאָכגעקוקט זיי מיט די אויגען ביז העט'העט אַרויף. דאָרט האָבען
 זיי זיך אָפגעשטעלט און אָנגעקלאָנגען אין אַ טויער פון אַ רייך
 גרויסאַרטיג הויז.

איצט פּרעגט זיך: וואוהין זענען דאָס געגאַנגען, אייגענטליך.
 די דאָזיגע אויסדערוועהלמע פון כתרילעווקע? צו וועמען און צו
 ליעב וואָס? דאָס איז מען געגאַנגען צו די נגידים קלויבען נדבות,
 בעמען ברויט, וועקען רחמנות אויף די אַרעמע עלענדע שטאַדט
 כתרילעווקע. איין אומגליק האָט געטראָפּען אין כתרילעווקע.
 איהר קענט מיר נישט פון נעכטען. איהר ווייסט, אַז אידן בין
 נישט קיין מענש פון אָנזאָגען שלעכטע בשורות. נאָר וואָס זאָל

מען טהון — עם איז געקומען די צייט, וואָס איהר דארפט עם
וויסען:

רבתי! כתרילעווקע איז אָפגעברענט געוואָרען!

קאָפיטעל ב.

פישעל רייסט די וועלט.

יא, ליעבע פריינד, כתרילעווקע איז אָפגעברענט געוואָרען.
נאָר איהר מיינט, עפּים גלאַט אזוי אָפגעברענט געוואָרען?
עם זענען דעם זומער, נישט צו פּערוזניגען, אָפגעברענט
געוואָרען גענוג אידישע שטערט און שטעדטלעך. נאָר וואָס דען?
ס'איז אַ חילוק; ברענען צו ברענען איז נישט גלייך. כתרילעווקע
האָט זיך געוואָלט, אַפּנים, אויספיינען פאַר דער וועלט, האָט זי
זיך אָנגערופען צו די איבעריגע אידישע שטערט: „וואָס? איהר
ברענט? האַ-חא! לאָזט מיך, אַט וועט איהר זעהען, ווי אַ שטאַדט
ברענט!“ און כתרילעווקע האָט זיך אָנגעצונדען ווי אַ ליכט...
נאָר ניין. מיר לאָזען איבער די בעשרייבונג פון כתרילעווקער
שרפה פאַר אונזער קאַלעגע, פישעל דעם קאַרעספּאַנדענט — דאָס
איז זיין אַרבייט. באַלד אויף מאָרגען נאָך דער גרויסער שרפה
האָט פישעל קאַרעספּאַנדענט, וואָס איז אַליין אויך אָפגעברענט
געוואָרען, קוים מיט'ן לעבען אַרויס, ערגיץ געקריגען מיט נסים
אַ טינט-און-פּעדער און האָט צעשיקט קאַרעספּאַנדענציעס אין
אַלע אידישע צייטונגען אין זעהר אַ שענער מליצה-שפּראַך און מיט
אַ זעלטען שענער האַנדשריפט, בזה הלשון:

„אַ קול אין הימעל טהוט זיך הערען! די טאַכטער כתרילעווקע
וויינט אויף איהר גרויסען אומגליק — זי וויל זיך נישט טרייסטען!
אַ בראַך אויף אַ בראַך! אַ וואונד אויף אַ וואונד! כתרילעווקע
איז נאָך נישט געקומען צו זיך נאָך דער „בהלה“, וואָס אויף איהר
איז געווען, האָט זיך אויסגעגאַסען אויף איהר אַ נייער גריס-צאָרן,
זי האָט אויסגעטרונקען דעם ביטערען כּוס פון גאָט'ס האַנד — אַ

פייער האָט אַראָפּגענידערט פּונ'ם הימעל און אָנגעצונדען די שטאָרט פון איין עק ביז'ן אנדערען עק, אויסגעלעקט ביז'ן אָפּגרונד — נישט געהאַט קיין רחמנות אויף די הייליגע בתי-מדרשים, און אויך קינדער, קליינע, זויגענדיגע פון דער ברוסט, זענען אַרויף מיט'ן פייעריגען פּלאַם אין הימעל אַרײַן. און אויך אַלטע מענ-שען, אָרעמע, קראַנקע און שוואַכע, זענען געווען איין עסענוואַרנ פאַר'ן פייער אינ'ם טאָג, וואָס גאָט האָט אונז געטהאָן בעשטראָפּען בכפּל כפּלים פאַר אונזערע גרויסע זינד, און אפילו אויף זיין היי ליגער תּורה האָט גאָט קיין רחמנות נישט געהאַט, זי איז פּער-ברענט געוואָרען אינאיינעם מיט'ן אַלטען בית-המדרש, און מיר געפינען זיך איצט אונטער דער דעק פּונ'ם הימעל עלענדע, נאַ-קעטע און באַרוויסע, הונגעריגע און דאָרשטיגע, און ווי די אינדען אויף די אויסגאַנגען פון די וואַסערען, אזוי קוקען אַרויס אונזערע אויגען צו אונזערע באַרעמהערציגע ברודער, די קינדער פון די באַרעמהערציגע: מיר בעטען אייך! דערבאַרעמט אייך! לייט-זעליגט אונז! לאַז אויפגעוועקט ווערען רחמנות אין אייערע גוטע הערצער און לאַזען אייערע בעוויליגטע הענד אויסשטרעקען אונז הילף וואָס ניכער, וואָרום מיר זענען פּעראַרעמט געוואָרען זעהר! זייט אונז אַ דערנעהרונג און לאַזט נישט פּערלורען געהן דאָס איבערגעבליבענע ביסעל יעקב!"...

דאָכט זיך, וואָס וואָלט געווען פאַר איין אומגליק, אז די דאָזיגע האַרצרייסענדיגע קאָרעספּאָנדענציע, וואָס איטליכס וואָרט פון איהר איז אַ זיפּץ און איטליכס אות — אַ טרער, זאָל טאַקו, חלילה, זיין געדרוקט אין אַ אידיש בלאַט? ניין. האָט מען גענומען פישעל'ס האַרעוואַניע נעבאָד צו פּערקירצען, קוועטשען און אַרויס-קוועטשען פון איהר דאָס תּמצית, און מע האָט ערגיץ אין אַ וויי-קעלע מיט נאַנץ קליינע אותיות אַרײַנגעקוועטשט קוים דריטהאַלבען שורה'לעך.

„אָפּגעברענט כתּרילעווקע, נישט בענאַנגען זיך אָהן מענש-ליכע קרבנות. מע בעט הילף“.

אמת, די צייטונגען פערענטפערען זיך אפילו, אז זיי זענען נישט שולדיג. זיי האָבען, זאָגען זיי, פונ'ם דאָזיגען פישעל פון כתרילעווקע כמעט אלע טאָג אַ קאָרעספּאָנדענציע; זיי זאָלען ווער לען, זאָגען זיי, דרוקען אלסדינג, וואָס דער דאָזיגער קאָרעספּאָנדענט שרייבט זיי, וואָלטען זיי בעדארפט, זאָגען זיי, אַרויסגעבען פון די קליינע מענשעלעך וועגען אַ בעזונדער בלאַט און האַלטען אַ בעזונדערע דרוק מיט בעזונדערע מענשען.

טאָקי נאָר חידושים און גענוג! קומט צו עפּיס, אזוי ווערד כתרילעווקע ביי איטליכען גרויס אין די אויגען. די זעלבע רעד-דאָקטאָרען און אַרויסגעבער, אז זיי האַלטען ביי אַרויסלאָזען נייע בלעטער מיט נייע ביכער, זשאַלעווען זיי נישט פאַר כתרילעווקע קיין לאַנגע שענע ברייטע פּראָספּעקטען, שעמען זיך ניט אַנרופען די קליינע מענשעלעך מיט'ן נאָמען „פּיעל געהרטע און זעהר געליעבטע אַבאָנענטען“. אמת, מיט קיין סך אַבאָנענטען אויף זייערע בלעטער אין כתרילעווקע קאָגען זיי זיך נישט בעריהמען — אַרום און אַרום האָבען זיי אין גאַנץ כתרילעווקע בסך-הכל איין אַבאָנענט, זיידעל, אונזער אַלטער בעקאָנטער זיידעל רב שעה'ס, וואָס ביי איהם געניסט שוין אויף צו לייענען אונזער קאָרעספּאָנדענט פישעל, און נאָך איהם אלע איבעריגע, וואָס גאהרען נאָך אַ געדרוקט וואָרט. נאָר וואָס געהער זיך עס אָן מיט פישלען? פאַר וואָס געהען זיינע אלע בריעה מיט אלע זיינע שרייבעכצען גלייך אונטער'ן טיש אין קויש אַרײַן, נאָך איידער מע ווייסט, וואָס דאָרטען שטעהט? פאַר וואָס, אז סע קומט אונטער אַ יום-טוב און דער רעדאָקטאָר טרעט-אַרויס מיט שענע געצאָקעטע ווערטער וועגען דעם פּאַלק ישראל, צעהיצט ער זיך און זאָגט:

„ווער האָט געצעהלט דעם שטויב פון יעקב'ען?

און ווער האָט גערעכענט די צאָהל פון די ריטער ישראל?״

מיינט ער נישט אויך די קליינע מענשעלעך בתוכם? צי, למשל, יענע מוסר-זאָגער, די וואָס זעצען-אויס אונזערע פעהלערען, רופען אונז אָן מיט די שענע נעמען „עקספּלאַטאַטאַטאָרען“, „וועלט-

פרעסערס", "בלוטוויגערס" וכדומה, — מיינען זיי דען נישט אויף די כתרילעווקער אידען בתוכם? כתרילעווקע מעג טאקי אויף זיך זאָגען: „צו אַ פגירה בין איך אויך אַ בהמה“.

מיינט נישט פון דעסטוועגען, אַז נאָך דער שרפה האָט מען זיך בענוגענט נאָר מיט פישעל'ס קאַרעספּאַנדענציעס אליין: עס זענען צעשיקט געוואָרען אויך בריעה — זעהר שענע מליצה-בריעה, טאקי פישעל'ס אַרבייט, בכל תפוצות-ישראל, אומעטום וואו עס איז פארהאן ערגיז א גביר מיט א נאָמען, וואָס לאָזט זיך הערען אויף דער וועלט: קיין יעהופעי, קיין אָדעס און קיין מאַסקווע, און קיין לאַנדאָן, און אפילו קיין פאַריז, צום גרויסען-גרויסען רויטר שילד אליין. עס זאָל אייך קיין חידוש נישט זיין, ווי קומט דאָס, וואָס כתרילעווקע זאָל אָנשפאַרען אַזש קיין פאַריז, צו רויטשילדען! שטעלט אייך פאַר אַ מעשה, אַז אַ צייט מיט יאָהרען פלעגט כתריר לעווקע בעקומען אלע ערב פסח פון פאַריז, פון רויטשילדען, אויף רב יוזיפ'על'ס אָדרעס הונדערט פראַנק מעות-חטים. אמת, שוין פון אַ צייט, אַז רויטשילד האָט אויפגעהערט זיי צו שיקען מעות-חטים, מע ווייסט נישט, פאַר וואָס; נאָר פון דעסטוועגען שרייבען זיי צו איהם בריוולעך אלע מאָל, ווען עס מאַכט זיך עפּים ביי זיי אַ שמחה אָדער, חלילה וחס, נישט אין אַזאַ שעה אויסגערערט זאָל זיין, איין אומגליק. אי, פאַר וואָס האָבען זיי פון איהם קיין שום תשובה נישט שוין אַזוי פיעל יאָהרען? דאָס איז קיין קשיא נישט! אפשר האָט זיך איהם צוגעגעסען ליעגען זייערע לאַנגע מנילות? — קרעפלעך עסען, זאָגט מען, ווערד אויך נמאס! און אפשר איז דער אָדרעס נישט געשריבען, ווי עס געהער צו זיין? און אפשר האָט זיך געטראַפּען דאָרטען ביי רויטשילדען אין פאַריז דאָס, וואָס, להבדיל, ביי פרעה מלך מצרים האָט זיך געטראַפּען, ווי אין פּסוק שטעהט: ויקם מלך חדש — ס'איז אויפגעשטאַנען איין אַנדער מלך, אשר לא ידע את יוסף — וואָס האָט זיך געמאַכט נישט וויסענדיג... איך רעד פון רויטשילד'ס סעקרעטאַר, פון דעם, וואָס געמט-אַפּ די פּאַסט און ליענט איבער אלע בריעה. די, וואָס געפּלען דעם

סערקטאָר, די בעווייזט ער איהם, און די בריעה, וואָס געפעלען איהם נישט, זאָגט ער: „זה חליפתי, זה כפרתי“ — און מאַרש אונטער'ן טיש... פאַר געוויס ווייס איך נישט; נאָר איך מין, אז אזוי בעדאַרף עס זיין.

הקיצור, איהר זעהט שוין, אז כתרילעווקע איז, ברוך השם, אזא שטאַדט, וואָס זי שטעהט אין פערבינדונג, קאַרעספּאַנדירט מיט דער גאַנצער וועלט. און וויבאַלד עס האָט זיך נאָר געטראָפּען ביי זיי דאָס גרויסע אומגליק, אזוי האָט מען שוין די רגע געגעבען צו וויסען דורך פישעל קאַרעספּאַנדענט, אויסגעפויקט איבער דער גאַנצער וועלט, און אַרויסגעקוקט: טאָמער וועט זיך עמיצער אָנ-רופּען אויף דער גרויסער צרה, וואָס זיי איז געשעהען.

קאַפיטעל ג.

כתרילעווקע ברענט ווי א ליכט.

פון וואָנען האָט זיך גענומען דאָס אומגליק? — פון דעם אַלעמען כתרילעווקער מרחץ, וואָס מיר האָבען עס שוין אַמאָל בע-שריבען. איין אַבאָפּעלעק האָט זיך איינמאָל אין א דאָנערשטאָג אָנגעצונדען, און עס האָט באַלד אַ האַפּ געטהאָן דעם דאָך, און עס האָט נישט געדויערט קיין סך — איז דאָס גאַנצע מרחץ געווען איין שטיק פייער. און אז „אָדס“ מיט „חוח'ן“, דער בעדער מיט דער בעדערין, זענען אַרויסגעשפרונגען פון באַד קוים לעבעדיגע, איז דאָס ערשטע, וואָס זיי איז געקומען אויף דער מחשבה: „אוי-וועה, דער רבי!“ — אין איין כהרף-עין איז „אָדס הראשון“ (דער בעדער) געווען אין שטוב, און ווי מע טראָגט אַ קליין קינד פון וויעגעלע, אזוי האָט ער אַרויסגעטראָגען דעם רב רב יוזיפעל אויף זיינע געזונדע גרויסע זענד, און רב יוזיפעל דער רב האָט ווי אַ קליין קינד זיך פערשמעלט די אויגען פונ'ם פייער, וואָס האָט בעלויכטען דעם גאַנצען טייך מיט די ווערבעס, מיט'ן געמיינעכטס, מיט אַ גאַנצען שטיק הימעל, וואָס אַהין האָט זיך געצויגען דאָס

פייער און זיך געקויקעלט דער רויך, דער געדיכטער רויך, דורכנז-
 זוארפען אלע מאָל גרויסע און קליינע פונקען, און אלץ האָט מיט אַ
 מאָל בעקומען איין אנדער פנים, אַ מאַדנעם חו, געוואָרען רויט: דער
 טייך רויט, דער הימעל רויט, די ווערבעס רויט, די מענשען רויט —
 רב יוזיפעל האָט נאָך קיינמאָל אזא מין רויטקייט און אזא מין
 ישענקייט נישט געזעהען, און ער האָט נישט געקאָנט איינהאַלטען
 זיך פון התפעלות. און אז „אַדם הראשון“ האָט איהם אנידער-
 געשטעלט אויף דער ערד, האָט ער אַ זאָג געטהאָן צו זיך אליין:
 „ווי שען איז נאָט'ס וועלמעל און וואונדערליך!“ — און האָט זיך
 אָבער באַלד פּערהאַפט און אַ קעהר געטהאָן זיך צו „אַדם“ מיט
 „חוי'ן“:

— קינדערלעך, האָט עס אייך, הלילה, נישט געשאַדט אין די
 נפשות? דאַנקען השם יתברך, וואָס איהר זענט נישט געשטראַפּט
 געוואָרען מיט פייער...

— נישט געשטראַפּט געוואָרען מיט פייער? — האָט זיך
 דער בערער נישט געקאָנט איינהאַלטען און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ
 ביטער געלעכטער. — מיט וואָס דען האָט אונז נאָט געשטראַפּט:
 מיט וואָסער?

— נישט דאָס מיין איך. — פּערענטפּערט זיך דער רב. —
 איך מיין דעם נס, וואָס מיר זענען ניצול געוואָרען מיט'ן לעבען,
 געלויבט דער בורא.

— מיט'ן לעבען? וואָס טויג אונז שוין דאָס לעבען, אַז מיר
 האָבען נישט קיין באַד?

— רעדסט ווי אַ קינד — מאַכט צו איהם רב יוזיפעל און
 פּערשטעלט זיך מיט ביירע הענד פונ'ם פייער — ווי אַ קינד
 רעדסט דו! וואו שטעהט דאָס געשריבען, אַז דו באַדאַרפסט האָ-
 בען אַ באַד? אַז דו ביזט געבוירען געוואָרען, ביזט דו דען גע-
 בוירען געוואָרען, נאַרעלע, מיט אַ באַד? צי דו האָסט גערעכענט
 איבער הונדערט יאָהר אויף יענער וועלט, אַם ירצה השם, קומען
 מיט אַ באַד? אַמאָל איז געווען אַ מלך...

און רב יוזיפעל האָט געוואָלט דערצעהלען זעהר אַ שענעם
משל מיט אַ מלך, ווי זיין שטינגער איז; האָט איהם דער בעדער,
מחילה, איבערגעשלאָגען סאַמע אין אָנהויב:

— וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? איהר טהוט בעסער
אַ קוק, זייט מוחל, ווי דאָס פייער קויסעלט זיך מיר עפּים, עפּים
אַהין, אין שטאָרט אַרײַן, און דער ווינט בלאָזט מיר עפּים צו
געשמײדיג! איך האָב מורא, עס זאָל נישט אָננעמען לוי-מרכי
דעם קצב'ס שטוב מיט די שטאַהלען, דעמאָלט איז — זיי געזונט,
כתרילעווקע! ...

און ווי אין אזא שעה אויסגערעדט — עס האָט אַ וואָרף
געגעבען דאָס פייער אויף לוי-מרכי דעם קצב'ס שטוב מיט די
שטאַהלען, און עס איז מיט אַ מאָל בעלויבטען געוואָרען אַ נייער
שטיק הימעל. עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ קנאַקען מיט אַ
טרישטשען, מיט אַ מעקען פון ציעגען, און עופות אַ פאָר האָבען
זיך פון ערגײַן געלאָזט לויפען הענדום-פענדום, אַראָפֿ-אַ-באָרג, צע-
לאָזט די פליגעלען און אויפגעבלאָזען די פּעדערען, און גיך איז בע-
לויבטען געוואָרען דער גאַנצער באָרג מיט דער גאַנצער שטאָרט
מיט'ן גאַנצען הימעל. אַ משונה-מאָדנער געשריי מיט אַ הילף
לאָזט זיך הערען פון שטאָרט אַזש אַהער, דאָס געשריי וואַכסט
אַלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער און ווערט צענויפגענאַסען אינ-
איינעם מיט אַ בילען פון הינד, מיט אַ רעווען פון קיה, מיט אַ
קוויטשען פון ווייבער, מיט אַ וויינען פון קינדער און מיט אַ
שרייען: „וואַסער! עמער! ראַטעוועט! ניכער! סע נעצט!
סע ברענט!“ — פּלוצים זעהט מען שפּרינגען אַראָפֿ-אַ-באָרג צום
טייף אַ האַלעוועשקע אויף פיער פּיסלעך; די האַלעוועשקע טאַנצט,
מאַכט מיט די הערנער און פליהט גלייך צום טייף, דערלויפט נישט
אַבער און פאַלט אַנידער און ציהט זיך אויס אויף דער ערד מיט
די פּיסלעך אַרויף, און ציטערט, ווי פאַר'ן טוידט, און לאָזט אַרויס
אויף אַ צוגעלעגערט קול אַ מאָדנע „מע-ע-ע!“ — דאָס האָט אַ
ציעג נעבאָך פאַר גרויס נאַרישקייט גענומען און איז אַרײַנגע-

שפרונגען אין פייער אריין און האָט באַלד חרטה געקריגען און אַרויסגעשפרונגען צוריק; ס'איז שוין אָבער געווען שפעט — ס'האָט זיך אָנגעצונדען אויף איהר דאָס פּעלצעל און גיך פּערסמאָליעט געוואָרען, האָט זי זיך געלאָזט לויפען, האָפּהאַפּ, משוגענערווייז, גלאַט אזוי אין דער וועלט אריין, אָהן אַ שום פּלאַן און אָהן אַ שום שכל.

נישט קיין גרעסערער שכל איז געלעגען אינ'ם לויפען פון די כּתּרילעווקער אידען און ווייבער, וואָס האָבען זיך געוואָרפען פון איין גאָס אין דער אַנדערער, ווי פּער'סמ'טע מיין, אָדער ווי נישט-דערקוילעטע היהנער, שוואַרץ פון רויך, ווי די מלאכייחבלה, און אָנגעזאָגט איינס דאָס אַנדערע אַ בשורה:

— איהר ווייסט? אליינוד ברענט!

— איהר ווייסט? עם האַלט שוין ביים מאַרק!

— איהר ווייסט? סע ברענט די גאנצע שטאָרט! אַ דונער

איז מיר, די גאנצע שטאָרט!

— ווי אַ ליכט! ווי אַ סטעריגעווע ליכט.

און סע בושעוועט דאָס פייער און סע שטירעמט, ווי דער ים, אז ער צעשפּיעלט זיך, און דער ווינד טראָגט גאנצע האַלעוועשקעס, גאנצע סנאָפּעס שטרוי, און פונקען פליהען אָהן אַ שיעור. די פונקען פאַלען אויף די גוט-אויסגעטריקענטע פון אַלמקייט שטרויע-גע און הילצערנע דעכער, און עה הערט זיך אַ קנאָקען מיט אַ וואַל-גערען, אַ פאַלען מיט אַ זעצען, אַ ברעכען מיט אַ טרישטשען — און דאָס אַלץ ווערד ווי צענויפגעגאָסען אינאיינעם מיט'ן געשריי און מיט'ן הילף, מיט'ן קוויטשען און מיט'ן וויינען, און שדים, דרוחות, נישט קיין מענשען, לויפען, דער אהין, דער אהער, משוגע-גערווייז, וואַרפען זיך אויף אַלע זייטען, ווי פּער'סמ'טע מיין, ווי נישט-דערקוילעטע היהנער, און דאָס גרויסע ליכטיגע פייער בע-ליכט און בעשיינט זייערע וויסמע פינסטערע איבערגעשראָקענע גנימ'ער — און כּתּרילעווקע ברענט, ברענט ווי אַ ליכט.

קאפיטעל ד.

רב יוזיפעל האלט מלחמה מיט'ן רבונות
של-עולם.

אז דאס מרחץ האָט נאָך געהאלטען אין ברענען, האָט זיך נישט „אָדום“, נישט „חיה“ אַרומגעקוקט אויפ'ן רב ר' יוזיפעל. נאָר שפעטער, אז פונ'ם באָד איז נאָר געבליבען דער אייזערנער קעסעל מיט'ן קוימען (אפילו די מקוה האָט אויך אויסגעברענט ביז'ן דעק), האָבען „אָדום“ מיט „חיה“ זיך געגעבען אַ חאַפּ צום רבי'ן — נישטאָ דעם רבי'ן! אומזיסט האָבען זיי איהם געזוכט ביים ברונען, ביים ברעג פונ'ם טייך, ביים געמייזעכטס, און נאָכדעם אין שטאָרט, צווישען די ברענענדיגע גאַסען.

— האָט איהר נישט באַגעגענט ערגיץ דעם רבי'ן? — האָט דער בעדער זיך נאָכגעפרעגט ביי די אַנטלאָפּענע אומגליקליכע נשרפים פון שטאָרט. נאָר די אומגליקליכע אַנטלאָפּענע פון שטאָרט זענען געווען אזוי צעטומעלט, אז זיי האָבען נאָרנישט געהערט, וואָס מע רעדט צו זיי, און געפרעגט, ווי פער'חידוש'טע געקוקט מיט מורא'דיגע אויגען:

— וואָסער רבי'ן? וועמענ'ס רבי'ן?

וואו זשע איז געווען דער רב רב יוזיפעל? רב יוזיפעל דער רב, אז ער איז געקומען צו זיך און דערזעהען, אז די גאַנצע שטאָרט שטעהט אין סכנות, האָט דאָס איהם אויפגעטראָגען אין דער לופט טען, און ער האָט געהאַפט דאָס אַלטע אַרויסגעראַטעוועטע שטרייך מעל מיט'ן אַלטען שטעקען און האָט זיך געלאָזט געהן צו זיינע אידען אין שטאָרט אַרײַן, נאָרנישט טראַכטענדיג, וואוהין ער געהט און צוליעב וואָס. פאַר זיינע אַכציג יאָהר איז דאָס געווען נישקשה פון אַ שפּאַציער. נאָר דערזעהען פאַר זיך אַ גאַנצען ים פון פייער, האָט ער נישט געפיהלט די פיס. עס האָט איהם געטראָגען ווי אויף פליגלען אַהין, אַהין, צום אַלטען בית-המדרש צו, וואו ער האָט כמעט דאָס גאַנצע לעבען זיינס פערבראַכט מיט גאָט. שוין זשע

וועט דער אויבערשטער נישט טהון קיין נס מיט זיין אייגען הויז ?
שוויזשע וועט דער רבונג-של-עולם נישט בעשיצען זיין תורה, זיין
אייגענע תורה ?

מיט די דאזיגע מחשבות איז אונזער רב יוזיפעל אָנגעקומען
צום אלטען בית-המדרש פּונקט אין דער צייט, ווען אַרום און אַרום
האַט געבושעוועט דאָס פייער. רויטע צונגען האָבען זיך געריסען
פון אלע זייטען און האָבען בעלויכטען דעם האַלב-איינגעפּאַלענעם
דאָך מיט די אָפּגעקאַלופּעטע געלע ווענר פון דעם אלטען-אַלטען
כתרילעווקער בית-המדרש. אָט-אַט, נאָך אַ מינוט — און נאָט'ס
הויז ווערד אַרומגענומען מיט פייער.

און רב יוזיפעל קאָן נישט משיג זיין מיט'ן שכל, ווי שווייגען
"אַס אידען ? פאַר וואָס ראַטעוועט מען נישט דאָס בית-המדרש ?
די הייליגע ספרים ? ספרית-תורות ? אָנשטאַט דעם זעהט ער לויפען
אידען הין און צוריק, ווי ווילדע ברואים, שפּרינגען אין פייער
אַריין, ראַטעווען אלטע קראַנקע ווייבער, קליינע קינדער, בענקלעך,
בעטלעך, קישענס, טעפּלעך, סקאַב און בעבעכעס — און נאָט'ס
הויז האָט מען פּערגעסען, מפּקיר געווען — ווי געשיקט זיך עס !...
רב יוזיפעל פּרובט זיך שרייען, רופּען צו הילף : „דאָס מקום-קדוש !
דאָס בית-המדרש !“ — קיינער הערט איחם נישט. נאָך אַ
מינוט — און רב יוזיפעל איז אליין אין שוהל, און גלייך צום
אַרן-קודש, אַרויסגעצויגען איין ספר-תורה און די אַנדערע ספר-
תורה, קוים אַרויס מיט'ן לעבען אויף דער נאַס, אַוועקגעלעגט זיי
ווייט פאַר דער טהיר, אויף אַ צעבראַכען בענקעל, וואָס עמיצער
האַט אַרויסגעשליידערט פון אַ שטוב, און אליין אַוועקגעשטעלט
זיך נעבען זיי און אָנגערופּען זיך צום רבונג-של-עולם אויף אַ קול :

— וואָס איך האָב געקאָנט, האָב איך געטהאָן. וויפּיעל איך
האַב געקאָנט, האָב איך אַרויסגעראַטעוועט ; די איבעריגע ספרים
האַב איך איבערגעלאָזט אויף דיר. איך טרעט נישט אָפּ פון דאַנען
אויף אַ רגע אפילו. לאָמיר זעהען, ווי אזוי דו וועסט פּאַרברענען

דיין אייגענע תורה, וואָס די האָסט אונז געגעבען דורך משה דיין
קנעכט אויפ'ן באַרג סיני!...

אין דער מינוט איז אָנגעקומען דער בעדער, אונזער בעקאַנ-
טער „אַדס הראשון“. דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט, אז דער
אַלטער דאַרף זיין ערגיץ ביי דער שוהל. דערוועגן דעם רבי'ן
שטעהן נעבען ברענענדיגען בית-המדרש, האָט „אַדס הראשון“
נישט געמאַכט מיט איהם קיין לאַנגע מחזקות, איהם אַ נעם גע-
געבען אין זיינע געזונדע האָרעפּאַשנע אַרעמס און אינאיינעם מיט
די צוויי ספּרייתרות איהם אוועקגעשלעפט פון פייער צוריק, אַראָפּ-
אַראָפּ, צום אָפּגעברענטען מרחץ, וואָס ביי'ם ברעג פונ'ם טייך.

קאַפיטעל ה.

נאָכ'ן חורבן.

דער מנהג פון דער וועלט איז, אז בשעת מלחמה קוקט מען
זיך אזוי נישט אַרום אויפ'ן אומגליק, ווי נאָכדעם, און די געטאַ-
לענע צעהלט מען ערשט דעמאָלט, אז עס ווערד אויס געשלעג, און
אז אַלץ געהט-איבער, הויבט מען ערשט דעמאָלט אָן אונטער-
פיהרען חשבונות, וויפיעל מע האָט אין דער הריגה פּערלוייען.

אין בתרילעווקע איז אויך אזוי געווען. מע האָט אָנגעהויבען
זיך אַרומקוקען, ווי ווייט דאָס אומגליק איז גרויס, ערשט אויף
מאָרגען נאָך דער שרפה. תחילת האָט מען, געוויינטליך, דער-
צעהלט איינער דעם אַנדערען חירושים, ווי אזוי און ווען און וואו
מען איז געוואָהר געוואָרען, אז עס ברענט; דערביי האָט אים-
ליכער, געוויינטליך, געהאַט צו דערצעהלען זיין מעשה, אַ לאַנגע
מעשה: ווי אזוי ער איז נעכטען, ווי אויף צו-לחכעים, געקומען
פריה פאַרנאַכט אַהיים, מחמת אַ גאַנצען טאָג איז נישט געווען
וואָס צו טהון, און, ווי אויף צו-לחכעים, איז ער דעם אויפדער-
נאַכט געווען הונגעריג, ווי אַ הונד, און, ווי אויף צו-לחכעים, איז
נישט געווען וואָס צו עסען, האָט ער זיך אויף צו-לחכעים געלעגט

פריה שלאָפּען, און, ווי אויף צו־להכעים, האָט ער מחמת הונגער נישט געקאָנט אַנשלאָפּען ווערען, און, ווי אויף צו־להכעים, איז ער אַ האַלבע שעה פאַר דער שרפה דוקא אַנשלאָפּען געוואָרען, און דוקא געשמאַק. פּלוצים הערט ער אַ גוואַלד: „סע נעצט, סע ברענט!“...

דער אַנדערער דערצעהלט אַ שענערע מעשה, און נאָך אַ לענד־גערע, ווי יענער: ווי אזוי ער איז נעכטען אויפגעשטאַנען גאַנץ פריה, כמעט פאַרטאָג, און איז אַרויסגעקומען אין מאַרק אַרײַן, געמיינט, טאָמער וועט ער עפּים האַנדלען, וואָס ס'וועט זיך מאַכען: אַ טחורעל, אַ ביסעל פּאַלאָזוע, אַ זעקעל קאַרטאָפּלים, אַבי עפּים פּערדיענען. צום סוף — איז נישטאָ קײן לעבעדיגער נפש: סך־הכל איין ערל מיט אַ זעקעל קויהלען. פרעגט ער איהם: „גוי, וואָס ווילסטו פאַר די קויהלען?“ זאָגט ער: „אַ גילען.“ פרעגט ער: „אַפּשר וועט זײן גענוג אַ גרײונע?“ זאָגט ער: „אַ גילען.“ ער האָט זיך אײַנגע'חזר'ט אַ גילען — האָטש נעם געב איהם אַ קרענק! האָט ער אַוועקגעקויפט בײַם ערל דאָס זעקעל קויהלען, גענומען דאָס זעקעל קויהלען, מחילה, אויף די פּלייצעס — און אזוי ווייטער און ווייטער, אַ מעשה אויף דרײַ זײַגער־שעה, ביז ער קומט אַרויף אויף דער שרפה. און סע לאָזט זיך אויס, אַז בשעת די שרפה האָט זיך אָנגעהויבען איז ער געשלאָפּען ווי אַ גע'הרג'עטער, מע האָט איהם קוים־קוים אויפגעוועקט.

דער דריטער דערצעהלט נאָך אַ שענערע מעשה. הויבען הויבט ער אָן אַזש פון עהערנעכטען, און דערצעהלט אַ לאַנגע־לאַנגע מעשה, נאָך אַ לענגערע פון יענער, וואָס מיט'ן זעקעל קויהלען, און פּלוצים מישט זיך אַרײַן אינ'ם שמועס אַ אַידינע און לײקענט־אַפּ די גאַנצע מעשה:

— וויים איך וואָס זיי וועלען אײך דערצעהלען מעשוות, געכטיגע טעג! אָט וועל איך אײך דערצעהלען, ווי אזוי ס'האָט זיך אָנגעהויבען: איך האָב דעם דאָזיגען דאָנערשטאָג, וואָס פאַר דער שרפה, גערעשטיגעט חלה פון דער מעהל, וואָס בערעל ברכה'ס

האָט געבראַכט צו פיהרען, שענע מעהל, גאָט זאָל מיך נישט שטראַך-
פען, אזא יאָהר אויף אונזערע שונאים, אז בסך-הכל האַפט זי נאָר
א ביטערקייט...

און סע געהט אַוועק אַ געשיכטע פון דריי זייגער-שעה, אַיין
ערצעחלונג פון ביטערע מעהל, מיט ביטערע הייווען, מיט אַ מול-
מער, וואָס איהרע אַ שכנה, פעסיל הייסט זי, אַ פעסיל פון גאָט! ...
און אזוי ווייטער — אַ מעשה אָהן אַיין עס, און עס ווייזט זיך
אַיך אויס, אַז צו דער שרפה וועט זי נישט קומען קיינמאָל, פיעל
זי וועט לעבען!

און אינאיינעם מיט די דאָזיגע שענע מעשיות און ערצעה-
לונגען פון דער שרפה לאָזט זיך הערען אויך אַ געוויין, אַ יללה,
אַ יאָמער, אַ קלאָג פון פערביטערטע הערצער, פון בעלעדריגטע
נשמות, פון פערוואָגעלטע, עלענדע, אָרעמע, אָרעמע, אָרעמע!
דאָרט שטעהט אַ מוטער און ברעכט די הענד און קלאָגט אויף
איהר ברעקעלע קינד, וואָס איז פערברענט געוואָרען נעבאָך אינ-
איינעם מיט'ן וויעגעלע; און דאָרט בעוויינט אַ איד שטילערהייך
זיין אלטען קראַנקען פאָטער, וואָס איז גראָד יענע נאַכט געשלאָפּען
אויפ'ן בוידעם — קיינמאָל נישט און איצטער יאָ, און איז דאָרט
פערברענט געוואָרען צו אַש... און דאָ געהט אַרום אַ מיידעל און
שלאָגט זיך מיט די הענד אין קאַפּ: די מאַמע! די מאַמע! די
מאַמע!

.....

האָב קיין פאָראַיבעל נישט, פריינד לעזער, וואָס איך האָט
איבער אין מיטען. מײן מוזע, די וואָס שטעהט איבער מיר
בשעת'ן שרייבען, איז, ווי אַלע כתרילעווקער לײט, אַ פרייליכע
נשמה, אַיין אָרעמע, נאָר אַ פרייליכע. זי האָט פיינט טרערען,
זי האַלט נישט פון טרויעריגע סצענעס. זי זאָגט, אַז טרערען זענען
נאָר די, וואָס זענען נאָס און געזאַלצען; די אַלע איבעריגע טרערען,
וואָס דער שרייבער ניסט אויף פאַפּיער — דאָס זענען, זאָגט זי,

טריוקענע, געמאכטע טרערען, וואָס האָבען נישט קיין ווערט. זי האַלט, אז אַ וועהטיג איז נישט דער, וואָס מע גיט איהם איבער, נאָר יענער, „וואָס טהוט וועה“... דערפאַר לאָזען מיר איבער די שרעקליכע טרויעריגע סצענעס, געהען אוועק פון דאָנען אַ ביסעלע ווייטער און שטעלען זיך אָפּ נאָר ביי די הויקות, וואָס מיינע כתרילעווקער בעלי-בתים האָבען געהאַט פון דער שרפה. דער חסרון איז אָבער, וואָס עס לאָזט זיך נאָר נישט בערעכענען דעם גרויסען הויז, וואָס כתרילעווקע האָט געהאַט. דאָס איז נומער איינס. והשנית, וואָס וועט העלפען דאָס רעכענען? אַפּנים, עמיר צער וועט זיי דען אומקעהרען? די געוועלשאַפטען, וואָס אַסעקור רירען פון פייער, האָבען זיך ווי צענויפגערעדט און האָבען שוין כתרילעווקע לאַנג אויסגעשטרייכט פון דער לאַנדיקארטע, גלייך ווי ס'איז נאָר קיינמאָל קיין כתרילעווקע נישט געווען אויף דער וועלט אַפילו! היינט גלאַט, ווער איז דאָס אימשיטאָנד צו שאַצען יענעמ'ס גוטס, ובפרט נאָכדעם, אז ס'איז שוין לאַנג אוועק מיט'ן וויינד און מיט'ן רויך? בעלי-הבתישקייט בכלל, און כתרילעווקער בפרט, האָט נאָר איין אַנדער ווערט, וואָס לאָזט זיך נישט שאַצען. אַלטע שמאַטעס, צעבראַכענע דראַבעס, זענען ביי'ם אָרעמאָן אזוי טייער (אויב נישט נאָך טייערער), ווי די שענסטע שפיעגלען מיט די טייערסטע כלים ביי'ם נגיד. ביי'ם נגיד, אז סע ווערד פער פאַלען אַ זאך, קאָן ער פאַר געלד קויפען איין אַנדערע זאך; דעם אָרעמאָן ווער וועט אומקעהרען דאָס, וואָס דאָס פייער האָט צו גענומען? ...

אזוי האָבען גע'חקירה'ט די כתרילעווקער נשרפים און האָבען אַרויסגעזעהן, אז מיט חקירה'ן און פילאָזאָפירען וועלען זיי נאָר נישט מאַכען. מע בעדאַרף זעהען עפּים טהון, עפּים צוטראַכטען, געפינען איין עצה, ווי אזוי ראַטעוועט מען די שטאָרט? ווי אזוי מאַכט מען, אז די שטאָרט זאָל בלייבען אַ שטאָרט? ס'איז קיין קונץ נישט, אז אַ גאַנצע שטאָרט זאָל זיך צעקריכען איבער דער וועלט, זיך לאָזען איבער די הייזער און בעטען נדבות, ווי געוויינט

ליבע „נשרפים“. פע, דאָס איז נישט קיין תכלית! מע בעדארף זעהען, אז כתרילעווקע זאָל בלייבען כתרילעווקע! אָט אויף וואָס מע האָט זיך געבראַכען די קעפּ.

פון די אלע פּלאַם־פּיייעריגע און האַרץ־רייסענדיגע בריעף, וואָס מע האָט צעשיקט בכל תפוצות ישראל, האָבען זיך אָנגערופען סך־הכל אַ פּאַר שטערטלעך, אויף אזעלכע אָרעמע, ווי כתרילעווקע, און האָבען אַריינגעשיקט ווער אַ ביסעל ברויט, ווער אלטע מלבושים און ווער עטליכע קערבלעך מזומנ'ע, און געקלעקט האָט דאָס אויף איין צאָהן; די לאַגע האָט אָנגעהויבען ווערען שרעקליך! ס'איז געוואָרען אזוי ביטער, אז מע האָט שוין אויפגעהערט וויינען און קלאַגען און אפילו קרעכצען. אזוי איז אַ מענש, וואָס האַלט ביי דערפּוירען ווערען, הויבט אָן שטילערהייך אויסגעהן, אַנשלאָפען ווערען אויף אייביג... אָט דאָ האָט זיך, ווי אלע מאָל, בעוויזען רב יוזיפּעל דער רב מיט זיין קראַפט, וואָס גאָט האָט אַריינגעגעבען אינ'ם דאָזיגען אַלטען שוואַכען גוף, און ער האָט צונויפגעזאמעלט איין אַסיפה פון בעלי־בתים, און דוקא ער אליין מיט זיין אייגענעם כבוד, נישט געשיקט קיין שמישים און נישט פּערקלויבען זיך אויבען־אָן, נאָר פּראַסט און פּשוט אַנידערגעשטעלט זיך און אָנגערופען זיך צום נאַנצען עולם בזה הלשון:

— הערט צו, אירישע קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען. נישט איך זאָג עם, נאָר דער, וואָס לעבט אייביג, זאָגט עם אייך מיט מיינע זינדיגע ליפּען: זאָרנט נישט — איהר זענט באַוויליגט! איך בין אייך מכביח, אז עם וועט, אַם־ירצה־השם, זיין גוט. וואָס איז דער פּשט? דער פּשט איז אזוי: אמת, מיר זענען געשטראַפּט געוואָרען מיט פייער, אָפּגעברענט געוואָרען אליין און פּאַרברענט געוואָרען מיט די בתי־מדרשים, מיט די שוהלען, מיט הייליגע ספרים און אויך מיט לעבעדיגע נפשות, קליינע ברעקלעך קינדער, וואָס זענען געבאָרן גאָט די נשמה שולדיג. אוראי איז דאָס אַ גרויסער, אַ ביטערער שטראַף, וואָס מסתמא האָבען מיר עם כשר פּאַרדיענט ביי דעם, וואָס לעבט אייביג. נאָר שטאַרק טרויערען

דערויף טאָרען מיר אויך נישט. ערשטענס, וועלען מיר מיט אונז זער טרויערען, וואָס מיר וועלען טרויערען, גאָרנישט העלפען, והשנית, וועלען מיר באַווייזען פאַר דעם, וואָס לעבט אייביג, אז דער חורבן כתרילעווקע איז פאַר אונז, חלילה, ערגער פון חורבן ירושלים, חורבן בית-המקדש. אַ משל קענען אַ מלך. אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט אַ בן-מלך, אַ בן-יחיד... און רב יוזיפּעל דערצעהלט זיי זעהר אַ שענעם משל מיט אַ מלך, ווי זיין שטייגער איז תמיד צו דערצעהלען משלים פון מלכים, און ער לאָזט אויס מיט די דאָזיגע ווערטער:

— דערפון אַליין איז גרינג אַרויסצוזהען, אז מיר טאָרען נישט זינדיגען. מיר דאַרפען זיך אָנטהון אַ כח, און לאָמיר, קינד דער, נעמען די שטעקענס אין די הענט און לאָמיר געהן אַלע אָפּ-ריכטען גלות. פּאָלגט מיך, קינדערלעך, איך געה אויך מיט אַיך. איך בין אַיך מבטית, אז וואוהין מיר וועלען קומען צו געהן, וועלען מיר, אַם ירצה השם, געפינען חן אין די אויגען פון אונזערע רייכע ברידער, און זיי וועלען אונז נישט לאָזען פאַלען. שטעהט אויף, אירען, גורט אָן אייערע לענדען און לכו ונלכה — לאָמיר געהן! און בשעת מעשה גלייכט זיך אויס ביי רב יוזיפּעל דער רוסען און דאָס פנים הויכט איהם אָן צו שיינען, און ער פיהלט זיך יונג און פריש, ווי אַ בחור, ווי אַ גבור, וואָס איז גרייט צו דער מלחמה. און אויך דער גאַנצער עולם דערפיהלט זיך, ווי עפּים אויפגעמונד-טערט, און מען איז גרייט אין וועג אַריין. עס בלייבט נאָר איבער איין זאך: „וואוהין? וואוהין געהט מען פריהער? ס'איז פאַרהאַן, קיין עין הרע, אזוי פיעל אירישע שטעדט און, קיין עין הרע, אזוי פיעל נגידים!“...

קאַפיטעל ו.

לאָז זיין שטייל — כתרילעווקע פאַהרט!
דער פּסוק „מי ומי ההולכים“ — ווער זאָלען זיין די פאַהר-
דערס? האָט אַ ביסעל אויפגערודערט די שטאָרט, אָדער, ווי פּישעל

דריקט זיך אויס אין איינער פון זיינע קאָרעספּאָנדענציעס, „גע-
 מאַכט פון איהר א געפרעגלעכטס“. אויף דער דאָזיגער נסיעה
 האָבען זיך געפונען אין כתרילעווקע א סך, א סך בעלנים. אלע,
 די נאנצע שטאָרט כמעט, איז געווען גרייט צו פּאָהרען! איטליכער
 האָט געוואָלט די מצוה, און אפשר טאַקי פשוט — זיך א ביסעל
 דורכלופטערען, דורכטרייסלען די ביינער, — מע ווערד פערשימעלט
 און פערקליאַנעט, זיצענדיג אויף איין אָרט. ביי איטליכען מענשען
 איז פאַרהאַן א יצר-הרע, וואָס רעדט-אָן; עס ווילט זיך אַמאָל
 אַנקוקען א וועלט, זעהען זיך מיט מענשען און ברענגען נאָכדעם
 אַהיים צו פיהרען נייעס, פעק מיט נייעס. און באמת טאַקי, וואָס
 קאָן זיין נאָך מעהר איינגענומען פון דעם, וואָס אז איהר קומט
 צו פּאָהרען פון ערגניץ אַהיים, שטעקט מען אַייד פון אלע זייטען
 שלום-עליכום, איטליכער שטופט זיך, וויל אַייד זעהען, א קוק טהון
 גלייך אין פנים אַרײַן? דאַכט זיך, וואָס? א פנים ווי אלע
 פּאַנימער, נאָר פאַרט א באַ מן הדרך, פאַרט איין אנדער פנים!
 און אז איהר רעדט, דערצעהלט נייעס פון וועג, חידושים פון דער
 גרויסער שטאָרט, קוקען אַייד הונדערטער מענשען אין פנים אַרײַן,
 שלינגען מיט דאָרשט אייערע ווערטער, און איהר שמעהט, קיין
 עין-הרע, פאַר אזאַ עולם און דערצעהלט, און דערצעהלט, און איהר
 בעקומט מיט א מאָל אַ מאַדנעם הן ביי אלעמען אין די אויגען.
 איהר ווערד א גאנצען „יש“ אין שטעדטעל, איין אָדם, א העלד
 אויף עטליכע טעג. אמת, די עטליכע טעג געהען-איבער און דער
 העלד ווערד אפילו באַלד אויס העלד, ווערט-אָן דעם גאנצען הן
 און ווערד דער אייגענער כתרילעווקער, וואָס אלע; פון דעסט-
 וועגען, ווער וויל דאָס נישט זיין קיין העלד? אויף א שעה — און
 דאָך א העלד! נאָר, צוריק שמועסענדיג, איז דען מעגליך, אז א
 גאנצע שטאָרט זאָל זיך אויפהויבען און זיך לאָזען אויף דער וועלט?
 לכן איז געבליבען, מע זאָל אויסקלויבען א דעפוטאציע פון עטליכע
 געצעהלטע מענשען. און דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אויף
 דאָס ניי: מי ומי — וועמען קלויבט מען אויס? דאָס פאַרשטעהט

מען אליין, אז קלויבען קלויבט מען די נגידים מיט די פיינסטע בעלי-בתים. נאָר געהט, אַשטויגער, זייט חכמים און מאַכט אַ גרעניץ אין כתרילעווקע צווישען אַ נגיד און צווישען נישט-קיינ-נגיד, צווישען אַ פיינעם בעל-הבית און נישט-קיינ-פיינעם בעל-הבית! אז כסך הכל זענען אַלע כתרילעווקער פיינע בעלי-בתים, און די נגידים אליין זענען אויך, עס זאָל אייך צו קיין חרפה נישט זיין, כמעט אַרעמע לייט! נאָר אז מע וויל שמועסען נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע וויעדער צוריק, האָט דאָך יעדע שטאָרט פאַרט איהרע „פני“. נאַרישקייטען! דעם בעדער מיט'ן וואַסערפיהרער קאָן מען דאָך נישט שיקען. איז געבליבען, מען זאָל אויסקלויבען די גבאים פון אַלע שוחלען און פון אַלע חברות, און דעם אַלטען רב רב יוויפּעל, געוויינטליך, אויך בתוכם. און מע האָט זיך צענויפ-געפאַקט די פעקלעך, מיטגענומען אימליכער זיין קלאַפּערגעצויג — די טלית-תפילינס מיט די זאָנטיקעס מיט די איבעריגע כלי-זיין, און מע האָט געדונגען צוויי גרויסע בוידען — „בוכטעס“, און מע האָט זיך נאָנץ פּיין אָפּגעזעגענט מיט דער שטאָרט, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען בעגלייטען די אויסדערוועהלטע, געווינשעוועט, זיי זאָלען מצליח זיין — און מע האָט זיך אין אַ גוטער שעה אַ מול-דיגער געלאָזט אין וועג אַריין.

צוויי מעת-לעת האָבען זיך אונזערע אויסדערוועהלטע געטריי-סעלט אין די „בוכטעס“ איבער דער געהאַרטעוועטער בלאַטע, איבערגעחאַפט דעם אָטהעם אויף אַ קליינע צייט נאָר דעמאָלט, ווען מע האָט בעדאַרפט אָפּשטעלען זיך ערגיץ אין אַ סרעטשמע דאוונען, אָדער עפּיס נעמען אין מויל אַריין, אָדער אונטערפאַשען די פּערד — און ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָט מען זיי, צעבראָ-כענע, צע'חרג'עטע, אויסגעמוטשעטע, געבראַכט צו פיהרען צו דער באַהן, און די אויסדערוועהלטע האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן צו דער קאַסע אַלע מיט אַ מאָל אויף דערשטיקעניש און גענומען בילעטען. דער עולם, וואָס אויפ'ן וואַקזאַל, האָט זיי אָפּגעטרעטען דעם וועג, געזאָגט מיט ליצנות: „לאָז זיין שטיל — כתרילעווקע פאַהרט!“

און ווער שמועסט כריסטען — די האָבען זיך אָפגעשטעלט, מיט דרך־אריז בעטראַכט די דאָזיגע אינדלעך, וואָס האָבען אַלע אינר־אייגעם גערעדט אין איין אָטהעם, און הויך אויף אַ קול, און גע־מאַכט בשעת מעשה מיט די הענד. און אז ס'איז געקומען צום ערשטען קלונג, אז מע האָט זיך בעדאַרפט זעצען אין די וואַגאַנעס אַרײַן, איז צווישען די אויסדערוועהלטע געוואָרען אַ נוואַלד, מיט אַ כהלה, מיט אַ שטופּעריי, אַ לױפּעריי מיט אַ געפּילדער, מיט אַ געשרײ: „לױזער! לאָזער! חנניה! מיכאל!“ — דער זשאַנד־דאַרם האָט אַ קוק געגעבען אויפֿן סטאַראָזש מיט אַזעלכע אויגען, אז דער סטאַראָזש האָט זיך נעבאַך געמוזט פּערשטעלען דאָס גע־שטופּעלטע פנים מיט ביידע קולאַקעס, מע זאָל נישט זעהען, ווי ער לאַכט מיט'ן גאַנצען כרייטען מויל און שטשירעט די גרויסע ווייסע צייהן, און אַרויסגעלאָזט האָט ער בשעת מעשה אַ קוויטש: „יאָס וואָראָני זליטאַליסיאַ זשידי!“ — און ביי דער „ברױגאַדע“ האָבען די כתּרילעווקער בעל־יבּתים גאָר ווינציג אויסגענומען. די קאַנדוקטאָרעס האָבען זיי אַרײַנגעשטופּט אַלעמען אין אַ בעזונד־דערען וואַגאַן, צווישען פּראָסטען עולם, זיך בעגאַנגען מיט זיי עפּים נישט אַזוי, ווי מיט פּײַנע בעל־יבּתים, גבאים, דעפּוטאַטען, וואָס פּאַהרען מכה אַזאַ וויכטיגען ענין לטובת הכלל... און דאָ אין דעם וואַגאַן, האָט זיך פאַר אונזערע אויסדערוועהלטע שוין אָנגעהויבען אַ צעטעל פון צרות מיט אַנגסטען מיט יסורים מיט בזיונות — דער אמת'ער גלות.

ראשית חכמה, זענען זיי אַרײַן אין וואַגאַן, וואָס, אז ס'זאָלען דאָרט נישט זיצען קיין מענשען, מענשען מיט מענשליכע פּנימ'ער, וואָלטען זיי זיכער מיינען, אז מע האָט זיי אַרײַנגעלאָזט, מחילה, צווישען דברים־אחרים. די בלאָטע איז געווען אַזוי גרויס, דער רויך איז געווען אַזוי בלוי, און געשמעקט האָט דאָרט אַזוי געדיכט, אז אונזערע כתּרילעווקער בעל־יבּתים, וואָס זענען אַלײַן אויך נישט פון די גרויסע מפונקים, האָבען דערפּיהלט, אז עס ווערד זיי ענג אין האַלז אויף צו חלש'ען! היינט די ענגשאַפט, וואָס דאָ איז!

קעפ אויף קעפ! און אלץ אזעלכע פראסטע נפשות, ארבייטער, מיט גרויסע, מאָדנע שמעקענדיגע טאַרבעס אויף די פלייצעס, און מיט נאָך מעהר מאָדנע שמעקענדיגע לאַפטיעס אויף די פיס, און דערצו רויכערען זיי זיך אונטער מיט אזא מין טיטון, וואָס מע קאָן דערוואַרגען ווערען. נישטאָ וואו צו זעצען זיך. וואו זיי האָבען זיך נישט געגעבען קיין קעהר, געוואָלט זיך אַנידערזעצען, האָט מען זיי דורכגעטריבען: „פאַשלאַ-וואָן, פאַרחאַטיע, זאַניאַ-טאָ!“ אויף אונזער לשון הייסט דאָס: „זייט זשע מוחל, רב איד, ס'איז פערנומען!“... דורך פערנומען! אפילו דאָרט, וואו ס'איז נישט פערנומען, איז אויך געווען פערנומען... און די כתרילעווקער אויסדערוועהלטע האָבען, מחילה, געמוזט שמעהן אויף די פיס, זיך צענויפגעשלאָגען אלע אינאיינעם אין אַ ווינקעל, ווי די שעפעלעך, אַ ביסעל זיך געקוועטשט און געשטיקט, געשטיקט, און אלץ געדערט, גערעדט מיט הענר, און הויך אויף אַ קול, און אלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך.

און גערעדט האָט מען, פערשמעהט זיך, פון דער באַהן, פון היינטיגע פאַהרעכטסען, מכמל געווען, געמאַכט פשוט אַ תל פון די שענע המצאות, וואָס מע האָט היינט אויסגעטראַכט, שטאַרק געבענגט נאָך דער כתרילעווקער בוכטע, וואָס האָטש דאָרט איז אויך גאָר נישט פויגעלדיג, דאָך נישט אזוי פאַסקודנע, ווי דאָ...
 — נאַראָנים! — אזוי האָבען זיך געשמועסט אונזערע

מפונקים. — טפשים! משוגעים האָבען אויסגעקלערט אַ באַהן!
 אַ טאַרעראַם! אַ טערעבענדע — האַ-האַ!

און דאָרטען, אין די הויכע פענסטער, זיצען הונדערטער טויזענדער געלעהרטע, אויפגעקלערטע מענשען, איינגעבויען אין דרייען, סקריפען מיט די פערערס, שרייבען, מאַהלען, קלאַפען דע-פעשען, ברעכען זיך די מוחות, טראַכטען צו אלע מאָל נייע המצאות, זיי אזוי מע זאָל בעסער פאַהרען, בעסער, גיכער, און ביליגער, האַלטען שוין ביי לופט-שיפען, אַעראַפלאַנען — און זיי ווייסען

נאָרנישט, עס חלומ'ט זיך זיי אפילו נישט, אז וואָ, אין וואַנגאָן, פּאָהרען אַ בינטעל כתרילעווקער בעלי-בתים, פּאַרשטעהער פון שטאַרט, און קריטיקירען, זענען מבטל, מאַכען אַ תל פון אַלע זייערע המצאות און אויפטהועכצען, און דוקא אויף אַ קול, בפרהסיא...

לאָז זיין שטיל — כתרילעווקע פּאָהרט!

קאַפיטעל ז.

כתרילעווקע צווישען די „פעלקער“.

אונזערע כתרילעווקער אויסדערוועהלמע האָבען זיך אזוי לאַנג געשליפען די צינגלעך, געמאַכט חוזק איבער די באַהנען און איבער אַלע אַנדערע היינטיגע אויפטהועכצען, ביז ס'איז זיי נמאס גע- וואָרען און זיי האָבען אָנגעהויבען אַרומקוקען זיך אויף אַלע זייטען און אויסקוקען ערטער, און, געוויינטליך, קודם-כל איין אָרט פאר'ן אַלמען רב רב יוזיפעל, וואָס איז שוין געווען נעבאָך שטאַרק אויס- געמוטשעט פון דער נסיעה. און נאָט האָט זיי געהאַלפען, זיי האָבען דעם אָרט געפונען און האָבען בעזעצט דעם רבי'ן נעבען איינעם אַ פאַרשוין, אַ רעכטען חברה-מאַן מיט אַ רויט העמדעל איבער די הויזען און מיט אַ האַרמאָניקע אין די הענד. אַ ביסעל איז דער חברה-מאַן געווען מבוסמ'דיג, דאָס הייסט, טאַקי רעכט בנילופין, אונטער'ן גלעזעל, מיט איבערגעקעהרטע אויגען, גע- שפיעלט אויף דער האַרמאָניקע און געזונגען בשעת מעשה אַהער אַ שעה ליעדעל:

קאַסטיושקינאַ מאַט

— סאַביראַלאַס פּאַמיראַט

סאַביראַלאַס פּאַמיראַט.

— אומיערעט נייע אומיערלאַ —

דאַראַם וורעמיאַ פּראָווייעלאַ!

און נאך א מאָל דאָס אייגענע, שוין העכער מיט א טאָן :

קאסמיושקינא מאַט
 סאָביראַלאַס פּאָמיראַט —
 סאָביראַלאַס פּאָמיראַט.
 אומיערעט נייע אומיערלאַ —
 דעראַם וורעמיא פּראָוועלאַ !

און טאָקי נאָך א מאָל דאָס אייגענע, נאָן העכער און נאָך
 גיכער :

קאסמיושקינא מאַט
 סאָביראַלאַס פּאָמיראַט...

און אזוי ווייטער, אָהן אַיין אויפהער, ווי א מאַשינע.
 מילא, איז דאָס געווען אַ שכן האָטש אַ פּרייליכער. פון דער
 אַנדערער זייט אָבער האָט גאָט מוכה געווען רב יוזיפלען מיט אַ
 נפש, איינעם אין אַ באַראַשקענעם פעלץ, איז ער געווען ביין, אַנ-
 גע'ברונז'ט אויף דער גאַנצער וועלט, און געהאַלטען אין איין שפּיען.
 יעדער שפּיי, וואָס ער האָט געטהאָן, איז געווען מיט אַזאַ רציחה,
 גלייך ווי עמיצער וואָלט איהם דאָ דער'רגונ'ט מיט אַיין איבעריג
 וואָרט. אַ גליק, וואָס רב יוזיפעל האָט דאָס נישט בעמערקט.
 רב יוזיפעל איז געווען גאָר נישט בהאי עלמא. זיינע מחשבות
 זענען געווען ווייט פון דאַנען, דאָרטען ערגיץ אין דער גרויסער
 שטאָדט, אַזש ביי די „גדולים“...

ווי אַלע כתרילעווקער אידען, האָט אונזער רב יוזיפעל גע-
 לעבט אין עולם־הדמיון, אַרומגעגאַנגען שטענדיג אין הרהורים, אין
 פאַנטאַזיעס. האָט איהם די פאַנטאַזיע דאָ אויפגעחאַפט אויף די
 פלינגלען אין האָט איהם אַוועקגעטראָגען גלייך אַהין, צום גרעסטען
 פון די „גדולים“... עס האָט זיך איהם פאַרגעשמעלט אַ פאַלאַץ אַ
 גרויסער מיט גילדענע כלים... אויבען־אָן, אויף אַ שטוהל, זיצט
 דער גביר אַליין... דערזעהען אידען, שטעהט אויף דער גביר און
 גיט זיי אַפּ שלום און פּרעגט זיי, וואָס איז זייער באַגעהר ? שטעל אַ

זיך ארויס ער אַליין טאַקי, רב יוזיפעל הייסט דאָס, און זאָגט
 איהם: דאָס און דאָס, אַזוי און אַזוי... און ער לייענט איהם אַ
 צעטעל פון כתרילעווקע מיט איהרע אידען און מיט זייערע צרות,
 ווי אומגליקליך זיי זענען נעבאָך פון תמיד אָן, ובפרט אַצינד, נאָך
 דעם גרויסען חורבן... און דער גביר האָרנט-אויס די גאַנצע מעשה
 ביז'ן סוף און שטעהט-אויף און געהט-צו צו דער שאַפּע און נעמט
 ארויס אַ היבשע פּויטיקע, און רופט זיך אָן צו איהם, צום רב
 הייסט דאָס:

— ווי מיינט איהר — עס וועט זיין גענוג?

— שייך זאָגען גענוג? — ענטפערט איהם רב יוזיפעל און
 רעדט צו זיך אַליין, מאַכט בשעת מעשה מיט די הענד, מיט די
 אויגען און מיט'ן שמערן און זעהט גאָרנישט, אַז אַקעגען איהם,
 אויף דער באַנק, זיצען פאַרשוויגען, פערשיעדענע פּנימ'ער, צווישען
 זיי אויך נקבות מיט רויטע פּנימ'ער, קנאַקען סעמעטשקעס, לאַכען
 גאַנץ געשמאַק און מאַכען חוּזק פון אונזערע כתרילעווקער לייט
 אין די אויגען, קרימען איבער, ווי אַזוי זיי רעדען און ווי אַזוי זיי
 מאַכען מיט די הענד און ווי אַזוי זיי טרייסלען מיט די פּאות!
 און איבערהויפט האָט מען זיך געמאַכט לוסטיג איבער איהם
 אַליין, איבער דעם אַלטען רב יוזיפעל מיט'ן טיזליק און מיט'ן
 שטריימעל.

דאָס דאָזיגע לאַכען מיט'ן חוּזק מאַכען איז אָבער געווען,
 ווי מע זאָגט, אָפּגעגעבען ברויט; די כתרילעווקער לייט פון זייער
 זייט האָבען אויך נישט געשוויגען. זיי האָבען געקריטיקירט, גע-
 פראַוועט ליצנות צווישען זיך איבער די דאָזיגע פּרייליכע פאַר-
 שוינדלעך, און איבערהויפט — איבער דעם חברה-מאַן, וואָס מיט'ן
 רויטען העמדעל, מיט דער האַרמאַניקע און מיט דעם שענעם ליע-
 דעל, וואָס סע ווערט איהם גאָר נישט נמאָס איבער'חזר'ען זיעבען
 הונדערט מאָל אַלץ די אייגענע ווערטער: „קאַסמיושקיןאַ מאַט
 סאָביראַלאַס פּאַמיראַט — סאָביראַלאַס פּאַמיראַט..."

— אפנים, אז דער ערל האָט שוין היינט געמאַכט „שחבל
 גהיה בדברו“, — בעמערקט איינער פון אונזערע כתרילעווקער,
 און דער אנדערער האַפט איהם אונטער אויף לשון־קודש:
 — מע זעהט דאָס אַרויס בחוש פון די עינים.
 — אַ כּוּס'ע און דוקא אַ גרויסע! — שטעלט־אָרין אַ דריטער
 צום גראָם.
 — יאָ, ער איז מלא! — רופט זיך אָן נאָך איינער און קוקט
 בלוּמרשט נישט אויף איהם, נאָר אויף דער סטעלי, און נאָך איינער
 ענדיגט דעם פּסוק:
 — וגדוש על כל גדותיו... — און קראַצט זיך אונטער'ן קאַל־
 גער.

— געפעלט אייך דער ניגון וואָס ער דבר'ט?
 — אַ חסיד'יש ליעדעל מסתמא.
 — מיט קלוגע ברבורים!
 — טיעף — שכל'דיג! די אמי פון קאסטיושקינא איז שיער
 נישט מת געוואָרען. אַ קלייניגקייט! ...
 אפילו רב יוזיפעל, וואָס איז ווייט פון ליצנות, האָט זיך נישט
 געקאָנט איינהאַלטען און איז אַ בעלן געווען אַ פרעג טהון מיט אַ
 שמייכעל ביי זיינע כתרילעווקער אידען: וואָס בעדייטען די דאָר־
 זיגע משונה־מאָדנע ווערטער פונ'ם ליעדעל? האָט זיך געפונען
 איינער, וואָס האָט איהם געגעבען צו פערשטעהן דעם פּשט:
 — ס'איז געווען, פאַרשטעהט איהר, איינער, אפנים, אַ קאַס־
 טיושקע, אַ מענטש, וואָס מע האָט איהם גערופען קאסטיושקע,
 האָט דער דאָזיגער קאסטיושקע געהאַט אַ מאַמע, האָט זיך די
 דאָזיגע מאַמע, זאָגט ער, געקלויבען שטאַרבען, און איז נישט
 געשטאַרבען...
 רב יוזיפעל לעגט־צו קאָפּ, נאָר ער פערשטעהט נישט דעם
 שכל, וואָס דאָ שטעקט? וואָס הייסט — זי האָט זיך געקלויבען
 שטאַרבען? שטאַרבען איז דען געווענדט אָן דעם מענשען? בעל־
 כרחק אתה מת — איבער נויט שטאַרבת מען...

— עם הדומה לחמור! פון וועמען רעדט מען? — רופט זיך אָפּ איינער פון די אויסדערוועהלטע און שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און קוקט אויף דער חברה פון אויבען אַראָפּ, און באַלד בעקומט ער אַ קאָמפּלימענט פון איינעם פון דער חברה, וואָס קרימט זיך נאָך, ווי אזוי אידען דאוונען, דאָס הייסט: ער שלאָגט זיך מיט דער האַנד אין האַרצען אַרײַן און זאָגט מיט אַ מאָדנעם ניגון: „טאָ טעלי! מאַמעלי! טאַמעלי! מאַמעלי!“ — און דער נאַנצער איבעריגער עולם ווערט צעשמאַלצען פאַר געלעכטער.

— מע לאַכט דאָס אָפּ פון אונז! מע לאַכט פון אַ אידען! אומעטום מאַכט מען פון אונז חוזק! — מאַכט איינער פון די אויסדערוועהלטע מיט אַ זיפּץ און ווינקט מיט'ן קאָפּ צום רבי'ן, און דער רב רב יוזיפּעל קוקט אויף יענעם נפש, ווי ער וואַרפט זיך און ווי ער קרימט זיך.

— נישט פון אונז לאַכט ער, קינדעניו, — זאָגט רב יוזיפּעל, — פון זיך לאַכט ער אָפּ, פון זיך אַלײַן! פון אונז איז נישטאָ וואָס צו לאַכען, נשמה מיינע; פון אונז דאַרף מען וויינען און זיך אַ מוסר אַראָפּנעמען, אַ מוסר: ו ו אָ ס מ י ר ז ע נ ע ן ג ע ו ו ע ן א ן ו ו אָ ס מ י ר ז ע נ ע ן ג ע ו ו אָ ר ע ן ...

און רב יוזיפּעל דערצעהלט דערביי זעהר אַ שענעם משל, געוויינטליך, מיט אַ מלך, און דער עולם הערט-אויס דעם משל, עס קאָן זײַן, נישט דעם ערשטען מאָל, און יענער חברה-מאַן, וואָס מיט'ן אַראָפּגעלאָזטען רויטען העמדעל און מיט דער האַרמאָניקע, לאָזט זיך אַראָפּ אַלע מאָל נידעריגער און נידעריגער מיט אַ האַל-בען טאָן (אַפּנים, ס'איז איהם שוין אַלײַן אויך נמאס געוואָרען):

קאַסטיושקײַנאַ מאַט
פּאַמיראַטס...
פּאַמיראַטס...
פּאַמיראַטס... פּאַמיראַטס...

— שלום-עליכם! — רופט זיך אן פלוצים א פרישער פאר-
שוין, נלייך ווי פון הימעל אראפגעפאלען. — פון וואנען פאָהרען
דאָס אידען און וואוהין? און וואָס האָט איהר זיך פארקלויבען
נאָך אַהער, צווישען אָט די דאָזיגע? ... קומט צו אונז, אין אונזער
וואַגאָן אַרײַן. דאָרטען וועט איהר האָטש זיין צווישען אונזעריגע,
צווישען אייגענע...

קאפיטעל ח.

כתרילעווקע צווישען „אייגענע“.

ווי פיש, נאָר-וואָס געהאפטע אין דער נעץ און אריינגעלאָזטע
צוריק אין טייך אַרײַן, — אזוי האָבען זיך געפיהלט אונזערע כתרײ-
לעווקער דעלעגאטען, אז זיי האָבען זיך איבערגעפעקעלט אינ'ם אַנ-
דערען וואַגאָן, צווישען „אייגענע“, צווישען אידען. מע קאָן נישט
זאָגען, אז דאָרט זאָל געוועזען זיין א סך ריינער און א סך גראַמער,
ווי אינ'ם ערשטען וואַגאָן. עס קאָן זיין, אז דאָ, אויפ'ן נייעם אָרט,
איז זיי געווען נאָך ערגער, וואָרום דאָרטען, אינ'ם פריהעריגען
וואַגאָן, איז דער עולם האָטש געזעסען א סך אויף דער ערד, נישט
געהאט קיין איבעריגע פעקלעך. א טאָרבע מיט א פאָר שטיוועל —
און איין עק. און דאָ, אויף דעם נייעם אָרט, צווישען אידען, איז
געווען דער טומעל א סך גרעסער, די ענגשאַפט א סך ערגער, און
איבער די פעקלעך איז נישט געווען, וואו זיך א קעהר צו טהון.
דאָס איז יודע, אז יעדער איד האָט מיט זיך אונטערוועגס
נישט ווינציגער ווי צוויי-דריי פעקלעך, און ווייבער האָבען, אַחוץ
די פעקלעך, אויך קישענס מיט קאָלדרעס מיט שמאַטעס. פון דער
וועלט שמאַטעס. אין וועג זעהען דעריבער אידען אויס נישט נאָר
ווי ריזענערע אַלײן, נאָר ווי וואַנדערער, ווי עמיגרענטען,
וואָס פאָהרען-אַריבער ערגיץ זעהר אין א ווייטע מדינה, דאָרט וואו
ס'איז נישט צו קריגען פאַר קיין געלד נישט קיין קישענס, נישט
קיין קאָלדרעס, נישט קיין שמאַטעס... און זיי פיהלען זיך דערפאַר

אומעטום, ווי ביי זיך אין דער היים. אידען, וואהין זיי זאָלען נישט פאָהרען, פיהרען זיי, ברוך-השם, מיט זיך זייער היים, זייער „געטאָ“ מיט זייער גלות, און דערפאר, אַפנים, האבען זיי אומע-טום און אַלע מאָל טאַקי איין פנים, בייטען זיך אזוי ניד נישט איבער און פיהלען זיך גוט נאָר דעמאָלט, ווען זיי זענען אַלע אינד-איינעם. און די וועלט טהוט זיי צוליעב: איהר ווילט אינד-איינעם — זייט אייך אינאיינעם...

אַריינגעטראָמען אינ'ם נייעם וואַגאָן און דערזעהען, אז מען איז אין דער היים, צווישען „אייגענע“, האָבען זיך אונזערע אויס-דערזעהלעט צעלענט, ווי ביי'ם טאַמען אין וויינגאַרטען, אַוועק-געלענט זייערע פעקלעך אויף יענעמ'ס פעקלעך, זיך געזעצט גאַנץ נאָהענט איינס נעבען דאָס אַנדערע, נעבעטען יענעם זיך אַ ביסעלע אַ רוק טהון, און קוים אַריינגעהאַפט זיך, מאַכט שוין נישט אויס, מען מען שוין יענעם אַ ביסעל צוקוועטשען, און פאַר וואָס טאַקי נישט אינגאַנצען אַרויסקוועטשען? ... מען איז דאָך צווישען „איי-גענע“, צווישען אידען! ...

און האָט קיין יסורים נישט: מע וועט זיך, הלילה, נישט קריענען, נישט זידלען איבער אַזעלכע נאַרישקייטען. ווערטלעך וואַגען, נעבען יענעם אַנצוהערעניש — דאָס מהכתיתי. צום ביי-שפיעל: אז איינער טרעט-אָן דעם אַנדערען רעכט אויפ'ן פוס, טהוט יענער אַ שפרונג-אונטער און אַ זאָג כלומרשט אזוי, פערביי-געהענדיג:

— אוי האָט איהר, קיין עין-הרע, אַ האַרטען טראָט, פעמער! אָדער אז איינער שטעלט-אָוועק זיין טשעמאָדאָן כמעט גלייך אויף יענעמ'ס פלייצע, מאַכט יענער חוזק נישט איבער איהם, נאָר איבער'ן טשעמאָדאָן, און טהוט זיך אַ זאָג אונטער דער נאָז:

— הערט איהר? אייער טשעמאָדאָן האָט, אַפנים, קינמאָל נישט געקרענקט.

אָדער אז איינער פערשטעלט דעם אַנדערען די שוין, טהוט ער איהם אַ זאָג:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך דערצעהלען? איך האָב
 כּוּרָא, אַז איהר זענט נישט קיין גלעזערנער...
 און אַז סע מאַכט זיך אפילו אַמאָל, אַז צוויי אידען צעאַמפּערען
 זיך שוין נאָר איבער איין אָרט אין וואַגאַן, הויבען זיי אָן שיטען
 איינס אויפ'ס אַנדערע מיט ליצנות און שטעכווערטלעך:
 — זייט־זשע מוחל, פעטער, דאָס איז מיין אָרט.
 — טאַקע באַמט? מיט וואָס איז דאָס אייער אָרט, למשל?
 — ווייל דאָ בין איך געזעסען.
 — וואָס־זשע, איהר האָט דאָ שבת געהאַלטען? צי עס שטעהט
 אויפגעשריבען אויף דעם אָרט: „זה המקום שייך“? ...
 און דער זיצענדיגער פאַרשוין פּוילט זיך נישט, הויבט זיך אויף
 און זוכט אויפ'ן אָרט די אויפשריפט: „זה המקום שייך“. ווערד
 צווישען עולם אַ געלעכטער, פּערדריסט דאָס דעם שטעהענדיגען
 פאַרשוין און ער רופט זיך אָן צום זיצענדיגען:
 — איהר זענט, דאַכט מיר, שוין אַ ביסעל צו דאָסיג.
 — צו וואָסיג? — פּרעגט איהם דער זיצענדיגער, און דאָס
 געלעכטער צווישען עולם וואַכסט. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, בין
 מע גיט זיך איין עצה: מע ענגט זיך אַ ביסעל, מע רוקט זיך
 צענויף און מע מאַכט איין אָרט פאַר'ן שטעהענדיגען. ממה־נפשך,
 עס זיצען, קיין עין־הרע, אזוי פּיעל אידען, וועט זיצען נאָך איינער...
 און די דאָזיגע צוויי, וואָס האָבען זיך נאָר־וואָס געווערטעלט, בלאָזען
 זיך נאָך אַ קליינע וויילע, נאָכדעם נעמט מען זיך צו די זיינערס:
 וואו האַלט ביי אייך דער זייגער? אָדער מע קוקט אין פּענסטער
 ביידע: ווייסט איהר נישט, ווי אזוי הייסט די סטאַנציע? און
 מע מאַכט אַ שמועס פון סטאַנציעס און פון באַהנען און פון גע-
 שעפט — און עס געהט אַוועק, ווי אַ מזמור. דער פּרישער פאַר-
 שוין, וואָס קומט־אַריין און טרעפט די צוויי, מיינט ער, אַז דאָס
 זענען אָדער צוויי שותפים, אָדער קרובים, אָדער מחותנים, אָדער
 אזוי גוטע פּריינד פון איין שטאָרט...

לאָזען חכמים זיך וויצלען, וויפיעל זיי ווילען. לאָזען זיי צו
 טראַכטען אזעלכע שפּריכווערמלעך, ווי, למשל: „זיצען זאָל מען
 צווישען גוים, ליגען — צווישען אידען“, „מיט אידען איז נוט
 נאָר קונעל עסען“, וכדומה. איך געה מיר מיט מיין גאנג, אז
 אידען, און נאָך כתרילעווקער דערצו, פיהלען זיך צווישען אייגענע
 א סך בעסער און א סך היימישער, ווי צווישען פרעמדע.

קאפיטעל ט.

„א איד וואָס קאָמט אַרױף“.

דער מענש, וואָס איז ווי אַראָפּגעפּאַלען פּונ'ם הימעל און
 האָט אַריבערגעפּעקעלט אונזערע דעלעגאַטען אַהער פּון יענעם וואָס
 גאָן, איז געווען איינער פּון יענע זעלטענע פּאַרשוינען, וואָס מע קאָן
 זיי זעהען נאָר אונטערוועגענס. אז איהר בעגעגענט זיך מיט זיי,
 ווערד איהר באַלד חבר, אויסגעבונדען, גלייך ווי איהר זענט שוין
 מיט זיי בעקענט פּון כמה וכמה יאָהרען. ווער ער איז — ווייסט
 איהר נישט. וואָס ער איז — ווייסט איהר אויך נישט. עס איז
 רעכט צו זאָגען, אז ער איז אַ איד, אַ קרעמער, און עס איז
 רעכט צו זאָגען, אז ער איז אַ מעקלער פּון דער בערזע. נאָר ניכער
 פּון אַלץ איז ער נאָר אַ שניידער, אַ חשוב ביי נאַטשאַלסטווע און
 דרעהט זיך ביי „פּראַוואַזשיטעלסטווע“...

אַלעין איז ער אַ מענש פּון מיטעלמעסיגען וואוכס און מיטעל-
 מעסיגען שטאַנד, אַ שוואַרצער מיט אַ גלאַנץ פּון אַרמענישען טיפּ,
 מיט אַ קליין בערדעל, מיט קליינע שוואַרצע אומרוהיגע אויגען,
 מיט'ן קאָפּעלישעל אַהינטער — אַ ריהרעוודיגער, אַ לעבעדיגער
 פּאַרשוין, וואָס קאָן נישט זיצען אויף איין אָרט, מוז עפּוס טהון,
 ערגיץ געהן, מיט עמיצען רעדען. און איבערהויפּט — רעדען.
 רעדען — דאָס איז זיין וועלט. געפינט זיך אין וואַגאָן אַ איד —
 איז אוראי נוט. אַלאַ נישט — איז אַ גוי, אַ סאָלאַראַט, אַ פּריצה,
 אַ גלח. פאַר נויט איז נוט אַ קאָנדוקטאָר, איין אויווענהייצער.

א רעדער־שמירער, א שווארציאָהר, אבי אינ'ם גזשטאלט פון א מענשען. און א כח האָט ער: ווער ס'זאָל נישט זיין — מוז ביי איהם ווערן רעדעוודיג. סײַדען א געבוירענער א שטומער. מחמת ער ווייסט, פערשטעהט איהר מיד, פון וואָס און ווי אזוי מיט וועמען אָנהויבען צו רעדען. און רעדען וועט ער מיט אײך פון וואָס איהר ווילט, כמעט קאָן מען זאָגען, אז ס'איז נישטאָ אזא זאך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט וויסען, און נישטאָ אזא מענש אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל איהם נישט קענען. מיט אַזעלכע איז א פּערגעניגען צו זיצען אין איין וואַנאָן. דערצו איז ער גלאַט א גוטער מענש. איין אָפּענהערציגער און זעהר א צו געלאָזטער. ער מעג אײך זעהען דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען, איז ער גרייט צוליב אײך פון דעסטוועגען געהן, וואוהין איהר ווילט: אפּשר ווילט איהר צו דער קאסע נאָך א בילעט? אָדער העלפען אײך צענויפּפּאקען די זאכען? — מיט'ן גרעסטען כבוד! ער וועט אַריינקוקען דערווייל צו אײך אין פעקעל אַרײן, אָפּשאַצען, וואָס איז ווערטה אײער טשעמאָדאָנדעל, אָדער אײער פעלץ, אָדער אײער זייגער, אויסרעכענען אײך פינקטליך, אין וואָסער שעה און וויפּעל מינוט איהר דאַרפט קומען אַהיים, און וואָס וועט אײך קאָסטען דער באַגאַזש, און געבען אײך אײן עצה, ווי אזוי, אײף וואָסער וועג, איהר זאָלט פּאָהרען, און וואו איהר זאָלט זיך אָפּשטעל לען. בשעת־מעשה וועט ער אײך האַלטען ביי א קנעפעל, אָדער בויערען אײך מיט'ן פינגער א לעכעל, און דאָס קאפּעלישעל האַלט שוין ביי איהם. יט, און די בעטלעך פלאַמען, און די אויגען ברענען, גלייך ווי ער טהוט זעהר א גויטיגע זאך. מיט אײן וואָרט — דאָס איז געווען אזא מין פאַרשוין, וואָס ביי אונז רופּט מען איהם:

„א איד וואָס קאָסט איר י“.

פאַר אונזערע כתרילעווקער פאַסאזשירען איז דער דאָזיגער „איד וואָס קאָסט איר“ געווען, קאָן מען זאָגען, א אַזויס אין דער מדרב, א געזונד אין בויך, א זאָל אין די ביינער. א קלייניג־קייט — זײער מיסײַאָן, וואָס זיי האָבען אויף זיך געהאַט! דאָס

ערשטע מאל אין א פרעמדען אָרט, אין אזא גרויסער שטאָדט, וואָס זייער באַבע'ס באַבע איז דאָרט קיינמאל נישט געווען אין חלום אפילו! מע ווייסט נישט, וואו א טהיר עפענט זיך, און מע פאָהרט מבט אזא ענין, אזא הייליגע זאך! ...

אויך דער פארשוין האָט זיך מחיה געווען מיט זיי, ממש דער-קוויקט זיך. געוואָהר געוואָרען, וואוהין, צו וועמען און צוליעב וואָס זיי פאָהרען, האָט ער זיי בעשאַטען מיט עצות, ווי אזוי זיי זאָלען זיך נוהג זיין פון דער ערשטער מינוט, וואָס זיי וועלען אָנ-קומען אויפ'ן וואַקזאל, ביז זיי וועלען זיך צושלאָגען צום פונקט, וואָס זיי בעדארפען. און די כתרילעווקער אויסדערוועהלטע האָבען איהם געקוקט אין מויל אַרײַן, געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און געשלונגען איטליכס וואָרט זיינס.

— איהר פאָהרט, מיינע ליעבע אידען, — האָט ער איינגע-טענה'ט מיט זיי געטריי, ווי א פאָטער, געשמייכעלט און גענלעט זיך דאָס בערדעל, — איהר פאָהרט, מיינע ליעבע אידען, וועגען זעהר א וויכטיגען עסק. מע קאָן זאָגען, א הייליגע זאך, הלואי איהר זאָלט נאָר מצליח זיין, און איהר וועט, אם ירצה השם, געוויס מצליח זיין. איך בין זיכער, אזוי ווי מיר האָבען היינט יום גימל אויף דער גאַנצער וועלט. דער עיקר, איהר זאָלט וויסען, וואו אַיין און וואו אויס. די שטאָדט איז א גרויסע און א צעוואָרפענע. א גוישע שטאָדט, פארשטעהט איהר מיך. נאָר אידען זענען, קיין עין'הרע, פארהאן, און דוקא רייכע אידען. דאָס הייסט, ס'איז פארהאן קבצנים אויך גענוג, אפשר מעהר קבצנים ווי נגידים. נאָר צו די קבצנים דארפט איהר דאָך נישט האָבען. קבצנים, זאָגט איהר, האָט איהר אַליין. עצתי, אז געהן זאָלט איהר נאָר צו די גרויסע, צו די סאַמע גדולים. ווער זענען ביי אונז די סאַמע גדולים — וויילט איהר וויסען? נעמט, זייט מוחל, א שטיקעל פא-פיער מיט א בלייפעדער און פארשרייבט, וועל איך אַיך זאָגען אקוראט מיט די אַררייסים און מיט'ן יחוס פון איטליכען באַזונדער. איך קען זיי, פארשטעהט איהר מיך, אויסגעבונדען. גדולים זענען

זיי אלע, און וואָלטען וועלען אַריבערשטייגען, אַריבערשפּרינגען, אַיינשלינגען איינס דאָס אַנדערע מיט די ביינער, זיי זאָלען נאָר קאָר נען. און אלע רייסען זיי זיך אַרויף, אַרויף, טאַנצען נאָך נאָר דעם גרויסען, דעם אמת'ען גדול, דעם לויב צווישען די חיות... איד זעה נאָך אַייערע פּנימ'ער, אַז איהר ווייסט שוין, וועמען איד מיין... אזוי איז טאַקסי דער נאָמען זיינער. און כשמו כן הוא... ער איז טאַקסי אַ לייב. אַ קעניג איז ער, אַ גביר, אַ גרויסער גביר, אַיין אדיר, אַ מיליאָנער. איהר ווילט וויסען, וויפּיעל ער פאַרמאָגט? פּרעגט נאָר נישט. וויפּיעל איהר זאָלט אַיך נישט פאַרשטעלען — פאַרמאָגט ער צוויי מאָל, דריי מאָל, צעהן מאָל אזוי פּיעל. ס'איז רעכט צו זאָגען — פּופּציג מיליאָן, און ס'איז רעכט צו זאָגען — זיעבעציג. און אַז איהר וועט מיך שטאַרק בעמען, איז אפשר טאַקסי אלע הונדערט. אַהין דאַרפט איהר זיך דערשלאָגען שוין צום סוף, אַז איהר וועט פאַרטיג ווערען מיט אלע איבעריגע גדולים. ווייל איהר ווילט דאָך מסתמא אַ גראָבס, אַ מנה יפה. און וויבאלד אַ מנה יפה, איז נאָר ביי איהם. וואָרום וועט איהר איהם טרעפען אין דער גוטער מינוט — איז נישט שייך צו זאָגען. ביי איהם געבען אַ נדבה אַ טויענד, און פּופּציג טויענד, און הונדערט טויענד — איז טפו! אָדער שאַ! ווייסט איהר נאָר וואָס? איד וועל אַיך געבען אַ בעסערע עצה.

דאָ האָט זיך דער „איד וואָס קאַטאָרי" פּערטיעפט אין מחשבות, נאָכדעם האָט ער זיך אָנגענומען ביי'ם בערדעל און אָנ- גערופען זיך, ווי אַ מענש, וואָס איז געפאלען אויף זעהר אַ גליק- ליכע אידעע:

— הערט-זשע אויס, מיינע לייעבע אידען, וואָס אַיך וועל אַיך זאָגען. ביי אַיך איז, זאָגט איהר, אָפּגעברענט געוואָרען דאָס גאַנצע שטעדרטעל? דאַרפט איהר דאָך געהילץ אויף בויען הייזער? האָט ער אַ וואָלד, טאַקסי נישט ווייט פון אַייערע מקומות, אָבער אַ וואָלד, ווי זאָגט איהר, מיט בויער! וואָס פאַר אַ וועידע

האָט ביי אזא מיליאָנער איינטונקען די פען און אוועקשרייבען אַ
 קוויטעל אין וואַלד אַרײַן: „אַבש ליתן על השבּוּי“?
 און דער „איד וואָס קאַטאָרי“ טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד
 אין דער לופטען, ווי דער נביר מיט דער פען, און אונזערע כּתּרילעוּר-
 קער אויסדערוועהלמע געבען זיך ביי די ווערטער אַ הויב-אויף,
 און טרערען האָבען זיך אַזש געשמעלט ביי זיי אין די אויגען. נאָר
 דאָ האָט זיי דער „איד וואָס קאַטאָרי“ אַ ביסעל אַראָפּגעוואָרפען.
 ער האָט, אַפּנים, פּערשטאַנען, אַז ער האָט זיי אַרײַנגעגעבען אַ
 ביסעל צופיעל האָפּענונג, האָט ער זיך אַ גלעט געגעבען דאָס בער-
 דעל און אַ זאָג געמאָהן צו זיי:

— איך דאַרף אייך אָבער זאָגען, מיינע לייעבע אידען, נאָך
 אַ מאָל דאָס אייגענע: עס ווענדט זיך אָן דעם, אין וואָס פּאַר אַ
 מינוט איהר וועט איהם טרעפען... טאַמער, חלילה, טרעפט איהר
 איהם אויף דער לינקער זייט, בין איך אייך נישט מקנא. ער איז
 אַ מענטש, וואָס אַלע קוקען איהם אין מויל אַרײַן, פּאַרשטעהט
 איהר מיך, און איז אַזוי גרויס, אַזוי תקיף, ווי זאָגט איהר: „מה
 יעשה הבן“... אודאי ווען איהר זאָלט זיין נישט קיין אידען —
 עהע-הע!

די כּתּרילעווקער אויסדערוועהלמע זענען ביי די ווערטער נאָך
 מבולבל געוואָרען. זיי האָבען נישט פּערשטאַנען, וואָס מיינט
 דערמיט אָט דער מענש: וואָס הייסט — ווען זיי זאָלען נישט זיין
 קיין אידען? וואָס דען זאָלען זיי זיין — אנדרווגניסען? ... דער
 „איד וואָס קאַטאָרי“ האָט, אַפּנים, געזעהען, אַז זיי פּערשטעהען
 איהם נישט, האָט ער גענומען זיי מסביר זיין:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, מיינע לייעבע אידען, דער מענטש
 איז זעהר גרויס, זעהר תקיף און שטאַרק אָנגענומען צווישען כּריס-
 טען. „גענערעלער“ קומען צו איהם אין שטוב אַרײַן, זיצען מיט
 איהם אָט אַזוי-אָ, ווי איך מיט אייך... נו, פּאַרשטעהט זיך, אַז
 הויבאַלד כּריסטען זענען מיט אַ אידען אָט אַזוי-אָ, וועט זיך אַ איד
 פּאַר זיי מסביר זיין...

מע קאן נישט זאָגען, אז דער דאָזיגער פירוש איז געווען פאר אונזערע כתרילעווקער לייט אינגאנצען פערשטענדליך. זיי האָבען נישט אויפגעהערט צו האַלטען אָפען מויל און אויהערען, און יענער האָט נישט אויפגעהערט צו גלעטען זיך דאָס בערדעל און לויבען און טאָג אַרײַן די סאַמע גדולים, אויסגערעכענט זיי אַ גאַנץ צעטעל פון „גרויסע גדולים“ און פון „קליינע גדולימ'לעך“, און אַלע מיט די נעמען און מיט די גאַסען און מיט די נומערען פון די הייזער, זיך אָפגעשטעלט אַלע מינוט כמעט ביי יעדען איינציגען גדול מיט אַ קורצער נאָר אַ שאַרפער כאַראַקטעריסטיק, וואָס פון דעם אַליין וואָלט געקאָנט זיין אַ בעזונדער בוך, ווען דאָס זאָל זיין ביי אונז דער עיקר. נאָר אזוי ווי דער עיקר איז דאָך די מעשה מיט די כתרילעווקער נשרפים, אָזען מיר עס דורך פערביי און קעהרען זיך אום צוריק צו אונזערע כתרילעווקער דעלעגאַטען אין דער גרויסער נישט־אידישער שטאָדט, וואו מיר האָבען זיי איבערגע־אָזט סאַמע אין רעכטען אָנהויב פון זייער הייליגער אַרבייט.

קאַפיטעל י.

אין עולם התוהו.

דער עולם־התוהו, זוי עס ווערד בעשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים, — דאָס איז געווען די גרויסע שטאָרט מיט איהרע „גדולים“ פאר אונזערע אויסדרוועהלטע פון כתרילעווקע. די גאַנצע קונץ פונ'ם עולם־התוהו בעשטעהט אין דעם, וואָס דעם מענשען'ס נשמה בלאָנזעט אַרום אויף דער וועלט, איז אויסען אין אַלע ווינקעלעך, זעהט און הערט און פיהלט אַלסדינג, נאָר דער גוף איז דערביי נישט אויסען. צי מחמת גרויס אויפגענונג פון די מעשיות, וואָס זיי האָבען זיך אָנגעהערט אין וואַגאָן פונ'ם „אידען וואָס קאָמאָרי“, אָדער אפשר ווייל זיי זענען דאָס ערשטע סאַל אַרויס אויף דער גרויסער פרייער וועלט — דאָס איז זיכער, אז זיי זענען נישט געווען כהאי עלמא. דאָס הייסט, די נשמה

האָט זיך ביי זיי אַרומגעבאַמבעלט דאָ, צווישען די „גדולים“, נאָר דער גוף איז געווען ערגיץ ווייס איך וואו, ווייט פון דאַנען.
פון דער ערשטער מינוט איז זיי גענאַנגען נישט כשורה, יעדענ-פאַלס — נישט אזוי, ווי זיי האָבען זיך פאַרגעשטעלט. גענאַנגען זענען זיי דוקא מיט אַ סדר, מיט אַ סיסטעם, לויט ווי יענער פאַר-שוין מיט די ברענענדיגע אויגלעך האָט זיי געלעהרענט און לויט די נומערען פון די הייזער מיט די נעמען פון די גאַסען, וואָס יענער האָט אויפגעגעבען. פריהער האָבען זיי אָנגעקלונגען צו די „קלענערע גדולים“, דערנאָך צו די „גרעסערע גדולים“, און גע-שטיגען וואָס ווייטער אַלץ העכער און העכער. מע קאָן נישט זאָגען, אַז זיי האָבען נישט מצליח געווען. נדבות זענען דוקא אַיינגעגאַנגען, אָדער, ווי זיי האָבען זיך נאָכדעם בעריהמט פאַר זייערע כתריִלעווקער: „אַ רעגען פון נדבות האָט געגאַסען אויף זייערע קעפּ“. אויב עס האָט באמת געגאַסען אַ רעגען פון נדבות — דאָס ווייסען מיר נישט. אַיינס איז זיכער, אַז ביי זיי אין דער היים זענען זיי צו אַזעלכע נתינות געוויס נישט געוועהנט געוואָרען, און אַזעלכע מטבעות, ווי מע האָט זיי דאָ דערלאָנגט, האָבען זיי געזעהען דאָרטען סידען אין הלום, איז דאָס — נישט אַלע מאָל... נישט מעהר, וואָס האָט זיי געקוועטשט? זיי האָט געקוועטשט נאָר אַיין זאָך: עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אַז זיי זענען נישט צווישען אַייגענע... ווי ווילד־פרעמדע, ווי גאַנץ ווייטע האָט מען זיי אויפגענומען, אָפגעגעבען זייערס און — האָט קיין פאַראַיבעל נישט.

אַנדערע האָבען אפילו נישט געוואָלט אָנקוקען זייערע פנימ'ער, צוויסנעשיקט זיי זייער נדבה נאָך אַיירער זיי האָבען אַריבערגע-טראָמען די שוועל. אַנדערע זענען נאָך געווען ביזן אויך, נישט געלאָזט זיך אויסרעדען אַיין איבעריג וואָרט: „אָפגעברענט גע-וואָרען? געהערט אַזעלכע זאַכען, איהר זענט נישט די אַיינציגע"... עס זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען אָנגעשריגען אויף זיי, אָנגערופען זיי מיט עפּים זעהר מיאוסע נעמען: „פלעכטלעך".

„פאָגאַרעלצים“, „שנאַרערס“... איינער אַ יונגערמאַן מיט אַ בלאַס פנים, מיט אַ שפּיצעכיגער נאַז און מיט צוויי קליינע בערדלעך, צעקעמט רעכטס און לינקס, האָט זיך געהייסען זויזען אַ בוך.

— וואָסער בוך?

— דאָס בוך, וואו עס ווערען ביי אײך פאַרשריבען די נדבות. דאָ האָט זיך שוין אַרויסגעשטעלט דער זקן, רב יוזיפעל

דער רב:

— די נדבות, וואָס ווערען געגעבען אויף אונזערע נשרפים, ווערען פאַרשריבען מיט אזאַ כתב און מיט אזאַ לשון, וואָס נישט איהר און נישט מיר וועלען דאָס קאַנען לייענען אפילו...

רב יוזיפעל האָט איצטיגס מאָל גערעדט פערשטעלט, אפילו מיט אַ בנעיות'דיג שמייכלעך, ווי אַלע מאָל, נאָר אין קול האָט זיך געלאָזט הערען אַ פערדראַם. רב יוזיפעל דעם רב איז נישט גענאָגען אין דעם, וואָס מען איז זיי הוישד בכשרים. ניין. איהם האָט געאַהרט די קאַלטקייט, וואָס האָט זיי בעגעגענט אומעטום, אין יעדער אידישער שטוב פון די דאָזיגע „גדולים“. רב יוזיפעל איז געוועהנט געוואָרען ביי זיך אין כתרילעווקע, אַז אַ איד גיט אַ נדבה, עס מעג זיך זיין נאָר אַ פרוטה, לאָז זיין אפילו אַ האַלבע פרוטה, גיט ער זי מיט'ן נאַנצען האַרצען. וואָרום אַחוץ, וואָס ער איז מחיה איין אַרעמאַן, אַחוץ וואָס ער העלפט אַ נויטבעדערפֿ-טיגען, טהוט ער אַ גוטע זאך און פערדיענט אַ מצוה... רב יוזיפעל דעם רב האָט געוואונדערט, וואָס צווישען די אַלע גדולים האָט זיך נישט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל זיי אָפגעבען אַ אידישען, אַ פשוט'ען, אַ היימישען שלום-עליכם. קיין איינער האָט זיך נישט געפונען, וואָס זאָל זיך נאָכפרעגען אויף כתרילעווקע, וואָס זאָל האָטש וועלען אויסהערען זייער אומגליק, זייער האַרץ, און האָבען זיי זיך נאָר געפרובט אָנהויבען רעדען, אויסרעדען זיך, דערצעהלען וועגען דעם גרויסען חורבן, וואָס זיי האָבען איבערגע-לעבט, אזוי האָט מען געעפענט דאָס בייטעלעך, ווי איינער רעדט: „נאַט אײך און געהט אײך געזונטערהייד“...

געוועהנט געוואָרען פון תמיד צו פערענטפערען יעדען איינ-
צינען, האָט רב יוֹזיפֿעל געזוכט צו געפינען אַ זכות אויך אויף די
דאָזיגע „גדולים“.

— מענטשען געפינען זיך אין אזא עולם-התורה! — האָט
ער זיך געטראַכט און געגאָנגען מיט פעסטע טריט, גאָרנישט נאָך
זיינע יאָהרען, אַלץ ווייטער און ווייטער.

עס איז געווען שוין נישט פריה, ווען אונזערע דעלעגירטע
פון כתריִלעווקע זענען צוגעטרעטען צום סאַמע גרעסטען גדול,
צום „לייב צווישען די חיות“, ווי יענער מענש אין וואַגאָן האָט
איהם אָנגערופען. און דאָ האָבען זיי זיך דערמאַנט אָן דעם, וואָס
יענער מענש האָט זיי געגעבען אָנצוהערעניש אויף דעם „גדול“,
אַז ווען זיי זאָלען זיין נישט קיין איר-
דען — עה-ה-ע! ...

דער דאָזיגער „עה-ה-ע“ מיט דער קיהלקייט, וואָס זיי האָט
בעגעגענט אומעטום, אין יעדען הויז, האָט זיי געבראַכט דערצו,
אַז זיי זאָלען ביסלעכווייז פערלירען זייער קוראָזש און מורא האָבען
אָנצוקלינגען ביי אזא גדול, וואָס רעכענט זיך פאַר „לייב צווישען
די חיות“... אַ היבשע וויילע איז מען געשטאַנען ביי דער טהיר
און געדונגען זיך, צי מע זאָל טאַקי אָנקלינגען פשוט, ווי מע האָט
אָנגעקלונגען אומעטום, צי אפשר? ...

— אפשר וואָס?

— גאָרנישט.

— וואָס זשע זאָגט איהר „אפשר“?

— ווער זאָגט דען „אפשר“?

— אַז איהר זאָגט נישט „אפשר“, פאַר וואָס וואָלט איהר נישט

אָנקלינגען?

— וואו שטעהט עס, אַז איך? פאַר וואָס נישט איהר?

— הויבט זיך אָן אַ מעשה מיט אַ אידען!

— שא, שא, קינדערלעך, לאָז זיין שטיל! — רופט זיך אָן רב יוזיפעל און טהוט אַ ציה דאָס נלעקעל פון דער טהיר, קוים־קוים, אויף וויפעל עם ערלויבען איהם זיינע אכציג יאָהר.

קאפיטעל יא.

אין די הויכע פענסטער.

שמעהענדיג הינטען ביי דער טהיר ביי'ם סאַמע גרעסטען פון די „גדולים“, ביי'ם סאַמע „לייב פון די היות“, האָבען אונזערע בתרילעווקער דעלעגאַטען געהאַט אַ נעלעגענהייט אַ ביסעל צו פער־נעמען זיך מיט חקירה ווענען די הויכע פענסטער: וואָס טהוט זיך דאָרטען? אַשטיינער, וואָס טהוען די „גדולים“ ביי זיך אין די אַפּאַרטאַמענטען אין דער צייט, ווען הינטען ביי דער טהיר שמעהען און וואָרטען „קליינע מענשעלעך“ מיט זייערע קליינע עסקים, געשעפטען, בקשות, פּלאַנען און חלומות? אפשר זיצען זיי דאָרטען בעת־מעשה איבער זייערע גרויסע געשעפט־ביכער, ברעכען זיך די מחות און זענען אזוי פערטיעפט, אַז זיי ווייסען נאָרנישט, וואָס אונטען טהוט זיך? ... און אפשר זיצען זיי און קלערען, וואָס זאָלען זיי אויפטהון, מתקן זיין אויף דער וועלט מיט דעם כח פונ'ם נאָלד, וואָס דער אויבערשטער האָט זיי בענגליקט צוליבע דער טובה פון זייער פּאָלק, אָדער פון דער נאַנצער מענש־הייט? און אפשר זיצען זיי גלאַט אזוי צענויפגעלענט די הענר, טהוען זיך אָן כל תענוגי העולם הזה, עסען און טרינקען און שלאָפען, ווי נאַנץ געוועהנליכע מענשען?

צייט אויף צו חקירה'ן האָבען אונזערע דעלעגאַטען געהאַט גענוג: אויף דעם שוואַכען קלונג פונ'ם אַלטען רב יוזיפעל האָט מען זיך נישט געהאַפט זיי צו עפענען. זיי האָבען געהאַט צייט אויך אויף צו דורכשמעסען זיך ווענען דעם, ווי אזוי מע זאָל זיך פּאַרשטעלען פאַר'ן „גדול שבגדולים“ און ווער עם זאָל מיט איהם דערען. זעלבסטפערשמענרליך, אַז רעדען דאָרף מיט איהם דער

רב. ווער דען? די פראגע איז נאָר פון וואָס ער זאָל אָנהויבען?
 וואָרום לויט ווי דער פאַרשוין אין וואַנאָן האָט זיי אָנגעשראַקען,
 דאַרף מען וויסען, ווי מיט איהם צו האַנדלען און וואָס איהם צו
 זאָגען. נישט אומזיסט שמעהט ביי אונז געשריבען: „החיים
 והמות ביד הלשון“ — דער פשט איז: אַז מיט איין וואָרט קאָן
 מען אַמאָל קאָל מאַכען אזוי פיעל, וואָס איהר וועט דערנאָך נישט
 פערריכטען מיט קיין צעהן טויזענד ווערטער.

און די דעות האָבען זיך דאָ ביי זיי צעטיילט אויף צוויי כתות,
 צוויי לאַגערען: רעכטע און לינקע. די רעכטע, די על-
 טערע פון די אויסדרוועהלמע, זענען גענאָנגען מיט דעם רעכ-
 טען וועג. זיי האָבען געדרונגען, אַז מע קומט צו אַזאַ גרויסען
 נביר, דאַרף מען קומען מיט תחנונים, אויסמאָהלען דעם חורבן
 פון כתרילעווקע מיט אַלע פישטשעווקעס: „אַט ערשט נישט לאַנג
 געווען אַ שטאָרט, ווי אַלע שטערט. האָט זיך אויפגעהויבען אין
 מיטען דער נאַכט אַ שטורם-ווינט מיט אַ פייער פון גאַט, און עס
 איז אוועק מיט'ן רויך די גאַנצע שטאָרט, אָפגעמעקט געוואָרען
 כתרילעווקע פון דעם פנים פון דער ערד“... דערביי דאַרף מען
 נישט זשאַלעווען קיין טרויעריגע פאַרבען, ווי אזוי נאַקעמע, באָר-
 וויסע, הונגעריגע ליגען אונטער גאַט'ס הימעל און בעמען ברויט,
 לאָזען אַ טרער, און פאַר וואָס טאַקי נישט געבען קיין רעכטען
 וויין, ווי עס געהער צו זיין? ... און די לינקע, יונגעלייט גע-
 וויינטליך, האָבען גע'טענה'ט פערקעהרט: וואָס פאַר אַ וויינען
 פלוצים אין מיטען דרינען? וואָס זענען מיר, ווייבער? צי איהר
 מיינט, אַז די נגידים זענען זשעדנע טרערען? זיי דאַרף מען
 נעמען מיט יושר, מיט גערעכטיגקייט. היתכן, —
 דאַרף מען זיי פרעגען — אַז אין דער צייט, וואָס דאָ וואַלגערט
 זיך גאָלד אין די גאַסען און מענשען טהוען נישט אַריין קיין האַנד
 אין קאַלט וואַסער, געהט מען דאָרטען אויס פאַר אַ לעפעל
 געקעכטס — לעבעדיגע נפשות, אויגענע ברודער, בלוט און
 פלייש?!“... „אי-אי! אי-אי! — האָבען זיך די רעכטע אָנגע-

חאפט ביי'ם קאָפּ. — זיי ווילען אונז איבערקוילען דעם האַלז אָהן
א מעסער! אלה תולדות יונגעלייט!"...

א גליק, וואָס רב יוזיפעל איז געווען דערביי, האָט ער זיי ניד
איינגעשטילט מיט ווייכע רעד, ווי זיין שטייגער איז.

— סינדערלעך, — האָט ער צו זיי געזאָגט, — אומזיסט
אַייער קריעגען זיך, וואָס איהר קריעגט זיך. וואָס קאָן א מענטש,
א בשרודם משטיינס געזאָגט, וויסען, וואָס ער וועט זאָגען?
און אז בלעם הרשע איז שוין געווען אונטערגעקויפט און גאָר
פאַרטיג אויף צו שעלטען די אירען — נו, האָט ער זיך דען
געריכט, אז דער וואָס לעבט אייביג וועט איהם איבערדרעהען די
זוערטער מיט'ן קאָפּ אַראָפּ? מיר וועלען, אם ירצה השם, איהם
נעמען נישט מיט תחנונים און נישט מיט סטירדעס, נאָר מיט א
משל. אז גאָט וועט הייסען, וועל איך איהם דערצעהלען א משל
מיט א מלך, וואָס האָט זיך צעבייזערט אויף זיינע אייגענע קנעכט
און האָט פאַרברענט זיין אייגענעם פּאַלאַץ...

א שאַד. אזא שענער משל — און איז געבליבען אין מיטען,
איבער א סיבה, וואָס נישט רב יוזיפעל און נישט די איבעריגע
אויסדערוועהלטע זענען געווען אין דעם שולדיג. שולדיג איז גער
ווען אין דעם גאָר א זייטיגער פאַרשוין. דאָס איז געווען דער
אָנגעוואָפּענטער נפש, וואָס איז דערמאָנט ביי אונז אין אָנהויב
בעשרייבונג. א סברה, אז דער דאָזיגער יון, וואָס איז געשטעלט
געוואָרען אכטונג צו געבען אויף דער גאָס, האָט די גאָנצע צייט
געהאַלטען אונזערע כתרילעווקער לייט אויפ'ן אויג. איהם איז די
גאָנצע קאָמפּאָניע נישט געפעלען געוואָרען מיט זייער געהן פון
שטוב צו שטוב, מיט זייער פעררייסען די קעפּ און קוקען אויף די
גומערען פון די הייזער און מיט זייער אַלע מאָל אָפּשטעלען זיך
איבערשמועסען זיך אויף א קול אַלע אינאיינעם, ווי די גענו:
גער-גער-גער! דאָ, ביי זייער לעצטען אָפּשטעל און אויס'טענה'ן
זיך, האָט ער שוין מעהר נישט געקאָנט אַריבערטראָגען און ער האָט

זיך וויעדער אַ מאָל געלאָזט גלייך אויף זיי — דאָס מאָל שוין מיט מעהר פרישקייט און מיט מעהר אימפעט. דערזעהען פאַר זיך דעם שונא אַזוי נאָהענט און דערפיהלט אַ סכנה, זענען אונזערע דעלעגאַטען פערשטאַרבען געוואָרען, און ס'איז געבליבען בהסכם כולם, אז מע דאַרף זיך ראַטעווען, מאַכען פליטה. וואוהין? צוריק — הייסט געהן גלייך אויף איהם. האָבען זיי גענומען קלינגען אַלע מיט אַ מאָל אין דער טהיר אַרײַן, גוט קלינגען, מיט אַלע יכחות, און נאָט האָט געהאַלפּען — די טהיר האָט זיך טאַקי, עפּים ווי על־פּינס, געגעבען אײַן עפּען־אויף, און עס האָט זיך בעווײזען אַ פאַרשוין מיט אַ רױט אויסגעהאַדעוועט פנים, מיט אויסגעשניטענע פּאַלעס און מיט ווייסע הענטשקעס אויף די הענד. אַרױסגעלאָפּען איז דער פאַרשוין מלא רציחה, גע־מאַכט מיט די הענד, געשריגען און געשאַלטען און געאַרבייט אַזוי, גלייך ווי דאָס וואָלטען זײַן ווילדע מענשען, אָדער גולנים, חולי־נאַנעס, וואָס האָבען געוואָלט מאַכען אײַן אָנפאַל אין מיטען העלען טאָג אויף זײַן בעל־הבית'ס שטוב.

דערזעהען פאַר זיך „אײַן אָפּענע טהיר“, האָבען זיך די כתר־לעווקער חוליגאַנעס געגעבען אַלע אינאיינעם אַ שפאַר־אַרײַן. האָט זיי אָבער דער פאַרשוין מיט'ן אויסגעהאַדעוועט פנים מיט די ווייסע הענטשקעס געגעבען מיט'ן גאַנצען כּח אַ שפאַר־אַרויס צוריק. און אין דער מינוט איז אונטערגעקומען דער יון מיט'ן שווערד, געגעבען אַ שטאַרקען פּײַף, און ס'איז אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאָך אַ יון, אויך אײַן אָנגעוואָפּענטער פון קאָפּ ביז פּײַס.

אומזיסט האָבען זיך אונזערע כתר־לעווקער אויסדערוועהלטע געבעמען בײַם פאַרשוין מיט די ווייסע הענטשקעס, ער זאָל זיי אַרײַנגלאָזען אינעוועניג, האָטש פון פאַרענט, האָטש אין קיך אַרײַן. אומזיסט האָבען זיי פּערדיסען די אויגען אַרויף, אַרײַנגעקוקט אין די הויכע פענסטער אַרײַן, טאַמער וועט דער אויבערשטער טהון אַ נס (ער, אז ער ווײַל, קאָן ער!), טאַמער וועט דער גביר אַלײַן, אָדער עמיצער פון זײַן הויזגעזינד, דערזעהען אירען זענען אין אַ

סכנה, וועט מען ארויסגעבען א בעפעהל פון אויבען, מע זאָל זיי נישט אָנריהרען...

האָט אָבער אויף זייער מזל קיינער פון די הויכע פענסטער נישט אַראָפּגעקוקט, און אונזערע דעלענירטע, די פאַרנעמסטע בעלי-בתים פון כתרילעווקע מיט'ן רב רב יוזיפעל בראש, זענען אָפּגע-פיהרט געוואָרען מיט גרויס כבוד אין אזא מקום אַרײַן, וואָס קיין דירהנעלד קאָסט דאָרט נישט און אַלע זענען דאָרט גלייכע מיוחסים: אפילו אידען, און אפילו כתרילעווקער אידען, קאָנען זיך דאָרטען זיצען און זיצען, אבי יאָהרען.

קאָפיטעל יב.

ד ע ר נ ס .

דער וואָס מיינט, אז היינטיגע צייטען טרעפען זיך שוין נאָר קיין נסים נישט — דער האָט אַ טעות. אמת, א נס טרעפט זיך היינט זעלטען, זעהר זעלטען, אָבער עס טרעפט. דעם בעסטען בעווייז האָבען מיר — אונזערע כתרילעווקער געפאַנגענע. די לעזער מעגען זיך מיינען, אז, ווי יעדער מחבר, זענען מיר מסתמא מגזם און טראַכטען-אויס אַזעלכע זאכען, וואָס נישט גע-שטויגען, נישט געפלויעגען. מיר פערזיכערען אָבער, אז דאָס, וואָס מיר דערצעהלען דאָ, איז לויטער אמת. פונקט אין דעם מאַמענט, וואָס סע האָט זיך געטראָפּען דער אויבענבעשריבענער פאַל מיט די כתרילעווקער דעלעגאטען ביי דער טהיר פונ'ם גדול, פונ'ם „לייב צווישען די חיות“, פונקט אין דער מינוט, ווען זיי זענען געשטאַנען אין איין ציטערניש און געקוקט אַרויף-צו אין די הויכע פענסטער און געטראַכט זיך יעדער ביי זיך אין האַרצען: „מאיין יבוא עזרי — פון וואַנען וועט קומען די הילף, פון נאָט, צי פון אַ מענשען?“ — פונקט אין דער צייט האָט בעדאָרפט געהן פאַרביי אונזער בעקאַנ-טער פאַרשוין פון וואַנאָן, דער „איד וואָס קאַטאָרי“.

געגאנגען איז ער זיך וועגען זיינע אייגענע געשעפטען, און גיך, ווי זיין שטייגער איז, מיט'ן קאפעלישעל אהינטער, ווייזט אויס, פערטראכט. דערזעהען זיינע בעקאנטע אידען, ארומגעריכט געלטע מיט סאָלדאטען, איז ער שמעהן געבליבען. ער האָט באלד אָנגעשמעקט מיט זיין נאָז, וואָס דאָ טהוט זיך, און איז גרייט געווען די רגע אַרײַנשפּרינגען אין מיטען און אויפהויבען אַ סקאַנ-דאַל, זיי מאַכען אַ וויסטען סוף: „פאַר וואָס? פאַר ווען? גאָט די נשמה!“...

נאָכדעם האָט ער זיך אָבער מיישב געווען: אפשר ניין? ער קען זיך זעהר גוט. אַ היציגער מענש. מי יודע וואָס פאַר אַ ווערטער עס קאָנען זיך אַרויסרייסען ביי איהם פון מויל... ער האָט זיך געטראַכט, אַז מיט תקיפות איז נישט גוט (ס'איז תמיד גליי-כער, אַז מע בעטראַכט זיך), און ער האָט אַראָפּגערוקט דאָס קאָ-פעלישעל, זיך גענומען ביים בערדעל, צוגעמאַכט איין אויג — אַ סימן, אַז דער מח אַרבייט, — האָט זיך אויסגעקערעוועט צוריק און איז מיט די זעלבע ניכע טריט אוועק, ווי אַ מענש, וואָס איז געפאַלען אויף אַ גלייכע המצאה און האָט פעסט בעשלאָסען דורכ-צופיהרען די אידעע ביז'ן סוף.

וואוהין איז דער פאַרשוין אוועק?

מיר ווייסען נישט, וואוהין, נאָר מיר קאָנען רעכענען, אַז מסתמא האָט ער זיך געלאָזט געהן טאַקי אַהין, צום „לייב פון די חיות“, מחמת דעמוזעלבען אויף-דער-נאַכט האָט דער טעלעפאָן אין די הויכע פענסטער אָנגעהויבען צו אַרבייטען מיט סכנות-נפשות...

און אין דער פּאָליציע האָט געקאַכט. פענעס האָבען גע-סקריפעט, מינט האָט זיך געגאַסען, פּאפיערען זענען אָנגעשריבען געוואָרען, און די געפאַנגענע, וועלכע זענען שוין גרייט געווען צו געהן אַ לאַנגען וועג אַהיים מיט'ן עטאַפּ, זענען פּלוצים אויפגע-חאַפט געוואָרען אין מיטען ביינאַכט, אַרויסגעצויגען געוואָרען פון

דער פינסטערניש און אריינגעפיהרט געוואָרען אין אַ גרויסע ליכט-טינקייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי דאָס וואָלטען זיין נישט כתרילעווקער קליינע מענשעלעך, נאָר מי יודע ווער... אמת, מע האָט זיי קיין שטוהלען נישט אונטערגעטראָגען, זעצען זיך נישט פאַרגעלעגט און פון מחילה בעטען שמועסט מען נישט. דערפאַר האָט מען אָבער נישט געהערט, מע זאָל אויף זיי אַנשרייען, חלילה, ברענגען פאַר'ן מויל דעם אידישען מיטול „זשיד“; אדרבה — פיין, שטיל, נאָר זעהר בחפזונ'דיג, געהאַפט, טאַקיי נאָר ווי יציאת-מצרים, איז צוגעגאַנגען די בעפרייאונג פון די כתרילעווקער הוליי-גאַנעס. די קלענערע שרייבער און שרייבעלעך האָבען זיך נישט געקאַנט זאָט בעוואונדערען, וואָס טהוט זיך דאָ: „איבער אזעלכע אידלאַקעס אזא בהלה!“...

די ערשטע מינוט, אז מען איז אריינגעקומען צו אונזערע געפאַנגענע און געזאַגט, זיי זאָלען זיך מטריח זיין אַרויף, האָבען זיי זיך איבערגעקוקט צווישען זיך און אָפגעזעגענט זיך שטילער-הייר, אָהן ווערטער. וואָס ערוואַרט זיי דאָרטען, אויבען? — דאָס ווייסט נאָר איין גאָט אין הימעל. הלואי, רבוננו של עולם, זיי זאָלען אָפקומען נאָר מיט תפיסה אַליין. וואָרום וואָס איז היינט טיגע צייטען תפיסה, אז תליה איז אַ וואַכעדיגער גאַנג? ... דאָס איז אָבער נאָך נישט אינגאַנצען: יעדער איד האָט אַ ווייב און קינדער, און אז עס קומט צו אַ ווייב מיט קינדער, זענען אידען (מיר מוזען זיך מודה זיין) געפעהרליכע עגאָאיסטען...

מיט אונטערגעהאַקטע פיס און מיט צעבראַכענע הערצער זענען אונזערע דעלעגאַטען אריינגעבראַכט געוואָרען פאַר די, אין וועמענ'ס הענר עס איז געלעגען איצט זייער גורל. נאָר איינער איז געגאַנגען פאַראויס מיט פעסטע טריט, ווי אַלע מאָל, האָטש אפילו שטאַרק איינגעבויען און אָנגעלעהנט אויפ'ן שטעקען.

דאָס איז געווען דער אַלטער רב יוזיפעל.

— ווער איז דאָ צווישען אייך דער „סאַמע ראַבין“? — האָט מען זיי אַ פּרעג געגעבען האַלב ערנסט און האַלב ליצנות'דיג.

— דאָס בין איך! — האָט אַ זאָג געגעבען רב יוזיפּעל מיט אַ מאָדנער שטאַרקייט און איז אַרויסגעטראָטען מיט אַזאַ מסירות-נפש, גלייך ווי ער וואָלט גענומען אויף זיך דעם נאַנצען בלכול און וואָלט זיין גרייט די רגע געהן אויפ'ן עשאַפּאַט פאַר זיינע אַלע אירען.

שען, גרויסאַרטיג שען, איז געווען אין דער מינוט אָט דער אַכציגיהרטיגער זקן. זיין געל-געקנייטשט, דורכזיכטיג געלייטערט פנים האָט געלויכטען, גלייך ווי די שכינה האָט אויף איהם גערוהט. אין זיינע אַלטע אויגען האָט זיך אָנגעצונדען אַ יונג פייערעל, נאָר די הענד האָבען איהם געציטערט און די אַכסלען האָבען זיך געטרייסעלט. ער האָט געוואַרט, וואָס וועט מען איהם זאָגען. ער איז גרייט געווען אויסצוהערען אַלסדינג, דאָס ערנסטע, וואָס בייזע מענשען קאָנען נאָר צוטראַכטען. וועמען הערט אָט דער אַלטער מיט די אַכציג יאָהר, וואָס הינטער זיינע פלייצעס? ער האָט אַזש פערלענט איין האַנד אַהינטער און געקוקט גלייך אין די אויגען אַרײַן מיט אַ מין גדלות און מיט אַיין עזות, וואָס די אויף-טויט-איבערגעשראָקענע כתריִלעווקער אויסדערוועהלטע האָבען עס קיינמאָל אויף זייער רבי'ן נישט געזעהען.

דאָס איז געווען אַ הויכע מינוט, וואָס האָט זיך געצויגען לאַנג-לאַנג, אפּשר אַ גאַנצע אייביגקייט.

— ביזט דו דאָס, הייסט עס, דער „סאַמע ראַבין“? — האָט מען איהם נאָך אַ מאָל אַ זאָג געגעבען מיט'ן זעלבען האַלב-ערנסטען, האַלב-ליצנות'דיגען טאָן. — נא, אָט האָסט דו דיר צוריק דיין געלד, וואָס איהר האָט צענויפגעזשעברעט פאַר אַייערע אָפּגעברענ-טע אידלעך, און נעמט אַיך אַייערע לייבסערדאַקעס (דאָס האָט מען געמיינט, אַפנים, די טליתות-פילינס) מיט די פאַנטשאַכעס

(און דאָס האָט מען געמיינט, אַפּנים, זייערע בעריהמטע זאָג-
טיקעס) — און היידאָ גלייך מיט דער באַהן צוריק אַהיים. ביז
טאָג זאָל דאָ אַייער פּוס נישט זיין. מאַרש!

*

* *

געקומען אַהיים, האָבען אונזערע אויסדרוועהלמע געהאַט
גענוג צו דערצעהלען חידושים און נסים ונפלאות פון זייער נסיעה.
און די נסיונות, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען צוליעב די נשרפים:
ווי אַזוי מען איז געפּאָהרען, און ווי אַזוי מען איז געקומען, און
וואָס מע האָט געהערט, און וואָס מע האָט געזעהען, ווי אַזוי עס
האָט זיך געגאַסען אויף זיי נדבות — אַ מכול פון נדבות (פריהער
איז געווען אַ „רענען“, איצט איז שוין געווען אַ „מכול“), און ווי
אַזוי מע האָט זיי געפּאַנגען דאָרט, ביי די הויכע פענסטער, און
אַפּגעפיהרט אין גוטען „מקום“, צוגענומען ביי זיי די „קלינגערס“
און אַריינגעזעצט אין „חרגדיא“ אַריין... און נאָכדעם — דער נם,
ווי אַזוי דער אויבערשטער האָט בעוויזען, וואָס ער קאָן: מע האָט
זיי בעפרייט און אומגעקעהרט צוריק דאָס גאַנצע געלך ביז דער
לעצטער פּרוטה, און נאָך מיט אַ יתר־שאת: אַז זיי זענען שוין
געווען גרייט צו דער נסיעה צוריק אַהיים, האָט זיי אָנגעיאָגט
איינער אַ מענש מיט אַ הויכען קאַפעליש און האָט זיי איבערגע-
געבען גאָר איבעראַנייעס אַ שענע מטבע, אַ היבשע „פּויטיקע“ —
אַ נדבה פאַר די כתרילעווקער נשרפים, טאַקי פון איהם אַליין, פון
דעם, וואָס יענער פּאַרשוין האָט אָנגערופען מיט'ן נאָמען: „דער
לייב צווישען די חיות“ — היינט געהט זאָגט, אַז ס'איז נישטאָ
קיין גאָט אויף דער וועלט!

יא. די כתרילעווקער דעלעגאַטען האָבען געהאַט וואָס צו
דערצעהלען, און האָבען נאָך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען.
איך מוין, אַז סע וועט קלעקען אויף אַ גאַנצע ווינטער, און אפשר
וועט נאָך בלייבען אַ ביסעל אויפ'ן זומער.

נאָר איין רב יוזיפעל האָט נישט דערצעהלט נאָרנישט. ער האָט אָנגענומען אַ פּוֹל מויל מיט וואַסער — און שאַ. ער האָט זיך פֿון דער נסיעה אומגעקעהרט זעהר מיער און שוואַך און צע־בראַכען. נישט אזוי צעבראַכען אין נוה, ווי אין נפש, אין דער נשמה... און דערצו איז ער געווען פערנומען, בעשעפטיגט מאַקי מיט זיך אַליין. ער האָט זיך, פערשטעהט איהר מיך, געגרייט צו אַיין אנדער נסיעה, ער האָט זיך געגרייט אין ווייטען וועג אַריין, — אין אַ וועג, פֿון וואַנען קיינער איז נאָך ביז היינט צוריק נישט געקומען... מיינט נישט, אז אַ איר ווי רב יוזיפעל, ער מעג זיך זיין אַ רב און אַ זקן און אַריבער שמונים, איין מענש אַליין, אָהן אַ קינד, אָהן אַ רינד, אָהן אַ שום פערמעגען, — נאָר קוים האַלט מען ביי געהן פֿון דער זינדיגער וועלט, איז פאַרהאַן, פאַרהאַן וואַס צו טהון...

דאָס נייע פּתּרילעווקע

(בעשרייבונגען).

געשריבען אין יאָהר 1901

הקדמה.

אין דער לעצטער צייט האָבען אָנגעהויבען אַרויסנעהן אויף דער וועלט אַלערליי בעשרייבונגען פון שטערט און פון לענדער, וכדומה אַזעלכע ניצליכע ביכער. האָב איך מיך מיישב געווען אַזוי: אומעטום טאַנצען מיר זיי נאָך: ביי זיי זענען פאַרהאַן גאַזעמען — ביי אונז זענען פאַרהאַן גאַזעמען; ביי זיי איז פאַרהאַן „נאָווינאָד“ — ביי אונז איז פאַרהאַן „נאָווינאָד“; ביי זיי איז פאַרהאַן „יאַלקעס“, — ביי אונז איז פאַרהאַן „יאַלקעס“... ביי זיי איז פאַרהאַן אַ בוך „גאַנץ מאַסקווע“, „גאַנץ פעטערבורג“, „גאַנץ בערלין“, „גאַנץ פאַריז“, — פאַר וואָס זאָל ביי אונז ניט זיין אַ בוך „גאַנץ כתרילעווקע“?

ואני — און איך, שלום־עליכם, וואָס איך בין אַליין אַ דאָר־טיגער פון געבוירען און בין ניט לאַנג געווען דאָרטען צירגאַסט אויף קבר־אַבות, האָב איך מיך מיישב געווען: מיט וואָס קאָן איך אָפּדאַנקען מיינע כתרילעווקער ברידער און שוועסטער פאַר זייער גאַסטפריינדליכקייט, ווען ניט מיט דעם, וואָס איך וועל זיי מאַכען אַ שטיקעל נאָמען אויף דער וועלט? דערביי האָב איך אין זינען געהאַט, געוויינטליך, מעהר טובת־הכלל ווי מײן אייגענע טובה: לאָזען פרעמדע מענשען וויסען, אַז זיי וועלען קומען קיין כתרילעווקע, וואו מע דאַרף זיך אָפּשטעלען, ווי אַזוי מע דאַרף פאַהרען, וואו מע זאָל עסען אַ גוטען מיטאַג, פערטרינקען מיט אַ גלעזעל ווײן, זיך דורכגעהן אַביסעל אַמוזירען אין טהעאַטער, וכדומה אַזעלכע פּערגעניגענס, וואָס זענען דאָרטען פאַרהאַן לרוב, וואָרום ס'איז שוין ניט דאָס כתרילעווקע, וואָס אַמאָל. דער גרויסער וועלט־פּראָגרעס האָט זיך אַהין אַריינגעהאַפּט און האָט איבערגעקעהרט די שטאָרט מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף. און דערפאַר האָב איך עס אַ נאָמען געגעבען: „דאָס נייע כתרילעווקע“.

כתרילעווקער טראמוואי

אָנגעקומען בין איך קיין כתרילעווקע מיט דער באהן — עס
 געהט שוין, דאנסען גאָט, אַהין אַ באַהן! — אָסיען־צייט, אין דער
 פריה, פאַר'ן דאוונען. אין דרויסען האָט געמראַקעט אַ קליין דע־
 גענדעל, און סע האָט זיך געבילדעט פון דעם אַ גרויס שיטער בלאָט־
 קעלע. אויפ'ן וואַקואַל האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן אַקעגען מיר אַ
 נאַנצע קאָמאָדע הויז־משרתים מיט געלע בערד, מיט געלע קאַ־
 פאַטעס און מיט געלע בלעכלעך אויף די געלע אָפגעבאַרעטע קאַש־
 קעטלעך.

- פעטער! גראַנד־האַטעל!
- האָטעל פראַנציע, פעטער!
- פעטער! פאַרטוואַליע!
- פעטער! טערקאַליע!...

דורכגעלאָפּען מיט גאָט'ס הילף דורך דער דאָזיגער קאָמאָדע
 הויז־משרתים בשלום, האָב איך מיך אַריינגעהאַפט צווישען אַיין
 אנדער חברה, חברה בעל־יעגלות מיט גרויסע שטיוועל און מיט
 לאַנגע בייטשען. די דאָזיגע חברה־לייט האָבען מיך ממש שיער
 ניט צעריסען אויף שטיקלעך. איינער אַ יונגאַטש מיט ביינער
 האָט ביי מיר בעל־כרחי אַרויסגעריסען מיין טשעמאַדאַנטשיק, האָב
 איך געמאַכט זעהר אַ גרויסען גוואַלד: „מיינע כתבים! מיינע
 פאַפיערען!“ — האָבען זיך צוויי אנדערע בעל־יעגלות אָנגענומען
 מיין קריוודע, מיך געוואַלט נעמען צו זיך, און ס'איז געוואָרען
 צווישען זיי אַ געשלעג. בתוך כך האָב איך געזאַפּט מיין טשעמאַ־
 דאַנטשיק, אַרויסגעגליטשט זיך פון זייערע הענר און האָב זיך גע־
 לאָזט גלייך צום טראַמוואַי.

— אהער, ברידערלעך, אהער! א פיטאקעל א פאָהר! א פיטאקעל א איד! פון דאנען ביז'ן עק בעלעפיליר גאס סך-הכל אין פיטאקעל! פינה קאָפיקעס א איד!

דאָס שרייט דער קאָנדוקטאָר אליין, א יונגערמאָנטיק מיט א געל בערדעל, אויף א האַרחהלדיגער שטימע, מיט א רייזעמאַש אויפ'ן האַלז און מיט א קנעפעל אויפ'ן קאָשקעטעל. נעבען איהם שטעהט נאָך איינער, א איד מיט א צעריסענער קאָפאָמע און מיט א בייטש — דער קומשער פונ'ם טראַמוואַי. ביידע וויזען מיר מיט די הענד אויף א מין ביידעל, וואָס שטעהט אָנגעבויען אַביסעל אויף א זייט, מיט אויסגעזעצטע שויבען, וואָס מע רופט דאָס „וואַנגאָן“; ביי א לאַנגען דישעל שטעהט צוגעשפאַנט א ווייס אויסגעדאַרט פערדעל, האַלט אַראָפּגעלאָזט די מאָרדע און דרימעלט. — פאַוואַלי נאָר, — זאָגט צו מיר דער קאָנדוקטאָר — איהר זאָלט זיך ניט פאַרטשעפען דאָרט; עס פעהלט א ברעטעל אין דער פאָדלאָגע. מע רעמאָנירט דעם טראַמוואַי.

איך זען מיך אַריין פאַמעליך אין וואַנגאָן, לעג-אַנידער נעבען זיך דעם טשעמאָדאַנטשיק און וואַרט. ס'איז קיהלכליך. איך קלאָפ א פוס אָן א פוס.

— קאָנדוקטאָר! — זאָג איך צום יונגענמאַן. — מיר וועלען אַמאָל פאָהרען, צי ניין?

— אים ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף! — ענטפערט מיר דער קאָנדוקטאָר.

— געב נאָר אהער אַביסעל טיטון, דו, יוסיל! — מאַכט צו איהם דער קומשער, וואָס מיט דער בייטש און מיט דער צעריסענער קאָפאָמע.

— איהר זענט ניט קראַנק צו רויכערען קאַרענציס, רב כתרילא! — האַקט איהם אָפּ יוסיל דער קאָנדוקטאָר. — פון גוטען טיטון קאָן אייך חלילה וועה טהון דער קאָפ!

— מאַך ניט קיין אַנשטעלען, דו סמאַרק איינער, און געב אהער א ציגאַר טיטון! — זאָגט צו איהם כתרילא דער קומשער.

און דער קאָנדוקטאָר מיט'ן קוטשער פּערדרעהען צו פּאַ-
פּיראַסען.

— ווען וועלען מיר פּאַהרען? — פּרעג איך וויעדער ביי'ם
קאָנדוקטאָר.

— היינט. — ענטפּערט ער מיר גאַנץ קאַלטבלוטטיג און גיט
דעם קוטשער פּעררויכערען.

איך וואָרט און וואָרט, ביז עס הויכען אָן ביסלעכווייז צענויפּ-
הלויבען זיך פּאַרשווינען. פּריהער קריכט אַרײַן אַ איד מיט אַ
צעריסען טולופּעל פון אַ מיין רויכוואָרג, וואָס ס'איז שווער צו
טרעפּען, וואָס פאַר אַ חיה האָט געטראָגען די דאָזיגע פעל: זאָל
איך זאָגען אַ פּוקס — איז דאָס צו ווייט; זאָל איך זאָגען אַ קאַץ —
איז דאָס צו רויט. נאָך דעם אידען מיט דעם צעריסענעם טולופּעל
קריכט אַרײַן נאָך אַ איד אָהן אַ טולופּ, אַ געפּרוירענער נעבאָך,
קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, זיפּצט און זוכט אַיין אָרט און
זעצט זיך אַנידער ביי דער טהיר אין אַ ווינקעלע. נאָך דעם גע-
פּרוירענעם אידען קריכט אַרײַן אַ קאַשעק מיט עפעל, און תיכּה
נאָכ'ן קאַשעק — אַ אידײַנע, אַיינגעוויקעלט אין דריי שאַלען, און
אַלע דריי זענען צעפּלאַכטען, און מע זעהט, אז ס'איז איהר נעכטאָך
קאַלט.

— פּיאָ-אויט! רב כּתריאל, פּאַשאָל! — רופּט זיך אָן יוסיף
דער קאָנדוקטאָר צו כּתריאל דעם קוטשער, טהוט אַ פּייה, און דער
טראַמוואַי ריהרט פּונ'ם אָרט. ער געהמאָפּ עטליכע טריט און
שטעלט זיך באַלד אַנידער. עס עפענט זיך אויף דאָס טהירעל
פּונ'ם וואַנאָן און עס בעווייזט זיך אַ קאַפּ.

— נישט פאַרהאַן דאָ משה?

— וואָסער משה? — פּרעגט יוסיף קאָנדוקטאָר.

— אַ בחור מיט אַ קאַשקעט! — ענטפּערט דער קאַפּ.

— ער דיענט אין אַ זאַליאַנזע קראָם? — פּרעגט איהם יוסיף.

— אין אַ זאַליאַנזע קראָם. — ענטפּערט דער קאַפּ.

— איך קען איהם! — מאכט יוסיל קאָנדוקטאָר, טהוט אַ
 פייה צום קוטשער: — פּיאָ-אויט! רב כתרילא, פּאַשאַל!
 און מיר פּאַהרען ווייטער.

— אַ בילעט! — רופט זיך אָן צו מיר דער קאָנדוקטאָר. —
 איהר זענט מיר עפּים ניט קענטליך; אפּנים, ניט קיין היגער? ...
 איהר רעכענט דאָ שטעהן לאַנג? קאָן איך אַיך פּאַרפּיהרען אַיך
 אַ סטאַנציע, דוקא ניט קיין האַטעל, נאָר אַ ריינע, אָהן וואַנצען...
 און עסען וועל איך אַיך אָנווייזען אַיין ערטעל, וואו עס וועט
 אַיך קאָסטען וואַלוועל און איהר וועט האָבען הנאה.

איך דאַנק איהם זעהר און זאָג איהם, אַז איך האָב דאָ בער
 קאַנטע. פּרעגט ער: ווער זענען זיי, וואָס זענען זיי און וואָס אַיך
 זייער טהועכץ? איך טראַכט איהם אויס אַ נאָמען פון דער הגדה
 און טשעפע מיך אָפּ פון איהם. ער לאָזט מיך צורוה און געהט צו
 צום אירען מיט'ן טולופעל און הייסט איהם נעמען אַ בילעט. דער
 איר מיט'ן טולופעל קנייטשט מיט די פלייצעס:

— ווייס איך! איך האָב דען אַ גראַשען אפּילו ביי דער
 נשמה? ...

— שוין דאָס דריטע מאָל היינטיגע וואָך, אַז איהר פּאַהרעט
 אָהן אַ בילעט! — זאָגט צו איהם יוסיל קאָנדוקטאָר מיט פּערדראָס.
 — נו, בכּן — זאָל איך געהן צורפּוס? צי זאָל איך געהן
 ערניץ נבב'ענען פון דיינעטוועגען? — ענטפּערט איהם דער איר-
 מיט'ן טולופעל אויך מיט פּערדראָס.

יוסיל קאָנדוקטאָר טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד און געהט
 אַוועק פון איהם צו יענעם געפרוירענעם אירען, וואָס אָהן אַ טולופעל.
 יענער מאַכט זיך ווי ער דרימעלט.

— הערט נאָר, זייט-זשע מוחל, אַ בילעט!
 דער איר האָט זיך כלומרשט אויפגעחאַפּט פּונ'ם שלאָף און
 רייכט אַ האַנד אָן אַ האַנד.

— אַ בילעט! — מאַכט צו איהם נאָך אַ מאָל יוסיל קאָנ-
 דוקטאָר.

— שמעתי! — ענטפערט איהם דער איד און הוקעט זיך
 אין די קולעקעס אריין.
 — וואָס טויג מיר אייער שמעתי? — זאָגט צו איהם יוסיל
 קאָנדוקטאָר מיט'ן האַרבען וואָרט. — נעמט אַרויס, זייט מוחל, א
 פּיטאַקעל און נאָט אייך אַ בילעט.
 — שאַשאַ! — מאַכט צו איהם דער געפרוירענער. — וואָס
 איז עפּים מיט אזא ירגזון? קום איהם אָן, אַ גאַנצער יחסן!
 — מאַכט ניט קיין אָנשטעלען — זאָגט צו איהם יוסיל קאָנ-
 דוקטאָר — און גיט אַהער דאָס פּיטאַקעל!
 — עטנו! — מאַכט צו איהם דער געפרוירענער. — מיר
 וועסט דו, מאַהלט אייך, עפּים אָפּלאָזען פון אַ פּיטאַקעל!
 — מיינע צרות וועל איך אייך אָפּלאָזען! — זאָגט יוסיל קאָנ-
 דוקטאָר.
 — האַלט זיך מיט זיי געוונטערהייד! — ענטפערט איהם
 דער געפרוירענער. — איך האָב גענוג אייגענע צרות.
 — וועל איך אייך בעטען מחילת, איהר זאָלט זיך מטיח זיין
 אַראָפּ פּונ'ם וואַגאָן! (צום קוטשער:) רב כּתריאל, סטאַפּ!
 כּתריאל דער קוטשער שטעלט אָפּ דעם טראַמוואַי און איז זיך
 במש מחיה, און דאָס פּערדעל — אודאי.
 — זייט זשע מוחל, מיט דער רעכטער פּוס! — זאָגט יוסיל
 קאָנדוקטאָר צום געפרוירענעם. דער געפרוירענער זיצט, טאַנצט
 מיט די פּיס און רייכט זיך די הענד און ריהרט זיך ניט פּונ'ם אָרט.
 — איהר וואָרט אויף כּבוֹד? — מאַכט צו איהם יוסיל קאָנ-
 דוקטאָר. — איהר ווילט, איך זאָל אייך נעמען פּאַר'ן קאָלנער און
 אַרויסוואַרפען אויף דריי שפּענדלעך? לאַז קומען וועלוועל דער
 „קאָנטראַליִר“, ער איז ביי אונזער קאַסירער אויף אַ ברית, וועט
 איהר האַבען אייער פּסק. רב כּתריאל, פּאַשאַל! — מאַכט ער
 צום קוטשער, און דער טראַמוואַי פּאַהרט ווייטער.
 — נישטאָ קיין אמת אויף דער וועלט! — רופּט זיך אָן
 פּלוצים די אירינע פון די עפעל. — מיט וואָס איז דער איד ערגער

פון יענעם אידען, וואָס יענער מעג פּאָהרען אָהן אַ בילעט און דער
 מאָר ניט? באַשר יענער טראַגט אַ טולופּעל, און דער געהט נאַקעט!
 ער וועט דיר אָפּניצען אַ שטיקעל בענקעל וועט ער דיר? צי דו
 מיינסט, מע וועט דיר שטעלען אַ גאַלדענע מצבה וועט מען דיר?
 — ווער בעט אײך, איהר זאָלט זיך אַרויסשטעלען פאַר אַ
 מלײַך-ישר'טע? — רופּט זיך אָן צו איהר יוסיל קאַנדוקטאָר. —
 וואָס גלייכט איהר זיי צו יענעם אידען? יענעם אידען קען אײך:
 ער איז אַ טאַטענ'ס אַ קינד, נעבאָד אַ געפאַלענער. און זיי
 (ער ווייזט אויפ'ן געפרוירענעם) — אײך ווייס ווער זיי זענען?
 עפּים אײן אַרעמאָן, אַ שלעפּער!

— נו, און אז אײן אַרעמאָן, איז וואָס? — שטעלט זיך אויף
 די אידנע פון די עפּעל. — באַדאַרף מען איהם וואַרפען? וואָס
 איז פאַר אַ וואַרפען וואָס? זעה נאָר, וואָס ער האָט דאָ הוטאַ
 בעגל געווען! דאָס פּערדעל געהט דאָך במילא אין שטאָדט אַרײַן,
 וועט זיצען נאָך אַ איד! עלעהיי, לאָז זיך דיר דאַכטען, אז דו
 האָסט שוין צוגענומען נאָך אַ פּיטאַקעל, נו? וועסט דו זיי שוין
 פעט מאַכען דערמיט די יויך וועסט דו?
 — אז מע פּרעגט אָבער ביי אײך קיין עצות ניט! — מאַכט
 צו איהר יוסיל קאַנדוקטאָר. — איהר ניט בעסער אַהער אײערס
 אַ פּיטאַקעל און נאָט אײך אַ בילעט!

— אוי! אידען! — האַפט זיך אויף די אידנע, טהוט אַ
 פאַטש איבער די קליידלעך. — אײך האָב אָבער געוואוסט, אז ער
 וועט זיך טשעפען צו מיר אויך! אײך זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס,
 ווי אײך האָב געוואוסט!

— וואָס זשע דען האָט איהר געמיינט? — זאָגט יוסיל קאַנ-
 דוקטאָר. — אײך וועל אײך פיהרען אומזיסט?
 — וואָס הייסט, דו וועסט מיך פיהרען? — מאַכט די
 אידנע. — דער וואָגען פיהרט מיך, ניט דו פיהרסט מיך! ער
 האָט זיך אָנגעהאַנגען אַ מעשען קנעפּעל און קאַמאַנדעוועט! אײך
 געדענק דאָך נאָך, אז דו ביזט געווען אַ באַהעלפּער ביי לייזער-

הערש דרדקי ביזט דו נעווען, געטרָאָגען די קינדער אויף די פלייצעס
אין חדר אריין מיט אַ טעפעלע אָנבויסען, — היינט וואָס דער-
צעהלסט דו מעשיות: „בילעט — שמוילעט“?

— וואָס זאָגט איהר צו מיינע גליקען? — מאַכט צו מיר
יוסיל און זעצט זיך צו צו מיר. — אָט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען
זיי דאָ אלע אזעלכע פארשוויגען. ווער עס האָט געלט און קאָן
צאָהלען — דער געהט צירפוס, און ווער עס האָט ניט און קאָן ניט
צאָהלען — דער פאָהרט מיט'ן טראַמוואַי, און געה לעב, האַלט-
אויס איין אַלטע מאַמע מיט אַ שוועסטער איין אלמנה... איהר זעהט
אַ פאָר שטיוועל? (ער ווייזט מיר די שטיוועל) זיי בעמען עסען...
פלוצים הערט זיך אַ טראַסק, אַ קלאַפּ פון צוויי דישלעס, אַ
הראַפען און אַ סאַפען פון צוויי פערד. דאָס האַבען זיך בעגעגענט
צוויי וואַנאָנעס אויף איין ליניע, דער אַהער, דער אַהין. און עס
הערען זיך קללות:

— אַ חלירע! אַ מיתח משונה! סע זאָל ארוח אין דיין
טאַמענ'ס טאַמענ'ס טאַמען אריין ביז אַדם הראשון געפלויען
געוואָרען!...

— ווער דערוואָרגען מיט'ן דישעל, און לאָז זיך דיר שטעלען
דאָס מויל אויף אַ זייט! אַ רוח אין דיין טאַמענ'ס טאַמען! דו
ביזט בילכער!

— וואו זענען דייע אויגען, דו ממזר? זעהסט, אז איך
פאָהר רעכטס — נעמט מען זיך לינקס!

— וואו שמעהט דאָס געשריבען, דו פאַר אַיינער, אז דו
באַדאַרפסט פאָהרען רעכטס און איך לינקס? טאַמער איז נאָר
איבערגעקעהרט דעם פעלץ אויף דער אַנדערער זייט: איך רעכטס
און דו לינקס?

— בהמה, דערויף איז דאָך פאַרהאָן צוויי ליניעס; איך אַהער
און דו אַהין!

— ביזט אַליין אַ פערד! וואו שמעהט דאָס געשריבען, אז
דו אַהער און איך אַהין?

— ווייסט דו וואָס? האַפּט זיי בעני מיט זייערע ליניעס, מיט זייערע וואַגאַנעס, מיט זייער גאַנצען טראַמוואַי! געב נאָר אַהער, כתריאַלסערדזע, אַ ציגאַר-טיטון, טאַמער האָסט דו? ברע-גען זאָלען זיי מיט'ן טראַמוואַי אויף איין פייער! וואָס מאַכט עפּים די אַלטע דיינע? שטילער געוואָרען אַביסעל?
 — ווי לאַנג שמייסט מען זי! שטיל איז זי נאָר דעמאָלט, ווען זי שלאָפּט. וואָס הערט זיך עפּים ביי דיר?
 — וואָס זאָל זיך הערען? מע מאַכט מיר אויף די „פּאַסטאַ-ראַנקעס“. אײַך האָב מוראַ, אײַך וועל מיט זיי שלאָגען כּפּרות...
 — ווייסט דו ניט וואָס מע טהוט, בהמה? דו שלאָג בעסער מיט זיי בלאַט; נעם זיי אויפ'ן „דראַנזשיק“, אזוי ווי אײַך, וועלען זיי געבען האָבער.
 — געבען זאָל זיי גאָט קרענק מיט קדחת אַ גרויס מעש-טעל!... וואָס טהוט עפּים דער „באולאַנער“ דיינער? ער געהאַ שוין ביי דיר אין פּריסטיאַזש? צי נאָך ניט?
 — לאָז ער דיר געהן אין גאָט'ס ערד! ער האָט מוראַ פאַר אַ בייטש און מאַכט „לעמעל“... אַ שוועבעלע האָסט דו? געב פייער! און אָט לאָזען זיך אַרײַן ביידע קוטשערס אין אַ לאַנגען שמועס אויף בעל-עגלה-לשון, ווי די גרעסטע גוטע ברידער. אויף ביידע קאָנדוקטאָרס פּערבינדען צווישען זיך אַ שמועס גאָר פּריינדליך, ביז עס קומט אָן וועלוועל קאָנטראָליר, פּרייליך פּונ'ם קאַסירער'ס ברית, און מאַכט אַ געפילרער:
 — אַ רוח אין אײער פאַרענט און מיטען אַרײַן! איהר האָט זיך שוין וויעדער פאַרביטען מיט די יוצרות? אײער גליק, וואָס אײַך בין היינט אַביסעל אויפגעלעגט פּונ'ם ברית, וואָס אונזער קאַסיר מאַטי האָט געמאַכט... הערט איהר, קינדער, האָט ער גע-מאַכט אַ ברית — זאָל אַ רוח אין זיין טאַטען אַרײַן! ניט אומ-זיסט יוצט ער ביי דער קאַסע... אײַך וואָלט אײַך אַ בעלן געווען! אַ סך בעסער ווי זיין אַ קאָנטראָליר, נאָכלויפּען נאָכ'ן וואַגאַן, ווי אַ הונט!... אידען! וואָס האָט זיך דאָ ביי אײַך געטראָפּען?

וויעדער אַ קאטאסטראָפּע? וויעדער אַ צוזאַמענפּאַהרעניש? וואו זענען אייערע אויגען? די פאַרשוינען — האַפּט זיי דער וואַמענ-מאַכער! אַ גליק, וואָס די וואַגאַנעס ניט צעבראָכען. בקיצור, איהר מוזט זיך, קינדער, צעפּאַהרען... רב כּתריאל־סערדצע, נעמט, זייט מוחל, שפּאַנט־איבער דאָס פּערדעל מיט'ן דישעל און פּאַהרט צוריק אויפ'ן וואָקזאַל, און רב עזריאל וועט אייך נאָכפּאַהרען הינטען...

— וואָס איז עפּים געפּאַלען דער גורל אויף מיר? — זאָגט כּתריאל. — לאָז עזריאל איבערשפּאַנען דאָס פּערדעל און לאָז ער פּאַהרען צוריק אין שטאָרט אַרײַן, און איך וועל איהם נאָכפּאַהרען הינטען.

— רב עזריאל! — רופּט זיך אָן דער קאָנטראָליר. — נעמט, זייט מוחל, שפּאַנט איבער דאָס פּערדעל און פּאַהרט צוריק אין שטאָרט אַרײַן.

— אָבער נאָר לאַ מיט אַ לאַנגע־כּף! — זאָגט עזריאל. — איך קאָן באַשטענדיג, אַז כּתריאל זאָל איבערשפּאַנען דאָס פּערדעל און פּאַהרען צוריק צום באַהן. ער איז ניט חוּלָה.

— איך זאָל וויסען, דער טוירט זאָל מיר זײַן — זאָגט כּתריאל — פּאַהר איך ניט צוריק!

— איך זאָל וויסען, אַז איך נעם דאָ אײַן אַ מיתה־משונה, — זאָגט עזריאל — ריהר איך ניט פּונ'ם אָרט!

— אַזאַ יאָהר! אַזאַ מול! — מישט זיך אַרײַן די אירינע. האַפּט דעם קאָשעק מיט עפּעל און קריכט אַרויס פּונ'ם טראַמ־זואי. — אַ שענער פּאַהר! פּיטאַסלעך הייסען זיי זיך נאָך צאָהלען! זוען איך געה צופּוס, וואָלט איך שוין זעכס מאָל געווען אין שטאָרט וואָלט איך! אַ „טראַמבעליק“ האָבען זיי צוגעקלעהרט אין כּתריילעווקע — טפו זאָלען זיי ווערען!...

„אפּנים, — טראַכט איך מיר — אַז מע בעדאַרה נעמען די פּים אויף די פּלייצעס און עולה־רגל זײַן אין שטאָרט אַרײַן“...

איך נעם מיין טשעמאָדאָנטיק אין די הענד אַרײַן און לאָזן
 מיך געהן מחילה צורפּוס; פּאָהרען-אַן פּון הינטען חברה בעלי-
 עגלצים מיט אַ פייה מיט אַ הוק און מיט אַ געלעכטער.
 — אַהא? דער רבי האָט ניט געוואָלט עסען קיין טייגלעך
 מיט פּאַסאַלים? איהר האָט נישט געוואָלט פּאָהרען מיט קיין
 פּראָסטען בעל-עגלה? מיט'ן „טראָמבעליק“ האָט זיך אַיך גע-
 גלוסט? אַיער גליק, וואָס איהר זענט נאָך אַרויס גאַנץ, נישט
 געמאַכט פּון אַיך קיין פּרעזשעניצע... קריכט שוין אין בויד אַרײַן,
 פעטער, מיט'ן טשעמאָדאָנטיק, קריכט אין וואָס פּאַר אַ בויד
 איהר ווילט, — ביי אונז איז יד אחת, אַ מכה בחברותה, וואָס גאָט
 ניט, אַבי אינאיינעם... וויאָ, קינדער, וויאָ-וויאָ!...
 איך קריך מיט מיין טשעמאָדאָנטיק אין בויד אַרײַן און
 פּאָהר-אַרײַן קיין כּתריגלעווקע מיט גרויס פּאַראַד.

II

כתריִלעווקער האַטעלען.

— אויב איהר ווילט, סע זאָל זיין וואָלוועל און ס'זאָל לאָפֿט־
טשען, וועל איך אייך פאַרפיהרען אויף אַ רעכטע סטאַנציע! —
מאַכט צו מיר מיין בעל־עגלה און פיהרט מיך צו אַ צווייגאַרענ־
דיגער שטוב מיט אָפגעקאלופעטע ווענד, און איך לייען־איבער איין
אויפשריפט מיט גרויסע אותיות: „האַטעל טערקאַליאַ“. מיין
בעל־עגלה קלאָפט מיט דער בייטש אין טהיר און שרייט אויף אַ קול:
— נח! נח! וואו ביזט דו ערגיץ אין אַלדי רוחות? עפען!
איך האָב דיר געבראַכט אַ העכט!...

אויף דעם געשריי עפענט זיך די טיר און עס בעווייזט זיך אַ
אידעל, וואָס מע רופט איהם נח, דער שווייצאַר פונ'ם האַטעל.
ער האַפט מיין טשעמאַדאַנטשיק, פרעגט מיך ניט, און טראַגט דאָס
אַרויף אויף די טרעפ, גלייך אויפ'ן אויבערשטען גאַרען, און טהוט
מיך אַ פרעג:

— וואָס פאַר אַ נומער, למשל, ווילט איהר? מיט געזאַנג,
צי אָהן געזאַנג?

— וואָס פאַר אַ געזאַנג? — זאָג איך.

— פון די אַקטע־ורען. ביי אונז שטעהען די אַקטע־ורען
פונ'ם אירדישען טרעיאטער, און אַקעגען שטעהט ביי אונז אַ חזן
פון דער ליטאַ מיט צוועלף זינגערלעך. געקומען צו פאַהרען אויך
שבת. מע זאָגט, אז ס'איז ניט קיין שלעכטער חזן. גאָר איין
אַנטיק פון אַ חזן!

— עס קאָן זיין, — זאָג איך — אַ ער איז איין אַנטיק פון אַ
חזן, גאָר איך בין אייך מוחל. איהר ניט מיר בעסער אָהן געזאַנג.

— ווי איהר ווילט אייך! — מאכט צו מיר נח דער שוויי-
צאר. — איך קאן אייך געבען איין אנדער נומער, די ברירה איז
ביי אייך; נאָר אז סע וועט אייך זיין דאָרט ניט אזוי דאָסיג, זאָלט
איהר צו מיר נאָכדעם קיין טענות ניט האָבען.

— וואָס הייסט — זאָג איך — „ניט אזוי דאָסיג“?

— למשל, — זאָגט ער — טאָמער וועט מען אייך בייסען.

— ווער — זאָג איך — וועט מיך בייסען?

— ווער וועט אייך בייסען? — זאָגט ער. — איך וועל אייך
ניט בייסען; עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע, וואָס וועלען
אייך בייסען. מע האָט ניט לאַנג, ערב פסח, גערייניגט, נאָר עס
העלפט ניט, קיין קעראַסין אייך ניט...

— אויב אזוי, — זאָג איך — לאָז שוין זיין מיט געזאָנג...

און נח דער שווייצאר פיהרט מיך אריין אין אַ פינסטער חדר
מיט אַ משונה־מאָדנע ריח פון פרישע פעל, נאָרוואָס אויסגעמאַכט
טע, און פוילע אונערקעס מיט מאַכאַרקע. און איידער איך קום
מיך ארום, וואו איך בין אין דער וועלט, האַפט נח עפּים אַ זאָך
און הויבט דאָס אָן צו פאַטשען, ווי מע פאַטשט אַ ווייכען קישען,
בשעת מע וויל עמיצען מאַכען אַ גוט געלעגער, ער זאָל הנאה האָבען.
בשעת פאַטשען רעדט נח צו זיך אליין און שעלט עמיצען מיט
טוירטע קללות:

— דו יאָלד איינער! דו ים־קאָטער! דו אָקסענהאַרן! אָט

געב איך דיר אַ שמיר איבער'ן טשאַלענט־ברעמעל און מאַך דיר
קאַלי די יאַסלעס! די גאַנצע וועלט פּאָהרט פּונ'ם באַחן, און ער
איז אריין מיט די שטיוואַלעס אין בעט, זיך צעלעגט, ווי ביי'ם
טאַטען אין וויינגאַרטען, און חאָליעט אין דער קרענס! אַ שענער
לאַקסי! קראַנק געווען ביז אַהער עפענען די לאָדען! צי שטעלען
דעם סאַמאָוואַר? צי אָפּפּוצען די אַקטעוירען די שטיוועל? צי
אויפּראַמען ביי'ם חזן מיט די זינגערלעך? משה־מרדכי הלך,
מיט'ן קאַפּ אין דער ערד!

ערשט דאָ האָב איך דערזעהען אַ גרויסען בחור'עץ, מיט גרויסע
 גוט־אָנגעשמירטע שטיוועל, און איך האָב שוין פּערשטאַנען, פון
 וואָס דער ריח געהט... די פעטש, וואָס דער לאַקעי האָט געחאַפּט
 פונ'ם שווייצער (דאָס האָט ער זיי געחאַפּט), האָט ער גאַנץ פּיין
 אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, אָפּגעווישט די ליפּען, גלייך ווי ניט
 איהם מיינט מען, אויפגעפענט די לאָדען, אַ קוק געטהאָן אויף
 מיר און צעלאַכט זיך.

— זעהט נאָר זעהט! — מאַכט צו מיר דער שווייצער. —
 טאָמער ווייסט איהר, וואָס איז מיט איהם דער געלענדער? ס'ע
 שטופט איהם הנאה די פעטש אויפ'ן ניכטערען האַרצען! משה
 מרדכי הלך, מיט'ן קאַפּ אין דער ערד! דו פאַסקודנער בחור! דו
 קאַרטאָפּליפרעסער! דו לאַקשענשלינגער! דו בייגעלחאַפּער!...
 און נח דער שווייצער דערלאַנגט איהם אַ טראַסק אין האַלד
 און־נאַקען און וואַרפט איהם אַרויס אויף יענער זייט טיר.

— אַ גאַנץ עהרליכער בחור! — מאַכט צו מיר נאָכדעם דער
 שווייצער. — נאָר אַביסעל אַ פּוילער, האָט אַ האַרטען שלאָף. אָהן
 פעטש וועט איהר איהם ניט אויפוועקען בשום אופן! האַרעוועט
 נעבאָד, ווי איין זעל! וואָס ער פאַרדיענט — גיט ער אָפּ דער
 שוועסטער. קוים גע'פּוועל'ט כּי איהם, ער זאָל זיך מאַכען אַ פּאַר
 שטיוועל... וואָס וועט איהר זיך עפּים הייסען געבען צו דער טיי?
 פּריש געבעקס, אייערבייגעל, קאַרזשיקלעך מיט מאָהן, אָדער נאָר
 כּתּרילעווקער פּרענזעלען?

און נח דער שווייצער דרעהט זיך אויס און ווערט פּער־
 שוואַנדען.

— פעטער! איהר זענט שוין אַ געדאַווענטער? — מאַכט
 צו מיר עמיצער און שטעקט אַרײַן אַ קאַפּ אין דער טיר.
 — וואָס געהט דאָס אײַך אָן? — פּרעג איך איהם.
 — איך האָב צו אײַך אַ בקשה. — מאַכט ער.
 — ווער זענט איהר? — פּרעג איך איהם.

— א איד, — מאכט ער — א פרעמדער, ניט קיין היגער.
 איך האָב געוואָלט בעטען אייך אויף א מינוט אייער טלית-אויף-
 תפילין. מיינעם האָט מען אוועקגע'גנב'עט ערשט נעכטען אָט-דאָ.
 אויף דער סטאַנציע.

עס עפענט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אריין נאָך א קאָפּ
 און א היטעל און רעדט אויף עטליכע לשונות מיט א מאָל :

— ראָזניך טאָוואַראָוו, פּאַני! זאָקען גוטע! רענקאָוויטשקי
 זיעמני, בעסטע וואַרע וואָלוועל! בחצי-חנם, יאק באַנא קאַחאַם! ...
 קויפט אייך זאָקען האָטש א האַלב טויז! ... לאָז אייך נאָט געבען
 געזונט! ... איך האָב ניט געוואוסט ווער איהר זענט, וואָרום סע
 מאַכט זיך א מאָל, מע טרעפט-אָן אויף א פּריז און מע רעדט צו
 איהם אוועק א שעה כסדר אויף אונזער אידיש לשון, האַפט מען
 א פּסק. האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך פּרובען אויף
 פּויליש, אויף רוסיש, אויף דייטש; איך פּאַרשטעה, דאַנקען נאָט,
 עטליכע שפּראַך... הענטשקעלעך א פּאַר גוטע, וואַרעמע, ווילט איהר
 זייס? ... איך בין, ווי איהר זעהט מיך, געווען אַמאָל א גרויסער
 סוחר, געפּאַרען אויף די גרעסטע ירידים: קיין יאַרמעלינעץ,
 קיין פּראָסקוראַוו און קיין פּאַלטאווע... מעהר, הייסט דאָס, ווילט
 איהר נאָר ניט? זייה א שטיקעל? א קעמעלע א גוטס, פּון די
 אַנטיקען? ניין? א דאַנק אייך פּאַר'ן פּדיון. מיינע קינדער
 זועלען זיך מחיה זיין... אפשר וועט איהר פּאַרט קויפען א בער-
 שטעל א גוטס? אָדער א שניפּס א שענס? אָדער נאָך א האַלב
 טויז זאָקען, וועל איך אייך אָפּגעבען וועלוועלער. ניין? איהר
 זוילט ניט? האָט זשע אייך א גוטען תּמיד! ...

דער איד האַפט דאָס היטעל און געהט-אוועק. עס קומט-
 אריין איין אַנדער איד, שוין מיט א היטעל.

— קויפט ביי מיר זאָקען, פעטער, גוטע זאָקען, וואָלוועל!
 — איך דאַרף ניט קיין זאָנען. — זאָג איך. — א דאַנק!
 — וואָס הייסט — זאָנט ער — איהר דאַרפט ניט קיין
 זאָקען? אַס האָט איהר דאָך נאָר-וואָס געקויפט א האַלב טויז זאָקען

ביי יענעם! איך בין אויך א איד אין אַרעמאָן און א מטופל מיט קינדער, צוויי אינגלעך אין דער „אומשילישטשע“, איינער איז ביי א בעל-מלאכה און די קלענערע אין חדר... א דאָנס אויך. זייט געזונט. נאָט זאָל אייך באַגליקען!...

נאָך דעם אידען קומט-אָן איין אנדער איד. א הויכער, א דאָרער, מיט איין איבערגעשראָקען פנים.

— אויב איהר ווילט פארדיענען א מצוה, איהר זאָלט פאר-שפּאַרען פאסטען תשעה-באָב, נעמט-צו ביי מיר א רעשטעל אין בלייבען געלט. פארבליבען ביי מיר זאָקען א פאָר טוי.

— איך דאָרף ניט קיין זאָקען! — זאָג איך. — איך האָב שוין גענוג זאָקען.

— איך געב זיי אייך אַפּ אונטער'ן קרן. — זאָגט ער. — איך דינג מיר מיט אייך ניט. וויפיעל איהר וועט געבען, געבען זאָל אייך נאָט געזונט און לאַנגע יאָהר! ... איך האָב א זון אין גימ-נאָזיע, ענדיגט ער היינטיגס יאָהר, וויל שטודירען אויף דאָקטאָר. „דו וועסט שוין פארשפּאַרען, — זאָגט ער — טאטע, אזוי האָ-רעווען. דעמאָלט האָרעווען וועל איך שוין, און דו וועסט שוין, זאָגט ער, אביסעל אַפּרוהען“... אזוי זאָגט ער צו מיר, מיין זון. נאָר דערווייל מוז מען איהם אונטערהאַלטען מיט א דרייערעל, האַטש ער פארדיענט שוין, קיין עין הרע, אליין אזעלכע צעהן קארבען א חודש... בלייבט געזונט און זייט מצליח!

נאָך דעם אידען קומט אריין א אידניע מיט א טערקישער שאַל און רעדט מיט א ניגון:

— דאָס זענט איהר דער אורח פון יעהופּעץ?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געהערט זאָגען, אז איהר זענט געקומען קיין כחרילעווקע קויפען זאָקען, האָב איך אייך געבראַכט עטליכע טוי זאָקען אויף א מוסטער. ביי מיר איז א פאַבריקע פון זאָקען. שוין צעהן יאָהר, אז איך ארבייט זאָקען...

— ווער האָט אייך געזאָגט, — זאָג איך — אז איך קוּיף
זאָקען? איך בין ניט געקומען נאָך קיין זאָקען, איך דאַרף ניט
קיין זאָקען!

נאָר די אידינע הערט ניט וואָס איך רעד און טהוט זיך
איהרס: זי מאַהלט, ווי אַ מיהל.

— מיינע זאָקען האָבען אַ שם אויף גאַנץ כתרילעווסקע! קומט
אַן אַ זאָק! ... וואָס זאָגט איהר אויף דעם זאָק?

— אָבער אין גאָטעס ווילען! — שריי איך. — איך קוּיף
ניט קיין זאָקען! איך דאַרף ניט קיין זאָקען!

— אַט ליגען דאָ — זאָגט זי — ביי אייך זאָקען!
— דאָס האָב איך געבראַכט זאָקען אויף צו פאַרקויפּען! —

זאָג איך און בעגלייט־אַרויס די אידינע און פּערשלים די טיר, טאָ-
מער טראָגט מען מיר זאָקען. — ווער קלאָפּט דאָס?

— ס'איז איך! — ענטפּערט מען מיר פון יענער זייט טיר.
— ווער איז דער „איך“? — פּרעג איך און האָב מורא

עפענען די טיר, טאָמער טראָגט מען מיר זאָקען. — ווער קלאָפּט
דאָס?

— דוד. — ענטפּערט מען מיר.

— וואָסער דוד?

— דוד שפּאַן.

— וואָסער דוד שפּאַן?

— דוד שפּאַן דער קאָמיסיאָנער!

— וואָס דאַרפט איהר? — פּרעג איך איהם. — אפשר

זאָקען?

— איהר דאַרפט — זאָגט ער — זאָקען? אַט טהו איך אַ

שפּאַן צווישען די קלייטען און ברענג אייך זאָקען!

— ניין! ניין! — שריי איך. — איך דאַרף ניט קיין זאָקען!

איך עפען־אויף די טיר, קומט מיר אַקעגען נח דער שווייצער,
אַנגעלאָרען מיט בולקעס און מיט בייגעל, מיט כיכלעך, פּלעצלעך,
קאַרושיקלעך און פּרענזעלען.

— פון וועמענ'ס ווענען איז דאָס אזוי פיעל פראָוויזיע? —
פרעג איך איהם.

— וואָס האָט איהר יסורים? — זאָגט נח. — פאר די הינט
וועט מען דאָס חלילה ניט ארויסוואַרפען. פארהאן, קיין עין-הרע,
ווער ס'זאָל עסען. איך אליין האָב זעכס פיקערס אייגענע, אחוץ
צוויי פרעמדע יתומים נעכאָך... זאָגט מיר בעסער, וואָס זענט איהר
פאר אַ מאָדנע בריאה אזעלכע? איהר דארפט האָבען זאָקען, האָט
איהר ניט געקאָנט זאָגען מיר? ניט דוד'על שפאן, ער זאָל אייך
געהן ברענגען זאָקען?

— ווער האָט איהם געהייסען — זאָג איך — ברענגען זאָקען?
— איך ווייס ניט, — זאָגט נח — ווער עס האָט איהם גע-
הייסען; איך האָב איהם געוויס ניט געהייסען! דוד'על-נכב וועט
אייך ברענגען זאָקען, וועט זיין וואָס צו זעהען! כתרילעווקער
זאָקען!...

ביי די ווערטער עפענט זיך אויף די טיר און עס קומט אריין
אַ געפאָקט אידעל מיט רויטע באַקען, מיט אַ פערשוויצט פנים און
מיט אַ ליולקע-ציבעקעל אין מויל. איך מאַך ניט קיין לאַנגע
שהיות, נעם איהם אָן ביי דער האַנד און ווייז איהם די טיר.

— געהט אייך געזונטערהייד מיט אייערע זאָקען צו אַלדי
גוטע יאָהר! איך דאַרף ניט קיין זאָקען!

— גאָט איז מיט אייך! — רופט זיך אָן צו מיר נח דער
שווייצער. — וואָס טרייבט איהר זיי? דאָס איז דאָך אונזער
בעל-הבית פונ'ם האָטעל!...

— אזוי גאָר? האָט קיין פאַראיבעל ניט. — זאָג איך צו
איהם און געב איהם אָפּ שלום, און טראָג איהם אונטער אַ בענ-
קעל. — איך האָב געמיינט, דאָס זענט איהר יענער איד, וואָס
איז אוועקגעלאָפּען מיר ברענגען זאָקען. איין אומגליק! מע
האָט מיך פאַרוואַרפען מיט זאָקען! אַ מבול פון זאָקען! זיצט,
איך בעט אייך.

— א דאנק! איך קאן באשטעהן! — מאכט צו מיר דער בעל-הבית און זעצט זיך אנדער און פיפקט פונ'ם ליוולטע-ציבע-קעל. — פון וואנען קומט א איד? פון יעהופעץ? איך האב דארטען א באקאנטען אין יעהופעץ. דאס הייסט, ער זיצט שוין ניט אין יעהופעץ — ער איז אריבערגעפאָהרען פון דארטען שוין לאנג, איך האָב מורא, אויב ניט אַ יאָהר אַכטצעהן, און אפשר טאָקי אַלע ניינצעהן... קיין אַדעס, זאָנט מען, איז ער אַריבער-געפאָהרען; ער האָט דארטען קרובים אין אַדעס, ס'איז ביי זיי אַ קאַנטאָר פון ווייץ. צוויי קאַנטאָרען, איינע אין אַדעס, די אַנדערע אין ניקאָלאָיעוו... די אַדעסער קאַנטאָר מאַכט נישקשה, נאָר די ניקאָלאָיעווער קאַנטאָר מאַכט ניט אַזוי גוט, מחמת ניקאָלאָיעוו איז צינד געשלאָגען, שטאַרק געשלאָגען, איבער פעאַדאָסיע, זאָנט מען, איבער דעם, "פאַרט", וואָס מע האָט געמאַכט אין פעאַדאָסיע. ס'איז היינט אַ גאַנצע שטאָרט געוואָרען פעאַדאָסיע. איך האָב אין פעאַדאָסיע אויך באַקאַנטע. אַ פיינע שטאָרט, זאָנט מען, פעאַדאָסיע!...

איך זעה, אז ס'איז אַ מעשה אָהן איין עק, פאַל איך איהם אַריין אין די רעד און טהו איהם אַ פרעג:

— וואָס האָב איך אייך אין זינען געהאַט צו פרעגען? יאָ. פאַר וואָס האָט איהר אַ נאָמען געגעבען אייער אַכסניאַ „האַטעל מערקאָליאַ“?

— איך געדענק נאָך פעאַדאָסיע — ענטפערט מיר דער בעל-הבית — פאַר אַ קליין שטעדטעל... איך בין אַליין, פאַרשטעהט איהר מיר, אַ דאָרטיגער, אַ בעסאַראַביער בין איך, פון בעסאַ-ראַביע, פון אַ קליין שטעדטעל דובאַסאַרע. דאָס הייסט, געבאָרען בין איך פון בעלז... איהר זענט געווען אַ מאָל אין בעלז? אַ פיינע שטאָרט בעלז. נאָר ווי קומט זי צו קעשעניעוו?...

— גוט מאָרגען געלע, רעטאָך טראָג איך! — מישט זיך אַריין נח דער שווייצער פון דערווייטען. — איהר מענט רעדען

מיט'ן בעל-הבית אביסעל העכער, ס'איז ביי זיי קאלי די שמיעה,
זיי הערען ניט די וועלט...

איך רוק זיך צו צום בעל-הבית גאנץ נאָהענט און שריי איהם
אויף אַ קול גלייך אין אויהער אריין:

— איך פרעג, פאַר וואָס הייסט עס עפּים אייער האָטעל
מיט אזא מאָדנעם נאָמען?

— וואָס שרייעט איהר אזוי? — מאַכט ער צו מיר. — איך
בין ניט טויב! אַ מאָדנער נאָמען, זאָגט איהר? מיט וואָס איז
ער אזוי מאָדנע? „אינטאַליע“ איז נוט? „פאַרטונאַליע“ איז
נוט? און „טערקאַליע“ טויג ניט?! יענע אלע נעמען האָט מען
פאַרשאַפט פריהער, האָב איך אַ נאָמען געגעבען נאָכ'ן טערק...
יא, איז וואו האַלט איך? קעשעניעו! און די מענטשען? ... ביי
אונז אין בעסאַראַביע, הערט איהר, זענען גאָר אַנדערע מענטשען!
ביי אונז אין בעסאַראַביע עסט מען גאָר אַנדערש... ביי אונז אין
בעסאַראַביע, אַז מע זעצט זיך עסען, דערלאַנגט מען, הערט איהר,
צו אלעם ערשטען די שענע פּיש פּונ'ם שענעם טייך. נאָכדעם —
„קאַדע“, דאָס גוטע, דאָס פעטע שטיקעל „קאַדע“. נאָכדעם ניט
מען אויף דעם גרויסען טעלער די שענע די ריינע מאַמעלינע, וואָס
מע שניידט דאָס מיט'ן גרויסען פּאָדעם אין דער ברייט. נאָכדעם
דערלאַנגט מען די פּרישע די הייסע פאַמפּושקעס, און מע פאַר-
טרינקט מיט דעם אמת'ען ריינעם בעסאַראַביער וויין, און מע
פאַרבייסט מיט דעם רעכטען, דעם גוטען נאָהוט... אזא מין אַרבעס...

און דער בעל-הבית בשעת מעשה בעלעקט זיך און מאַכט מיר
איין אַפעטיט צום עסען, און בשעת דער בעל-הבית רעדט פון די
בעסאַראַביער מאַכלים, לאָזט זיך הערען פון איין זייט אַ געזאַנג
פון אַ ליטווישען חזן, וואָס ציקעלט זיך, שרייעט און מאַכט מאָדנע
זעוויות:

ישמחו ב-
מלכותך שור
מרי שבת ו-
קוראי עונג! ...

און דאָס כאָהר צעטיילט זיך אויף צווייען ; איין האַלב כאָהר זינגט :

טוראַרירל ! טוראַרירל !
טוראַרירל ! טוראַרירל !

און דאָס אַנדערע האַלבע כאָהר האַלט־אונטער :

פּים־פּאַם !
פּים־פּאַם !
פּים־פּאַם !

און פון דער אַנדערער זייט הערט זיך אַ געזאַנג פון די
„אַקטע־יורען“ :

פּי - סע - לעך !
און פּי - סע - לעך !
און לעבעדיגע !
פּי - סע - לעך !
אויף מיר אזא יאָהר ! ...

אויך דער משרת, וואָס פּוצט די שטיוועל הינטער מיין טיר,
טהוט אַלע מאָל אַ שפּיי אויפ'ן בערשטעל און זינגט אַ ליעדעל :

האַב איך אַ שוויגענער,
האַט זי איין איי־איי־איי־דעם !
שלאַנט ער איהר טאַכטער,
ציטערט דער ביי־איי־איי־איי־דעם !

און נאָך אַ געזאַנג לאָזט זיך הערען : אַ קול פון אַ אידניע,
וואָס זי שעלט דעם מאַן. דאָס זוכט די בעל־הבית'טע דעם בעל־
הבית אין אַלע נומערען, און הערט ניט אויף צו שעלטען איהם

מיט משונה־מאָרדע קולות, וואָס לאָזען זיך אויס, מיינסטענס,
מיט אַ גראַם:

אַ מכה, אַ צרה! אַ שלאַק, אַ כפרה!
 איין אויסגוס, אַ קללה! אַ קלאָג, אַ יללה!
 אַ פייער, אַ שרפה! אַ מהומה, אַ מגפה!...
 — איהר וועט עסען מיט'ן בעל־הבית און מיט דער בעל־
 הבית'מע? — מאַכט צו מיר נח דער שווייצער אויף דער טיר. —
 צי איהר וועט געהן עסען אין אַ רעסטאָראַציע?
 — אין אַ רעסטאָראַציע! — זאָג איך. — אין אַ רעסטאָ־
 ראַציע!...

.III

כתרילעווקער רעסטאראנען.

„כשר! בכאן עסט מען פריש און וואָלוועל! שרה אינדיק“.
איבערגעלייענט אזא מין אויפשריפט, קלעטער איך ארויף,
אויף גליטשיגע טרעפ, אויפ'ן צווייטען שטאָק פון א רויטען נאָר
קעטען מויער, און האָטש די ריחות, וואָס לאָזען זיך הערען אויף
די טרעפ, זענען עפּים ניט אזוי אנגענעהם פאַר דער נאָז, נאָר א
הונגעריגער מאָגען קלויבט נישט איבער.

— וואו איז דאָ ערגיץ שרה אינדיק? — טהו איך א פרעג
ביי איין אלטען אידען מיט א געל פנים, וואָס זיצט אויף דער
ערד און פערריכט איין אלטען מאטראַזי.

— ווייט! — מאַכט צו מיר דער אלטער און טהוט א פאַטש
דעם מאטראַזי, און עס געהט פון איהם א גרין דויכעל.

— אוועקגעפאָהרען? — פרעג איך איהם.

— אוועקגעפאָהרען! — מאַכט צו מיר דער אלטער און
שאַקעלט מיט'ן קאָפּ. — אוועקגעפאָהרען אויף אייביג!...

— געשטאַרבען? ברודך דיין אמת! — זאָג איך און וויל
מיך ארויסהאָפּען צוריק.

— יא, — מאַכט ער — געשטאַרבען. ערב פסח ווערד

זעכס יאָהר, אז זי איז געשטאַרבען. גלויבט מיר, איך האָב זי

נאָך נישט פאַרגעסען אויף קיין מינוט אפילו! ווי קאָן מען דען

אזעלכעם פאַרגעסען? איהר קאָכען, איהר באַקען, איהר באַנעהן

זיך מיט דער וועלט, איהר רעדען מיט א מענטשען און איהר

צוטראַפּען מיר מיין שגעון! נאָר איך פאַרשמעה ניט — איך

באַדאַרף אייך דערזעהלען? איהר האָט דאָך זי מסתמא געקענט?

— פון וואָנען — זאָג איך — האָב איך זי געזאָלט קענען,
אז איך בין דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען אין כתרילעווקע?
— הערסט! היינט וואָס זשע — זאָגט ער — פרעגט איהר
זיך נאָך אויף שרה'ן?

— איך פרעג נאָר ניט אויף שרה'ן. — זאָג איך. — איך
פרעג, צי דאָ איז דער רעסטאָראַן „שרה אינדיק“, וואָס סע שטעהט
אויפגעשריבען אויף דער וואַנט? איך וויל עפּים עסען.
— עפּים עסען? — מאַכט ער צו מיר. — הערסט! היינט
וואָס זשע שווייגט איהר? רחל! רחל!

און עס בעווייזט זיך אַ שוואַרצ'חנ'עוודיג ווייבעל מיט
שוואַרצע לאַכענדיגע אויגעלעך, מיט פערקאָמטשעטע אַרבעל און
מיט מעהל אויף די הענד, אויפ'ן פאַרטוך און אויפ'ן פנים.
— וואָס איז שוין ווייטער? — רופט זיך אָן אויפ'ן פנים.
חנ'עוודיגע ווייבעל, טהוט זיך אַ וויש די נאָז מיט'ן אַרבעל, וואָס
אויף דער זייט עלענכוביגען. — מע לאָזט ניט איבערויפּען די מעהל!
אַלע מינוט: רחל! רחל!

— זיי ווילען עפּים עסען. — מאַכט צו איהר דער אַלטער
און הערט ניט אויף צו פאַטשען דעם מאַטראַץ.

— עפּים עסען? — רופט זיך אָן דאָס ווייבעל מיט אַ מאַרנע
מין געזאַנג, ווי מען איז מעביר די סדרה, און טרייסעלמאָים
דעם פאַרטוך און פערשיט מיר די אויגען מיט מעהל. — וואָס
ווילט איהר עסען?

— וואָס האָט איהר? — זאָג איך צו איהר מיט'ן זעלבען
ניגון, וואָס זי.

— וואָס ווילט איהר? — זאָגט זי נאָך אַ מאָל מיט'ן אייגע-
נעם ניגון.

— וואָס איך וויל? — זאָג איך. — האַ... פיש איז דאָ ביי
אייך געפילטע?

— נאָכ'ן מאַרק פיש? — זאָגט זי — אַ שענע מעשה!
— נו, לאָז זיין באַרשטש, — זאָג איך — אז ניט קיין פיש.

— וואו האָט איהר געזעהן — זאָגט זי — נאָך האַלבען טאָג
באַרשטש? אַ באַרשטש דאַרף זיך קאָכען — דאָס ווייסט איהר,
צי ניין?

— אַלסדינג — זאָג איך — באַדאַרף זיך קאָכען.
— אַבי איהר ווייסט, — זאָגט זי — איז גוט!
— נו, — זאָג איך — איז קיין ראַסעלפלייש אויך ניטאָ?
— פון וואַנעט — זאָגט זי — האָט זיך גענומען אַ ראַסעל-
פלייש? ס'איז געווען אַ ראַסעלפלייש, האָט מען איהם אויפ-
געגעסען.

— נו, — זאָג איך — לאָז זיין אַ יויך!
— מיט וואָס, — זאָגט זי — ווילט איהר, זאָל זיין די יויך?
מיט מאַנעגרייפלעך, מיט אַ מצה'לע, צי מיט מאַנדלען (אַ פּתח
פערבייט זיך ביי איהר אָפּט אויף אַ קמין).

— לאָז זיין — זאָג איך — מיט וואָס איהר ווילט, אַבי
אַ יויך!

— אויף ווען, — זאָגט זי — ווילט איהר, זאָל זיין די יויך?
— וואָס הייסט, — זאָג איך — אויף ווען? אויף באַלד!
— וואָס הייסט, — זאָגט זי — אויף באַלד? איהר ווילט
דאָך מסתמא אַ יויך זאָל זיין פון עוף? וואָסער טעם האָט אַ יויך
אָהן עוף? און איין עוף באַדאַרף מען ערשט האַפּען, שיקען צום
שוּחט, אָפּפליקען, מאַכען, זאַלצען, אָפּגיטען, אויסווייקען און צור-
שטעלען. עס קאָן אַרויסקומען הלאַי אויף דער נאַכט.

— גיט זשע מיר אַזוי — זאָג איך — וואָס ניט איז: אַ
שטיקעל פלייש, אַ ביסעל זופ, אַ פּרעזשעניצע פון עטליכע אייער,
אָדער עפּים געזאַלצענע, טאָמער האָט איהר?...

— אַ מאַדנער איד! — רופּט זי זיך אָן צום אַלטען. —
אַלסדינג גלוסט זיך איהם... אַ הערינג, אויב איהר ווילט, קאָן
איך אייך מאַכען.

— לאָז זיין אַ הערינג, — זאָג איך — אַבי גיכער.
— ווי אַזוי ווילט איהר? — זאָגט זי. — מיט אַ ציבעלקע?

- מיט אַ ציבעלעקע.
 — און מיט עסיג אוי- עך?
 — מיט עסיג אויך.
 — און מיט בוימעל אוי- עך?
 — מיט בוימעל אויך.
 זי טהוט וויעדער אַ טרייסעל דעם פארטוך, קאטשעט-אַפּ די אַרבעל, לאָזט זיך געהן נאָך אַ הערינג און קעהרט זיך אום צוריק.
 — ווי אזוי האָט איהר ליעב אַ הערינג זאָל זיין — מיט אַ מילעך? צי מיט אַ רויג?
 — לאָז ער זיין ווי ער וויל זיך, — זאָג איך — אבי לאָז ער שוין זיין.
 — גערויכערטע פישלעך עסט איהר?
 — פאר וואָס ניט? — זאָג איך.
 — און אדעסער קעפּאליען? — זאָגט זי.
 — בכבוד גדול! — זאָג איך.
 — איך ווייס אָבער ניט, — זאָגט זי — צי זיי זענען שוין דאָ? מיר דאַכט, אַז זיי זענען נאָך נישטאָ, און אפשר זענען זיי שוין דאָ? ... ניין, ס'איז נאָך פריה! ... פון דעסטוועגען וועל איך געהן זעהן, טאָמער זענען זיי שוין דאָ...
 רחל לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צוריק.
 — אזוי אַידישען קאָלכאַס זענט איהר אַ בעלן?
 — אָד! — זאָג איך. — אדרבה, קויפט, קויפט קאָלכאַסען, איך האָב ליעב קאָלכאַסען.
 — איהר מיינט דאָך אוראי וואַרשעווער קאָלכאַסען?
 — נו יאָ! — זאָג איך. — געוועהנליך, וואַרשעווער!
 — אזוי! — זאָגט זי. — וועט איהר מוחל זיין זיך דורכ-פּאָהרען קיין וואַרשעוו, וועט איהר דאָרט עסען וואַרשעווער קאָל-כאַסען. ביי אונז פאַרקויפט זיך כתרילעווקער קאָלכאַסען, פון אונזער אייגענער כתרילעווקער פאַבריקע, באַדאַרף מען האָבען צו זיי אייזערנע צייהן! שניידען מיט אַ מעסער איז אונמעגליך,

סיידען האקען מיט א האק — דער שווארצער יאָהר ווייסט זיי, וואָס זיי שטופען אָן אַהינצו, וואָס ס'איז אזוי האַרט? מע האָט אַנומעלטען צעהאַקט אַ קאַלכאַס, האָט מען געפונען אַ צוויאַקס. אַפנים, זיי לעגען אַריין צווייעקס, סע זאָל געהן גוט אויף דער וואָג? ...

— טאָמער וואָלט געווען גענוג רעדען? — רופט זיך אָן דער אַלטער. — געה און ברענג צו טראָגען, און איין עק זאָל דאָס האָבען! — וואָס הייבט, גלאַט ברענגען צו טראָגען? מע באַדאַרף דאָך וויסען וואָס ברענגען! אימליכער האָט זיך זיין משוגעת! אַט האָסט דו, אַשטייגער, ליעב געפרעגעלטע פיש; און אַנדערע האָבען פיינט געפרעגעלטע, האָבען ליעב באַקפיש... צי, אַשטייגער, פאַרהאַן אורחיני ביי אונז אַזעלכע, וואָס הייסען זיך אַפּקאַכען געהירען און עסען דאָס צעהאַקטערהייד מיט אַ ציבעלעך און מיט שמאַליץ... און וויעדער איז פאַרהאַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב אין מיטען דער וואָך פעטשאַי מיט צוגעטריקענטע פענעצלעך מיט קנאַבעל... און פאַרהאַן אַזעלכע פרעסער, וואָס וועלען אייך אַוועק געבען די נשמה פאַר איין אָנגעפילטע קישקע מיט פאַרפעל... און פאַרהאַן וויעדער אַזעלכע, וואָס איהר זאָלט זיי גילטען, זיי זאָלען אייך נעמען אין מויל אַריין איין עסיגפלייש! ...

— איך בעט אייך, — זאָג איך — ברענגט מיר וואָס איהר וועט שוין ברענגען, וואָרום איך בין טוידט־הונגעריג!
רחל געהט אַוועק, און דער אַלטער רופט זיך אָן צו מיר:
— נייען מאָס רעד!

— ס'איז אייערע אַ טאָכטער? — פרעג איך איהם.
— וואָסער טאָכטער? — מאַכט ער צו מיר. — ס'איז מיין ווייב, דאָס אַנדערע ווייב ביי מיר. עך-עך-עך! אודאי איז דאָס ניט יענע... יענע, עליה השלום, איז געווען אַ אידינע, וואָס מע קריגט זי נישט! ... דאָס הייסט, איך האָב צו דער אויך גאָר ניט; זי האָרעוועט נעבאָך זעהר געטריי. אַז אָך און וועה איז איהר! ... אַט דאָס שטיקעל מאַטראַץ, וואָס איהר זעהט, איז אונזער גאַנץ

בעטגעוואַנד... און דערצו בין איך א קראַנקער און א קאָפּריזנער!
 אויסשטעהן מיין שגעון — כאַדאַרף מען זיין שטאַרקער פון אייזען!
 דאָס הייסט, בטבע בין איך דוקא א גוטער, נאָר מיך אַז מע
 דער'רגונ'ט מיט א וואָרט, איז חיות ניט זיכער — וואָס סע קומט
 מיר אין האַנט פליהט דאָס אין קאָפּ אַרײַן!... אַט אַזא ספּילשלי-
 ויער בין איך!... איהר מיינט, איך האָב דאָס איהר ניט געזאָגט
 פּריהער, איידער איך האָב זי גענומען? איך האָב איהר געזאָגט,
 אַז קיין האָניג וועט זי ביי מיר ניט לעקען! זי וועט זיין צופריעדען,
 אַז עס וועט זיין א שטיקעל ברויט אין שטוב. פון פלייש און פון
 מילך שמועסט מען ניט. און האָרעווען — האָב איך איהר גע-
 זאָגט פריהער, אַז זי וועט האָרעווען פאַר דריי...

— צוליב וואָס זשע האָט זי אייך גענומען? — פּרעג איך
 איהם.

— וואָס הייסט — מאַכט ער צו מיר פּערוואַנדערט — צו-
 ליעב וואָס? און די שטוב איז ביי אייך א הונט?
 — וואָסער שטוב? — זאָג איך. — אַט דער מויער איז דען
 אייערער?

— ניין! — מאַכט ער צו מיר מיט א געלעכטער. — איך
 מיין די „רעסטאַראַציע“, וואָס איך האָב. ס'איז שוין ביי מיר
 איין איינגעפיהרט געשעפט פון כמה וכמה יאָהרען. אַט ווי ס'איז
 ניט געשלאָגען איצטער די פּרנסה, פון דעסטוועגען איז פאַרט א
 שטוב! ווען איהר טהוט א קוק אויף מיין רחל'ען, אַז זי טהוט זיך
 אָן און געהט אַרויס אויפ'ן שפּאַציער, וואָלט איהר געמיינט, ס'איז
 א גראַפּיניע! זי איז טאַקי, קיין עין-הרע, זעהר א שענע. איצט
 איז זי שוין א ביסעל „אָפּגעבליאַקעוועט“. איהר זאָלט זי געווען
 זעהן פריהער מיט עטליכע יאָהר!...

— וויפּיעל קינדער האָט איהר? — מאַך איך צו איהם.

— טע-טע-טע! — מאַכט ער צו מיר. — קינדער! אַט דאָס
 איז די גאַנצע צרה, וואָס איך האָב קיין קינדער ניט!... א ביסעל

בראָנפּען וועט איהר נעמען? וועל איך איך געבען א ביסעל „שפירעט“.

— אָך, — זאָג איך — מיט'ן גרעסטען כבוד!
 — איך וועל איך געבען אין א פינסטערער כלי. — מאכט צו מיר דער אַלטער און שלעפּט-אַרויס פון בוזעם-קעשענע א פלע-שעל און א קליין געגלייזט טעפעלע און גיסט מיר אָן א ביסעל „שפירעט“. דאָס ביסעל „שפירעט“ מאכט מיר נאָך א גרעסערען אפּעטיט, און איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאָס חיות.
 עס קומט רחל מיט'ן הערינג און טהוט זיך א פאַטש מיט ביידע הענד איבער'ן קליידעל:

— אוי, א דונער איז מיר! איך האָב נאָר פאַרגעסען, אז אין שטוב איז ניטאָ נישט קיין בולקע און נישט קיין ברויט! וואָס פאַר א געבעקס האָט איהר ליעב? אידישען קוילעטש, צי פראַנג-זאָליס, צי גאָר קאַרן-ברויט?

— וואָס איהר וועט דערזעהן פריהער — זאָג איך — אַט דאָס זאָלט איהר קויפּען! איך בעט זעהר, איהר זאָלט מיך מעהר נישט פּרעגען וואָס איך האָב ליעב! איך האָב אַלסרינג ליעב!
 — א קאַפּריזנער אורח! — זאָגט רחל. — פּערעבענדי וועט נאָך מעהר ווי מיין מאָן! ... מיין מאָן וואָלט א בעלן געווען אַלע טאָג א פּרישען פּידפּאַלעס... אַלט-געבאַקען ברויט נעמט ער נישט אין מויל אַרײַן... קאָן דען זיין אַלע טאָג פּריש געבעקס? דאָס קאָן אויספּיהרען סײַדען קאַביליאַנסקי...

— נו, געה שוין, געה! — זאָגט צו איהר דער אַלטער. — זעהסט דאָך, אז זיי חלש'ען עסען! ...

רחל געהט אַוועק נאָך געבעקס און עס קומט אַרײַן א אידינע א הויכע מיט איין אויג: איין האַנד האַלט זי אין בוזעם און מיט דער אַנדערער האַנד קראַצט זי זיך אין אויהער.

— וואָס טהוט מען, רב משהיענקעל, גיט מיר איין עצה? — זאָגט די הויכע אידינע צום אַלטען. — ביי מיין שמואַל'קען האָט זיך שוין וויעדער צעשפּיעלט איין אויהערעל...

עס קומט אָן רחל מיט'ן געבעקס און מאַכט מיר דעם הערינג, און די הויכע אידינע הערט ניט אויף אויסצומאָהלען, ווי עס רינט ביי איהר שמואל'קען פון איין אויהערעל... זי האָט מורא, זי וועט וויעדער מוזען אַנקומען צום רופא — ווייסט זי ניט, צו וואָסער רופא זאָל זי געהן? דען צו וואָסער רופא זי זאָל ניט געהן, ווייסט זי פריהער, אז ס'איז אַרויסגעוואָרפען, מחמת די כתרילעווקער רופאים, דער רוח זאָל זיי נעמען, זענען גוטע בלוטצאָפערס! אַ כתרילעווקער דאָקטאָר אז איהר ניט חלילה ווינציגער פון אַ גילען, טהוט ער אייך אַ שמיץ אין פנים אַרײַן! ס'איז איהם קאַרג צו קרענקען, דעם פראַמעסאָר!...

— גיט עפּים אַ נדבה אַ קראַנקען! — מאַכט אַ איד מיט אַ בלוי פנים און ציהט אויס אַ קליין אויסגעטריקענט הענטעל, וואָס איז בעשאַפען געוואָרען לכתחילה פאַר אַ סגולה אויף בעטען נדבות. — גיט עפּים אַ נדבה אַ וויסטען קאַליקע! — רופט זיך אָן אַ נפש, וואָס געהט אויף די הענדר, מחמת ביידע פּים זענען ביי איהם צענויפגעפלאַכטען און אונטערגעבויגען אונטער זיך.

— גיט עפּים אַ נדבה אַ חולה־נופל'דיגען!...
איך וואַרף אַוועק אין מיטען דער „סעודה“, איך צערעכען זיך פאַר'ן עסען און אַנטלויף פון דער „רעסטאָראַציע“ וואו דער שוואַר צער פעפער וואַכסט!

IV

כתרילעווקער וויין און כתרילעווקער שכורים.

„נאָך אזא מיטאָג וואָלט געווען גוט פּערטרינקען מיט אַ
פּלעזער וויין“, — אזוי טראַכט איך מיר און דערזעה איין אויפֿ-
שריפט: „בכאן מוכרים ייִ“, ג, מעד וביער למקח השוה.“
איך לאָז מיר אַראָפּ אין אַ פינסטערען קעלער, צווישען פעסער
און פעסלעך, צעבערס און פּלעשלעך, און דערזעה, ביי דער זייט
זיצט אַ היבשער בחור מיט איין אונטערגעבונדען געשוואָלען פנים
איבער אַ מולטער און האַקט ראָזינקעס מיט אַ האַקמעסער.
— וואו איז ערגיץ דער בעל־הבית? — פרעג איך דעם בחור.
— דער בעל־הבית? — מאַכט צו מיר דער בחור און נעמט־
אָן אַ פּולע זשמעני מיט ראָזינקעס, טהוט אַ שמיר איבער'ן מויל
און חראַקעט מיט די צייהן גאַנץ געשמאַק. — דער בעל־הבית
איז אין קאַמער, ער מאַכט „ווימאָראָזיג“.
— וואָס הייסט — זאָג איך — ער מאַכט „ווימאָראָזיג“?
— איהר ווילט וויסען, — מאַכט צו מיר דער בחור — ווי
אזוי מע מאַכט „ווימאָראָזיג“ ביי אונז אין כתרילעווקע? מע
נעמט ראָזינקעס און מע האַקט און מע האַקט, און מע האַקט זיי
אַריין אין אַ גרויס פּאַס אַריין, מע בויטעט אָן דאָס איבעריגע מיט
וואַסער פון דער גנילאַפּיאַטקע און מע מישט אַריין האַפּען, הויבט
דאָס אָן צו שפּיעלען, און אז סע צעשפּיעלט זיך, ווערד אַ גע-
שטאַנק, אז מע קאָן דערוואָרגען ווערען! נעמט מען אַ פּאַר עמער
„שפּירעט“ און מע האַקט־אַריין עפּיס אַ מין פּראַשעק אַזעלכען,
וואָס סע קאָסט אַ גילען אַ פּוד; נאָכדעם זייעט מען דורך דעם
צאָנצען וויין דורך אַ גויישען העמד און מע שרייבט אָן מיט קרייד

אויף דעם פאס: „ווימאָר אַזיג אַ קערמאַן“. און אז איהר ווילט, דער וויין זאָל זיין רויט, נעמט מען דעם אייגענעם ווימאָרזיג און מע פאַרפאַרבט איהם מיט גאַלעשטינט און מע שרייבט אָן מיט קרייד אויף דעם פאס: „זמירער פּעאַדאָר סייע“, אָדער „אונגערשער מאלאַגע“... און כתרילעווקע קער מבינים זשליאָקען די דאָזיגע קאַטאָפיציע און לעקען די פינגער... שאַ, אָט געהט דער בעל־הבית, אַרויסגעהן זאָל פון איהם די פאַרע!

דערזעהן דעם בעל־הבית געוון, הויבט דער בחור אָן צו האַקען די ראָזינקעס מיט אַלע כחות.

— וואָס האָט איהר געוואָלט? — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית, אַ רויטער איד, ניט קיין הויכער, מיט אַ הייזעריג קול און מיט איין אויג איין אָפענעם, וואָס אפילו אז ער שלאָפט, מוז ער דאָס אויך, אַפנים, האַלטען אָפען.

— אַ גלעזעל וויין. — זאָג איד.

— אַ לאַחדים־גלעזעל־וויין? — מאַכט ער צו מיר, דרילעוועט איין אויהער און קוקט אויף דער סטעלי.

— אַ לאַחדים־גלעזעל־וויין. — זאָג איד.

— וואָס זשע — זאָגט ער — האָט איהר זיך אַראָפּגעלאָזט אין קעלער? פאַר וואָס זענט איהר ניט אַרויפגעגאַנגען אויבען? קריכט־אַרויף און נעמט זיך, זייט מוחל, רעכטס!

איד קריך־אַרויף און נעם מיך רעכטס און קום־אַריין אין אַ פינסטערען חדר, פול מיט רויך און מיט בלאָטע. עס שטעהען עטליכע טשאַבאָטעטשנע הינקענדיגע בענקלעך, און אידען זיצען, רויכערען פאַפיראַסען און טרינקען „ווימאָרזיג“. זיי זינגען ניט, שרייען ניט, שלאָגען ניט מיט די הענד אין טיש אַריין און בער־ווייען ניט קיין שום מיאוס'ע שטיק; וואָס דען טהוען זיי? זיי זיצען און זויפען דעם „ווימאָרזיג“ פון די גלעזלעך, פּעררויכערען אַ פאַפיראַס, זיפצען און קרעכצען און רעדען שטילערהייך. אָט

זיצען צוויי אידען ביי א טישעל, אראפגעלאזט די קעפּ. מע זעהט, אז ס'איז ביי זיי אויסגענאנגען ווערטער. האפט זיך אויף איינער: — וואָס זאָגסט דו, שמעון-דוד, אויף דעם „ווימאַראַזיג“, האַז? — וואָס זאָל איך זאָגען אויף דעם „ווימאַראַזיג“? — האַפט זיך אויף דער אנדערער, ווי פּונ'ם שלאַף. — ס'איז אַ „ווימאַראַזיג“ פּון נאָט! ס'איז שוין איין מאָל אַ „ווימאַראַזיג“!

— מע באַדאַרף איהם פרעגען, צי וועט ער האָבען פּון דעם אייגענעם „ווימאַראַזיג“, אַם-ירצה-השם, אויף פּסח?
— דו זאָרנסט זיך שוין פאַר פּסח? ביזט שוין, אפּנים, אַ באַוואַהרענטער מענטש אַרום און אַרום, נאָר פּסח'יגער „ווימאַראַזיג“ געהט דיר אָפּ?

— וואָס דען, איך בעט דיך, אז אָך און וועה איז מיר!
— אז אָך און וועה איז טאַקי דיר, אז דו באַדאַרפסט זיצען אַט-אַדאַ אַ גאַנצען טאָג, אויסבאַהאַלטען זיך פּונ'ם ווייב, זי זאָל ניט מאַנגען אויף שבת.

— דערמאַן מיר ניט דאָס ווייב, געב מיר בעסער מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען! וואָס קאָן איך איהר געבען? צרות קאָן איך איהר געבען, אז אָך און וועה איז מיר!
— דו מיינסט, מיר איז בעסער? אז אָך און וועה איז מיר אויך!

— איך ווייס, אז דיר איז אויך גיט בעסער, אז אָך און וועה איז אונז ביידען! לחיים! לאַמיר זיין געזונט...

נאָך צוויי אידען זיצען ביי איין טישעל, איינער מיט אַ גאַנצער קאַפּאַטע, און דער אנדערער מיט אַ צעריסענער קאַפּאַטע. דער וואָס מיט דער גאַנצער קאַפּאַטע רעדט, און יענער וואָס מיט דער צעריסענער קאַפּאַטע קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין און שאַקעל-ט-צו מיט'ן קאָפּ.

— פאַרשטעהסט דו שוין, ווי אזוי לוי-יצחק דרעהט-אויס אַ געשעפט?... לוי-יצחק קאָן זיך אַריינדרעהען און דרעהען און פאַר-דרעהען אי זיך, אי יענעם, און סוף-כל-סוף פאַרט אויסדרעהען!

וואָרום איך, אז איך טרעט-צו צו א געשעפט, שמעק איך פריהער, שאַ פאָוואָלינקע, נישט געהאַפּט... און אז איך שמעק גוט אָן וואו עס האַלט, טהו איך מיר א פאַרקע הינטען-אַרום — דאָס, יענעס, לאַקש, בוידעם, ציבעלע, טאָמער אזוי, טאָמער אזוי, וואָס וועט איך אַהרען, ממהדנפּשך, ווי זאָגט ער: גוט איז אַ היי-שעה!... אַי, טאָמער טהוט מיר יענער אַ קוק-אוועק און איך דערזעה, אז ס'איז אויף צרות, אויף קידער-ווידער? טרעט איך מיר אָפּ אָן אַ זייט און — שאַ! לאַז זיך עס טהון אָהן מיר!... אויב ס'איז באַשערט, וועט דאָס ניט אוועק, און אז מע וועט באַדאַרפען פאַר-קען, וועט מען פאַרקען... פאַרהאַן אַ פייטערבאַרג איז פאַרהאַן!... מיר ווייסען שוין, וואו אַ טיר עפענט זיך, מיר פאַרשטעהען דאָס מין... מיר קענען די עברי וואָס מע דאַרף... טאָמער דאַרף מען שרייבען, געפינט-מען שוין דעם, וואָס ער שרייבט... דער עיקר איז, ס'זאָל זיין שטיף — ששש!!! (ער טהוט זיך אליין אַ ביס דעם קולאַק און ווערד שטיף).

נאָך עטליכע אידען מיט פערשיעדענע קאַפּאַטעס און אַלערליי קאַשקעמען זיצען ביי איין טישעל און רעדען אַלע מיט אַ מאַל, אזוי, אז זייערע ווערטער ווערען צענויפגעגאַסען אינאיינעם, און עס קומט אויס אַ מישמאַש פון מסחר, פון פּאָליטיק, פון „ווימאַד-ראַזיג“, פון אַמאָליגע יאָהרען, פון היינטיגע קינדער, פון דאָקט-טוירים, פונ'ם טראַמוואַי, פון דער טאַקסע, פון אַ רוה-אינד-דיר-כתרילעווקער-נגידים-ס-טאַמען-אַריין — ס'איז שווער אַרויפצוהאַ-פען אויפ'ן פּאַפּיער דאָס, וואָס סע ווערד דאָ גערעדט. און ביי דער זייט שמעהען ווילד-פרעמדע אידען, וואָס טרינקען ניט קיין „ווימאַד-ראַזיג“, נאָר זיי זענען אַריינגעגאַנגען אַהער גלאַט אזוי, הערען וואָס מע רעדט טאַקי, און אין איין וועג זיך אָנוואַרעמען... נאָך אַ קאָמפּאַניע אידען זיצען אַרום טיש, מרינקען „ווימאַד-ראַזיג“ און זינגען אַ ליעדעל, און דוקא אויף גוויש; נאָר שטיף, אָהן געפילדער, מיט זעהר אַ וויינענדיגען נוסח, ווי מע זאָגט סליחות אָדער תהלים:

אברהמניו ! אברהמניו !
 אָבינו מי נאָש !
 משעמו מי נע פּראָסיש
 אלהינו נאָש !
 אַלבאָ נאָם וויקאָפיט,
 אַלבאָ נאָם וויפּראָסיט —
 לאַרצנו נאָשו,
 לזעמליו נאָשו !? ...

אַז עס האַלט ביי'ם „וויקאָפיט“, מאַכען זיי דאָס מיט אַ שטורם, מיט אַ ירנון, דאָס הייסט, מיט שטאַרקייט; נאָר אַז עס קומט צום „וויפּראָסיט“, ווערען זיי מיט אַ מאָל ווייך, בויגען איין די קעפּ און מאַכען מיט די הענד, ווי, להבדיל, אַ פּרומער חזן ימים-נוראים פּאַר'ן עמוד. און ביי'ם „לאַרצנו נאָשו, לזעמליו נאָשו“ צעווייגען זיי זיך טאַקי מיט טרערען, ווי קליינע קינדער... — עי-עי-עי-עי ! — רופט זיך אָן איינער פון דער קאָמפּאַניע, אַ איד, וואָס דאָס קאַשקעטעל ליגט איהם שוין אויף יענער האַלבע קאָפּ, די אויגען זענען ביי איהם ווי שלעפּעריג און די צונג פּלאַנץ טעט זיך שוין אביסעל צווישען די צייהן. — וואָס וואָלט געווען, אַשטייגער, כּדומה למשל, מע זאָל אונז אָפּגעבען, הייסט דאָס, ארץ-ישראל ? האַ, יענקעל ? וואָס זאָגסט דו, יענקעל ? דו ביזט דאָך עפּים אַ יודע-נגן !

— ארץ-ישראל ? — זאָגט יענקעל, ציהמ-אויס דעם האַלז און קראַצט זיך אונטער'ן קאָלנער. — ארץ-ישראל ? ע ! ס'וואָלט אוראי געווען ניט שלעכט... עפּים טהוען זיי, זאָגט מען, דאָך אין דעם — ווי אזוי הייסען זיי ? די... די... די... — די ציוניסטען ? — האַפט איהם אונטער נאָך איינער. — בלאָטע ! ס'וועט נאָר ניט זיין פון דעם ! — פאַר וואָס ? עפּים באַדאַרף דאָך זיין אַלסדינג מיט אַ טעם ! — אזוי. מסתמא ווייס איד, אַז איד זאָג. איד האָב פּיינט רעדען גלאַט אזוי. דו ווייסט דאָך, אַז איד זאָג, איז געזאָגט !

— איהר זענט אלע כהמות! — רופט זיך אָן אַ ראַקאָוואַטע אַידעל מיט אַ ליוסטרינענער קאַפּאַטע, רעדט פּאַוואָלי, צעהלט די ווערטער, לענט אַרויף דעם פינגער אויף דער נאָז, האַלט דאָס מויל אין אַ זייט און שמייכעלט צו זיך אַליין זעהר געשמאַק, און די בעקלעך פּלאַמען איהם. — איהר זענט פּערד, ווי איך בין אַ איד, אוי, זענט איהר פּערד! איך קוק און שווייג און הער זיך צו, וואָס איהר רעדט: ציוניסטען, שמיוניסטען, קעבעבע מיט לאַק-רעץ! ... איך זעה אַרויס, אַז איהר ווייסט קיינער ניט מה דקאמרי רביצין! אויב איהר ווילט, וועל איך אייך זאָגען וואָס דאָ ליגט! די מעשה דערפון איז אזוי... נאָר הערען זאָלט איהר מיט קאָפּ! ... ער נעמט דאָס בערדעל אין מויל אַרײַן, פּערמאַכט די אויגען, טראַכט לאַנג-לאַנג און האַפּט זיך אויף פּונ'ם שלאַף און טהוט אַ מאַך צום בעל-הבית, קנאַקט-צו מיט'ן פינגער:

— רב זייט-זשע מוחל! הייסט געבען נאָך אַ פּלעשעל „וויר-מאַרָזיג“! ...

כתרילעווקער טהעאטער.

ארויסגעגאנגען פונ'ם ווייניקעלער, האָב איך דערזעהן איין
אפיש מיט גרויסע אותיות, אויף אידיש, אָפּגעדרוקט די דאָזיגע
ווערטער:

„דאָס ערשטע מאָל אין כתרילעווקע!
„דאָס אידישע טהעאטער!
„דער אמת'ער אדלער פון אמעריקא!
„דער גרעסטער קאָמיקער פון דער וועלט!
„איהר וועט צעגעהן פאַר געלעכטער!
„אזא באַבע יאָחנע איז נאָך ניט געווען זינט די וועלט שטעהט!
„אזא האָצמאַך, ווי ביי אונז, איז נאָך נאָך ניט געבוירען
געוואָרען!
„היינט שפיעלט מען אַ שפּאַגעל־נייע אָפּעראַ:

קאַלדוויאַ!

„אירען! פּערזעצט וואָס איהר האָט!
„אירען! געהט אין טהעאטער!
„אירען! איהר וועט זיך מחיה זיין!
„אירען! לויבט!
„בילעטען קויפט!
„גיכער! גיכער!
„ווי אַ וויכער!“
אונטען געהט גע'חתמ'עט: דער רעזשיסער, דער דירזשער
און דער אַנטרעפּרינער — טאַקי אדלער אליין, דער אמת'ער אדלער
פון אמעריקא, דער גרעסטער קאָמיקער אין דער וועלט.

— איהר ווייסט ניט, וואו איז דאָ ערניץ דאָס אידישע טהעאָ-
מער? — טהו איך אַ פרעג אַ אידען, וואָס לויפט פאַרביי מיר
מיט אַ פעקעל סחורה אונטער דער האַנד.
— דאָס אידישע וואָס? — מאַכט צו מיר דער איד מיט'ן
פעקעל סחורה און שטעלט זיך אָפּ און בעמראַכט מיך פון קאַפּ
ביז די פיס.

— דאָס אידישע טהעאָמער — זאָג איך.
— וואָסער טהעאָמער? — זאָגט ער.
— דאָס טהעאָמער, — זאָג איך — וואָס מע שפיעלט דאָרט.
— ווער שפיעלט דאָרטען? — פרעגט ער מיך.
— אדלער — זאָג איך — שפיעלט דאָרטען.
— וואָסער אדלער? — מאַכט ער צו מיר.
— אדלער, — זאָג איך — דער אמת'ער אדלער.
— פון וואַנען איז ער? — מאַכט ער צו מיר.
— פון אַמעריקע — זאָג איך — איז ער.
— פון אַמעריקע? — מאַכט ער צו מיר. — וואָס זשע טהוט
ער היע?

— ער שפיעלט דאָ — זאָג איך — אינ'ם אידישען טהעאָמער.
— וואָס זשע שפיעלט ער? — זאָגט ער.
— „קאַלדוויאַ“ — זאָג איך — שפיעלט ער.
— וואָס זשע הייסט דאָס „קאַלדוויאַ“? — מאַכט ער צו
מיר. איך וויל אוועקנעהן, לאָזט ער מיך ניט; ער וויל, איך זאָל
איהם נאָר דערצעהלען, וואָס דאָס איז אַזעלכעס „טרעיאַטער“,
און וואָס הייסט „קאַלדוויאַ“, און ווער איז דער אדלער, וואָס ער
איז געקומען פון אַמעריקע? ... איך דערצעהל איהם, און ווי ווייט
מעגליך מאַך איך איהם קלאָר, וואָס איז אַזעלכעס טהעאָמער, און
וואָס איז „קאַלדוויאַ“, און ווער איז אדלער. מיין איד הערט
אויס אַלסדינג מיט קאַפּ, בויגט זיך אָן, טהוט אַ שפיי-אויס און
נעהט-אוועק אָהן אַ זייט-געזונד.

— הנה-ביילע! וואוהין לויפסט דו אזוי? — שרייט א ווייבעל צו דער אנדערער איבער דער גאנצער נאס און האַרחהלט, קאָן ניט אויסרעדן קיין „ריש“.

— אין טחעיאַטע אַחאַן! — ענטפערט איהר דאָס אנדערע ווייבעל אויך מיט אַ האַרחהלען און מיט אַ קמץ דאָרט, וואו מע דאַרף אַ פתח. — נו, און דו געהסט גאָח ניט אין טחעיאַטע אַחאַן? — אַהויסגעהן זאָל איהח די נשמה! — מאַכט דאָס ערשטע ווייבעל. — וואָס זאָגסט דו צו מיין כתרילעווקעח נגידית? זי וויל, איך זאָל איהח היינט מאַכען די גענו, מאַכען זאָל זיך איהח אַ מכה! און פּהעגלען שמאַליץ, פּהעגלען זאָל מען שוין זי, חבונר-של-עולם! די גאַנצע וועלט געהט אין טחעיאַטע, און איך דאַחף זיין געבונדען, בינדען זאָל מען זי שוין אויף אַלע פיעח, ליבעחע גאָט!

— וואָס העחסט דו זי? — זאָגט דאָס אנדערע ווייבעל. — פאַח דיין געלט מעגסט דו געהן וואו דו ווילסט.

— איך העח זי ווי המן דעם גחייגעח!... — מאַכט דאָס ערשטע ווייבעל. — איך לויף אַהיים, איך טהו זיך איבעח און געה אין טחעיאַטע אַחאַן, זי זאָל אַפילו אויפלויפען ווי אַ באַחג!

ביידע ווייבלעך צעגעהען זיך, און איך האָב דערווייל מיט וועמען צו געהן אין טחעאַטער. דאָס ווייבעל קוקט זיך אַלע וויילע אַרום און זעהט, ווי איך געה איהר נאָך, כלייבט זי שטעהן אַ וויילע און נעמט זיך רעכטס — איך געה רעכטס; זי נעמט זיך לינקס — איך געה לינקס; זי געהט פּאָוואָלי — איך איהר נאָך. הויבט אָן דאָס ווייבעל לויפען, אזוי ווי מע לויפט אויף אַ שרפה. — וואָס איז? — פרעגט מען זי. — וואו לויפסט דו? גאָט איז מיט דיר!

— עפים אַ שלים-מזל! — זאָגט דאָס ווייבעל און ווייזט אָן אויף מיר. — עח געהט מיה נאָך שוין פון אַ שעה. איך ווייס ניט וועח עח איז!...

ניך ווערד בעשאַפּען אַרום אונז אַ גאַנץ רעדעל פון אירען, ווייבער און קינדער. מע הויבט־אָן טייטען אויף מיר מיט די פינגער... עס פאָהרט־דורך פאַרביי אַ בעל־עגלה, האַפּ איך מיר אַרײַן אין בײַדעל און היים מיך פיהרען אין טהעאַטער אַרײַן.

צוגעפאָהרען צום טהעאַטער, טרעה איך אַ גאַנצע האַליאַסטרע מיידלעך מיט בחורים שמעהען אין דרויסען, רעדען און לאַכען און שיטען מיט ווערטלעך.

— לאָזט דורך דעם פּריץ! — שרײַט אײַנער צום אַנדערען.

— פּאַוואָלי, איהר וועט איהם חלילה צעקנייטשען דעם קאַפּ

פעליש! — שרײַט נאָך אײַנער.

קוים מיט צרות, מיט לײד, זיך דורכגעשטופּט דורך דער האַליאַסטרע צו דער קאַסע, אַ קלײַן פענסטערעל, טהו איך אַ פרעג, צי קאָן איך בעקומען אַ בילעט, און די האַליאַסטרע פון הינטען שטופּט מיך און קוועטשט מיך פון אַלע זײַטען.

— וואָסער אַ בילעט ווילט איהר? — פרעגט מיך דער קאַסיר,

אַ דאַרער בחור מיט אַ לאַנגען גאַרגעל.

— וואָסערע בילעטען האָט איהר? — פרעג איך דעם קאַסיר.

— פאַרהאַן — זאָגט דער קאַסיר — אויף אַ גילען און אויף

צוויי גילען און אויף דריי גילען.

— און טײַערער איז נײַטאָ בײַ אײַך? — פרעג איך איהם,

און די האַליאַסטרע בשעת מעשה הערט ניט אויף צו פילדערען.

דערהערט פון מיר אַזעלכע דבורים, האַפּט זיך אויף דער

קאַסיר פונ'ם בענקעל, שמעקט־ארויס דעם קאַפּ פונ'ם פענסטערעל

און שרײַט־אויס אויף דער האַליאַסטרע מיר גלײַך אין פנים אַרײַן:

— אַ רוח אין אײַער מאַמענ'ס טאַטען אַרײַן! איהר וועט זיך

ניט צעגעהן? אַט שיק איך אײַך אַרויס רב לאָזער דעם גאַראַ-

דאַוואַי מיט אַ קישקע וואַסער! קומט — מאַכט ער צו מיר —

אהערצו אין טויער אַרײַן.

די האַליאַסטרע טרעט־אַפּ אַ ביסעל אויף אַ זײַט, און איך

שלאָג מיך דורך דורכ'ן טויער אין הויף אַרײַן. אין הויף שמעהט

א גרויסע שטאהל, אָדער אַ שאַלאַש, וואָס פון די ברעטער לייכט זיך דורך אַ פייערעל און עס לאָזט זיך הערען אַ געשריי פון מענ-שען. אַ האַלבע טיר פון דעם שאַלאַש שטעהט אָמען, און צוויי געזונדע יונגען שטעהען און געבען אַכטונג, מע זאָל זיך ניט אַרײַנגע-האַפּען אין טהעאָטער אָהן אַ בילעט.

— אירען! איינציגווייז געהט! איינציגווייז! — שרייט אַ איד מיט אַיין אויסגעפליקטער באָרד און מיט אַ שווערד אויף דער זייט — אַפנים, דאָס מוז זיין רב לאָזער גאָראָדאָוואַי. נאָר דער עולם הערט איהם, ווי דעם קאָטער: מע וויל ניט געהן אַינ-ציגווייז; איטליכער וויל פריהער און אַלע שפּאַרען זיך מיט אַ מאָל.

— לאָז דורך, דו יון מיט דער שפּאַגע! דו זעהסט ניט, ווער סע געהט? — אַזוי שרייט איינער און שטופט זיך דורך מיט נואַלד, שיט מיט ווערטער אויף די אַקטיאָרען: „פּיפּער“, „האַ-לעדראַנעז“, „גרינער אַגרעס“, „לעדיגע קישקע“!

איך קוק מיך אַרום: ווער רעדט דאָס? עפּים זעהר אַ קענטליכע שפּראַך. איך קוק מיך צו — איך האָב איהם דער קענט: ס'איז נח דער שווייצער פון מיין סטאַנציע „האַטעל טערקאַליאַ“. נאָך איהם שלעפט זיך אַ גאַנץ געזונדעל ווייכער, כחורים און מיידלעך.

— ווער איז דאָס ווייבעל? — פרענט איהם איינער פון די אַקטיאָרען.

— דאָס איז מיין ווייבעל. — ענטפּערט נח. — דו קענסט ניט מיין שרה־פּערעל? און דאָס זענען מינע קינדער.

— און דאָס?

— דאָס איז מיין שוועגער.

— און די דאָזיגע?

— דאָס איז מיין ווייב'ס אַ שוועסטערעל.

— און ווער איז דער יונגערמאַן?

— דאָס איז איהר חתן.

- און ווער איז דאָס מיידעל ?
 — דאָס איז דעם חתן'ס אַ שוועסטער.
 — און ווער איז דער בחור ?
 — דאָס איז דעם חתן'ס שוועסטער'ס אַ חתן.
 — און ווער איז אָט דאָס מיידעל ?
 — דאָס איז זיין שוועסטער, דאָס הייסט, דעם חתן'ס שוועס-
 טער'ס חתן'ס אַ שוועסטער.
 — אַ היבשע משפחה ביי אייך, רב נח !...
 — זאלץ דיר אין די אויגען, שטיינער דיר אין האַרצען ! —
 מאַכט צו איהם נח. — זאָג האַטש „קיין עין-הרע“, דו אַקטיאָר-
 טשיק ! דו קאָמעדיאַנטיק ! דו בערענטרייבער ! דו גאַרנעל-
 רייסער ! דו בולקעשלינגער !...
 תיכף נאָך נח דעם שוויצאר שפּאַרט זיך דורך דער משרת
 פּונ'ם האַטעל מיט די גרויסע שטיוועל. איינער פון די צוויי אַסי-
 טאַנטען, וואָס שטעהען ביי דער טיר, דערלאַנגט איהם אַ זעץ פון
 הינטען און שטופט איהם אַרײַן אין טהעאַטער אַרײַן.
 נאָך איהם דערזעה אײַך פּערשיעדענע פּאַרשוינען שפּאַרען זיך
 דורך, מעהרסטענמײַל אָהן בילעמען. צווישען די פּאַרשוינען דער-
 קען אײַך מײַן בעל-הבית פון דעם „האַטעל טערקאַליע“ מיט עפּײַס
 אַ אידינע זעהר אַ גראַבע, וואָס געהט, ווי אויף רעדלעך, און קאָ-
 טשעט זיך, ווי אַ קאַטשקעלע.
 — אַ ? איהר זענט אויך דאָ ? — מאַך אײַך צום בעל-הבית
 און פּערנעס, אַז ער איז טױב ווי די וואַנד.
 — נישקשה ! — ענטפּערט ער מיר און שרייט אויף אַ קול,
 גלייך ווי אײַך וואָלט דאָ געווען דער טױבער. — זיי זינגען קיין
 מעשה ניט !
 — איהר זענט דאָ דאָס ערשטע מאָל ? — פּרעג אײַך איהם
 — ס'איז רב ליפּע'ס שטאַהל. — מאַכט ער צו מיר. — אַ
 גאַנץ יאָהר האַלט מען דאָ בהמות אָדער פּערד.
 — קום שױן, קום ! — רופט זיך אָן צו איהם די גראַבע

אידינע און טהוט איהם א שלעפ ביי דער פאלע, און זיי געהען
אזעק ביידע און בעזעצען זיך גאנץ אויבען-אָן.

— הערט נאָר, איהר אַקטיאָרען! וואו זענט איהר ערניץ? —
אזוי רופט זיך אָן איינע א דאַמע מיט א הוט, מיט א וויסער פּעדער
און מיט בריליאַנטען, און נעכען איהר שטעהט א קאָואַליער מיט
א קאפּעליש און מיט א געשוירען בערדעל.

עס שפּרינגט-אונטער איינער פון די אַקטיאָרען, א בחור מיט
א קורץ רעקעל, מיט א קויטיג העמד און מיט א הונגעריג פנים.

— וואָס וועט איהר עפּים זאָגען, מאַדאַם?

— וואָס הייסט, וואָס וועל איך זאָגען? — מאַכט צו איהם
די מאַדאַם. — מיר האָבען דאָך געקויפט בילעטען. פאַר וואָס
ווייזט מען אונז ניט אונזערע ערטער?

דער לאַנגער אַקטיאָר מיט'ן הונגעריגען פנים נעמט ביי זיי
די בילעטען און פיהרט זיי צו גאנץ אויבען-אָן און וויל זיי בער-
זעצען — זענען פּערנומען אַלע בענקלעך.

— זייט זשע מוחל, איהר האָט זיך געזעצט ניט אויף אייערע
ערטער! — מאַכט דער אַקטיאָר צו א בחור מיט א מיידעל, וואָס
זיצען און קנאַקען ניסלעך פון א שקאַרמוצעל.

— ווער האָט אייך געזאָגט, אַז מיר זיצען נישט אויף אונ-
זערע ערטער? — זאָגט דער בחור און טהוט זיך זיין אַרבייט.

— ווייזט אייערע בילעטען! — זאָגט צו זיי דער אַקטיאָר
און נעמט ביי זיי די בילעטען, און ווייזט זיי וואו זיי דאַרפּען זיך
זעצען, א סך נידעריגער.

— וואָס הייסט — מאַכט דער בחור — איהר וועט אונז
זאָגען דעות, וואו מיר זאָלען זיך זעצען? וואָס איז דאָ, להבדיל,
א מקום קדוש, א שוהל, צי וואָס?

דער אַקטיאָר לאָזט זיך אַריין מיט איהם אין א לאַנגען שמועס.
דער בחור מיט'ן מיידעל ריהרען זיך ניט פון די ערטער און קנאַקען
ניסלעך. דער לאַנגער אַקטיאָר מיט'ן הונגעריגען פנים פרובט זיך
ביי אַלע איבעריגע פאַרשוויגען וואָס אין טהעאַטער, נאָר דאָס גאַנצע

פובליקום זיצט אויף די ערטער גאנץ פעסט, קיינער וויל ניט אָפֿן טרעטען, האָטש נעם פיהר אַרויס דאָס גאַנצע טהעאָטער מיט גוואַלד. די דאַמע מיט דער ווייסער פּעדער און מיט די בריליאַנטען בייזערט זיך: „וואָס איז דאָס פאַר פּאַריאַדקעס אין כתרילעווקער טרעיאַטער?“ זי שרייט, מע זאָל איהר אומקעהרען דאָס געלד, וואָס זי האָט בעצאָלט פאַר די בילעטען! וואו איז ערגיץ לאָזער גאַראַן דאָוואָי? ...!

עס בלייבט, אַז מע זאָל ברענגען עקסטראַ פון איהרעטוועגען צוויי שטוהלען, און עס ווערד אַביסעל שטילער.

ביסלעכווייז ווערען אָנגעצונדען די לעמפלעך, וואָס רויכערען און לאָזען זיך הערען מיט אַ שאַרפען ריח פון גאַז. איינציגווייז בעווייזען זיך די כליזמר ביי דער סצענע, וואָס איז איבערגעצויגען מיט אַ לילעך. פריהער פון אַלע קומט צו געהן דער באַס, אַ גרויסער איד מיט גראַבע פאות און מיט בייזע אויגען, ווי ביי אַ גולן. באַלד נאָך איהם בעווייזט זיך דער קעסעלפּויק, אַ האַרבאַ טער בחור מיט אויסגעקראַכענע האַר. נאָכדעם קומט דער טראַ מייטער, אַ נידעריגער איד מיט גראַבע ליפען, דער פלייטיסט מיט אַ טשאַחאָטקע־פנים און אַ טרובאַטש מיט גנבה'שע אויגעלעך, וואָס לויפען אַהער און אַהין, און צוויי דריי יונגע לייט מיט פיעדלען, און ערשט אויפ'ן סוף — דער ערשטער פיעדלער, דער עלטסטער פון אַלע כליזמר, דער דיריזשער, — אַ רויטער בחור מיט אַ ווייסער פאַפּיערענער מאַנישקע, מיט אַ קורצען פּירזשאַק, מיט שטאַרק אָנגעפאַמאָדעטע האַר און מיט אַ גרויסען בלויען שניפּס. ער שטעלט זיך מיט'ן פנים צום פובליקום, קנאַקט־אויס אַלע פינגער און שמייר כעלט פון דער ווייטען צו עפּים אַ מיידעל מיט ווייסע הענטשקעלעך. די גאַנצע קאַפּעליע זעצט זיך אויס, און מע נעמט זיך אָנשטעלען די אינסטרומענטען. קודם כל טהוט דער דיריזשער אַ קלאַפּ מיט'ן סמיטשיק איבער'ן פיעדלעך, און דער טראַמייטער מיט די גראַבע ליפען ניט אַ טאָן, און תּיכּף נאָך איהם שטעלען אַלע איבעריגע אַ טאָן, און הויבען אָן זיך דורכרעדען אויף זייערע אינסטרומענטען :

דאָס פיערדעלע פערנעהט זיך, וויינט און חליפעט, דער טראַמייט מאַכט „האַלדיר! האַלדיר!“ ווי איין אינדיק, וואָס מע האָט איהם שטאַרק צערייזט, דער באַס בורטשעט־אונטער, ווי אַ בער, און די פלייט פייפט זיי אָן אַלעמען. אינאיינעם קומט דאָס אויס אַ מיש־מאַש, ווי פון עטליכע מאות ווייבער אויף אַ יריד, און אַ געפילדער פון אַ סך גענו און קאטשקעס.

עס בעווייזט זיך עפּים איינער אַ יונגערמאַן מיט אַ גרינער קאַפּאַטע, טראַנט אין איין האַנד אַ פאַס מיט פאַפּיערען, אין דער אַנדערער האַנד — אַ האַלבע בולקע מיט אַ שטיקעל הערינג, און זעצט זיך אַנדער גאַנץ אויבען־אָן אויף אַ קליין בענקעלע, אַקעגען דער סצענע, און בייסט־איבער.

— ווער איז דאָס? — הער איך, ווי די דאַמע מיט דער זוייטער פּעדער פרעגט ביי'ם קאוואַליער.

— דאָס איז זייער סופליערער. — ענטפּערט איהר דער קאַ־וואַליער.

— וואָס הייסט סופליערער? — פרעגט איהם וויעדער די דאַמע.

— דאָס הייסט: זייער פּירזאָגער. — זאָגט דער קאוואַליער. און פון יענער זייט ליילעך רעדען זיך איבער די אַקטיאָרען צווישען זיך פון פּערשיעדענע זאַכען:

— וואו איז ערגיץ פּראַדעל די פּרימאַרָנע, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר?

— זי איז געגאַנגען צום שוסטער. זי האָט ניט אין וואָס אַרויסצוגעהן אויף דער סצענע. אָפּגעשפרונגען איין אָפּצאַס.

— קראַנק געווען געהן ביי טאַג? אַ שענע פּרימאַרָנע!...

— אַבראַמעל, טהו אויס די הויזען!

— וואָס מאַכען דיר קאַלי מיינע הויזען?

— אַ שענע באַכע יאַחנע — מיט הויזען!...

— איך געה דאָך אויבען אַ קליידעל! וואָס מאַכט דאָס אויס?

— איך ווייס, אַז דו טראַנסט אויבען אַ קליידעל. וואָס וועט

אָבער זיין, אַז מע וועט דיך וואַרפען אין פייער? דעמאָלט פליהסט
 דו מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף, — וועט מען אַרויס-
 זעהן די הויזען! ...

— געב מיר בעסער אַ ציה טהון פון דיין פאַפיראַס, דו פאַר-
 כוז! ...!

— האַצמאַך! וואו איז דיין באָרד? פאַר וואָס קלעפסט דו
 שוין ניט אָן די באָרד? ... רבקה! שמיר דיר אָן דאָס פנים מיט
 קרייד! ... מנשה'קע! מאַך דיר אַ האַרב פון הינטען, בכדי דו
 זאָלסט האָבען מעהר פנים פון אַ אידען! ... וואו זענען ערגיץ די פיס?
 — וואָסערע פיס?

— ווער האָט געבראַכט די פיס פון יאַטקע? ... טויזענד מאָל
 האָב איך אייך געזאָגט, אַז מע שפיעלט „קאָלדוויאַ“, באַדאַרף זיין
 אַ פוס! ... דער רוז זאָל אייך נעמען! וועלעוועל! וואָס ביזט דו
 פאַר אַ רעזשיסער, דו יאָלד איינער? ...!

פּלוצים ווערד אַ קלאַפּעריי אין טהעאַטער, אַז מע קאָן טויב
 ווערען. עס פליהט-דורך איינער מיט אַ גלעקעל און קלינגט. עס
 געהט-אוועק עטליכע מינוט, דער עולם הויבט אָן וויעדער צו שרייען
 און צו קלאַפּען. יענער לויפט וויעדער דורך מיט'ן גלעקעל, און
 אזוי עטליכע מאָל, ביז דער רויטער פיעדלער האַפט זיך אויף,
 טהוט אַ מאַך עטליכע מאָל מיט'ן קאָפּ אַרויף און אַראָפּ, מאַכט
 צורעכט דעם קאָלנער מיט'ן בלויען שניפּס, טהיט אַ זעץ מיט'ן
 שטעקעלע, און די כלי-זמר שפיעלען-אַפּ אַ „שטיקעל“. הויבט דער
 עולם וויעדער אָן צו שרייען און צו קלאַפּען — שפיעלען די כלי-
 זמר נאָך „אַ זאָך“. עס ווערד ניט שטיל, ביז עס הויבט זיך אויף-
 דער ליילעך, און דאָס שפיעל הויבט זיך אָן.

צום אַלעם ערשטען געהט-אַרויס אַ מיידעל מיט איין אָנדי
 מערשט קליידעל און מיט צעפּלאַכטענע האָר, גלייך ווי עמיצער
 וואָלט זי נאָר-וואָס אויסגעפאַטשט, און הויבט אָן זינגען אַ טרויעריג
 ליערעל פון איין אַרעמער יתומה מיט'ן נוסח פון „סטאַאיט נאָראַ
 וויסאַקאיאַ! וויסאַקאיאַ!“ — „אַ יתומה'לע! אַ יתומה'לע!“ —

און דאָס גאַנצע פּובליקום האַלט זי אונטער: „אַ יתומה'לע! אַ יתומה'לע!“ — פּריהער שטיף, וואָס ווייטער אַלץ העכער און העכער, אזוי אַז מע הערט שוין מעהר ניט דאָס מיידעל זינגען, נאָר דאָס פּובליקום. שפּרינגט-אַרויס איינער פּון די אַקטיאָרען אויף דער סצענע און בעט דעם עולם, „עס זאָל זיין שטיף!“ דער עולם ווערט שטיף, אָבער נישט אויף לאַנג; דאָס מיידעל הויבט אָן צו זינגען, אזוי זינגט מיט איהר גאַנץ קהל: „אַ יתומה'לע! אַ יתומה'לע!“...

עס שפּרינגט-אַרויס וויעדער אַ מאָל דער אייגענער אַקטיאָר, נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, ביז ער געהט-אַרויס פּון די כלים און זאָגט זיי מיט'ן האַרבען וואָרט:

— איהר וועט ניט אַנשטומט ווערען? אָט רוף איך אַרויס רב לאָזער גאָראָדאוואַי מיט דער קישקע, וועט אַ רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען אַריין!...

דער עולם הערט-אויף צו זינגען, נאָר מע זאָגט מבינות, איט-ליכער נאָך זיין פּערשטאַנד. דער זאָגט, אַז זי האָט אַ קול פּון אַ „ריקבעט“, און דער זאָגט, אַז עמיצער זאָל איהר אונטערטראָגען אַ בולקע, וואָלט ער פּערדיענט אַ מצוה... די הינטערשטע בענק שרייען, ס'זאָל זיין שטילער! נאָר עס העלפט ניט. ביז עס פליהט-אַרויס אויף דער סצענע האַצמאַך, אַ איד מיט אַ מאָדנע שטריימעל, מיט איין האַלבע באָרד, מיט לאַנגע פּאות כמעט ביז'ן גאַרטעל, מיט שיף און זאָקען, מיט איבערגעקעהרטע אויגען און מיט אַ האָרב אויף די פלייצעס. האַצמאַך טראָגט מיט זיך אַ קאַשעק מיט סחורה, לויפט אַרום איבער דער סצענע, ווי אַ משוגענער, און רעכענט-אויס וואָס ער האָט צו פּערקויפען: „בייטשעלעך, שמע-קעלעך, שוועבעלעך, מעסערלעך! זאָקען פאַפּיערענע! קליידלעך קרישטאָלענע! שפּילקעלעך, ביוועלעך! קויפט עפּיס, ווייבע-לעך!“... און טהוט זיך אַלע מאָל אַ חאַפּ ביי די פּאות, אַ שפּרונג און אַ געשריי:

— האַצמאַך! דער רוח זאָל מיך נעמען!...

דער עולם ווערד אזוי נתפעל פון האַצמאַכען, אז עס ווערד
 איין איינלעגעניש אויף אַ האַלבע שעה. מע פאַטשט בראַוואָ, מע
 שרייט: „האַצמאַך, הורראַ!“ מע קלאַפּט מיט די שטעקענס איבער
 די בענק, מע וויל גאָר נישט אויפהערען. האַצמאַך פּרובט זיך
 איינשמילען דעם עולם. ער שטעלט זיך אַוועק און מאַכט מיט
 די הענד — הויבט מען אָן נאָך מעהר צו שרייען: „האַצמאַך!
 אַ טענצעל, האַצמאַך! האַצמאַך!“ פּלוצים . . .

פּלוצים האָט עפּים געגעבען אַ פאַטש מיט די פּלינגעל, אַ פּליה
 פון אויבען אַראָפּ און אַ פּאַל גלייך אויפ'ן הוט מיט דער ווייסער
 פּעדער פון דער דאַמע מיט די בריליאַנטען. די דאַמע הויבט אָן
 פאַר שרעק חלש'ען, און אין טהעאַטער ווערד מיט אַ מאָל אַ בהלה
 מיט אַ געשריי: „גוואַלד, אידען, ראַטעוועט! ראַטעוועט!“
 איינער האָט אַ געשריי געמהאַן: „עס ברענט!“ — און מעהר האָט
 מען נישט בעדאַרפט. ס'איז געוואָרען אַ שפּרינגעניש איבער קעפּ
 צו דער טיר מיט אַ געשריי: „חאַסי, וואו ביזט דו?“ „יענקעל,
 אַהער!“ „רבקה, האַלט זיך!“ „מאַטעל, איך שטאַרב!“
 „ברכה, שריי ניט!“ „בעני, וואו איז יענטעל?“ „מאַמע! אָט
 בין איך, מאַמע!“

נאָך איין מינוט וואָלט פון אונז אַלעמען געוואָרען אַ תל. אַ
 גליק, וואָס נח דער שווייצאר פון מיין האַטעל איז געפאַלען אויף
 אַ שכל און האָט אונז אַלע אויסגעלייזט פונ'ם טוירט. ער איז
 אַרזיפגעשפרונגען אויף אַ בענקעל און האָט זיך אָנגערופען צום
 פּובליקום אויף אַ געמבע:

— שוטים! נאַראַנים! לעהמענע גולמס! גלאַטע בהמות!
 ציעגענע בערד! נאַרישע גאַרגלען! וויבערשע נשמות! וואָס פּיל-
 דערט איהר? וואָס שרייט איהר? וואוהין לויפט איהר? אָט
 ווערד פון אייך באַלד אַ פרעזשעניצע! טפּשים! פאַר וועמען האָט
 איהר אייך דאָ איבערגעשראַקען? פאַר אַ נאַריש עוף? איהר זעהט
 דען ניט, אז איין עוף איז אַראָפּגעשפרונגען פון דער „סידעלע“?
 רב קאָזער, וואָס שווייגט איהר? שטעלט אָן די קישקע! ... כלי-

זמרים! א רוח אין אייער טאטען אריין, א פרייליכס — טאָדעריי
דעריאָדערידעראָדערידע! ...

די כליזמר האַפען א פרייליכס, און דער עולם הויבט זיך אָן
אויסצוזעצען צוריק אויף די ערטער... איך גנב'ע מיך אַרויס פאַר
וואַלינקע פונ'ם טהעאָטער, האַפ א ביידעל און הייס, מע זאָל מיך
פיהרען אויף דער סטאַנציע, אין „האַטעל טערקאַליאַ“. דאָס ביידעל
העצקעט מיך איבער די שטייגער און שטעלט זיך אָפ אַלע וויילע
און העצקעט ווייטער.

— וואָס שטעלט איהר זיך אָפ אַלע מינוט? — פרעג איך

דעם בעל-עגנה.

— דער רוח ווייסט זיי. — ענטפערט ער מיר. — וויאָ! ...
עס האָט זיך זיי געגלוסט באַלייכטען אונזער כתרילעווקער בלאַטע,
האַבען זיי אויסגעקלעהרט עפּים א מין באַלייכטונג — „לאַממע-
דערידעמס“ אַזעלכע, וואָס איבער זיי קאָן מען נישט פאַהרען, מחמת
די פערדלעך שרעקען זיך פאַר די סטאַיפּעס. זיי זענען ניט גע-
וואָהנט געוואָרען ביי אונז, מע זאָל זיי באַלייכטען. וויאָ! ... אַלע
מאָל, אַלע מאָל, קלעהרט מען צו א נייע צרה: פריהער א טראָמ
בעליקס, איינגעזונקען זאָל ער ווערען! וויאָ! ... נאָכדעם לאַממע-
דערידעמס אויף צו שרעקען די פערד. און איצטער, זאָגט מען,
וועלען זיי שוין פאַרוועהרען דאָס וואַסער פון דער גנילאַפּיאַטקע.
וויאָ! ... עס וועט זיי מאַהלט אייך, העלפען, ווי א טוידטען באַנ-
קעס, מחמת די וואַסערפיהרערס זאָגען, אַז זיי זאָלען וויסען דער-
טוידט זאָל זיי זיין, וועלען זיי ניט דערלאָזען, אַז כתרילעווקע זאָל
טרינקען ברונען-וואַסער! וויאָ! ... זיי ווייסען שוין גאָר ניט וואָס
אויסצוטראַכטען, די נגידים, ברענען זאָלען זיי! מע זאָגט, אַז עס
וואַכסט יאַקבי פון יעהופּעץ. די יעהופּעצער נגידים פעהלט, אַפּנים,
נאָר קאָפּוועהטיג? וויאָ! ... זיי זיצען און ברעכען זיך די מוחות,
ווי אַזוי נעמט מען צו ביי אידען פרנסה, אויסרייסען ביי'ם אַרעמאָן
דעם לעצטען ביסען ברויט פונ'ם מויל... א מיתה מהומה זאָל אויף-
זיי קומען דאָרטען אין יעהופּעץ! וויאָ. קינדער, וויאָ! ...!

.VI

כתרילעווקער שרפות.

געלעגען אויף דער סטאנציע אין „האטעל טערקאליא“, האָב איך אַ גאַנצע נאַכט געהאַט מלחמה מיט ביזע חיות, וואָס האָבען מיך בעפאַלען, זיך נוקם געווען אין מיר, דערפאַר וואָס איך האָב ניט געוואָלט זיך לעגען מיט זיי אין בעט און האָב זיך אויסגעבעט אויף דער קאַנאַפע.

— וואָס האָסט דו גע'פּוּעל'ט? — האָבען זיי זיך מיט מיר גערייצט. — אי מיר וועלען דיך בייסען, אי עס וועט דיר זיין האַרט צוקאַפּענס, וועסט אויפשמעהן פון דער קאַנאַפע אָהן אַ האַלד-און-נאַקען...

פּלוצים דערהער איך אַ משונה-מאָדנע קלונג: באָם! באָם!
באַם!!! און תיכּף. אַך דעם לאָזט זיך הערען אַ לויפּעריי פון מענ-שען מיט אַ קול: „עס נעצט! עס נעצט!“ איך שטעה-אויף.
איך געהיצו צום פענסטער: איין האַלבער הימעל איז רויט, ווי אַ פייער, די אַנדערע האַלבע איז הושף! איין האַלבע שטאָרט איז משונה-מאָדנע בעליוכט, די אַנדערע האַלבע שטאָרט איז פּערזונקען אין אַ מורא'דיג פינסטערניש. איך האַפּ אויף זיך דאָס אָנטהון און לויף אַרויס אין דרויסען. עס לאָזט זיך הערען פון דער וויימען אַ מאָדנע געשריי, אַ הילף אָהן ווערטער, און מענשען ציהען זיך אַהינצו שלעפּעריג, געהען און געהניצען און ציטערען פאַר קעלט און דערצעהלען איינער דעם אַנדערען נסים ונפלאות: ווער עס האָט פּריהער דערהערט, און ווי אזוי ער האָט דערהערט. און זיי זענען זיך משער איטליכער בעזונדער, ווער דאָס ברענט. דער זאָגט: „ס'איז יוסיל!“ דער זאָגט: „ס'איז מנשה!“ דער זאָגט: „ס'איז ניט יוסיל און ניט מנשה — ס'איז שרה-יוסעל!“

— ווי קומט אהער שרה-זיסעל? — שפארט איהם איבער נאָך איינער. — אז שרה-זיסעל'ס שטוב איז אויף דער יאָרדיגע, און דאָס איז נאָר אויף דער אַלטער שטאָרט?
 — ס'איז אזוי אויף דער אַלטער שטאָרט, ווי איך בין אַ רביצין! — ענטפערט איהם נאָך איינער. — זעהסט ניט, אז ס'איז נעבען דער באָד?

— שאַ, וואָס דאַרפט איהר זיך שפאַרען? — גלייכט זיי אויס נאָך איינער. — אַמעהר קומט אַהין, וועלען מיר וויסען אַקוראַט. זיי נעהען, און איך געה זיי נאָך און הער מיך צו וואָס מע רעדט.
 — עמיצער האָט שוין דאָ געמאַכט „בורא-מאורי-האש“.

— וואָס איז די ראיה?
 — מחמת ס'איז געווען געסטראַכירט.
 — פון וואַנען ווייסט דו?
 — וואָס דען? ס'זאָל ניט זיין געסטראַכירט, וואָלט ניט גע- ברענט. אַ שטוב ברענט ניט פון זיך אליין.
 — וואָס זאָגסט דו, יענקעל, ווי שען עם ברענט? מחיה גפשות!

ווי אַ הברלה ברענט אַ שטיבעל, וואַרפט-ארויס עטליכע שטאַרקירזיגע צונגען. דער דאָך איז שוין ניטאָ. עם קנאַקען די קראַקוועס, עם טריישטשען די פענסטער, און אַ געדיכטער רויך מיט שוואַרצע קנוילען קייקעלט זיך און ציהט זיך ווייט, ווייט, איבער הייזער און הייזלעך. עם הערט זיך אַ קול פון ווייבער, וואָס בער- קלאַנגען זיך אויף דעם שלאַק, וואָס זיי האָט געטראָפּען אין מיטען האַלבע נאַכט, און אַ געוויין פון קליינע נאַקעטע קינדער, וואָס ציטערען און וואַרעמען זיך ביי'ם פייער. דאָרט זיצט אַ נאַנץ גע- זינדעל אויף איין איבערבעט מיט עטליכע קישענס, וואָס זיי האָבען קוים אַרויסגעראַטעוועט פון דער שרפה, און דאָ שטעהט אַ אירדינע, אַ מעוברת'ע, מיט אַ טעפעל אין האַנד און מיט אַ פלעדערזויש און דערצעהלט דער אַנדערער אירדינע, ווי אזוי עם האָט זיך אָנגעהויבען.

— אָנגעהויבטן האָט זיך עס אָנגעהויבען, וועה איז מיר, פון שמעון דעם סטאַליר. מען איז גענאָנגען, אַפנים, מיט אַ לעמפעל, וויסט איז מיר, ביי נאַכט. סטרוזשקעס איז פאַרהאַן אַ סך, פינף סטער איז מיר, און אַפּשר אַ שוועבעלע, אָדער אַ פאַפּיראַס, און אַפּשר האָט דער בעל־הבית אַליין, גדליה מיין איך, דאָס געטהאָן — ווייס איך ניט; איך בין דערביי ניט געווען... נאָר דערווייל זענען געבאָד, אוי איז מיר, אָרעמע לויט בדי־הדל געוואָרען, אַרויס אַזוי ווי די מאַמע האָט זיי געהאַט, וועה איז מיר! פרעגט מיך בחרם, וואָס טראָג איך עפּים אַ טעפעל מיט אַ פּלעדערוויש — ווייס איך אַליין ניט...

— אוי אַיין אומגליק! ?! אוי אַ שלאַק! ?! — וויינט אַ ווייבעל מיט אַ ניגון פון „אַקדמות“ און ברעכט די הענד. — וואָס וועל איך איצטער טהון? נישט אַרויסגעראַטעוועט אַפּילו קיין פּאָדע־עם, וואו וועל איך נעמען אַ טאָג איבערצוקומען? וואו וועל איך מיך אַהינטהון מיט מיינע קליינע קינדער? ...

ווי שדים, ווי רוחות, לויפען אַרויס און אַריין יונגע לויט פּונ'ם געברענטען שטיבעל, שפּרינגען אין פייער אַריין, ראַטעווען וואָס זיי קאָנען, האַפען־אַרויס פון דאָרטען דער אַ פּיסעל פון אַ בענקעל, דער אַיין אומרוה פון אַ זייגער, דער אַ בעזעם.

— וואו איז ערניץ אלי מיט דער קישקע? — שרייט איינער פון דער חברה לעשערס און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען.

— איך בין דאָ, איך בין דאָ! — רופט זיך אָן אלי, אַ קליין אידעל, און באַברעט זיך ביי דער קישקע.

— וואָס טהוּסט דו דאָרטען? וואָס באַברעסט דו זיך אַזוי לאַנג?

— איך פאַרנעה די קישקע, זי האָט זיך צעטרענט! — זאָגט אלי.

— וואו איז ערניץ פישעל מיט די עמערס? — שרייט איינער אַ שוואַרצער איד מיט אַ צעפליקטען טלית־קטן, מיט אַ פּערוויכערט פנים און מיט אַ הייזעריג קול.

— פישעל! פישעל!!! — העלפען איהם שרייען אלע אי-
בעריגע.

— וואָס פישעלט איהר? — רופט זיך אָן איינער, אפנים,
פישעל אליין טאָקי. — זעה-נאָר, ווי זיי האָבען זיך דאָס אַביסעל
צעפישעלט! פישעל-פישעל! פישעל-פישעל!

— וואו זענען די עמערס דיינע? — פרעגט מען איהם.
— די עמערס זענען דאָ, — זאָגט פישעל, — נאָר וואָס וועט
איהר מאַכען מיט זיי, אז ס'איז נאָך נישטאָ גרונם מיט'ן פעסעל?
— טאָמער וואָלסט דו זיך מטריח געווען, פישעל, דערוויילע
האַפען ערגיז אַ פאָר עמער וואָסער צווישען די שכנים?
— וואָס איז עפּים איך? — זאָגט פישעל. — לאָז געהן אלי!
— אלי! האַפּ איין עמער און טהו אַ שפרונג נאָך וואָסער!
— ווי קאָן איך? זעהסט דאָך, אז איך בין פאַרנומען מיט
דער קישקע! לאָז געהן מאָטעל.

— מאָטעל! געה קריג ערגיז איין עמער וואָסער.
— וואוהין זאָל איך געהן, אז איך קען דאָ קיינעם ניט? לאָז
געהן אַנשעל!

— אַנשעל! אַנו, טהו-נאָר אַ לויף נאָך וואָסער!
— איך? איך ווייס ניט וואו אַ טיר עפענט זיך אפילו! לאָז
געהן דוד!

— שאַ, שאַ! אָן פאָהרט גרונם מיט'ן פעסעל! ער פאָהרט!
ער פאָהרט! — און אלע טהוען זיך אַ וואָרף צו גרונמ'ען נאָך
וואָסער, און פריהער פון אַלעמען — אלי מיט דער קישקע. גרונם,
אַ איד מיט אַ גלאַנצענדיג פנים, וואָס סע שוילט זיך, געהט זיך
גאַנץ רוהיג, נישט געחאַפט, די פאָלעס אַרונטערגעשטעקט אַרונטער,
און נאָך איהם שלעפט זיך נאָך איין איינגעדראַרט פערדעל, קוים
וואָס סע שלעפט די פיס פון דער בלאָטע. ביידע, אי גרונם, אי
דאָס פערדעל להבדיל, זענען שטאַרק פערשלאָפען.
— ברוך-הבא אַ איד! און מיר האָבען געמיינט, אז איהר
וועט שוין היינט ניט זיין חלילה.

— אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! — זאָגט גרונס. — ווער דען וועט זיין, אז ניט איד? וואָס בין איד, עפיס אַ יונגעלע? איד האָב דערהערט דעם ערשמען קלונג, בין איד שוין געווען ביי'ם פערדעל. מיינ אלטע האָט מיך אפילו געוואָלט אָפהאַלטען: וואָס וועסט דו זיך שלעפען, זאָגט זי, אין אזא בלאָטע? אַ רחמנות נעבאָד, זאָגט זי, אויפ'ן פערדעל, ס'איז אויסגעמוטשעט פונ'ם טאָג... נאָר ווער האָרכט זי ווער? איד האָב ליעב אַ מצוה, ובפרט נאָך דאָרט, וואו עס געהט אין דעם נפש — אָרעמע לייט נעבאָד ברענען! אַ קלייניגקייט?

— לאַנג לעבען זאָלט איהר, רב גרונס! מיר געהען דאָ אויס פאר אַ ביסעל וואַסער — ביי אלע שכנים נישטאָ אַ לעק!
און די חברה לעשערס טהוען זיך אַ לאָז מיט די לעדיגע מעערס צום פעסעל, און פריהער פון אלע — אלי מיט דער קישקע. חברה נעמען זיך אָנפאַמפען וואַסער, צאָפען אין די עמערס אַריין — עס צאָפט זיך ניט.

— וואָס איז דאָס, רב גרונס? איהר זענט משוגע, צי חסר-דעה? איהר זענט געקומען מיט אַ לעדיג פעסעל.
— וואָס הייסט מיט אַ לעדיג פעסעל? — זאָגט גרונס. — אַ פול פעסעל, ווי איין אויג, — זאָגט איהר נאָר דאָס!
— געהט זעהט! — רופט זיך אָן איינער. — דאָס פעסעל איז לעדיג, ווי אַ באַראַבאן!

— וואָס הייסט ס'איז לעדיג? — זאָגט גרונס און בעטראַכט דאָס פעדעל. — עפיס רעדט איהר מיר פדרוך, תרגום-לשון, נא דיר נאָר לעדיג! לאָז מיינע שונאים זיין לעדיג אין בויך און אין די קישקעס!

און גרונס קלינגט מיט'ן פינגער אין פעסעל אַריין, דרעהט זיך אַרום פון אלע זייטען און דערזעהט, אז ס'איז אָהן אַ צאָפען.
— יאָ, ווי איד בין אַ איד, אַ לעדיג פעסעל! — און ער האַפט זיך ביי'ם קאָפּ און הויכט אָן צו שעלמען — מע ווייס ניט וועמען:

— א חלירע! א מיתה-משונה! איין אויסלויפעניש! איין איינטריקעניש! איין איינשרומפעניש! ווען האָט געקאָנט אַרויס דער צאָפּען, איינגעזונקען זאָל ער ווערען? און וואו איז ער אַהינד געקומען? א, ברענען זאָלסט דו, שלים-מול, אויפ'ן פייער!
און גרונם לאָזט-אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ צום פּערדעל נעבאָך, דערלאַנגט דעם אַ רוק מיט'ן בייטש-שטעקעל אין זייט אַרײַן. דאָס פּערדעל ס'הוט אַ פינטעל מיט די אויגען, לאָזט-אַראָפּ די מאָרדע, קוקט אָן אַ זייט און טראַכט זיך: „פאַר וואָס קומט מיר, אַשטייגער, אָט דער זעץ? גלאַט גענומען און געבוכעט זיך! ס'איז ניט קיין קונץ נעמען אַ פּערד, אַ שטומע צונג, און שלאָגען איהם אומזיסט און אומנישט!“...

— האָב דיר אַכציג שוואַרצע פינסטערע יאָהר! — זאָגט גרונם צו זיך אַלײַן. — איך זעה וואָס דאָס איז: איך גיס און גיס, און גיס און גיס! אַצינד פאַרשטעה איך שוין: דאָס פּעסעל איז, אַפּנים, פון דער לכתחילה געווען אָהן אַ צאָפּען? קומען זאָל אויף דיר אַ פּאָהיבעל היינטיגע נאַכט! זאָלסט צעפאַלען ווערען אויף שטיקלעך, רבונג-של-עולם!

— וואַסער! וואַסער! — שרייען די וואָס ראַטעווען פון דער שרפּה. — גיכער! גיכער! טראַגט אַהער די עמערס! דאָס וואַסער!
— וואַסערע עמערס? וואַסער וואַסער? — ענטפּערען זיי וי לעשערס. — איהר זעהט דאָך, אַז ס'איז נישטאָ קיין טראַפּען וואַסער!

— וואָס הייסט, עס איז נישטאָ קיין וואַסער?
— נישטאָ קיין וואַסער הייסט, אַז ס'איז נישטאָ קיין וואַסער!
— וואו איז אַהינגעקומען דאָס וואַסער?
— אויסגעלאָפּען ביי גרונמ'ען דאָס גאַנצע פּעסעל וואַסער —
און געה שריי חי וקיים!...

פּלוצים לאָזט זיך הערען וויעדער אַ מאָל יענער מאָדנער קלונג:
באָם! באָם!! באָם!!! — און עס ווערד בעלייכט די אַנדערע האַלבע שטאָרט.

— נאָך אַ שרפה! אויף דער נייער שטאָרט זי? — שרייען
 עטליכע קולות מיט אַ מאָל, און דער גאַנצער עולם מיט דער חברה
 לעשערס לאָזען זיך לויפען אויף דער נייער שטאָרט.
 — צוויי שרפות אין איין נאַכט — זאָגט גרונס צו זיך
 אַליין — בין איך שוין ניט מחויב! איך האָב אַליין אַ ווייב און
 קינדער! קיין געצאָהלט דערפאַר נעם איך דאָך נישט, וויל איך —
 פיהר איך, וויל איך ניט — פיהר איך ניט! און דאָס פערדעל
 איז אויך נישט פון אייזען! אַ צער בעלי־חיים, עס האָרעוועס זיך
 נעבאָך אָן גענוג דורכ'ן טאָג, באַדאַרף עס נאָך אַרומשעפען זיך
 גאַנצע נעכט! עס האָט מעהר נישט וואָס צו טהון! ... מע וועט
 מיך ניט נויטען פון קהל! ... לאָזען זיי זיך שלאָגען קאַפּ אָן וואַנט! ...
 קום, ברודער, — זאָגט ער צום פערדעל — לאָמיר פאַהרען אַהיים.

.VII

כתרילעווקער באַנדימען.

געקומען אַהיים פון די שרפות שוין פאַרטאָגליך און אויפגע-
עפענט די טיר פון מיין חדר, בין איך נבחל ונשתומם געוואָרען :
איך האָב דערזעהן דריי מאָדנע פאַרשויןען, נישט קיין בעקאַנטע
פּנימ'ער, דרעהען זיך אַרום מיט אַ ליכט. דאָס בעט איז צעוואָר-
פען, די שאַפע איז אָפּען, מײן טשעמאַדאַנטשיק ליגט אין מיטען
שטוב, און מײנע פאַפּיערען, מײנע כתבים, וואַלגערען זיך אויף
דער ערד.

— וואָס איז דאָס ? ווער זענט איהר ? וואָס טהוט איהר
דאָ ? — טהו איך אַ פּרעג ביי אײנעם, אַ אידען מיט אַ רויטער
באָרד און מיט אַ בלויער בראָדעווקע אויף דער נאָז.

— זײו איהם אַ סעמער, לאָז איהם סאַרוי די נמשה ! —
רופט זיך אָן אײנער אויף אַ משונה-מאָדנע לשון צום רויטען מיט
דער בלויער בראָדעווקע.

דער רויטער ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט ; ער פער-
שליסט די טיר, בויגט זיך אָן און שלעפּט-אַרויס פּונ'ם שטיוועל אַ
גרויסען, אַ שאַרפען, אַ קאָלאָדאַטשמעסער און טהוט אַ מאַך מיט'ן
מעסער מיר איבער'ן פנים הין און צוריק, אַרויף און אַראָפּ, ווי אַ
כישופּמאַכער.

— ווער מיר זענען ? מיר זענען היגע באַנדימען ! — רופט
זיך אָן צו מיר אײנער פון דער חברה, אַ שוואַרצער איד מיט אַ
בעלמע אויף אײן אויג, און בשעת ער רעדט אויס דאָס וואָרט
„באַנדימען“, טהוט ער מיט'ן געזונדען אויג אַ מוראַדיגען גלאַנץ
און אַ קריץ מיט די צײהן, ווי אַ רוצח.

— טהו איהם א לייסטער ביי די שעקענים! — רופט זיך אן יענער אויף זייער איבערגעקעהרטער שפראך.
 — דענגי! דאוואי דענגי!! — שרייט-אויס דער דריטער פון דער חברה, א הויכער איד מיט א הייזעריג קול, און האפט מיך אן ביי דער לאץ פון דער קאפאטע און טרייסעלט מיך, ווי א לולב.
 — געלט — זאג איך — ווילט איהר? ביי מיר ווילט איהר געמען געלט? ווי קום איך צו געלט? נאָט האָט מיך אויסגעהיט פון געלט.
 — גאָז איהם, אז ער גיילט! — רופט זיך אן יענער אלץ אויף זייער לשון.

— דו ליינסט! — מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער בעל-מע. — די מינוט זאָלסט דו אָפגעבען דאָס גאַנצע געלט, וואָס דו האָסט, אַניט — געזעגען זיך אָפ מיט'ן לעבען. מיר שענקען דיר צוויי מינוט אויף צו באַטראַכטען זיך און איין מינוט אויף זאָגען ודוי...

און בכדי איך זאָל ניט מיינען, אז מע טרייבט מיט מיר קאָמפּאָזעס, געהט צו מיר צו דער רויטער, וואָס מיט דער בראַדעווקע, און בעווייזט מיר מיט'ן מעסער אַרויף און אַראָפּ, אַהין און אַהער, עטליכע מאָל, ווי מע מאַכט מיט'ן לולב סוכות צו הלל.

— וואָס טהעשט איהר, ווי די מיילענע לוגמס? לאָז מען איהם ניכרען די טהען מיט די סיף! — רופט זיך אן דער הייזער-ריגער אויף זייער פערשטעלטער שפראך און לאָזט אויס אויף אונז זער לשון:

— וואו זענען ערניץ די שטריק? לאָמיר איהם בינדען!
 — למאי זאָלט איהר זיך מטריח זיין? — זאָג איך. —
 אַמערה, נאָט אייך אָפּ מיין גאַנץ פאַרמעגען, דאָס בייטעלע מיט די עטליכע קערבלעך, און לאָזט מיך אָפּ. וואָס האָט איהר צו מיר? איך בין א טאטע פון קינדער, קיין עין-הרע, פיער מיידלעך מיט צוויי יונגלעך, דאָס קלענסטע איז נאָך נישט אַלט קיין חודש...

אלע דריי באנדיטען רעדען זיך איבער איינער מיט'ן אנדערען
אויף זייער גנבה'שער שפראך, צעהלען איבער די עטליכע קערבלעך,
וואָס ביי מיר אין בייטעלע, און נעמען מיך אויפ'ן צימבעל. זיי
פרעגען מיך און איך ענטפער זיי.

- פון וואָנען איז אַ איד?
- פון יעהופּעץ.
- מה שמכם?
- שלום-עליכם.
- עליכם שלום. ווי אזוי איז אייער נאָמען?
- שלום-עליכם.
- עליכם שלום. מיר פרעגען אייך, ווי אזוי רופט מען אייך?
- שלום-עליכם — אזוי רופט מען מיך טאָקי.
- אַ טשורדנער נאָמען! וואָס איז אייער טהועכץ?
- איך בין אַ שרייבער.
- מע שמועסט, וואָס איז אייער טהועכץ, אייער פרנסה?
- איך בין אַ שרייבער.
- וואָס זשע שרייבט איהר? פּראָשעניעס? פּאָפּיערען?

מסירות?

- פעליעטאָנען, מעשה-ביבלעך פאַר אידישע קינדער.
- זענט איהר, הייסט דאָס, אַ מוכר-ספרים'ניק, אַ בעל-

מחבר?

- אַ מחבר.
- וואָס זשע טהוט איהר היע?
- געקומען אָנקוקען כּתרי-לעוויקע.
- און מעהר גאָר נישט?
- מעהר גאָר נישט.
- קיין שום געשעפט?
- קיין שום געשעפט.
- און לעגט הוצאות?
- און לעג הוצאות.

- צו וואָס נוצט דאָס אײַך ?
 — בכדי אײַך זאָל האָבען וואָס צו באַשרײַבען.
 — וואוּהײן שרײַבען ?
 — אין די גאַזעטען.
 — וואָסערע גאַזעטען ?
 — אײַדישע גאַזעטען.
 — פאַרהאַן אײַדישע גאַזעטען ?
 — ווי דען ?
 — וואָס טהוען זיי ?
 — זיי דרוקען זיך.
 — וואוּ דרוקען זיי זיך ?
 — אין וואַרשאָ.
 — אויף וואָס דאַרף מען זיי ?
 — אויף צו לײענען.
 — ווער לײענט זיי ?
 — אײַדען.
 — עמיצער צאָהלט אײַך עפּים דערפאַר, וואָס אײַהר שרײַבט ?
 — געוויינטליך.
 — אָט אזוי זשע רעדט ! וואָס, אַשטײַגער, האָט אײַהר דער-
 פּון ? וויפּיעל פאַרדיענט אײַהר אַ וואָך ? ... אײַהר רויכערט ? וואוּ
 זענען אײַערע פאַפּיראַסען ?
 אײַך נעם-אַרויס מײַן פאַפּיראַסקאַסטען און טראָג זיי אונטער
 אַלעמען, זיי זאָלען זיך נעמען צו פאַפּיראַסען.
 — גרעף אײַהם, צי ס'איז פּון ביזלער... — רופּט זיך אָן אײַנער
 אויף זײער שפּראַך.
 — אַ זילבערנער ? — מאַכט צו מיר דער, וואָס מיט דער
 בעלמע, און וועגט דעם פאַפּיראַסקאַסטען אויף דער האַנד. — אַ
 זילבערנער, צי אַ פּראָסטער חײַזקײם ?
 — אַ פּראָסטער שלש-סעודות פּון צוויי גילען ! — זאָג אײַך,
 און מיר פּעררויכערען אַלע צו פאַפּיראַסען.

— טהו איהם א פאט ביי'ם ניווער! — רופט זיך אן איינער
אויף ננכה'ש לשון.

— וואו איז אייער זיינער? — מאכט צו מיר דער, וואָס מיט
דער בעלמע, און בעזוכט מיר אלע קעשענעם. — איהר האָט נאָר
נישט קיין זיינער?

— איך האָב — זאָג איך — א זיינער, און דוקא א גוטען
זיינער, א גילדענעם, איז ער פאַרזעצט אין לאַמבאַרד אין יעהופּעץ...
— איין עבירה! — זאָגט דער הייזעריגער. — ער וואָלט אונז
שטאַרק צונוז געקומען אַצינד!... מיר דאַרפען טאַקי איצט א ניל-
דענעם זיינער, ווי אין לעבען אַרײן!

— אויף וואָס דאַרפט איהר דאָס אַזוי — זאָג איך — א
גילדענעם זיינער?

— א גילדענעם זיינער — זאָגט ער — קאָן מען פאַרקויפּען
און אַפּלעזען גוטע געלט!

— פאַחט איהם דער טאַווענכאַמער! — רופט זיך אן איינער
אויף זייער לשון. — ער איז א מאָרענאַם גלייך מיט אונז!...

— א גוטע נאַכט! — מאַכען צו מיר די באַנדיטען און לאָזען
זיך געהן. — דאָס אַנדערע מאָל, אַז איהר געהט אַוועק, זאָלט איהר
פאַרשליסען די טיר, נישט פאַרלאָזען זיך אויפ'ן אויבערשטענ'ס
נסים און אויפ'ן יושר פון כתרילעווקער גנבים... האָט קיין פאַר-
איבעל ניט, וואָס מיר האָבען אייך אפּשר דעקוטשעט.

— אדרבה! — זאָג איך. — האָט איהר קיין פאַראיבעל ניט,
וואָס אַזוי ווינציג... — און איך וויל זיי אַרויסבעגלייטען אויף
יענער זייט טיר, רופט זיך אן צו מיר דער הייזעריגער, לענט-צו א
פינגער צום מויל און ציהט-אויס מיט'ן ניגון פון „קאָלדוניה“:

— פתח שין — ששש-א-א-א-א-א-א!...

און דער רויטער, וואָס מיט דער בראַדעווקע, נעמט-ארויס
דאָס מעסער און טהוט א מאַך מיט דעם איבער'ן קאָפּ עמליכע

מאָל, ווי איינער רעדט: „טאָמער טהוסט דו חלילה אַ פּיפּס, איז דיין לעבען קיין לעבען ניט!“

.....

— גוואַלדו גוואַלדו! גוואַלדו! אידען, ראַטעוועטו! — האָב איך מיך צעשריגען ניט מיט מיין קול, וויבאַלד די באַנדיטען זענען אוועק, און איך האָב אויפגעוועקט די גאַנצע שטוב. מען איז זיך צונויפגעלאָפּען פּונים גאַנצען האַטעל; ווייבער זענען אַראָפּגע-שפרונגען פּון די בעטען אין אונטערשטע קליידלעך, און מאַנס-בילן — מחילה, אין איינע תּחתינים. מע האָט געמיינט, אַז עס ברענט.

— וויעדער אַ שרפה?

— וויעדער געברענט?

— וואו ברענט?

— ווער ברענט?

— שאַ, שאַ, קיינער ברענט ניט! — איז אַרויס נח דער

שווייצאר מיט זיין שפּראַך און רופּט זיך אָן צו מיר:

— וואָס האָט איר זיך, למשל, צעשריגען, ווי אַ משוגען

קעלבעל? וואָס גוואַלדעוועט איהר, ווי אין אַ מהאַנהויז? איהר וועט חלילה אויפּוועקען אַלע אַקטעוירען!...

— גולנים! — זאָג איך. — רוצחים! באַנדיטען זענען מיך

באַפּאלען נאָר-וואָס און מיך באַנומען!

דערהערט „גולנים“, פּאַלט-אָן אויפ'ן גאַנצען עולם אַ פּחד,

און עס ווערד אַ ליאַרעם, אַ גערעדעריי פּון אַלע מיט אַ מאָל:

— גולנים?

— וויפיעל גולנים?

— דריי גולנים!

— וואָס פאַר אַ פנים האָבען זיי?

— צוויי יונגע, איינער איין אַלטער!

- גענאנגען מיט מעסערס ?
 — למאי האָט איהר געשוויגען ?
 — איהר האָט מורא געהאט שרייען ?
 — נאָט אייך גולנים ! נאָט זאָל שומר ומציל זיין !...
 — נעכטען געווען אינ'ם אנדערען הויף אויך גולנים... געד
 שטיקט א אירינע, ארויסגעטראָגען די בריקלעך, געפונען אין
 אייזען...
 — מסוכן איבערבלייבען איינער אליין אין שטוב...
 — מע וועט שוין באלד דארפען אנטלויפען פון כתרילעווקע !
 — נא דיר נאָר גולנים, טאָמער איז קאָרג !...
 — האַפּט זיי ! האַפּט זיי ! האַפּט זיי ! — הערט זיך פּלוצים
 פון דרויסען א קול פון א נקבה און א געלויף מיט א קלאַפּעריי אין
 א סך מענשען. — האַפּט זיי ! האַפּט זיי !
 — געהאַפּט !
 — איינעם געהאַפּט ! צוויי געהאַפּט !...
 — בינדט זיי ! האָסט שוין דעם דריטען אויך ? בינדט איהם !
 — בינדט איהם !...
 — פּאָוואָלי בינדט, ניט פּאַר'ן קאַפּ, פּאַר די פּיס, פּאַר די
 פּיס !...
 — זעלדע ! געב מיר דיין פּאַטשיילע, זעלדע !
 — אָה, איהר האָרכט ? מע האָט זיי געהאַפּט ! — רופּט זיך
 אָן צו אונז נח דער שווייצאר און לאָזט זיך לויפען מיט א לאַנד
 טערנע אין דרויסען אַרויס, און מיר אַלע — נאָך איהם.
 — נו, וואָס הערט זיך ? — שרייט נח אין דער פינסטער
 אַהין, פון וואָנען עס געהען די קולות. — שוין געהאַפּט ?
 — געהאַפּט, געהאַפּט ! — ענטפּערט איהם א קול פון א נקבה
 אין דער פינסטער.
 — און געבונדען ?

— געבונדען, געבונדען!

— אלע דריי?

— אלע דריי, אלע דריי!

— אנו, לאָמיר זיי האָמש אַנקוקען, וואָס פאַר אַ פנים זיי האָבען! — מאַכט נח דער שווייצער און רופט מיט זיך דעם נאַנצן צען עולם, און מיר געהען צו נאָהענט מיט דער לאַנטערנע צו די געהאַפטע גולנים, און מיר דערזעהען אויף דער ערד ליגען דריי געפענטעמע... אינדיקעס!

די אינדיקעס האָבען אַראָפּגעלאָזט די בלויע שנאָבלען, בלאָזען מיט די נעזער און בליצלען מיט די אוינגלעך אויף דער שיין פון אונזער לאַנטערנע, און די ווייבער, האַלב־נאַקעטע, דערצעהלען אונז נסים ונפלאות, ווי אזוי די אינדיקעס זענען אַרויס פון שטייג, מע ווייסט ניט ווי אזוי: צי גנבים, צי אַ טחוויר איז דורכגעלאָפּען און האָט זיי איבערגעשראַקען, — נאָר דאַנקען נאָט, וואָס מע האָט זיי געהאַפט, אַניט — וואָלט געווען חלילה אַ היזק פון מי יודע וויפיעל!...

— טפו זאָלט איהר ווערען, כתרילעווקער קורעלאַפניצעס! — זאָגט נח און בטל'ט־אויס אויף זיי אלע ביזע וויסטע חלומות. — אַ רוח אין אייער אינדיטשקעס־גענו־קאַטשקעס־פלעדערווישען אַרײַן!...

און נח דער שווייצער הערט ניט אויף צו שימען מיט זיינע געקלויבענע, שאַרפע, פערשפיצעלטע ווערטער, און דער עולם הויבט אָן ביסלעכווייז זיך צעגעהן, מיט אַ געהניץ, איטליכער אין זיין רוה אַרײַן.

איך בלייב שמעהן איינער אַלײַן, אין מיטען דער בלאָטע, פער־טומעלט פון דער נאַכט מיט איהרע פחדים, מיט איהרע בחלות. אַ נאַסע קעלט נעמט דורך מיין לײַב, דורך־און־דורך. ערטער־ווייז בעווייזט זיך אַ פייערעל אין די פענסטער. פון אַ פאַר קוימענט

ציהט זיך אַ בלוי רויכעל. פון אַ זייט הימעל בעווייזט זיך אַ העלער
פאַם. פון עטליכע ערטער הערט זיך אַ קרעהען פון העהנער, וואָס
שטעלען זייערע העלזער און שרייען אויף אלערליי קולות און
פערשיעדענע נוסחאות: קו־קו־רי־קו־אוּ! ...
עס שאַרעט אויף טאַג.

בחרילעווקער מושב-זקנים

געשריבען אין יאָהר 1910

(9)

שלוש-עליכס ב. XIII

כתרילעווקער מושב-זקנים

אלסדינג פראַגרעסירט אויף דער וועלט, געהט פאָרווערטס.
עס פראַגרעסירט אויך אונזער כתרילעווקע.
כתרילעווקע האָט זיך אַ שטאַרקען רוק געטהאָן די לעצטע
צייט. אזוי, אז איהר וועט קומען צו פאָהרען אַהין אַצינד, וועט
איהר זיין ערשטוינט. איהר וועט קוקען און וועט זיך נישט קאָנען
זאָט אָנקוקען. איהר וועט דערזעהען אין מיטען שטאָרט, סאַמע
אין דער רעכטער בלאַטע, אַ גרויסען, אַ ברייטען, אַ הויכען מויער
פון געלע ציגעל, מיט אייזען געדעקט און מיט אַ סך, אַ סך פענס-
טער, מיט אַ שענער הויכער געשניצטער טהיר, און אויבען, איבער
דער טהיר, צוגעשלאָגען אַ ווייסער מאַרמאָר-שטיין, אויסגעקריצט
מיט גרויסע גאָלדענע אירישע בוכשטאַבען:

מושב-זקנים

איהר שמעהט און קוקט אויף דאָס דאָזיגע בילד, און עס דאַכט
זיך אייך אויס, אז עס האָט דעם אָנבליק פון אַ טייערער סאַמעטער
גער לאַטע אויף איין אלטער פערנרינטער ליוסטרינענער צעריסער
גער קאַפּאַטע. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּרעכטיגער „מושב-
זקנים“ אין מיטען דרינגען אין דעם אָרעמען-אַרעמען כתרילעווקע?
וואָס איז דאָס — עמיצען אויף צוילהכעיס? אָדער אַ ליצנות?
אָדער גאָר עמיצענ'ס אַ טעות? אָט וואָס מע האָט מיר דערזעהלט
דאָס לעצטע מאָל, אז איך בין געווען דאָרט אויף קבר-אַכות.
דאָס איז געווען אין דער צייט, וואָס מע האָט געזאָלט דורכ-
פיהרען דורך כתרילעווקע אַ באַהן. עס זענען אַראָפּגעקומען פון

מאסקווע מיני מאָדנע כעשעפענישען: אינזשענערען, גאסענמעסער מערס, ערדשניידערס וכדומה אַזעלכע פאַרשוינען, און ועל כולם — איינער אַ פּאָדראַטשיק, אַ יונג מיט ביינער, און דוקא אַ „אונזער־גער“. דעם נאָמען זיינעם ווייסט מען ער היום נישט. אפשר איז דאָס פּאָליאַקאָוו'ס אַ „מענטש“, און אפשר טאַקי פּאָליאַקאָוו אַליין. נאָר אז ער איז אַ גביר אַיין אַדיר, אַ מיליאָנשטיק — דאָס האָט אַ מינדסט קינד אויף געקאָנט אַרויסזעהען. וואָרום ווער וועט זיך עס פּערנינען שטעהן אַיין מענש אַליין אין צוויי חדרים, פּרעסען היהנער, זשליאַקען וויין אין מיטען מיטוואָך און מאַכען קוצעניו־מוצעניו מיט'ן בעל־אכסניה'ס יונגערע שנור, די הולטייקע? (זי טראָגט אייגענע האָר בפרהסיה און האָט פיינט דעם מאַן — אַלע ווייסען דאָס).

אין יענער צייט האָט זיך אונזער אַלטער בעקאָנטער, דער רב רב יוזיפעל, אַרומגעטראָגען מיט אַ מחשבה: אַוועקשטעלען אין כתרי־לעווקע אַ „מושבי־זקנים“ פאַר אַלטע קראַנקע אַרעמע לייט. וואָס עפּים גראָד אַ „מושבי־זקנים“? פאַר וואָס נישט קיין „בְּקוֹר־חֹלִים“? הויבט זיך אָן אַ מעשה פון קשיות פּרענען! ער זאָל זיך געווען נעמען פאַר אַ „בְּקוֹר־חֹלִים“, וואָלט איהר פּרענען: פאַר וואָס נישט קיין „מושבי־זקנים“? איך בין אַיך ערב, אז אַ זייטיגע מחשבה: טאָמער האָט דאָ חלילה רב יוזיפעל געהאַט אַ מיינ, אַ טובת־הנאה פאַר זיך אויף דער עלטער — איז דאָ זיכער נישט געווען. רב יוזיפעל איז געגאַנגען מיט דעם גאַנג, אז אויף אַיין אַלטען מאַן און אַ קראַנקען איז מעהר רחמנות, ווי אויף אַ יונגען. דאָס הייסט, אַ יונגער חולה איז אויף אויף גרויסע צרות. נאָר אז מען איז קראַנק און נאָך אַלט דערצו, איז מען נאָר איבעריג ביי דער וועלט. איבעריג און נמאָס. אַ מענש האָט פיינט אַיין אַלטען מאַן אַ זקן — דאָס איז ברוק ומנוסה.

הכלל, ס'איז ביי איהם געבליבען אַיין מאָל פאַר אַלע מאָל: כתרי־לעווקע מוז האָבען אַ „מושבי־זקנים“. אַ „מושבי־זקנים“ איז בילכער פון אַלסדינג. און בכדי אַלע זאָלען פּערשטעהן, ווי וויינט

ס'איז נויטיג א „מושב-זקנים“ אין כתרילעווקע, האָט רב יוזיפעל שבת בייטאָג אָפּגעהאַלטען אַ דרשה אין שוהל, דערצעהלט זעהר אַ שענעם משל: „אַמאָל איז געווען אַ מלך, האָט ער געהאַט אַ בן יחיד...“ נאָר ווייל מיר האַלטען אין מיטען אַ שמועס, וויילט זיך מיר ניט אַרױנמישען איין מעשה אין דער אַנדערער. לעגען מיר אָפּ רב יוזיפעל'ס משל אויף איין אַנדערש מאָל. איך קאָן אייך נאָר זאָגען, אַז דער משל איז אפשר נישט געווען אזוי גלייך צום גמשל, נאָר דער עולם האָט געלעקט פון איהם די פינגער, ווי פון אַלע משלים, וואָס רב יוזיפעל פלעגט זיי דערצעהלען. הלואי וואָלט רב יוזיפעל געווען אַזאַ בריה אויף צו פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט, ווי ער איז געווען אַ מאַדים אויף צו זאָגען משלים.

אויסגעהערט דעם משל, רופט זיך אָן צו איהם איינער אַ בעל-הבית, — פון די נכבדים, געוועהנליך, וואָרום ווער דען וועט זיך איינשמעלען אַרויסטרעטען קעגען אַ רב פאַר איין עדה מיט אידען? — יאָ, רבי, איהר זענט אַודאי זעהר גערעכט. דער משל איז זעהר אַ שענער משל. די קשיא איז נאָר: וואו געמט מען געלט? א „מושב-זקנים“ דאַרף קאָסטען געלט, און כתרילעווקע איז אַ שטאָרט פון סאַמע כתריליקעס, אָרעמע לייט, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים...

— ע! איך וועל דיר דערצעהלען, קינדעניו, דערויף אויך אַ משל. אַמאָל איז געווען אַ מלך... האָט ער געהאַט אַ זוהן אַ בן יחיד...

הכלל, וואָס דער מלך האָט געטהאָן מיט זיין בן-יחיד — דאָס איז נישט וויכטיג. וויכטיג איז דאָס, וואָס אונזער רב יוזיפעל האָט אויף מאַרגען, זונטאָג, גענומען צוויי בעלי-בתים פון די „פאַר-געמסטע“ און איז אַרויסגעקומען מיט אַ פעטשיילע אין מאַרק, גענומען געהן פון קלייט צו קלייט, פון שטוב צו שטוב — דער אַלטער מנהג אין כתרילעווקע אויף צו „מאַכען געלד“. פערשמעהט זיך, אַז קיין גרויסע קאַפיטאַלען קאָנען דערפון נישט ווערען. רב יוזיפעל האָט אָבער צייט. ער קאָן בעשמעהן, עס זאָל געדויערען

נאך א וואך. רוים איז נישט געבוירען געוואָרען אין איין טאָג. וואָס זאָל מען טהון: געכאַך אַ שטאַרט פון קבצנים! דער גאַנצער אַרויסקוק איז אויף די פרעמדע, די סוחרים, וואָס קומען אַראָפּ קיין כתרילעווקע, אָדער גלאַט אזוי דורכפאַהרער, וואָס שטעלען זיך אָפּ אויף די אַכסניות. דאָרט אַז מע דערטאַפט אַמאָל אַ פּויגעל, פּליקט מען איהם אַרום אזוי, אַז ער פּערזאָנט אַ צעהנטען: „אַז איהר וועט פּאַהרען פּערביי כתרילעווקע, זאָלט איהר דאָס אויסמיידען אַ מייל אַרום און אַרום — ס'איז נישט אויסצושטעהן פון די דאָרטיגע אַרעמע לייט!“...

דערהערט, אַז ס'איז געקומען צו פּאַהרען פון מאַסקווע אַ איד אַ פּאַדראַטשיק, פּאַליאַקאו'ס אַ „מענטש“, אָדער אפּשר פּאַליאַקאו'ו אליין, אַ גרויסער מיליאָנשטשיק, — האָט זיך רב יוזיפּעל אָנגע-טהאָן שבת'דיג, גענומען אויף זיך דעם טיזליק מיט'ן שטריימעל, וואָס האָט זיך עפּים נישט געפּאַסט צום גרויסען וואַכעדיגען שטע-קען, וואָרום ממהדנפּשד: איז דאָס שבת — ווי קומט אַהער אַ שטעקען? איז דאָס אין דערוואַכען — וואָס עפּים אַ שטריימעל? ... פּערענטפּערט איז די קשיא געוואָרען ערשט דעמאָלט, אַז רב יוזיפּעל האָט מיטגענומען מיט זיך די צוויי פּיינסטע בעלי-חיים און איז אַוועק מיט זיי גלייך אויף דער אַכסניה, צום רייכען פּאַדראַטשיק.

איך ווייס נישט, ווי אזוי זענען די איבעריגע מאַסקווער פּאַד-ראַטשיקעס. נאָך דער פּאַדראַטשיק, וואָס איז געקומען קיין כתרילעווקע דורכפּיהרען אַ באַהן, איז געווען אַ מאָדנער פּאַדראַט-שיק. אליין אַ קלייניטשקער, אַ פּובליקער, מיט פעטע בעקלעך, מיט פּליישיגע ליפּען און מיט קורצע הענטלעך, — איז דאָס געווען אַ בריאה אַ ריהרעוודיגע, וואָס אַז סע געהט, לויפט עס, און אַז סע רעדט, שרייט עס און לאַכט מיט אַ צעשאַטען געלעכטערעל: „הע-העהע!“ און די אויגלעך זענען ביי איהם גיך, האַפּענדיג, אויף איין פּוס, און גערווען — מיט סכנת-נפשות! איהם נישט צוטרעפען, וואָס ער וויל, אָדער איהם זאַטשעפען מיט אַ וואָרט — איז חיות

נישט זיכער. באלד צינדען זיך איהם אָן די אויגלעך און ער איז קאפּאַבל אייך דורס זיין, צערייסען אויף צווייען. א מאָדנער, א מאָדנער פּאָדראַטשיק!

איינגעפיהרט האָט ער אויף דער אכסניה, אז ווער סע זאָל צו איהם נישט קומען, יהיה מי שיהיה, מעג זיין דער גובערנאטאָר אליין (אזוי טאַקי מיט דעם לשון האָט ער אָנגעזאָגט). דאַרף מען איהם פרייהער אַ קלאָפּ טהון אין דער טהיר, און אז ער וועט הייסען אריין, דאַרף מען ערשט דעמאָלט איהם מעלדען, ווער עס וויל מיט איהם רעדען — איז אָדער ער בעט אריינקומען, אָדער ער הייסט קומען מאָרגען.

פערשטעהט זיך, אז אין כתרילעווקע האָט מען זיך גענוג אָנגעלאַכט אויף דעם דאָזיגען פאַרשוין און אויף זיינע נאַרזשע גענג. האָט איהר געהערט אַ השגה פון אַ מאַסקווער פּאָדראַטשיק? לאַדי, וואָס איך האָב מיך מטריח געווען און קום צו דיר אַהיים, דאַרף איך נאָך שטעהן אַ היבשע וויילע אויף יענער זייט טהיר און אויס-וואַרטען ביז דו וועסט מיר „פּאַזוואַליען“ אריינקומען צו דיר, אָדער אַניט — וועסט דו מיר הייסען קומען מאָרגען? ניין, דאָס קאָן נאָר אַ מאַסקווער פּאָדראַטשיק. דאַכט זיך, מע דאַרף נישט קיין גרעסערען מענשען, ווי רב יוזיפּעל דער רב, אַ איד אַ למדן און אַ גרויסער יראַשמים. פון דעסמוועגען איז ביי איהם אַלע מאָל, צו יעדער צייט, אָפּען טהיר און טויער, כל דכפּין — מיר זענען דאָך עפּים אידען אויף דער וועלט!

דערזעהן פאַר זיך רב יוזיפּעל דעם רב בכבודו ובעצמו און נאָך שבת'דיג אָנגעטהאָן, איז דער בעל-אכסניה, אַ איד מיט אַ ליולקע-ציבעק, מיט אַ היבשען בויד און מיט אַ צעשפּילעטען פּונ-פּאַרענט, ממש מבולבל געוואָרען: „ברוכים הבאים! סקאַצעל קומט! אַזא נאַסט! דער רב אליין ביי מיר אין שטוב! אַזא זכּיה! רבי, זיצט... וואָס? צום אורח דאַרפט איהר? מיט'ן גרעסטען כבוד!“...

און דער בעל־אכסניה האָט גאָר פּערנעסען פּונ'ם „יהיה מי שיהיה" און פּונ'ם „גובערנאַטאָר", אַוועקגעלעגט דעם ליוולקע־ציבעק, פּערשפּילעט דעם פּונפּאַרענט און האָט צוגעפּיהרט דעם רב מיט די צוויי פּיינסטע בעל־יבתיים צום אורח'ס טהיר, און אליין איז ער נעלם געוואָרען.

מיט וואָס דער אורח איז דאָרט געווען אין דער מינוט בע־שעפּטיגט — איז שווער צו זאָגען. אפשר האָט ער געהאַלטען סאַמע אין מיטען רעכענונג וועגען אייזענבאַהן, וואו מע זאָל ציהען די רעלסען און וואו מע זאָל אַוועקשטעלען דעם וואָקואַל? אָדער אפשר איז ער געלעגען ביי זיך אין צווייטען צימער אָנגעשפּאַרט און געדרימעלט? אָדער אפשר איז ער דאָרט געזעסען גלאַט אזוי און געשמועסט, געפּלוידערט מיט'ן בעל־אכסניה'ס יונגער שנור די הולמייקע, וואָס טראָגט אייגענע האָר און האָט פּיינט דעם מאַן — אַלע ווייסען דאָס? ווער קאָן עס וויסען, וואָס אַ איד אַ פּאָדראַטשיק פון מאַסקווע, אַ יונג מיט ביינער און אַ מיליאָנשטיק דערצו, טהוט ביי זיך איין מענש אַליין אין צוויי צימערען? נאָר אז די כּתרילעווקער דעפּוטאַציע איז אַריינגעקומען צו איהם אינ'ם ערשטען חדר, האָבען זיי איהם נישט געטראָפּען. זיי האָבען נאָר בעמערקט, אז די טהיר פּונ'ם צווייטען חדר איז אָפּען און ס'איז דאָרטען זעהר שטיל. געהן ווייטער האָבען זיי נישט געוואָלט. ס'איז נישט קיין דרד־אריץ — טאָמער שלאָפט ער? זענען זיי געפּאַלען אויף אַ המצאה און האָבען אַלע דריי געגעבען אַ הוסט (אזוי איז דער מנהג אין כּתרילעווקע). האָט דער פּאָדראַטשיק דערהערט, איז ער אַרויסגעלאָפּען נישט טוידט, נישט לעבעדיג. דערזעהען אומבעקאַנטע געסט, איז ער באַלד געוואָרען מלאַ כּעס וחמה און האָט זיך צעשריגען אויף זיי אויפ'ן מאַסקווער אופן:

— ווער איז? וואָס דאַרפט איהר, אַזעלכע און אַזעלכע?
ווער האָט אייך אַריינגעלאָזט? איך האָב דאָך טויווענד מלאַ אָנ־געזאָגט, אז „אָהן אַ דאָקלאַר" זאָל מען צו מיר נישט געהן!

ס'איז א סברה, אז ער האָט אויסגענוצט דערביי, זאָגט מען, דאָס וואָרט „זשירי“... ס'איז אפילו נישט צו גלויבען אזעלכעס אויף א אידען, נאָר א מענש, און א מיליאָנשטיק דערצו, אז מע ברענגט איהם אריין אין גרויס־צאָרן, קאָן ער אָפּטהון נאָך א סך ערגערע זאכען...

אונזער לעזער, וואָס איז שוין בעקאנט גענוג מיט'ן כתריילעור קער רב, ווייסט גאנץ גוט, וואָס פאר א איד איין עניו אָט דער רב יוזיפעל איז. ער וועט אייך קיינמאָל נישט זיין קיין קופץ בראש. ער האָט תמיד ליעב זיין בעסער דער לעצטער, וואָרום ער געהט מיט דעם גאנג, אז א בשרודם דארף זיך נישט האַפען. ער האָט נישט וואָס אָנצווערען און וועט קיינמאָל נישט פערשפּע־טיגען. נאָר דאָ האָט ער געמוזט אַרויסטרעטען מיט איין פּוס פריהער, ווייל יענע „פאָרנעמסטע בעלי־בתים“ האָבען זיך פשוט איבערגעשראָקען פאר'ן מיליאָנשטיק, וואָס האָט זיך צעלאָזט אויף זיי מיט די הענד און צוגעטופּעט מיט די פיס. ווער ווייסט, וואָס ער איז? אפשר איז ער פאָליאָקאָוו'ס א „מענטש“, און אפשר איז דאָס פאָליאָקאָוו אַליין? האָבען זיי שוין בעל־כרחם געמוזט אַביסעל אַפּרוקען זיך צוריק, זיין אַביסעל געהענטער צו דער טהיר. א קשיא, וואָס סע מאַכט זיך... נאָר איין רב יוזיפעל האָט זיך עפּים איצטיגס מאָל גראָד נישט דערשראָקען. ער איז געגאנגען מיט א ממה־נפשׂה: איז דער מענש א גרויסער מענש, דארף איך פאר איהם קיין מורא נישט האָבען. אלא וואָס דען? ער איז אַ קליין מענשעלע, — האָב איך אַודאי פאר איהם נישט וואָס מורא צו האָבען!... איז ער אַרויסגעטרעטען קעגען איהם מיט שטאַרקייט און רופט זיך אָן צו איהם אַזוי צו זאָגען:

— זייט זשע מוחל, איהר שרייט... אפשר זענט איהר נע־רעכט... האָט קיין פאָראַיבעל נישט, וואָס מיר האָבען אייך אפשר געשטעהרט... מיר זענען זיך אָבער עוסק אין א מצוה, און שלוחי־מצוה, שטעהט ביי אונז געשריבען, אינן ניזוקין — דער וואָס איז

איין עוסק במצוה — דעם קאן נישט שאדטען... מיר זאמלען נדבות, פארשטעהט איהר מיד, אויף א גרויסע זאך, אויף א „מושב זקנים“...

דער פאָדראַטשיק פון מאַסקווע איז גאָר געבליבען אַהן ווער טער. דאָס אַרײַנגרייסען זיך צו איהם „אַהן אַ דאָקלאָר“ פון אַט די דריי אידען פלוצים אין מיטען דרינגען און דאָס האַלטען זיך פון אַט דעם דאָזיגען אַלטען מיט'ן שטריימעל, וואָס האָט איהם אויס געוויזען אי נאַריש, אי פרעך, האָבען אונזער אורח אזוי אויפגעבראַכט, אזוי צעקאַכט, אַז ער האָט דערפיהלט, ווי עס האָט איהם דערלאַנגט אַ קיצעל אין נאָז און אַ הויב־אויף דעם מח און דאָס נאַנצע בלוט איז איהם אַריין אין פנים אַריין. ער איז פשוט אַרויס פון די כלים און אזוי שטאַרק פערלוירען זיך, אַז ער געדענקט אַליין נישט, וואָס מיט איהם איז געווען. עס האָט זיך עפּים ווי קעגען זיין אייגענעם ווילען אויפגעהויבען ביי איהם די האַנד, און ער האָט מיט'ן נאַנצען כח אַראָפּגעלאָזט דעם אַלטען אַ הילכיגען פלאַמ פיעריגען פאַטש.

— נאָט אייך! אַט האָט איהר אייך אַ „מושב־זקנים“!...

פונ'ם דאָזיגען פאַטש זענען ביי'ם אַלטען אַראָפּגעפלויען פון קאַפּ דאָס שטריימעל מיט דער יאַרמעלקע אינאיינעם, און דער כתרילעווקער רב איז געבליבען שטעהן אַ וויילע בגלוי־ראש — דאָס ערשטע מאָל אפשר אויף זיין לעבען... עס האָט אָבער געדויערט נישט מעהר ווי אַ רגע כמיכ־א, האָט דער רב יוזיפעל קודם זיך איינגעבויען, אויף דער גיך אויפגעהויבען דאָס שטריימעל און צוגעדעקט דעם נאַקעטען קאַפּ. דערנאָך האָט ער פאָוואָלינקע זיך אַ טאַפּ געגעבען ביי דער באַק און אַ קוק געטהאָן אויף דער האַנד, צי איז ער חלילה נישט צע'דעם'ט? און טאַקי באַותה שעה רופּט ער זיך אָן צום אורח שטיל און כנעמות'דיג, מיט אַ מאָדנעם שמייעלעלע, און דאָס פנים איז איהם טוירט, ווי ביי אַלע טוירטע:

— נו, מילא, דאָס האָט איהר, הייסט עס, געגעבען מיר.
וואָס זשע וועט איהר עפּים געבען, רב איד, פאַר די אַלטע קראַנקע
געבאָך, איך מיינ טאַקי אויפ'ן „מושב־זקנים“ מיינ איך?

.
.
.

וואָס ווייטער איז געווען — לאָזט זיך נישט דערצעהלען.
קיינער ווייסט נישט, וואָרום די „פּאַרנעמסטע בעלי־בתים“, אז זיי
האָבען דערהערט פּונ'ם פּאַרראַטשיק די מאַסקווער שפּראַך, האָבען
זיי שוין נישט געסטוייעט... און דער רב רב יוויפּעל האָט גלאַט
נישט געוואָלט רעדען דערפּון... אז ער איז אַרויסגעגאַנגען פּון דאָר-
טען, האָט איהם דאָס פּנים מאַרנע געשיינט. איין באַק (די לינקע)
האָט געשיינט מעהר פּון דער אַנדערער... און ער האָט מיט זיין
בנעימות'דיג שמייכלעלע געזאָגט:

— מזל־טוב, אידען, איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה: מיר
האָבען מיט'ן אויבערשטענס הילף אַ „מושב־זקנים“, אָבער אַ „מושב־
זקנים“, הערט איהר, אז נאָט און לייט וועלען זיך פּרעהען...
די „קליינע מענשעלעך“ וואָלטען אפּשר דעם רב נישט אינ-
נאַנצען געגלויבט, ווען זיי זאָלען נישט הערען פּונ'ם פּאַרראַטשיק
אַליין מיט זייערע אויהערען, ווי ער זאָגט און קלאַפט זיך מיט די
קורצע פינגער אין דער ווייסער מאַנישקע:

— אידען, איך שמעל אייך אַוועק אַ „מושב־זקנים“. איך,
איך! ... — און נישט נאָר געהערט מיט די אויהערען, נאָר מע האָט
געזעהען מיט די אויגען אין ניכען, ווי דער פּאַרראַטשיק געהט־אום
מיט'ן רב אין שטאָרט, מעסט מיט'ן שטעקען: „אַט דאָ וועט שטעהן
דאָס הויז. אַט אזוי פּיעל וועט זיין די לענג, און אַט אזוי פּיעל
די ברייט“... און אַט האָט מען שוין געבראַכט צו פּיהרען ציגעל,
געהילף און אַנדערע מאַטעריאַלען — און עס געהט אַ גאַנג.
אמת, עס האָבען זיך געפונען בעלנים, וואָס האָבען גענומען
אויספּרעגען ביי'ם רב, אויסטאַפען, ציהען ווערטער: „רבי! ווי

אזוי איז געווען די מעשה? ווי אזוי האָט אייך דער דאָזיגער
 מפּיים געווען פאַר די האַרטע רעד? ... וואָס האָט איהר איהם
 געזאָגט און וואָס האָט ער אַיך געענטפּערט? ... רב יוזיפּעל
 האָט אָבער אַלסדינג דורכגעלאָזט פּערביי און פּעררעדט דעם עולם
 די צייהן, געשמייכעלט דערביי מיט זיין שטענדיג בנעימות'דיג
 שמייכעלע:

— אָבער אַ „מושב־זקנים“ וועלען מיר, אב־ירצה־השם, האָבען,
 הערט איהר, אז גאָט און לייט וועלען זיך פּרעהען! ...

* *
 *

אין עבירה — דאָס „מושב־זקנים“ שטעהט נאָך עד היום
 לעדיג: רב יוזיפּעל איז שוין עליו השלום — נישטאָ מיט וואָס
 צו פיהרען. די כּתרי־לעווקער קליינע מענשעלעך האָבען שוין אזא
 מזל: חלומ'ט זיך זיי איינגעמאַכטס — פּעהלט זיי אַ לעפעל;
 אַנגעגרייט אַ לעפעל — חלומ'ט זיך זיי נישטן קיין איינגעכאַכטס.

א פסח'יגע עקספראָפּר'יפּר'עזיע

געשריבען אין יאָהר 1908

א פסח'יגע עקספראַפריאַציע

.א.

כתרילעווקע האָט פון תמיד אָן נאַכגעטאָנצט אַרעס; נאָר פון זינט עס האָבען זיך אָנגעהויבען די בהלות, טרעט כתרילעווקע נישט אָפּ פון אַרעס אויף קיין האָר: אין אַרעס אַ סטרייק — אין כתרילעווקע אַ סטרייק; אין אַרעס קאָנסטיטוציע — אין כתרילעווקע אַרעס קאָנסטיטוציע; אין אַרעס אַ פּאָגראַם — אין כתרילעווקע אַ פּאָגראַם. איינער אַ לץ האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג, אז אין אַרעס האָט מען אָנגעהויבען זיך אָפּשניידען די נעזער, האָט מען אין כתרילעווקע גענומען שאַרפען מעסערס; אַ גליק, וואָס אין כתרילעווקע גופא האָט מען ליעב קוקען אויף יענעם, דעריבער האָט יעדער געוואַרט, ביז דער ערשטער וועט זיך אָפּשניידען די נאָז. און מע וואַרט נאָך ער היום...

נאָך אזאַ מיין הקדמה וועט שוין קיינעם קיין וואונדער נישט זיין, וואָס עס געהט נישט אוועק כמעט אַ טאָג, מע זאָל נישט לייענען אויף די גאַזעטען אַלע מאָל איין אַנדער אומגליק פון כתרילעווקע: ווי אזוי „חברה“ האָבען זיך אַריינגעחאַפט צו אַ בעקער און האָבען עקספראַפריאירט דאָס גאַנצע געבעסקס, אָדער ווי אזוי אַ שוסטער האָט שוין געהאַט כמעט געענדיגט אַ פּאָר שטיוועל — ס'איז געבליבען נאָר אַרויפצוועצען אַ פּאָר פּאָדעש-וועס מיט די אָפּצאַסען, — איז מען איהם בעפאַלען אין מיטען זעלען טאָג, אָפּגעזאָגט דעם געוויסען פּסוק „שאו ידוכם“ — „רוקי

ווערד! — און צוגענומען די שטיוועל. אָדער אַ איד איין אָרע-
 מאן איז געגאנגען איבער די הייזער — דאָנערשטאג איז געווען די
 מעשה — האָט מען איהם זאָסטעמפעט ערגיץ אין אַ געסעל, צו-
 געשטעלט איהם אַ פיסטויל גלייך אין פנים אַריין און אויסגעטריי-
 סעלט ביי איהם וואָס ער האָט געהאַט. אָדער הערט אַ מעשה,
 וואָס אַ אידניע דערצעהלט... נאָר וואָס אַ אידניע דערצעהלט וויל
 איך אַייך נישט איבער/חזר'ען; אַ פרוי האָט שוואַכע נערווען,
 די צייט איז אַיין אומרוהיגע, עס קאָן זיך איהר אויסווייזען אַ קוצע
 קוה פאַר אַ באַרנבוים... איך וויל נישט נעמען אויף זיך „די פער-
 אַנטוואָרטליכקייט פאַר דער געזעלשאַפט“...

בקיצור, עס איז אוועק אין כתרילעווקע אַ סדרה עקספּראָד-
 פּריאַציעס, איינע שרעקליכער פון דער אַנדערער. עס איז געוואָרען
 אַ מורא צו לעבען אויף דער וועלט, און מע האָט אָנגעהויבען בענקען
 נאָך די אַלטע גוטע יאָהרען, ווען אַיין פּריסטאָוו, וואָס פלעגט נעמען
 אַ קערבעל, האָט געקאָנט האַלטען אַ גאַנצע שטאָרט ביי זיך אין
 זשמעני, און מע האָט אָנגעהויבען בעטען גאָט און תפלה טהוין:
 — גוואַלד, רבוגר-של-עולם, השיבנו נאָזאָד, האַרצעדיגער פאָד-
 מער, חדש ימינו כקדם!...

דאָס איז אָבער נאָך אַלץ נישט מעהר ווי אַ הקרמה. די
 מעשה הויבט זיך ערשט אָן.

ב.

בנימין לאַסטעט שקע איז דער גרעסטער נניד אין
 כתרילעווקע. אויסרעכענען זיין גרויסקייט האָט נישט קיין שיעור.
 ערשטענס, האָט ער מחותנים רייכע אויף דער גאַנצער וועלט. די
 מחותנים זענען שוין איצט נישט אַזוי רייך, ווי זיי זענען געווען
 אַמאָל, איבער היינטיגע צייטען מיט היינטיגע אָנוועצען — ס'איז
 נאָר קיין חידוש נישט; אַ חידוש איז נאָר, ווי אידען האַלטען זיך
 נאָך, און ווער שמועסט די כתרילעווקער אידען — זענען שטאַרקער

ווי אַיזען! ווי הערינג אין אַ פּאָס האָבען זיי זיך צונויפגעפאַקט אַלע אויף איין אָרט, און זיי פרעסען איינס דאָס אַנדערע לעבע-דיגערהייט. אַ שטיקעל גליק אָט דאָס אַמעריקע, וואָס נעמט צו פון דאָרטען אַלע יאָהר כמעט צוויי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל עס שטאַרבען-אויס פון הונגער, פון פּאַגראָמען און פון אַנדערע שלעק... פון דעסטוועגען, זעהט איהר דאָך, אַז גאָט וויל, איז נאָך דאָ אין כתרילעווקע אַ איד אַ נגיד, וואָס הייסט בנימין לאַסטעטשקע, וואָס אַלע זענען איהם מקנא, וואָס ער דאַרף נישט אַנקומען צו קיינעם, אַחוץ צו זיינע רייכע מחותנים. מאָהלט אַיך, אַנקומען צו אַ רייכען מחותן איז עפּים אויך נישט אַזאַ זיס שטיקעל ברויט, מחמת דאָס רוב רייכע מחותנים זענען בטבע, נישט אויסגערעדט זאָל זיין, גרויסע חזירים... פון דעסטוועגען איז בנימין לאַסטעטשקע פּאַרט דער נגיד אין כתרילעווקע. אַז מע דאַרף אַ מאָל אַ טובה, וואוהין געהט מען? צו בנימין לאַסטעטשקע. און בנימין לאַסטעטשקע הערט אויס, העלפט אַ מאָל מיט אַיין עצה, אַ מאָל מיט אַ גוט וואָרט, אַ מאָל מיט אַ קרעכץ — גוט איז אויך דאָס, וואָרום אַהן דעם וואָלט דען געווען בעסער? אַלץ איין שוואַרץ יאָהר.

וואָס איז דער חילוק פון אַ כתרילעווקער נגיד בין, למשל, אַ נגיד אין יעוהפעץ? די יעוהפעצער נגידים האָבען ווייכע הערצער, קאָנען נישט צוועהן דעם צער פון די אָרעמע לייט, האַלטען זיי פערמאכט די טהיר, שטעלען-אָוועק אַ שווייצאַר ביי דער שוועל, לאָזען נישט צו קיין בן-אָדם, וואָס געהט נישט אָנשטענדיג אָנ-געטהאָן. און אַז עס קומט דער ליבער זומער, הויבען זיי זיך אויף ווי די שוואַלבען און פּאַהרען-אָוועק קיין אויסלאַנד — געהט זוכט זיי! אַנו, זאָל פרובען אַ כתרילעווקער נגיד אזוי טהון, וועט מען איהם די ביינער צעטראַגען! צי ער וויל, צי ער וויל נישט — בנימין לאַסטעטשקע איז ראש וראשון אין קהל. אין אַלע צרקדזאַכען איז ער דער ערשטער, נישט נאָר אויף צו געבען די ערשטע נדבה, נאָר אויף צו נעמען דאָס שטעקעל, מחילה, און געהן פון שטוב צו שטוב צונויפנעמען נדבות פון אָרעמע לייט פאַר אָרעמע לייט...

היינט ווער שמועסט ערב פסח ביי'ם צונויפנעמען „מעות חטים“ — א! דעמאלט מעגט איהר זיך פערגינען א קוק טהון אויף בנימין לאסטעטשקע האַמש פון דער ווייטען. איך ווייס נישט, אויב דער גרעסטער כלל-טהוער פון דער גאַנצער וועלט האָט פאַר דעם ברענענדיגסטען וואַהליקאַמפּף אַמאַל אזוי געשוויצט, ווי אונז זער לאַסטעטשקע שוויצט גאַנצע פיער וואַכען פאַר פסח! ער שווערט, אַז פון פורים ביז פסח שלאָפט ער אין אַנטהון! לאַמיר איהם גלויבען אויף נאַמנות, וואַרום וואָס קומט איהם אַרויס פון דעם? סײַן געלד פאַדערט ער נישט פאַר זיין טרחה. אײ, איהר וועט זאָגען, ער טהוט עס צוליב כבוד? זאָל זיין אזוי. וואָס קאָן עס אײך אַהרען? יעדער מעגט וויל כבוד; אפילו שררות האָבען עס נישט פיינט. מיר וועלען די נאַטור פונ'ם מענשען נישט איבערמאַכען — פאַרפאַלען!

ג.

דער מנהג פון צונויפנעמען מעות-חטים פאַר אַרעמע לײַט אויף פסח איז זעהר אײַן אַלטער מנהג, זעהר אַ קאַנסערוואַטיוו מיטעל פון „פילאַנטראָפיע“; דאָך, מײַן אײך, איז ער נישט אזוי ביטער, ווי די היינטיגע ווילען אונז אײַנרעדען. זיי זאָגען, אַז „פילאַנטראָפיע איז אַ שחיטה פאַר דער געזעלשאַפט“. אײך וויל מיך מיט זיי אין חקירות און אין פאַלעמיק נישט אַרײַנלאָזען. אײך וויל נאָר זאָגען, אַז נאָך מײַן מײנונג, איז דאָ נאָך אַ פיעל ערנערער מנהג: וואָס די נגידים ווילען נישט געבען, און וואָס מע דאַרף בײַ זיי רײסען פון די צײַהן. און נאָך טױזענד מאַל ערגער איז דאָס, וואָס די שענע מענשען, וואָס ווילען נישט געבען, ווילען אײך אײַנרעדען אַ קינד אין בױך, אַז דערפאַר געבען זיי נישט, ווײַל ס'איז פאַרהאַן בײַ זיי אַ „פרינציפּ“... פאַר אַזעלכע מענשען זאָלט איהר אַנטלױפען; אַזעלכע מענשען זענען טרוקען, ווי אַ טרוקען פישעל, און אומעטיג, ווי אַ קאַץ... דאַנקען נאָט, וואָס אין כתרילעוור

קע איז דער „פרינציפ“ נאך נישט אריין אין דער מאָדע. די וואָס
 געבען נישט, געבען נישט דערפאַר, ווייל זיי האָבען נישט... ערב
 פסח אָבער, אז עס קומט צו מעות-חטים, איז דאָס אויך קיין תירוץ
 נישט. אין כתרילעווקע געהט אַ שפּריכוואָרט: „יעדער איד איז
 מחויב אָדער געבען מעות-חטים, אָדער נעמען מעות-חטים...
 מאָדנע מענשען די כתרילעווקער אידען! טויווענדער יאָהרען
 זענען אוועק, זינט זייערע עלטער-עלטער-זיידעס האָבען זיך בעפרייט
 פון גלות-מצרים, קאָנען זיי זיך נאָך עד היום נישט אָפּגעוועהנען
 פון צו עסען מצות אַכט טאָג דורכאָנאָנד אַלע יאָהר, און איד האָב
 זעהר מורא, אז דער דאָזיגער טרוקענער מאַכל וועט נאָך לאַנגלאַנג
 נישט אַרויס פון דער מאָדע... אַ גאַנץ יאָהר וועט אייך אַ כתרילעווקער
 קער איד שוואַלען פון הונגער, און קומט פסח, מעג זיך איבער-
 קעהרען די וועלט, מוז ער זיין פּערזאָנליכע מיט מצות! עס איז נאָך
 נישט געווען דער פּאַל, אז אַ איד זאָל דאָרט שטאַרבען פסח פון
 הונגער. און טאָמער מאַכט זיך אַ מאַל אזא פּאַל, דאַרף מען איהם
 פּערשרייבען אויפ'ן חשבון פונ'ם יאָהר, דאָס הייסט, ער איז גע-
 שטאַרבען נישט חלילה מחמת דעם, וואָס ער האָט נישט געהאַט
 די אַכט טאָג פסח קיין מצה, נאָר מחמת דעם, וואָס ער האָט נישט
 געהאַט קיין חמץ אין די 357 טעג פון אַ גאַנץ יאָהר. עס איז,
 פּערשטעהט איהר מיד, אַ גרויסער אונטערשיעד!

ד.

נישטאָ איין זאך אויף דער וועלט, וואָס זאָל נישט האָבען קיין
 אויסנאַהם. דאָס יאָהר, וואָס מיר בעשרייבען אונזער געשיכטע,
 איז געווען פאַר כתרילעווקע אזא יאָהר, וואָס מע האָט אַזעלכעס
 קיינמאָל נישט געהערט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז נע-
 מערס אויף מעות-חטים זענען מעהר ווי געבערס. מע זאָל
 זיך נישט שעמען פאַר לייטען, וואָלטען כמעט אַלע אידען דאָרטען
 זיך נישט אָפּגעזאָגט פון צו נעמען מעות-חטים... אַ צערבעלי-חיים

געווען אַנצוקוקען אונזער נגיד בנימין לאַסטעמטשקע, ווי ער זיצט אין „קאָמיטעט“ דעם לעצטען טאָג וואָס פאַר פסח און האַלט אין איין אָפּזאָגען:

— נישטאָ קיין געלט! ... אויסגעגאַנגען! ... האָט קיין פאַר-איבעל נישט! ...

— דערלעבט איבער אַ יאָהר, — האָבען איהם געענטפערט די „אָפּגעזאָגטע“ אַרעמע לייט און צוגעלעגט אונטער דער נאָז: — און איהר זאָלט קומען צו אונז נאָך מעות-חטים... איינס נאָך דאָס אַנדערע זענען די אַרעמע לייט אַרויס פון „קאָמיטעט“ מיט לעדיגע הענד און מיט רויטע פנימ'ער, ווי פון אַ שווייב'אָך, געשאַלטען די נגידים אויף וואָס די וועלט שטעהט — ס'זאָל פאַלען אין ים אַרײַן.

צווישען די לעצטע „אָפּגעזאָגטע“ איז געווען אַ גאַנץ בינטעל בחורים, אַרבייטיונגען, וואָס דרעהען זיך אום אַ גאַנץ ווינטער אָהן אַ שטאָך אַרבייט. מע האָט שוין פערקויפט פון זיך אַלץ, וואָס מע האָט געהאַט. איינער האָט פערזעצט אַ זילבערנעם זיינער און פאַר'ן געלד געקויפט פאַפיראַסען, און אַלע בחורים האָבען גע-רויכערט, אום צו שטילען דעם הונגער אַלע בחברותא — מעשה קאָמונע... געקומען אין „קאָמיטעט“, האָט דאָס בינטעל בחורים אַרויסגעשטעלט פאַר'ן גענעראַל-רעדנער איינעם, אַ דאַמסקי שנייד-דער, מיט'ן נאָמען שמואל-אַבא פינגערהוט. און האָטש שמואל-אַבא פינגערהוט איז געווען דער גענעראַל-רעדנער, פון דעסטוועגען האָט איהם דאָס גאַנצע בינטעל מיטגעהאַלפּען, און אַלע האָבען גע-רעדט, גע'טענה'ט, אַז זיי געהען-אויס פון הונגער, ממש זיי פאַלען מיט'ן פנים צו דער ערד. דער גבאי ראשון פון „קאָמיטעט“, בנימין לאַסטעמטשקע, האָט זיי געלאָזט רעדען, און אַז זיי האָבען אויסגעלאָזט, האָט ער אָנגעהויבען בוו הלשון:

— האָט קיין פאַראיבעל נישט. אייערע רעד זענען אַרויסגע-זואַרפען. ערשטענס, זענט איהר נישט קיין באַווייבטע, און מיר זעבען מעות-חטים נאָך פאַר באַווייבטע; צווייטענס, זענט איהר

קײן עײַן־הרע, יונגע לײט, וואָס קאָנען געהן אַרבייטען און פאַר־
דיענען אויף פּסח. דריטענדי, איז היינטיגס יאָהר בײ אונז אַ גער־
דעמעניש אויף אָרעמע לײט, פאַרהאַן מעהר נעמעס, ווי געבערס;
פיערטענס — ס'איז אַ בזיון צו זאָגען, מיר האָבען שוין נישט פון
נאַנץ פּריה אָן אַ צעבראַכענעם גראַשען אין דער קאַסע. טאָמער
גלויבט איהר נישט, נאָט זעהט.

און דער גבאי ראשון פון קאָמיטעט האָט זיי איבערגעקעהרט
זײנע אַלע קעשעניס אויף דער לינקער זײט, בעווױזען אויג־אויף־
אויג, אַז ער איז נקי, רײן ווי גאַלד. דאָס בינטעל איז געבליבען
אַהן לשון, נאָר דער לידער, שמואל־אַבא פינגערהוט, האָט אַ פּה
קדוש — מע דאַרף איהם די צונג נישט פּיקען. ער האָט זיך אָנ־
גערופען צום גבאי מיט אַ גאַנצער דרשה האַלב אידיש, האַלב רוסיש:

— זשאַל, וואָס איהר האָט נישט אָנגעהויבען פונ'ם סוף,
וואָלט איהר פאַרשפּאַרט טראַטיען אַזוי פּיעל פאַראַך פּאַנאַפּראַסנאָ.
נאָר איך וועל אייך געבען אַ וואָרעזשעניע אויף אַלע אײערע דאָ־
וואָדען. וואָפּערוויך, וואָס מיר זענען האַלאַסטיאַקעס — איז דאָס
פאַר אײך אַ מעלה: ווינציגער אָרעמע לײט אין שטערטעל. וואָ־
וואָריך, וואָס איהר זאָגט: אַרבייטען — פּדיעלאַטיע אַדאָלזשע־
צײע! גיט אונז אַרבייט, וועלען מיר אײך איבערקעהרען די וועלט!
ווטרעמיד, וואָס איהר זאָגט: אָרעמע לײט, איז אין דעם שולדיג
דער קאַפיטאַליזם ס'אָדנאָי סטאַראָני און די עקספּלאַטאַציע פונ'ם
פּראַלעטאַריאַט ס'דרונאָי סטאַראָני. אַ זוטשעפּוויאַרטיך, וואָס
איהר ווױואָראַטשעוועט די קעשעניס אויף דער לינקער זײט, איז
דאָס נישט קײן דאָקאָזאַטעלסטוואָ. מיר סאָמניעוואַיען זיך נישט,
אַז בײ אײך אין דערהיים, נאַפּרימער, זענען די שאַפּעס אָנגעפּאַקט
מיט מצות, אײער, ציבעלעס און קאַרטאָפּליס און גענוענשמאַלץ
און טאָמו פּאָדבנאָיע, און ווײן אויך אויף אַרבע כּוסות... איהר
זענט אַלע בורזשוקעס און בעזשאַוועפּאַנע עקספּלאַטאַטאַיעס —
און באַלשע ניטשעוואָ! טאָוואַרישטשי, קומט לאַמיר געהן!...

מיר מוזען נאָכגעבען, אז כתרילעווקע, וואָס טאַנצט־נאָך אַדעס און אַלע אַנדערע גרויסע שטעדט, איז נאָך אזוי ווייט נישט פאַר־געשריטען, אז אזאָ עקספּלאַטאַטאָר, ווי אונזער נניד בנימין לאָס־טעטשקע, זאָל עפענען די שאַפעס, צעטיילען פאַר די אַרעמע לייט די מצות מיט די אייער מיט די ציבעלעס מיט די קאַרטאָפּליס. מיט'ן געזענשמאַלץ און מיט'ן וויין אויף אַרבע כוסות, און אַליין זאָל ער בלייבען מיט ווייב און קינדער אַט אזוי אָ... איך בין אָבער איבערצייגט, ווי צוויי מאָל צוויי איז פיער, אַז מיינע כתרילעווקער עקספּלאַטאַטאָרס וועלען דאָס זיכער טהון, זאָל נאָר פריהער בע־ווייזען אַדעס, אָדער יעהופּעץ, אָדער אַנדערע גרויסע שטעדט אזאָ מין ביישיפעל. כתרילעווקע, מיינע ליבעע פריינד, איז נישט מחויב צו זיין די ערשטע אויפ'ן יריד...

ה.

מיט אַ ריינעם געוויסען, איין אויסגעבאָדענער, אַ יום־טוב־דיגער, האָט זיך בנימין לאָסטעטשקע אוועקגעזעצט מיט ווייב און קינדער די ערשטע נאַכט פסח צום סדר, דוהיג און אויפגעלעגט, טאַקי ווי איין אמת'ער מלך, וואָס פיהלט זיך גוט אין זיין מלוכה. אין דער רעכטער האַנד האָט ער די מלכה, שרה־לאַה זיין ווייב, אויסגעפּוצט יום־טוב־דיג מיט אַ נייער זיידענער פאַטשיילע, פון וועלכער עס קוקען־ארויס צוויי לאַנגע באַמבעלדיגע אויהרינגלעך, פון עכט זילבער 1848־פּרוד, און אַרום און אַרום טיש די קינדער, די פרינצען מיט די פרינצעסינס — אַ גאַנצער בוקעט פון אויסגע־צוואַגענע קעפלעך, רויטע בעמלעך, בלישמשענדיגע אויגלעך. אפילו זלאַטקע די דיענסטמויד, וואָס אַ גאַנץ יאָהר איז זי איינגעשפּאַנט אין יאָך און אַרבייט ווי איין עזעל, האָט זיך אויסגעצוואַגען און אַנגעזויפט מיט פאַטשול־זיף און אַרין אין אַ ניי סיצען קליידעל מיט נייע „באָטינקעס“ און מיט אַ ברייטער רויטער סטענגע אויפ'ן שוואַרצען גלאַנצענדיגען שטערן. אַלע פיהלען זיך גוט, מחיה, פריי,

גלייך ווי זיי אליין זענען נאָר-וואָס אַרויס פון מצרים. מיט אַ קנאַק האָט דער יונגסטער פון די פּרינצען אָפּגעקלאָפּט די פּיער קשויות, און דער פּאָטער דער מלך, בנימין לאַסטעטשקע, האָט גערנומען לאַנגזאַם, מיט זעהר אַ שענעם ניגון, אויף אַ הויך קול, ענטפּערען איהם אַ תּירוץ, דעם אַלטען תּירוץ: עבדים היינוּ — קנעכט זענען מיר געוועזען, לפּרעה במצרים — ביי פּרעה'ן אין מצרים, האָט אונז נאָט אַרויסגעצויגען פון דאָרטען מיט אַ שטאַרקער האַנד און מיט גרויסע וואונדער, בעצאָהלט פּרעה'ן מיט צעהן שענע מכות... און האָט גענומען אויסרעכענען אויף אַ קול און מיט אַ ניגון די שענע מכות. פּלוצים...

ו.

פּלוצים האָט זיך דערהערט אַ קלאָפּ אין טהיר, און נאָך אַ קלאָפּ, און נאָך צוויי קלעפּ. ווער זאָל דאָס זיין? ... „עפענען, אָדער נישט עפענען?“ ... און עס איז געבליבען, אז יאָ עפענען, וואָרום דאָס קלאָפּען איז געוואָרען וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און דער מלך און די מלכה און די פּרינצען זענען אַלע געבליבען שטיל, און זלאַטקע די דיענסטמויד האָט געעפענט די טהיר, און אין שטוב זענען אַריין דאָס גאַנצע בינטעל בחורים מיט זייער לידער, שמואל-אַבא פינגערהוט, בראש, מיט אַ ברייטען „גוט יום-טוב!“ ... אונזער נגיד בנימין לאַסטעטשקע, חאָטש די נשמה איז איהם שוין געווען אין די פּיאַטעס, האָט זיך אָנגענומען מיט האַרץ און האָט אַ זאָג געטהאָן צו דער חברה:

— אַ גוט יום טוב, אַ גוט יאָהר. סקאָצעל קומט. וואָס יועט איהר זאָגען גוטס?

איז אַרויסגעטראָטען שמואל-אַבא פינגערהוט, דער גענעראַל-רעגער, מיט אַ דרשה, ווי זיין שטייגער איז, אויף דער נעמישטער האַלכידויסיער שפּראַך, און האָט אזוי געזאָגט:

— איהר זיצט דאָ אין דער ליכטיג ביי אַ גלאַז וויין און פראַדניוועט דעם הייליגען יום-טוב, און מיר, אַרעמע פראַלעמאָר-יער, פראַפאָרטיען פון הונגער. איך געפין, אַז פֿאַיני געפּפּראַ-געברענגע. איך פריקאָזעווע אייך, איהר זאָלט הייסען אונז אָפֿ געבען אייער יום-טובֿ'דיגע וועטשערע און איהר זאָלט נישט סמעיען ארויסלאָזען אַ פיפּס, נישט עמענען קיין פענסטער, נישט רומען קיין פּאָליציע און טאַמו פּאָדאָבנאַיע, וואָרום מיר וועלען מאַכען פון אייך אַש... חבר משה, וואו איז די באַמבע...?

די לעצטע עטליכע ווערטער זענען שוין געווען גענוג, דאָס גאַנצע געזינדעל זאָל בלייבען ווי געלעהמט, ווי צוגעקאוועט צו די ערטער. נאָר אַז דער „חבר משה“, אַ שוואַרצער שוסטער-בחור מיט אַ שוואַרצער פּאַטלע און מיט שוואַרצע פינגער, איז צוגעגאַנגען צום טיש און האָט געגעבען אַ שטעל־אוועק עפּיס אַ הויכע זאָך און אַ קיילעכיגע, איבערגעדעקט מיט אַ שמאַטע, — איז פּונ'ם גאַנצען הויזגעזינד געוואָרען דאָס, וואָס ס'איז אַמאָל געוואָרען פון לוט'ס ווייב, אַז זי האָט זיך אויסגערדעהט, געוואָלט זעהן, וואָס איז געוואָרען פון די שטערט סדום און עמורה...

און זלאַטקע די דיענסטמויד האָט מיט קלאַפּענדיגע צייהן אונטערגעטראַגען צום טיש פריהער די הייסע פעפּעריגע פיש, נאכדעם די יויך מיט די פעטע קניידלעך, לאַטקעס און פּאָלירטש-קעס מיט אַלע אַנדערע גוטע זאַכען, און חברה האָבען דאָס אויפֿ-געקלאַפט מיט אַזאַ אַפעטיט, גלייך ווי זיי האָבען טאַקי כאַמת שוין לאַנג נישט געגעסען, און האָבען אַלע מאָל פּערטרונקען מיט וויין, און האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, נישט איבערלאָזען קיין טראַפּען, אַפילו דאָס איי מיט דער זרוע מיט'ן כּרפּס מיט'ן מרור מיט'ן חרוסת האָבען זיי צורעכט געמאַכט, נישט איבערגעלאָזט קיין זכר, קיין סימן פּונ'ם סדר, אחוץ די הגדות. און בשעת מעשה האָט דער גענעראַל־רעדנער, שמואל־אַבא פינגערהוט, נאָך געמאַכט

חזק פונ'ם כתרילעווקער גביר, דעם עקספלאטאטאָר בנמין לאַס-טעטשקע. ער האָט צו איהם אזוי געזאָגט:

— אלע מאָל זאָגען מיר די הגדה און איהר עסט די קניידלעך; נאָך וו'נאָסטיגשע ווערעמאָ זאָגט איהר די הגדה און מיר עסען די קניידלעך... לחיים, בורזשוי, זאָל גאָט געבען, איהר זאָלט ווערען אַ פּראָלעטאָרי אזוי ווי מיר!... לשנה הבאה בקאָנסטיטוציע!...

דער עפילאָג פון דער טראַגעדיע.

עס איז שוין געווען אַרום האַלבע נאַכט, און דער אָרעמער צניד בנמין לאַסטעטשקע מיט זיין הויזגעזינר זענען נאָך אַלץ געזעסען אַרום טיש, נאָך אַלץ אין איין שרעק! אויפ'ן טיש איז נאָך אַלץ געשטאַנען דאָס „אומגליק“ — דאָס הויכע, דאָס קיילע-כינע, מיט דער שמאַטע איבערגעדעקט. די „חברה-לייט“ האָבען אָנגעזאָגט פאַר'ן אוועקגעהן, זיי זאָלען בלייבען זיצען צוויי שעה אויף די ערמער, אַניט — וועט זיין שלעכט... יענע נאַכט איז אין דער שטוב קיינער נישט געשלאַפען; מע האָט געדאַנקט גאָט, וואָס מען איז אַרויס מיט'ן לעבען...

— נו, און וואָס איז געוואָרען מיט יענעם הויכען קיילעכינען „אומגליק“, וואָס אויפ'ן טיש, מיט דער שמאַטע איבערגעדעקט? ... אזוי פרעגט דער נייגייעריגער לעזער. און מיר בערוהיגען איהם: אַ בלעכענע פּושקע פון שוהוואַכס, אָנגעפילט מיט מצה-מעהל, איז נישט געפעהרליך. זי מעג שמעהן טויזענד יאָהר, וועט זי נישט אויפרייסען, סידען חלילה... אַ גוטען יום-טוב!

מילכיגם

(א) מאַנצלאַג פון אַ בתרילעווקער פרעסער)

געשריבען אין יאָהר 1903

מירכינס

א חכם, הערט איהר, איז געווען דער, וואָס האָט איינגעפיהרט
א מנהג, אז שבעות אין דער פריה זאָל מען עסען מילכינס.
וואָרום, לאָמיר זיך ניט נארען, וואָס קאָן זיין בעסער און פרישער
און זיסער און געשמאקער און וועלוועלער פון מילכינס? אמת,
צו מילכינס באַראַרף מען אײַך האָבען געלט, נאָר ווי קומט דאָס
צו פלייש? ביי פלייש איז פארהאן פלייש און פארהאן ביינער;
און מילכינס האָט אין זיך מילך, און קעז, און פוטער, און סמע-
טענע, און פירדסמעטענע און זויערמילך און סיראָוועטקע... היינט
געמט די מאכלים, וואָס מע קאָן מאַכען פון מילכינס. פון פלייש
האָט איהר אַ וײַך, אַ ראָסעלפלייש, און עסיגפלייש, אַ געבראָ-
טענס — און שוין... פון מילך אָבער האָט איהר קאָשע מיט מילך,
לאַקשען מיט מילך, רייז מיט מילך, און טייגלעך מיט מילך, און
באַלאַבעשקעס מיט מילך, און פארפעל מיט מילך, און גלאַט מילך;
היינט די מאכלים פון קעז און פוטער האָבען דען אַ שיעור? באַ-
רעכענט נאָר: קרעפלעך, און וואַרעניקעס, און וואַרניטשקעס, און
אַ קוגעל, און אַ מאַהינע, און אַ טייגעכץ, און קנישעס, און מנישקעס,
און בלינצעס, און צרות־קניידלעך, און קאָשניקעס, און ווערטליקעס,
און ווערטוטען. און וויפיעל איז פארהאן מאכלים, וואָס מע
קאָן זיך ניט אָנגעדענקען! למשל: קאָרוז מיט קעז, מאַסליטש-
קענע קאָשע, און פיש געפרעגעלטע אויף פוטער, און אַ באַרשט
אַ מילכינער, און ראַזשענקע, און מאַסלינקע — אַלץ אַזעלכע פאָט-
ראַוועס, וואָס קיינער זאָגט זיך פון דעם ניט אָפּ, סײַדען שוין

נאָר איין אָפּגעריסענער נאָר, וואָס מע באַדאַרף איהם געבען קייען שטרוי...

וואָרום איך, מע זאָל מיך אויפוועקען אין מיטען נאַכט און מיר דערלאַנגען מילכיגס, איז אבי איך בין נאָר ניט פליישיג, איז מיט'ן גרעסטען כבוד! למאי זאָל איך לייקענען? איך האַלט פון מילכיגס. און ניט אזוי איך, ווי „זי". ביי אונז אין כתר"ל לעווקע הייסען מיר „די פרעסערס", האָטש עסען עסען מיר גלייך מיט אלע אידען, דאָס הייסט: קדחת אין אַ קליין טעפעלע. אי, די קשיא: פון וואָנען נעמט זיך דער נאָמען „פרעסערס"? לאָז מיך אזוי וויסען ביין! עס קאָן זיין, עס נעמט זיך דערפון, וואָס מיר האָבען ליעב רעדען פון עסען. למשל, איך אליין האָב ליעב אַרויסצוגעהן אין מאַרק און שטעהן ביי די פיש. פיש איז ביי מיר דאָס חיות. פאַר פיש וואָלט איך אוועקגעגעבן מי יודע וואָס! און אפשר נעמט זיך עס פון דעם, וואָס מען עסט ביי אונז אַ סך ברויט. למשל, ביי מיר געהט אוועק, קיין עין-הרע, אַ סך מעהל אויף שבת, וואָרום ס'איז פאַרהאַן ביי מיר, ניט צו פאַרוינדיגען, ווער ס'זאָל קייען. איך האָב, זיי זאָלען לעבען און געוונט זיין, דריי פערטעל טויז, און אלע, ברוך השם, האָבען אַפּעטיט צום עסען, מע דאַרף מיט זיי חלילה צום רבי'ן ניט אָנקומען. ביי'ס דאָקטאָר קיין עצות ניט פרעגען. הלוואי וואָלט נאָר געווען וואָס צו עסען, וואָרום איך בין, לאַ עליכם, נישט פון די גרויסע נגידים, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין אַרעמאָן, נאָר קיין נביר אַודאי ניט! איך בין אליין אַ קרעמער בין איך; מאַהלט אייך, אַ קראָם ביי מיר אויף אַלע אידישע שונאים! ס'איז נאָר איין אויסרעד, ניט קיין קראָם; איך באַדאַרף זי האַלטען צוליבע דעם קרוב, די קראָם הייסט עס. איך האָב, פאַרשטעהט איהר מיך, מיין אייגענס אַ קרוב אַ רייכען, פון „איהר" צד: זיין פאַטער און איהר מוטער'ס מוטער זענען געווען אייגענע געשוועסטער-קינדערלעך; אפילו אַ ווייטליכער קרוב, נאָר דאָך אַ קרוב. ער איז אַ יאַמפּעלער איז ער, דאָס הייסט, ער זיצט אין יאַמפּעלע

און רעכענט זיך דאָרט צווישען די נבירים, דאָס הייסט, אַמאָל
האָט ער זיך גערעכענט נאָר צווישען די גרויסע נבירים, היינט
איז ער אביסעל דאָסיג, איך מיין פאַרדרעהט... נאָר פון דעסט-
וועגען געהער זיך ניט אָן איינס מיט'ן אנדערן, זיין שאַדען אויף
מיר געזאָגט געוואָרען. וואָס ער צאָהלט איבער נאָך היינט אַ
יאָהר פּראָצענט — וואָלט געווען גענוג פאַר אונז ביידען.

קומען מיר, הייסט עס, אַ מאָל צו איהם אויף קבר-אַבות —
אַ מאָל איד, אַ מאָל „זי“. מע וויינט זיך אויס אביסעל, בייזערט
ער זיך אפילו, וויל ניט ליידען, נאָר עס העלפט איהם, ווי דער
פאַראַיאָהריגער שניי. ער מוז, ער מוז געבען, נישט געלט — איז
סחורה, נישט סחורה — איז אַ וועכסעל. ער האָט דען איין
אַנדער ברירה? וואָרום „זי“, אַז זי צעוויינט זיך, איז מען גערן,
אַז זי הערט-אויף: „נאָ דיר, הייסט דאָס, אַבי וויין ניט!“...
אַז זיי דערזעהען זי פון דערווייטען, ווערד זיי צעהן לעכער אין
האַרצען. זיי פּרובען זיך מיט תירוץ: „מען איז ניטאָ אין
דערהיים, אַוועקגעפאַהרען פון יאַמפעלע, שטאַרק פאַרנומען —
בלאָטע! ווי אַ טיידען באַנקעס! „אונזערס“ מוז אָפּגעגעבען
ווערען נאָר אָהן אַ שום תירוץ!... נאָר וואָס זאָלט איהר קלערען?
ס'איז אַדאָי נישט גוט, אַז מע דאַרף אָנקומען צוריק אַ מענטשען,
נאָר וואָס זאָל מען טהון? ווי זאָגט מען דאָס: כל זמן שהנשמה
בקרבי — איז רייב, מאָטי! אַ מענטש, כל זמן ער לעבט, דאַרף
ער עסען!...“

שייד זאָגען עסען? נישט צוליעב דאָס עסען לעבט אַ מענטש.
אַ מענטש איז דאָך ניט קיין בהמה. אַ בהמה איז אַ בהמה, און אַ
מענטש איז אַ מענטש; און אַ מענטש, אַז ער וועט ניט עסען,
פון וואַנען וועט ער לעבען? אָט דערפון אַליין קאָנט איהר שוין
פאַרשטעחן, אַז מע האָט אַ ווייב מיט, קיין עין-הרע, נייען פּיערס,
באַדאַרף האָבען אַ שען פנים אַ ברויט אָדער אַ בולקע, אַז מע לעבט
אַוועק אויס'ן טיש. און אפילו אַ שיסעל קאַרטאָפּעל, זי מען

זיין מיט א בארג, איז גענוג איין פערטעל שעה, ס'זאל ניט בלייבען קיין שריד ופליט, גלייך ווי ס'איז נאָר קיינמאָל קיין קארטאָפּעל ניט געווען אויף דער וועלט אפילו! ס'איז א מחיה צו קוסען, זאָג איך אייך, ווי מען עסט, קיין עין-הרע, ביי מיר. איך האָב ליעב צו זעהן ווי זיי עסען, איך האָב דערפון פאַרנעניגען. און ווער שמועסט פרייטאָג, אז מע נעמט-אַרויס די פרישע שמעך קענדיגע חלה פונ'ם אויווען, רוף איך צונויף מיין חברה און זאָג זיי: „קינדער, ראַטעוועט!“ — זאָלט איהר זעהן, ווי מע ראַטעוועט — מחיה נפשות! און אז נאָט העלפט, ס'איז פאַרהאַן צו דער פרישער חלה אַ ראַסעלפלייש, אַ הייס, מיט קנאַבעל און מיט „סאָוועט“, מיט יוד־הייסט עס, געוויינטליך, מעהר יוד־ווי פלייש, מע קאָן זאָגען כמעט סאַמע יוד־דעמאָלט קאָן מען טונקען און טונקען — און, נישקשה, מען איז, ברוך השם, גאַנץ צופריעדען. וואָרום וואָס טהוט מען חלילה, אז ס'איז דאָס אויך נישטאָ? האָט מען אַ ברירה דעמאָלט עסען חלה מיט ברויט, דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען ברויט מיט חלה. אַ ביס ברויט, אַ ביס חלה, און גלויבט מיר — פאַר אַ הונגעריגען מאָגען איז דאָס אויך אַ מאכל. והראיה, נעמט לימאָנאַד — איהר האָט ווען געגעסען ברויט מיט לימאָנאַד? קיינמאָל ניט? פאַרווכט אַ מאָל אויף אַ ציקאוועסט, נאָר בתנאי, איהר זאָלט זיך פריהער רעכט אויסהונגענען, אזוי, אז ס'זאל אייך חלש'ען דאָס האַרץ, ציטערען די הענט און ציהען די אָדערען פון די פיס, וועט איהר דעמאָלט בנאמנות פיהלען טעם גן-עדן. אזוי שטיפעלט דאָס אפילו ביי דער צונג, ווי, געוויינטליך, לימאָנאַד, נאָר אז מען איז הונגעריג, און מען עסט דאָס מיט ברויט, איז דאָס אַ מאכל-מלכים! איך זעה, איהר חידוש'ט זיך, וואָס איך בין אזוי קלאָר אין „הלכות אכילה“? איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז ביי אונז אין כתרילעוועק הייס איך פון די „פרעסערס“, דערפאַר, פאַרשטעהט איהר מיך, וואָס איך געה מיט דעם גאַנץ, אז אַ מענטש לעבט איין מאָל, ניט קיין צוויי מאָל, און אז מען עסט אַ גאַנצע וואָך

מכות און שבת קדחת, דארף מען זעהן האַמטש יום־טוב זיך אַני טהון אביסעל וואוילטאָג. וואָס זאָגט איהר, ניט אזוי? דעריבער אז עס קומט ביי מיר שבעות, מען זיך איבערקעהרען די וועלט. פאַרהאַן פאַר וואָס, צי ס'איז נײַטאָ פאַר וואָס, — א מילכיגע סעודה דאָס מוז זיין, נאָר אָהן א שום תירוץ! קודם כל — ציקאַריע מיט מילך; דאָס איז שוין א חוק ולא יעבור, וואָרום „זי“, אז עס קומט שבעות־צייט, הויבט איהר שוין אָן צו ציהען, זאָגט זי, דאָס האַרץ נאָכ'ן גלעזעל ציקאַריע! דאָס גלעזעל ציקאַריע איז ביי איהר, זאָגט זי, טייערער פונ'ם גאַנצען מילכיגס! מאַהלט אייך, לאָז זיך אייך דאַכטען, אז ס'איז נאָר גערעדט אזוי; וואָרום נאָכ'ן גלעזעל ציקאַריע ווילט זיך נאָך עפּים — למשל, באַרשט. איך מיין דעם שענעם גרינעם מילכיגען שבעות־דיגען באַרשט, וואָס מיט באַטווינע, מיט ציבעלעלעך און מיט יונגע בורעקלעך פאַרבאַקט און מיט סמעטענע פאַרווייסט. א כפרה, הערט איהר, אלע עסענס פאַר איין מילכיגען באַרשט א גוטען! ביי אונז, אין געמיינעם גראַד, ווען עס זאָל חלילה נישט זיין קיין באַרשט, וואָלט מען געוויס נישט אויסגעהאַלטען אידישקייט, ניט פסח, ניט שבעות! דער חילוק איז נאָר אין דעם, וואָס צום פסח־דיגען באַרשט מוז מען האַבען א שטיקעל פלייש, אָדער א ביינדעל, אָדער א לעפעל שמאַלץ, און צום שבעות־דיגען באַרשט באַדאַרף מען נישט האַבען נאָרנישט ניט! איז פאַרהאַן א קאַפּ מילך אויף צו פאַרווייסען דעם באַרשט — איז גוט, אלא ניט — מוז מען זיך באַגעהן דערמיט, וואָס ער איז געקאַכט אין א מילכיגען טאָפּ. וואָרום מיין האַליאָסטרע, קיין עין־הרע, מע זאָל זיך צו זיי וועלען צולאָזען און נעכען חליעפּטשען ריינע מילך, איז ניט שייך צו זאָגען א ציעג, — דריי ציעגען וואָלט געווען ווינציג, און מיר בסך הכל פאַרמאָגען אונזער אייגענס א האַלבע ציעג, מיר האַבען, הייסט דאָס, בשותפות מיט א שכן א ציעג האַבען מיר. א ווילדע זאך, זי געהט ביי אונז אלע מאָל אין שאַרען, און מיר האַבען פון איהר אַפּגעשניטענע יאָהר! ניט לאַנג האָט זי זיך מיישב געווען, די

ציענג הייסט עס, און הערט זיך נאָר אויף צו מעלעקען, דאָס הייסט, מעלעקען מעלעקט זי זיך, נאָר קיין מילך גיט זי נישט; היינט געט ציה ארויס פון אזא חיה קרעפלעך מיט ווארעניקעס! „אוי, זאָג איך צו מיין ווייב, קרעפלעך! איך וואָלט אוועקגעגעבען, זאָג איך, פאַר מילכיגע קרעפלעך אָדער ווארעניקעס איך ווייס אַליין ניט וואָס! טאַמער וואָלט דו טאַקי געזעהן, שרה-זיסעל, ס'זאָל זיין, זאָג איך, קרעפלעך, אם ירצה השם, אויף שבועות?“ ... מאַכט זי צו מיר: „פון וואָס, למשל?“ זאָג איך: „דערויף ביזט דו דאָך עפּים אַ בעל-חבית'טע ביי מיר.“ זאָגט זי: „צו קרעפלעך באַ-דאַרף זיין אייער — דאָס ווייסט דו?“ זאָג איך: „איך ווייס, פאַר וואָס זאָל איך ניט וויסען? אַ קונץ, זאָג איך, צו מאַכען קרעפלעך מיט אייער? ווייז אַ בריה'שאַפט אָהן אייער!“ זאָגט זי: „חכם בלילה! וואָס זשע טהוט מען מיט קעז?“ זאָג איך: „מיט קעז וואָלט שוין געווען נישקשה, שלעכט איין, וואָס אָהן קעז!“ זאָגט זי: „היינט וואָס זשע ווילסט דו?“ זאָג איך: „ווייל איך, זאָלסט האַמטש מאַכען רעטשענע ווארניטשקעס.“ זאָגט זי: „צו ווארניטשקעס דאַרף מען פוטער.“ זאָג איך: „וואו שטעהט דאָס געשריבען? אין ספר פראַלניק?“ זאָגט זי: „דו דאַרפסט בעסער וויסען וואו עס שטעהט געשריבען, דו האַסט געלערענט אין חדר.“ זאָג איך: „ווייסט דו וואָס, מיין ווייב, וואָס איך וועל דיר זאָגען? אזוי ווי מיר האַבען נישט קיין אייער, און נישט קיין קעז, און נישט קיין פוטער, טאָ לאַמיר האַמטש אזוי אַביסעל רעדען פון מילכיגס. וואָס וואָלט דו, כדומה למשל, געמאַכט אויף שבועות צו דער סעודה, ווען דו זאָלסט, אַשטייגער, האַבען מיט וואָס?“ זאָגט זי: „צייט איך לעב האָב איך ניט געזעהן, אַ מענטש זאָל אזוי זיין אריינגעטהאָן אין דער אכילה!“ זאָג איך: „וואָס וועט דיר אַהרען, אז מיר וועלען אַביסעל רעדען? עס קאָסט דיר געלט? לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי דו האַסט אַלסדינג, אי קעז, אי פוטער, אי אייער — וואָס פאַר אַ מילכיגע סעודה וואָלט דו מיר דעמאָלט מאַכען?“ ... זאָגט זי: „וואָס

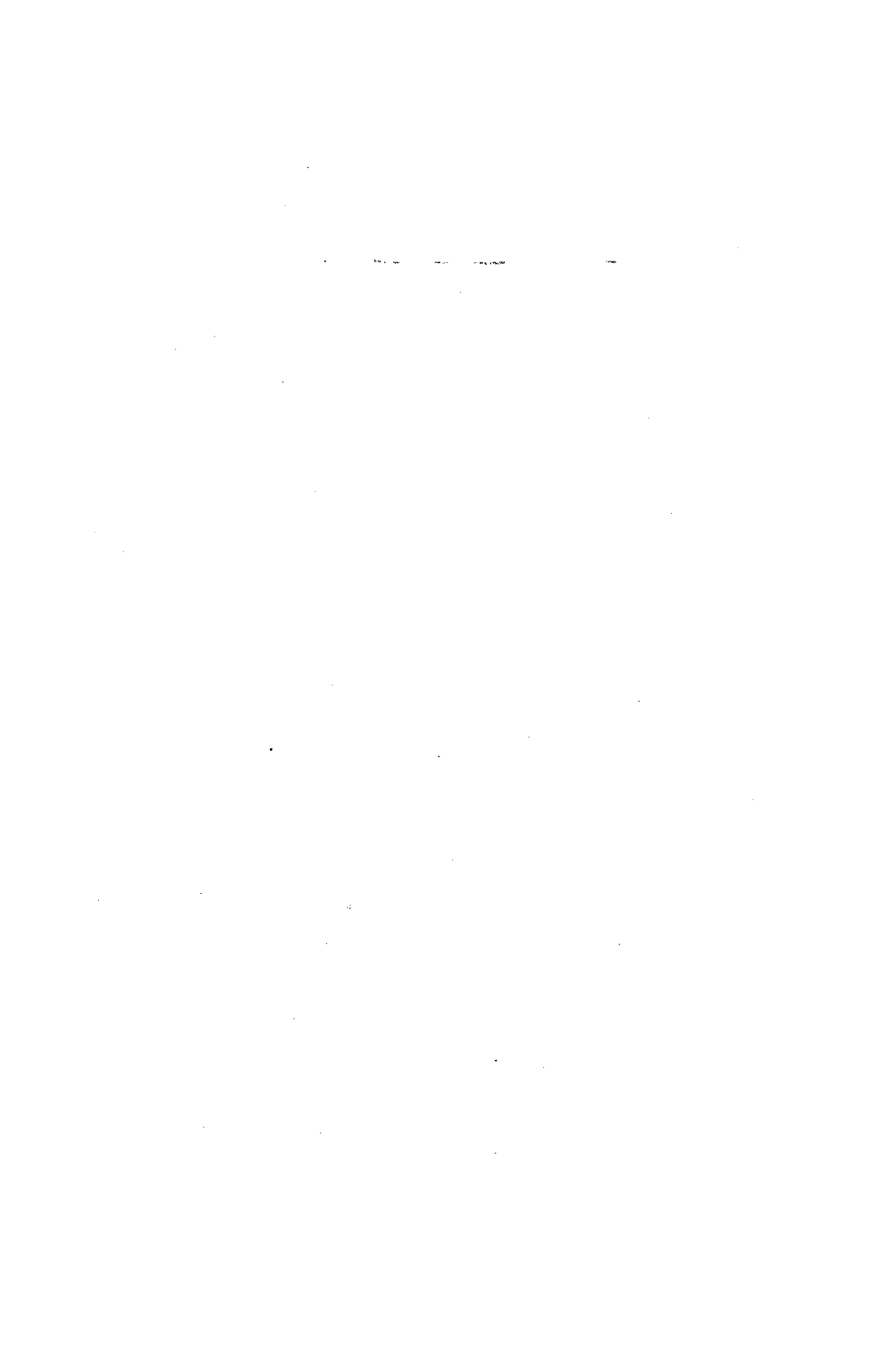
וואָלסט דו וועלען, איך זאָל מאַכען? זאָג איך: „א טייגעכץ... זאָגט זי: „א זולל-ווסובא'ניק דאָס איז! א טייגעכץ נעמט צו די זאַנצע פוטער"... זאָג איך: „לאָז זיין א מאהינע"... זאָגט זי: „וואָס עפּים א מאהינע?"... זאָג איך: „וויילסט ניט קיין מאַהינע — לאָז זיין קנישעס"... זאָגט זי: „מיט וואָס? מיט קאַשע?"... זאָג איך: „ס'אַ משל! מיט קאַשע איז דאָך עס שוין קאַשניקעס!"... זאָגט זי: „ווערליג דיין מאַנסבילשער קאַפּ פאַר טראַגט, קומט אויס ביי דיר קאַשניקעס". זאָג איך: „מסתמא פאַרשטעהסט דו בעסער, איך וויל זיך מיט דיר ניט שפאַרען. איך האָב פאַרנעסען, זאָג איך, רעכענען פיש נעפּרעגעלעטע אויף פוטער. ווי מיינסטו דו?"... זאָגט זי: „אַלסרינג ווילט זיך איהם! מיינסט אוראָי קאַרעשלעך?"... זאָג איך: „עס מעג זיין קאַרפּ, און עס אַהרט מיך ניט קיין שלייען, און מיט העכטלעך, זאָג איך, וועט מען זיך אויך ניט סמ'ען, און אפילו טאָמער חלילה פּלאַטוווּצעס, וועל איך דיר אויך קיין גט נישט געבען, אבי ס'זאָל זיין, זאָג איך, גוט נעפּרעגעלעט"... זאָגט זי: „א טרפּה'נער האַלז דאָס איז! איך האָב מורא, דו וועסט זיך ניט אַפּזאָגען פון גע-קאַכטע פעפּעריגע רויג מיט קאַרטאַפּעל"... זאָג איך: „אָך! מיט'ן גרעסטען כבוד! אבי ס'זאָל זיין, זאָג איך, נאָכדעם גוטע מנישקעס"... זאָגט זי: „א קישקע אָהן א דנאָ! בלינצעס קערסט דו מיינען?"... זאָג איך: „ניין, בפירוש מנישקעס! בלינצעס איז זיך בלינצעס, און מנישקעס איז מנישקעס! מנישקעס — דאָס איז אזא מין מאַכל, זאָג איך, וואָס האָט א טעם פון צרות-קניידלעך. וואָלסט מאַכען צרות-קניידלעך, זאָג איך, צי אפשר, גלאַט קנייד-לעך מיט מילך?"... זאָגט זי: „איהם איז קנאַפּ די וועלט! איך וואָלט דיר אפשר מאַכען א מילכיגען קאָליש?"... זאָג איך: „מיינסט אוראָי, מיט האַלעשקעס אָדער מיט באַלאַבעשקעס?"... זאָגט זי: „באַלאַבעשקעס? פע! א קבצנישער מאַכל!" זאָג איך: „ביוט דו די גרויסע גביר'טע, אפנים?"... זאָגט זי: „קיין גביר'טע בין איך ניט, האָב איך האַטש א משפּחה א רייכע..."

זאָג איך: „א סך האָסט דו פון דיין משפּחה!“ ... זאָגט זי:
 „מעהרער ווי דו פון דיין משפּחה אַרדאי!“ ...
 בקיצור, מיין משפּחה, דיין משפּחה — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט,
 ווי געוויינטליך מאַן און ווייב, אַז זיי צעווערטלען זיך; מע צער
 קריעגט זיך און מע בעט זיך ניש איבער, וואָרום עס איז דאָך יום-
 טוב, שבוּעות אויף דער וועלט! און שבוּעות איז דאָך דער בעס-
 טער ליבעסטער יום-טוב פון אלע ימים-טובים, וואָרום וואו האָט
 איהר נאָך אזא ליבע, זיסע, געשמאַקע זאַך, ווי אַז מען איז פריהער
 אַ גאַנצע נאַכט אויף, מע זאָגט זיך אָן, ווי אַ פויק, מיט תקוּד-
 שבוּעות, מע געהט-דורך פאַוואָלינקע אלע תרי"ג מצוות, די גאַנצע
 תורה הייסט דאָס, און מע שטעהט-אויף גאַנץ פריה פונ'ם תקוּד-
 שבוּעות און גלייך אין שוהל אַרײן, און דאָרטען, אויפ'ן נישטערען
 האַרצען, הערט מען זיך דאָס אָן אביסעל פונ'ם שענעם „אַקרמות“
 יענע טייערסטע מאכלים, פונ'ם לויתן מיט'ן שור-הבר, וואָס קדוש-
 ברוך-הוא האָט אַליין אָנגעגרייט פאַר זיינע אידעלעך אין ג'ערן,
 וואָס טייכען וועלען דאָרטען פליסען בוימעל, און דער אלטער
 טייערסטער וויין שטעהט שוין דאָרטען פון ווען-אָן פאַרקאַרקעוועט
 אין די פלעשער און וואָרט, וואָרט אויף אונז... ס'איז דאָך נישט
 שייך צו זאָגען! וואו האָט איהר נאָך אזא אומה ולשון, ווי אידען,
 מיט אזוי פיעל גוטע זאַכען, ווי ביי אידען? ... ס'איז נאָר אַ גרי-
 זאַטע, כלעבען, וואָס מיר האָבען מעהר נישט ווי איין מאָל אין יאָהר
 שבוּעות! ... האָט איהר נישט ביי זיך אַ סיגאַרעטעל? ...

ז גרינגער תענית

ז בילד לכבוד תשעה-באב

געשריבען אין יאהר 1903

א גרינגער תענית

דאָס, וואָס ס'האָט נישט געקאָנט אויספיהרען דער בעריהמך
טער דאָקטער טאָנער, האָט דורכגעפיהרט חיים חייקין,
א קליין אָרעם אידעל פונ'ם קליינעם אָרעמען כתרילעווקע.

דער דאָקטאָר טאָנער האָט געוואָלט ווייזען, אז אַ מענש קאָן
פאָסטען פּערציג טעג, און האָט זיך אָפּגעמוטשעט כּסד-הכל אויב
נישט אַ טאָג אַכט און צוואַנציג, נישט מעהר, שיער נישט געשטאָר-
בען. אי דאָס, האָט מען איהם אונטערגעגאָסען מיט לעפּלעך
וואַסער, געגעבען שלנגען שטיקלעך אייז, צוגעהאַלטען דעם דופּק —
אַ גאַנצער טאָרעראַם!

חיים חייקין האָט בעוויזען, אז מע קאָן פאָסטען אַ סך
מעהר ווי פּערציג טעג, געוויינטליך נישט רצופים, נישט איין טאָג
נאָכ'ן אנדערען, נאָר דורכ'ן יאָהר זאָל זיך אָננעמען אַ מאַה טעג —
אויב נישט מעהר.

נאָר פאָסטען!

וואָס מיר טראָפענס וואַסער? ווער מיר שטיקלעך אייז?
פאָסטען הייסט: נישט געגעסען, נישט געטרונקען אַ מעת-לעת,
אַמת'ע פיער און צוואַנציג שעה.

און קיין דאָקטוירים זיצען נישט ביי דער זייט, און האַלטען
נישט ביי'ם דופּק. שאַ, שטייל!

וואָס איז די מעשה?

חיים חייקין איז געבאָך אַ גרויסער אביון און אַ מטופּל מיט
קינדער — און פון זיי, פון די קינדער, איז ער זיך מפרנס.

קינדער האָט ער, מיינסמענס, מיידלעך, און זיי זענען אויף דער „פאבריקע“, זיי ארכייטען גילזען, און פערדיענען ווער א גילדען און ווער א האלבען גילדען א טאָג. אי דאָס — נישט אלע טאָג: וואו איז שבתים? ימים-טובים? וואו זענען די טעג פון „שטרייק“? דאנקען גאָט, אומעטום, אפילו דאָ אין כתרילעווקע, ווייסט מען שוין: שטרייק!

און דערפון דאַרף מען צאָהלען דיר-הגעלד — א נאָס ווינקעל ערניץ אין א קעלער.

און דערפון דאַרף מען קליידען אלעמען און שוכען, משטיינס געזאָגט! קליידלעך האָבען אלע, נאָר שיד — א פאָר אויף צווייען. און דערפון דאַרף מען עסען, משטיינס געזאָגט! מכות עסט מען; ברויט א שטיקעל, אָנגעשמירט מיט קנאָבעל, אַמאָל א קרופֿ-ניס, אַמאָל מאַראַן א שטיקעל, וואָס ברענט-אַרויס דאָס האַרץ, קאָן מען נאָכדעם טרינקען, טרינקען א גאַנצע נאַכט. קומט צום עסען, דאַרף מען טיילען, אלעמען אַרויסטיילען דאָס שטיקעל ברויט, ווי לעקאָך.

— אוי דאָס עסען! אוי דאָס עסען זייערס!
אזוי זאָגט חייקע, חיים חייקין'ס ווייב, א קראַנקע נעכאָך, הוסט, הוסט גאַנצע נעכט.

— קיין עין-הרע! — זאָגט דער פאָטער חיים חייקין, און ער קוקט, ווי די קינדער שלינגען גאַנצע שטיקער ברויט, און אליין וואָלט ער אויך עפּיס א בעלן זיין נעמען אין מויל אַרײַן, נאָר אז ער וועט נעמען — וועלען די צוויי קלייניטשקע, פריידקע און ביילקע, בלייבען אָהן וועטשערע.

און ער צעשניידט זיין חלק ברויט אויף צווייען און ניט אוועק די צוויי קלייניטשקע, פריידקע און ביילקען.

— פריידקע! ביילקע! נאָס אייך נאָך צו שטיקלעך ברויט, וועט זיין אויף וועטשערע.

פריידקע און ביילקע ציהען-אויס די דאַרע שוואַרצע הענט-לעך, קוקען דעם פאָטער אין די אויגען אַרײַן, גלויבען נישט:

אפשר טרייבט ער דאָס קאטאָוועס? ... קינדער זענען נאָשערס : שפיעלען זיך מיט'ן טאטענ'ס חלק ברויט אזוי לאַנג, ביז זיי בייסען אַם אַלע מאָל אַ שטיקעל. דערזעהט די מוטער און הויבט אָן שרייען און הוסטען בשעת מעשה :

— רק מען עסט, רק מען עסט !

דער פאָטער קאָן דאָס נישט האַרבען, וויל איהר אָפּענטפּערען, נאָר ער שווייגט ; ער קאָן נישט רעדען, ער טאָר נישט רעדען. זאָס איז ער דאָ ? אַ צעבראַכענער שאַרבען. ער איז דאָ דער לעצטער שבלעצטער, איבעריג ביי אַלעמען, איבעריג ביי זיי, איי־בעריג ביי זיך אַליין.

וואָס, משטיינס געזאָגט, אַז טהון טהוט ער נאָרנישט, לחלוטין נאָרנישט ; נישט מחמת ער וויל נישט, אָדער מחמת עס שטעהט איהם נישט אָן, נאָר וויל ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון ! נישטאָ און ענגונ ! דאָס גאַנצע שטערטעל קלאָגט זיך, אַז ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון ! צונויפגעטריבען, קיין עין־הרע, אַביסעל אידען, אַ שמחה, נרנו !

„גם זו לטובה!“ — אזוי טראַכט חיים הייקין. גוט, וואָס ער האָט האַטש קינדער, אַנדערע האָבען דאָס אויך נישט. נאָר אַרויסקוקען אויף קינדער !

הערט איהר ? נישט גוט, אַז מע דאַרף אַרויסקוקען אויף קינדער. נישט מחמת זיי זשאַלעווען איהם — חלילה ! נאָר ער אַליין קאָן נישט. ער קאָן נישט !

ער ווייסט, ווי אזוי די קינדער האַרעווען זיך אָן דעם טאָג ; ער ווייסט, אַז מע קוועטשט פון זיי אַרויס דעם שווייס ביז'ן לעצטען טראָפען. ער ווייסט !

יעדער ביסען ברויט איז ביי איהם אַ טראָפען בלוט ; ער טרינקט די קינדער'ס בלוט. איהר הערט ? ער, חיים הייקין, טרינקט זייער בלוט. ער קאָן נישט !

— טאַטע, פאַר וואָס עסט דו נישט ? — פרעגען איהם די קינדער.

— ביי מיר איז היינט... א תענית. — ענטפערט זיי חיים-חייקין.

— וויעדער א תענית? וויפיעל תעניות האָסט דו דאָס?

— ווינציגער, וויפיעל טעג אין וואָך.

און חיים חייקין זאָגט נישט קיין ליגען. ביי איהם איז אָפּט א תענית. און דאָך איז פאַרהאַן טעג אַזעלכע, וואָס ער עסט.

און דער טאָג, וואָס חיים חייקין פאַסט, איז ביי איהם דער בעסטער טאָג.

ראשית, איז דאָך דאָס א מצוה פאַר נאָט. מעהר מיט א שטיק קעל עולם הבא, וואַכסט פּראָצענט, ווערד גרעסער דאָס קאַפיטאַל... והשנית, געהט נישט אַוועק אויף מיר קיין פרומה, איך דאַרף פאַר קיינעם נישט אָפּגעבען קיין דין וחשבון. אמת, קיינער פּרעגט: טאַקי נישט ביי מיר; נאָר צו וואָס דאַרף איך דאָס, אַז איך קאָן זיך בעגעהן אַזוי?...

און וואָס איז ווערטה אָט דאָס, וואָס איך פיהל זיך עטוואָס העכער פון א בהמה? א בהמה עסט אַלע טאָג, איך קאָן מיר בער-געהן א טאָג איבער א טאָג. א מענטש דאַרף שמעהן העכער פון-להבדיל, א בהמה.

— אַך, ווען א מענטש זאָל קאָנען דערגעהן צו דער מדרגה, אַז מע זאָל זיך באַגעהן נאָר אָהן עסען!... איז אָבער די קישקע, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! — אַזוי זאָגט חיים חייקין צו זיך אַליון, און מחמת הונגער הויבט ער אָן צו חקירה'ן, זיך אַריינלאָזען אין פילאָזאָפיע.

— איבער דער קישקע, איבער דער תאווה פון עסען, נעמען זיך אַלע צרות אויף דער וועלט. איבער דער קישקע, איבער דער תאווה פון עסען, בין איך א קבצן און מיינע קינדער באַדאַרפען האָרעווען מיט'ן בלוטיגען שווייס, ריזיקירען מיט'ן לעבען פאַר'ן שטיקעלע ברויט.

„וואָס וואָלט זיין, למשל, ווען אַ מענטש זאָל נישט באַדאַרפֿען
עסען? אַיִ-אַיִ! מיינע קינדער וואָלטען דעמאָלט זיין אַלע
אין דערהיים! אויס האָרעווען! אויס שוויצען! אויס סטרויקען-
ווען! אויס ריזיקע! אויס פֿאַבריקען! אויס פֿאַבריקאַנט! אויס
נניד! אויס קבצן! אויס קנאה! אויס שנאה! אויס, אויס,
אויס! — אַ גן־עדן! אַ גן־עדן!“

אַזוי טראַכט זיך חיים חייקין און פֿערטיעפט זיך ווייט אין
חקירות און בעדויערט די וויסטע וועלט, און עס טהוט איהם באַנג,
זעהר באַנג, פֿאַר וואָס נאָט האָט בעשאַמען אַזוי דעם מענשען, אַז
ער איז נאָר נישט ווייט פֿון, להבדיל, אַ כּהמה...

דער טאָג, וואָס חיים חייקין פֿאַסט, זאָג איך אייך, איז דער
בעסטער טאָג פֿאַר איהם, און דער טאָג פֿון איין אמת'ען תענית,
פֿון תּשעה־בָּבֿבֿ, למשל, — איז פֿאַר איהם (ער שעמט זיך מודה
זיין) אַ יום־טובֿ!

איהר פֿערשטעהט? אי נישט געגעסען, אי נישט קיין כּהמה,
אי נישט נהנה געווען די קינדער'ס בלוט, אי פֿערדיענט אַ מצוה,
אי רעכט אויסגעוויינט זיך אויף חורבן בית־המקדש.
וואָרום ווי קאָן מען וויינען, אַז מען איז זאַט? ווי קאָן אַ
זאַטער פֿיהלען צרות? אום צו פֿיהלען צרות בעדאַרף חלש'ען דאָס
האַרץ!

— דער גוטער יאָהר וויסט זיי! געבען נאָך דער קישקע,
האָבען מורא פֿאַסטען, שענקען זיי האַבאַר דעם רבונו של עולם —
אַ גראַשען!

אַזוי פֿלענט זאָגען חיים חייקין און האָט געפֿיערט אויף די,
וואָס קויפען זיך אויס פֿון תענית און וואַרפען־אַריין אין צדקה־
פּוּשקע אַ האַרטען דרייער.
דער שווערסטער פֿון אַלע תעניתים איז תּשעה־בָּבֿבֿ. אַזוי
זאָנט די וועלט.

חיים חייקין פערשטעהט נישט, פאר וואָס? דער טאָג איז גרויס? איז די נאכט קלענער. ס'איז היים אין דרויסען? ווער הייסט אייך אַרומדרעהען זיך אויף דער זון? זיצט אין שוהל און זאָגט. פאַרהאַן, דאַנקען נאָט, וואָס צו זאָגען.

— און איך זאָג אייך, — אזוי דרינגט חיים חייקין — אז תשעה-באָב איז דער גרינגסטער פון אלע תעניתים, ווייל ער איז דער בעסטער. דער בעסטער תענית!

למשל: יום-כפור א תענית. „ועניתם את נפשותיכם“ שטעהט געשריבען: „און איהר זאָלט פייניגען אייערע ליבער.“ בכדי וואָס? בכדי איהר זאָלט אייך אויסבעטען א גוט קוויטעל, א גוט יאָהר.

תשעה-באָב שטעהט נישט, איהר זאָלט פאַסטען, נאָר איהר פאַסט אלײן, וואָרום ווי קאָנט איהר עסען דעם טאָג, ווען ס'איז תרוב געוואָרען דאָס בית-המקדש און אידען האָט מען גע'הרג'עט, זייער צעשניטען, קינדער געקוילעט?...

תשעה-באָב שטעהט נישט, מע זאָל וויינען, נאָר עס וויינט זיך אלײן, וואָרום ווי קאָן מען זיך איינהאַלטען פון טרערען, אז מע דערמאָנט זיך, וואָס מיר האָבען יענעם טאָג פערלורען?...

— איין עבירה, וואָס נאָר איין תשעה-באָב! — זאָגט חיים חייקין. — איין עבירה, וואָס נאָר איין יום-כפור... — נו, און שבעה-עשר-בתמוז? — רופט זיך אָפּ איינער פון דער זייט.

— מעהר נישט איין שבעה-עשר-בתמוז! — ענטפערט איהם חיים חייקין מיט א זיפץ.

— נו, און צום-גדליה? און אסתר-תענית? — פרעגט איהם יענער ווייטער.

— מעהר נישט, אז איין צום-גדליה! איין תענית-אסתר! — ענטפערט חיים חייקין וויעדער מיט א זיפץ.

— ע, רב חיים! איהר זענט דאָך עפּים גאָר א זולל-וסובא'ניק אויף תעניתים!

— קארג תעניתים, קארג תעניתים! — זאָגט היים חייקין, און ער נעמט אויף זיך פון איצט אָן און ווייטער פאסטען ערב תשעה־באב אויף, צוויי טאָג רצופים, איינס נאָכ'ס אנדערע.

א וואוילע זאך צוויי טאָג כסדר פאסטען. הערט איהר? מחיה נפשות!

שווער איז נאָר דאָס טרינקען! דאָס הייסט: שווער איז דאָס, וואָס מע קאָן נישט טרינקען! היים חייקין נעמט זיך אונטער: מיט איין גלאָז וואסער אלע טאָג פאסט ער אייך א גאנצע וואָך ביז שבת.

איהר מיינט, ס'איז נאָר געזאָגט? בלאָטע! היים חייקין איז א מענש, וואָס ביי איהם איז אומר ועושה — געזאָגט און געטהאָן.

די גאנצע וואָך, וואָס פאר תשעה־באב, האָט ער שוין אויפֿגעהערט עסען, געלעבט מיט א ביסעל וואסער.

ווער האָט זיך אויף איהם אַרומגעקוקט? אז חייקע זיין ווייב איז געבאָד קראַנק, די עלטערע קינדער זענען ביי די גילזעס, די קלענערע פערשטעהען נאָך נישט. פריידקע און ביילקע ווייסען נאָר, אז זיי זענען הונגער־ (און הונגער־ זענען זיי תמיד), ציהט זיי געבאָד דאָס האַרץ און זיי ווילען עסען.

— היינט האָט איהר נאָך א חלק ברויט. — זאָגט זיי דער פאָטער און צעשניידט זיי אויף צווייען זיין חלק ברויט, און פראַדקע און ביילקע ציהען אויס די דאַרע שוואַרצע הענטלעך און קוועלען.

— טאטע, דו עסט נישט? — זאָגען איהם די עלטערע אויף רערנאָכט בשעת וועטשערע. — היינט איז דאָך נישט קיין תענית!

— אָסור אויב איך פאסט! — זאָגט זיי דער פאָטער און טראַכט זיך: „אי אָפגענאַרט, אי קיין ליגען נישט געזאָגט. וואָרום וואָס איז א טרונק וואסער? וואסער איז נישט געגעסען און נישט געפאסט.“

און אז ס'איז געקומען ערב תשעה-באב, פיהלט זיך חיים אזוי גוט און אזוי גרינג, ווי נאך קיינמאל נישט. ער פיהלט, אז נישט נאך ער דארף פארפאסטען זיך, אז נישט נאך ער וויל עפיים נעמען אין מויל אריין, פערקעהרט — ער פיהלט, אז ווען ער נעמט עפיים אן הארטע זאך, קריכט דאס נישט אין האלז. עם קריכט נישט — נו!

דאס הייסט: עם חלש'ט טאקי דאס הארץ זעהר גוט, און הענד און פיס ציטערען טאקי; עם ציהט, עם ציהט צו דער ערד, די כחות געהען אויס, און עם מלאסנעט, און עם נודעט אויף צו חלש'ען. נאך פע! וואס הייסט? א גאנצע וואך געפאסט און געקומען ערב תשעה באב — נישט אויסגעהאלטען!?

און חיים חייקין נעמט זיין חלק ברויט מיט בולבעס, רופט צו די קליינע פריידקע מיט דער קליינער ביילקע און זאגט זיי שטיי-לערהייד:

— קינדער, נאט אייך, עסט, און די מאמע לאז נישט זעהען. און פריידקע און ביילקע נעמען דעם טאטענ'ס חלק ברויט מיט בולבעס, קוקען אויפ'ן פאטער'ס פנים, ווי ס'איז טוידט, און אויף די הענד, ווי זיי ציטערען און טרייסלען זיך.

און חיים קוקט, ווי די קינדער האפען, עסען, שלינגען, און ער שלינגט די שליים, מאכט-צו די אויגען, הויבט זיך אויף פון אָרט, קאן זיך נישט דערווארטען אויף די קינדער, וואָס זענען ביי די גילזעס, נעמט מיט זיך די קינות, טהוט אויס די שיק, געהט-אוועק אין שוהל, קוים וואָס ער שלעפט די פיס.

אין שוהל איז ער כמעט דער ערשטער. פערחאפט ער איין אָרט נעבען חזן, אויף דער איבערגעקעהרטער באַנק, וואָס ליגט מיט די פיסלעך אַרויף, בעוואָהרענט זיך מיט אַ שטיקעל שנויץ, וואָס ער שמעלצט דאָס צו צום פיסעל פון דער באַנק, און אַליין שפּאַרט ער זיך אָן צום ווענטעל פון דער בימה, עפענט אויף די קינות:

„אלי ציון ועריה — קלאַג, ציון, מיט אלע אלע שטעדט“... און ער פערמאכט די אויגען און זעהט: „ציון“, א פארשוין, א בילד פון א נקבה, שטעהט אָנגעטהאַן אין שוואַרצען, מיט אַ שוואַרצען שליער אויפ'ן פנים, קלאַנט און וויינט און ברעכט די הענד, בערויערט איהרע קינדער, וואָס פאלען אלע טאָג, אויף פרעמדע ערדען, פאר פרעמדע זינד.

.....

צי ווילסט דו, ציון, דען ביי מיר נישט פרעגען
 אויף דייע עלענדע, וואָס זיפצען אזוי שווער?
 אַט טראָג איך זייערע גרויסען דיר אַקעגען —
 דיין רעשטעל, וועה! דו האָסט דאָך שוין נישט מעהר!...

און ער עפענט-אויף די אויגען און זעהט שוין נישט מעהר ציון, די בילד-שענע נקבה. ער דערזעהט:
 פונ'ם פערפאָרשעטען שטויביגען פענסטער מיט די פערברודיגטע שויבען קוקט-אריין א שאַרפער שטראַהל פון דער זון, וואָס האַלט ביי אונטערנעהן אויף יענער זייט שטעדטעל. און האַטש ער מאַכט די אויגען צו, דאָך זעהט ער דעם שטראַהל, און נישט נאָר דעם שטראַהל אַליין — די גאַנצע זון, די שענע ליכטיגע זון, וואָס קיינער קאָן זי נישט זעהען, קיינער, נאָר ער אַליין! חיים חייקין קוקט אויף איהר און זעהט זי — און גאַרנישט! פאַר וואָס? דערפאַר, אַפנים, וואָס ער איז אויסגעטהאַן פון דער וועלט מיט אלע איהרע תאוות... איהם איז גוט... איהם איז גרינג... ער קאָן שוין אַלץ איבערטראָגען... ער וועט האָבען אַ גרינגען תענית... איהר ווייסט, ער וועט היינט האָבען אַ גרינגען, גרינגען תענית!

און חיים חייקין האַלט די אויגען צו און זעהט פאַר זיך אַ מאַדנע וועלט, אַ נייע וועלט, אַזעלכע, וואָס ער האָט נאָך קיינמאָל, קיינמאָל נישט געזעהען. מלאכים עפּים שוועבען איהם פאַר די אויגען, און ער קוקט אויף זיי און דערקענט אין זיי זיינע קינדער,

אלע, די גרויסע און די קליינע, און ער וויל זיי עפנים זאָגען, און ער קאָן נישט רעדען... ער וויל זיך פערענטפערען פאר זיי, אז ער איז נישט שולדיג... נישט ער איז שולדיג!... וואָס איז ער, חיים, שולדיג, אז, קיין עין-הרע, אזוי פיעל אידען האָבען זיך צונויפגע-קאָמפאָניעט אלע אויף איין שטיקעל אָרט, קוועטשען, דריקען, עסען איינס דאָס אנדערע? וואָס איז ער שולדיג, אז מענשען דארפען יענעמ'ס שווייס, אז מענשען דארפען מענשען-בלוט? וואָס איז ער שולדיג, אז מענשען זענען נישט דערגאָנגען צו דער מדרגה, אז אַ מענש אַ מענשען זאָל נישט טרייבען, ווי מע טרייבט אַ פערד צו דער אַרבייט? אז אויף אַ פערד איז אויך אַ רחמנות — גאָט'ס בעשעפעניש, צער בעלי-חיים?...

און חיים חייקין האַלט-צו די אויגען און זעהט, זעהט אַלס-דינג, די גאָנצע וועלט, אלע וועלטען, און אַלץ איז העל און גרינג, און עס קויקעלט זיך ווי אַ רויך, און ער פיהלט, אז עס געהט עפנים פון לייב ביי איהם, פון אינוועניג, פון האַרצען, און ציהט זיך, ציהט זיך גלייך אַרויף, און טיילט זיך אָפּ פון גוף, און ער פיהלט זיך גרינג, זעהר-זעהר גרינג, און לאָזט אַרויס אַ טיעפען זיפץ, אַ לאַנגען, לאַנגען קרעכץ. און עס ווערד איהם גרינג. און נאָכדעם פיהלט ער — גאָרנישט, גאָלע גאָרנישט...

אז בערע דער שמש, אַ רויטקאָלטענוואַטע אידעל מיט אַ בולבע-וואַטער ליפ, איז געקומען צו געהן אין שוהל אַריין אין די זאָקען מיט די אויסגעטרעמענע פיאַטעס און דערזעהען, ווי חיים חייקין זיצט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אַרויף, די אויגען אָפּען, האָט דאָס איהם פערדראָסען. גערעכענט, אז ער דרימעלט, און האָט אָנגעהויבען וואַרטשען, ביזערען און וואַרפען זיך:

— איין עזות פון אַ אידען... זיך צעלענט אַביסעל... דער גראַף פשאַנגוצקי דאַרף אזוי נישט זיצען... אַפנים, רעכט פאַר-

ביסען... אהער געקומען שלאָפען... רב חיים, זייט זשע מוחל,
עי, רב חיים!... רב חיים!...

די לעצטע שטראהלען פון דער זון האָבען אַריינגעשאָסען דורכ'ן
שעהל־פענסטער און געפאלען גלייך אויף חיים חייקין'ס רוהיג פנים
מיט די שוואַרצע גלאַנצענדיגע גרייזעלדיגע האָר, מיט די שוואַרצע
געדיכטע ברעמען, מיט די האַלב־אַפענע גומע, שוואַרצע, הונגעריגע
אויגען, און האָבען דורכגעלייכט דאָס טוידטע, בלאַסע, שטענדיג
הונגעריגע פנים דורך און דורך.

* *
*

יא, חיים חייקין האָט געהאַט אַ גרינגען־גרינגען תענית.

צוויי מוירמע

(לכבוד פורים).

געשריבען אין יאָהר 1909

צוויי טוידטע

(לכבוד פורים)

פ א ר ר ע ד ע .

„טוידטע“? „לכבוד פורים“? אין אזא יום־טוב, וואָס איז אַ מצוה, אז אַ איד זאָל זיך מאַכען שכור און אַ מחבר זאָל זיך מאַכען נאַריש, פּערשטעלען זיך פאַר אַ מאַרשעלאָק? איך ווייס, לעזער, אז ס'איז היינט פורים און אז דו דאַרפסט זיך מאַכען שכור און אז איך דאַרף זיך מאַכען נאַריש — און איך געב דיר פאַרט אַ מעשה פון צוויי טוידטע — פּערפאַלען! דאָס איינציגע, וואָס איך קאָן דיר העלפען, איז נאָר מיט איין עצה: אויב דו האָסט שוואַכע נערווען, זאָלסט דו אַקעגען נאַכט די מעשה ניט לייענען.

ק א פ י ט ע ל א י י נ ס .

חלאַונע, אַ שוואַרץ, אַ נידעריג־געוואַכסען און גוט־געפאַקט אידעל, איז געווען אַ מענש, וואָס האָט ליעב געהאַט דעם טרונק. אַ גליק, וואָס ער איז געבוירען פון אַ אידען מיט אַ אידינע, אַניט וואָלט ער זיכער געווען אַ שכור. איך וועל איך ניט ערב זיין, אז זוייל ער איז געווען אַ איד, האָט איהם די אידישקייט ניט געלאָזט טרינקען אַ סך. עס קאָן זעהר שען געמאָהלט זיין, אז טרינקען וואָלט ער אפשר געקאָנט פאַר דריי גוים, האָט ער אָבער ניט גע־האַט פאַר וואָס. זיין ווייב ניטעל האָט געפיהרט זיינע פינאַנסען,

ניט געלאָזט, ס'זאָל אַרײַנפאַלען צו איהם אין די הענד אַרײַן אַ
 מזומנ'ער גראַשען. אומעטום, וואו ס'איז נאָר געווען שײַך צו
 געלד, האָט זיך אַרױסגעשטעלט גיטעל. אַרבייטען האָט טאַקי גע-
 רבייט ער, חלאַונע, הייסט עס (ער איז געווען, ער זאָל מיר מוחל
 זײַן, אַ שוסטער), נאָר אָפּטראַגען די אַרבייט און אָפּנעמען דאָס
 געלד — דאָס פּלעגט שוין זײַן אַלײן, גיטעל, הייסט עס. פּערשטעהט
 זיך, אז חלאַונען איז אזא מעשה ניט אָנגעשטאַנען.

— וואָס בין איך עפּיס בײַ דיר, אַ גנב, צי וואָס?
 אזוי האָט געזאָגט חלאַונע צו זײַן ווייב גיטעל און בעקומען
 פון איהר אַ קלאַרע תשובה אויפ'ן אָרט:
 — חלילה! ווער זאָגט דען אַ גנב? ביזט נאָר אַ שכור. זאָג
 אפּשר, אז נײַן?

אינגאַנצען אָפּלייקענען און זאָגען נײַן — איז חלאַונען איבער
 דער טבע. און וויעדער צוריק, נעמען און מודה זײַן זיך, אז ער
 האָט ליעב דעם ביטערען טראַפען, איז איהם אָבער אויך ניט זעהר
 אײַנגענעמען. פאַלט ער אויף אַ שכל און וויל אָפּקומען מיט אַ
 ווערטעל, ווי זײַן שטייגער איז, מחמת חלאַונע דער שוסטער האָט
 ליעב ניט נאָר אַ ביסעל בראַנפען — ער האָט ליעב אויך אַ ווער-
 טעל, ווי אַלע כּתרילעווצעס אין כּתרילעווקע. ער קראַצט זיך אין
 באַרד, קוקט אויף דער סטעלי און זאָגט צו זײַן ווייב גיטעל:

— בראַש ווערד אַלסדינג אָנגערופּען בײַ איהר מיט'ן נאָמען
 שכור! האָסט מיר געזעהען, איך זאָל עמיצען שיקען? איך, אז
 איך וויל אַ ביסעל בראַנפען, געה איך און קוּיף.

— מעגסט שוין געהן טאַקי אין דער ערד אַרײַן.

— אָך! אַבי מיט דיר — אין פּייער און אין וואַסער!

— נאָ דיר און ווער אַנשטומט!

דאָס זאָגט גיטעל צו איהר מאַן דעם שוסטער און איז איהם
 מכבד פון יענער זײַט וואַרסטאַק מיט אַ פּליהענדיגען שטיוועל, וואָס
 איז שוין כּמעט אינגאַנצען פאַרטיג, נאָר עס פּעהלט איהם אַ קאָ-
 רעק מיט צוויי צײַלען פּלעקלעך אין דער פּאָדעשווע. חלאַונע

נעמט-צו די מתנה מיט א געלעכטער און מיט א גלייכווערטעל, ווי אלע מאָל. און ווער שמועסט, אז גיטעל קומט מיט געלד פאר זיין אַרבייט און איז איהם אויך מנדר א פאַר מזומנ'ע גראַשענס, אויף פאָדעם און אויף וואַכס און אויף חזיר-האַר, דעמאָלט איז ער גאָר ווייך ווי פוטער און זיס ווי האָניג, און האָט פון זיין ווייב גיטעל און פון אלע ווייבער פון דער גאַנצער וועלט בעת-מעשה איין אונגעהייער הויכע מיינונג. ער גלעט זיך דעם הויכען ווייסען שטערן (אלע שוסטערס האָבען הויכע ווייסע שטערנס) און רעדט פערטראַכט, מעשה פילאָזאָף:

— איך ווייס נישט, וואָס האָט דער שלמה המלך, זאָל מיר מוחל זיין, געהאַט צו די ווייבער, וואָס ער פלעגט זיי אזוי לעגען אין דער ערד אַריין? דו ווייסט דאָך, וואָס שלמה המלך האָט גע-זאָגט אויף אַיך, צי ניין?

— וואָס דיין „שלמה-מלך“ האָט דאָרטען געזאָגט — וויל איך גאָר ניט ווייסען. דו בעסער געה אין מאַרק אַריין נאָך פאָדעם און נאָך וואַכס און נאָך חזיר-האַר, און זעה גאָר, פאַרבלאָנזע ניט אין שענק אַריין.

חלאַוונע האָט זיך אזש צעלאַכט פון אזא ווילדען געדאַנק.

— א משל! עס האָט אזא פנים, אַשטיינער כדומה, ווי מע זאָל זאָגען פרייטאָג צונאַכטס יקום-פורקן, אָדער שבת אינדערפריה לכהדרודי... וואו איז דער מאַרק און וואו איז דער שענק! און וואָס איז דאָס גלאַט פאר איין עוברה אין מיטען מיטוואָך שבת-צונאַכטס אין אַ שענק אַריין?...

בעת מעשה צעהלט חלאַוונע די גראַשענס און לעגט איבער די מטבעות פון איין האַנד אין דער אַנדערער, קוקט פילאָזאָפיש אויף דער סטעלי מיט איין אויג, רעכענט אויס פינקטליך, וויפיעל געלד ער בעדאַרף האָבען אויף פאָדעם, וויפיעל אויף וואַכס און וויפיעל אויף חזיר-האַר, און מיט אַ טיעפען-טיעפען זיפּץ און מיט שטילע טריט לאָזט ער זיך אַוועק גלייך אין שענק אַריין.

קאפיטעל צוויי.

ווי אזוי האָט געהייסען יענער חכם, וואָס האָט דערקלערט מיט זיין שכל, אז פורים זענען אלע שכורים ניכטער? איך וואָלט איהם געזאָגט, אז ער איז מחילה אַ בהמה. פאַר וואָס זאָל אַ שכור דורכ-לאַזען אזא טאָג ווי פורים, ווען ס'איז אַ מצוה, אז אַ איד זאָל זיך אָנטרינקען ווי אַ גוי אויף זאָל. זיין שכור ווי לויט? דער ערשטער וואָלט פראָטעסטירט קעגען דעם חלאַוונע דער שוסטער. איידער ער האָט דערלעבט דעם הייליגען פורים, זענען איהם שיער די אויגען ארויס. און אז ס'איז געקומען פורים, איז ער קודם אַוועק אין שוהל צו דער מגילה, זיך אָפּגערעכענט מיט המנען, איהם אויפ-געהאַנגען אויף אַ בוים פופציג איילען די הויך אינאיינעם מיט זיינע צעהן בנים, און אָנשטאָט דעם, ער זאָל געהן אַהיים פער-זוכען דעם יום-טוב'דיגען המן-טאש, האָט ער זיך אַריינגעהאַפּט אויף אַ וויילע צו אַ פאַר בעקאַנטע שוסטערס, גוטע ברידער, און האָט מיט זיי געגעבען אַ לעק און געטרונקען לחיים: „גאָט זאָל געבען, אז'המן מיט זיינע צעהן בנים זאָלען דערלעבען איבער-אַ-יאָהר, און מיר זאָלען זיי ווייטער אויפהענגען אין שוהל אלע אויף איין תליה פופציג איילען די הויך, בכדי מיר זאָלען ווידער אַ מאָל קאָנען נעמען צו ביסלעך בראָנפען, ונאמר אָמן“... פון אָט די לחייטס איז אונזער העלד געוואָרען אזוי בגילופין, אז וויפיעל ער איז ניט געגאַנגען און געגאַנגען, האָט ער בשום אופן ניט געקאָנט טרעפען צו זיך אַהיים. עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז דאָס געסעל, וואו ער וואָהנט, שפיעלט זיך מיט איהם אין „בעהעלטער-לעך“: אָט שטעהט דאָס, דאַכט זיך, אַקעגען איהם און ווינקט צו איהם מיט אַ סך פייערלעך פון די קליינע פענסטערלעך, אָט טהוט ער זיך אַ לאָז און אָט טרעפט ער מיט'ן שטערן אין וואַנד אַריין. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַהער אַ וואַנד? פון זינד חלאַוונע איז צו זיין שכל געקומען, געדענקט ער ניט, אז דאָ זאָל זיין אַ וואַנד; ניט אַנדערש, אז דאָס האָט עמיצער אַוועקגעשטעלט אַ

סוכה. א פאָטעפאלנאָסט פון א אירען נעמען אוועקשטעלען אין מיטען שטאָרט א סוכה! דאָס דארף זיין רב יאָסי דעם נגיד'ס אַרבייט. וואָס א נגיד קאָן איינפאלען — איז דיר נאָר קיין קאָט טאָוועס ניט! עס וועט אָבער א רוח אין זיין שוויגענער'ס טאטען אריין!...

— זאָל מיין נאָמען ניט הייסען אַחשוּרוש!...

און חלאָונע דער שוסטער נעמט זיך אָן מיט ביידע הענד אָן וואַנד, טהוט א ציה צו זיך, וויל אמוואַלגערען רב יאָסי דעם נגיד'ס „סוכה“ און טהוט א פראַל אין דער ערד אריין און ציהט זיך אויס ווי א גראַף איבער דער בעריהמטער כתרילעווקער בלאָטע. און דאָרט לאָזען מיר איהם ליגען א ווילע, ביז מיר וועלען אַראָפּברענגען דעם צווייטען העלד פון אונזער געשיכטע, וואָס ער הייסט מיט א גלענצענדיגען גבירישען נאָמען — רויטשילד.

קאפיטעל דריי.

מיט דעם נאָמען רויטשילד האָט איהם כתרילעווקע געקרוינט דערפאר, וויל ער איז געווען אין שטאָרט דער גרעסטער קבצן. דאָס הייסט, אַזעלכע קבצנים, ווי ער, זענען אין כתרילעווקע פאַר-האַן אזוי פיעל, וויפיעל שטערען אין הימעל, נאָר אזא איין אומד גליקליכער קבצן, אזא קבצן א שלים-מול, — איז שוין אפילו אין כתרילעווקע ניט געווען צו איהם דער צווייטער. עס געהט אַרום אויף דער וועלט א ווערטעל (שטאַמט געוויס פון כתרילעווקע), אז „צום שלים-מול דארף מען אויך האָבען מול“. זאָלט איהר טאַקי וויסען: א גלייכווערטעל איז, להבדיל, א תורה.

ווער איז געווען אָט דער רויטשילד און פון וואַנען האָט ער זיך גענומען, — קאָן איך אייך ניט זאָגען. ער איז געווען איין אַרעמאָן — דאָס ווייסט איהר שוין, און זיין עוברה איז געווען — געהן. איהר מיינט, איבער די הייזער? בעמען נדבות? האָט איהר א טעות. זיין נאָנג איז געווען גלאַט אזוי א מין שפּאַציער

איבער דער בלאַטע, נאָר מיט דריבנע טריט, און גיך-גיך, ווי אַ מענש, וואָס טהוט עסק און האָט קיין צייט ניט. אָפּשטעלען פּלעגט ער זיך נאָר דעמאָלט, ווען מע האָט איהם אָפּגעשטעלט.

— שלום עליכם, וואוהין געהט עס אַ איד רויטשילד ?

רויטשילד בלייבט שטעהן, ווישט זיך אָפּ מיט דער פּאַלע דעם שווייס, קוקט מיט מאַדנע איבערגעשראַקענע אויגען, און דאָס געל-אויסגעהונגערטע פנים פערקנייטשט זיך ביי איהם אין אַ מין שמיי-כעלע, און ער טהוט אַ זאָג שטיל, קוים וואָס מע הערט :

— גלאַט אזוי זיך, מע געהט, טאָמער וועט דער איבערשטער עפּים צושיקען...

אָפּגעזאָגט, לאָזט זיך רויטשילד געהן וויטער מיט זיינע דריבנע טריט, און דער, וואָס האָט איהם אָפּגעשטעלט, בלייבט שטעהן, קוקט איהם נאָך אַ וויילע, פערציהט מיט די פלייצעס, צע-לאַכט זיך און טהוט אַ שפּיי :

— טפו ! נאָט איך אזאַ שלים-מזל !

זינט אָט דער שלים-מזל הייסט רויטשילד, געדענקט קיינער ניט אין כתרילעווקע, אז ער זאָל עמיצען אָנמוטען מיט אַ בקשה וועגען עסען, בעטען אַ טרונק, אָדער איין אָרט אויף איבערצונעכט-טיגען, האָטש וויסען ווייסען אַלע, אז רויטשילד איז געוויס הונג-גערין און אז ער האָט געוויס ניט וואו דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען. אויף אַ הונגעריגען איז מען אין כתרילעווקע גרויסע מבינים, מע קאָן זאָגען, ספּעציאַליסטען. זיי וועלען אייך דערקענען אין דער פינסטער נאָכ'ן קול אַליין, ווער ס'איז גלאַט אזוי הונגעריגליך און וואָלט אַ בעלן געווען, מהכתיתי, עפּים איבערבייסען, און ווער ס'איז טאַקי שטאַרק הונגעריג, אזוי אז ממש עס געהט איהם אויס דאָס חיות ! מסתמא האָבען זיי שוין דערויף אזעלכע סימנים, ווי, להבריל, די דאָקטוירים, וואָס וועלען אייך טרעפען נאָכ'ן דופּט, יעצבער חוּלָה איז גלאַט אזוי גיט-געזונד און וועלכער איז מסוכן-חליָה אויף צו שטאַרבען.

אויב מיר זאלען קאנען איינטיילען די מענשלעך, וואָס הונד-
 גערען, אויף אזעלכע, וואָס זענען גלאַט הונגעריג, און אויף אזעלכע,
 וואָס זענען טוידט-הונגעריג, וואָלטען מיר מיט רעכט געקאָנט זאָ-
 גען, אז אונזער העלד רויטשילד געהערט צו די טוידט-הונגעריגע,
 מחמת ביי איהם איז אָפטמאָל אוועקגעגאָנגען גאַנצע טעג מיט
 גאַנצע נעכט, וואָס ער האָט אין זיין מויל ניט געהאַט. און ער
 וואָלט געוויס אזוי אויסגעגאָנגען אין מיטען גאַס, ווען אַ גוטע
 גשמה זאָל זיך ניט אַרומקוקען, אז אָן געהט דער שליס-מול רויט-
 שילד. אז מע ניט איהם עפּים, זאָגט ער זיך ניט אָפּ, און אז מע
 פרעגט איהם, צי ער איז הונגעריג, שווייגט ער, און אז מע פרעגט
 איהם, צי איז ער שטאַרק הונגעריג, ענטפּערט ער אויך ניט, נאָר
 דאָס געל-אויסגעהונגערטע פּניה זיינס קנייטשט זיך צונויף אין אַ
 מין שמייכלע, און די איבערגעשראָקענע אויגען קוקען אַראָפּ,
 אפּנים, פאַר בזיון, וואָס אַ מענש קאָן זיין אזוי הונגעריג, און אַ
 שטילער זיפּץ רייסט זיך אַרויס ביי איהם ניט-וויילענדיג — ווער
 ווייסט, וואָס דער זיפּץ קאָן בעדייטען!...

די כתרילעווקער לייט, וואָס האָבען ליעב אַ שפּאַס, געבען
 איהם פּריהער עפּים עסען און נאָכדעם טרייבען זיי מיט איהם
 אַ ביסעל קאַטאָוועס:

— פּאַני רויטשילד, זאָגט דעם אמת, וויפיעל געלט פאַרמאָגט
 איהר און וואו ליגען פאַרבאָרגען אייערע אוצרות?
 רויטשילד לאָזט-אַראָפּ די איבערגעשראָקענע אויגען, קנייטשט
 צונויף דאָס געל-אויסגעהונגערטע פּנים אין אַ מין שמייכלע און
 שווייגט... יונגע לייט, עזות-פּנימ'ער, שטעהען-צו צו איהם נעהענ-
 טער, טהוען איהם אַ ציה ביי'ם אַרבעל:

— שלום עליכם, וואָס מאַכט אַ איד רב רויטשילד? וואָס
 הערט זיך עפּים ביי אייך דאָרט אין פאַרזוש?
 רויטשילד לאָזט-אַראָפּ די איבערגעשראָקענע אויגען, קנייטשט
 צונויף דאָס געל-אויסגעהונגערטע פּנים אין אַ מין שמייכלע און
 שווייגט. חדר-יונגלעך, יונגע צוצעקלעך, קליינוואַרג — די לאָזען

איהם די נאם נישט דורכגעהי. זיי האָבען געמאכט אויף איהם
א לייערעל:

רויטשילד איז איין עושר,
איז א נביר א גרויסער,
אָנגעשטאַפט מיט געלט
און מיט שאַלעמויזען.
ווייסט איהר, וואָס איהם פעהלט?
מעהר ניט א פאָר הויזען.

פאר קליינוואַרג האָט רויטשילד מורא, נעמט ער די פיס אויף
די פלייצעס און מיט זיינע דריבנע טריט לאָזט ער זיך לויפען אין
דער וועלט אַרײן. קליינוואַרג לויפט איהם נאָך און זיי הערען
ניט אויף צו זינגען... דערזעהען די עלטערע און שרייען אָן אויף זיי:

— א, ניט געדאַכט זאָלט איהר ווערען, שקצים, הולטייעס,
ימח־שמו'ניקעס! אין חדר אַרײן, ממזרים, אין חדר אַרײן!

פאר דעם שלים־מזל רויטשילד וואָלט אפשר געווען אין כתר־
לעווקע אלע מאָל ווער ס'זאָל זיך אָנגעמען זיין קרויודע, און הונד־
גערען וואָלט מען איהם אפשר אויף ניט געלאָזט אזוי שטאַרק.
נאָר ווער איז זיי שולדיג, אָט די שלים־מזל'ען, וואָס וועלען אַיף
גיכער שטאַרבן, איידער אויסציהען א האַנד? ... און אויסערדעם,
לאָמיר שמועסען על־פי יושר: איז דען די שטאַרט כתרילעווקע
טאַקי מחויב צו טראָגען אויפ'ן קאַפּ יעדען שלים־מזל? קאָרג האָט
מען אייגענע צרות מיט אייגענע וועהטיגען מיט דאָגות פרנסה?
מע דאַנקט נאָט, אַז מע קומט אַליין דורך דעם טאָג און מע לעבט
איבער ווי עס איז די וואָך מיט ווייב און קינדער.

דערפאַר אָבער — וואָס אמת איז אמת — אַז עס קומט דער
הייליגער שבת, איז רויטשילד א בעוואָהרענטער מענש. אַלע אידען
זענען דאָך דעמאָלט אין שוהל, און רויטשילד איז פאר די אויגען.

וועט דען א שטאָרט דערלאָזען, אז א איר זאָל שבת הונגערען?
 מילא, וואָס גאָט גיט, אבי אינאיינעם, און איין איבעריגער מענש
 צום טיש איז דאָך, אייגענטליך, נישט מעהר, ווי איין איבעריגע
 לעפעל... האָט קיין יסורים גיט, ער וועט הונגערניג גיט אוועק
 געהן, און טאָמער אפילו איז די סעודה גיט אזוי פויגעלדיג, איז
 אויך אָהן איין אומגליק, די קישקע וועט מוחל זיין, אבי מע זיצט
 מיט אידען ביי'ם טיש, אויפ'ן טיש זענען פארהאן סימנים פון
 שבת'דיגער חלה, ביינדרלעך פון פיש און א פאָר מעשענע לייכטער
 פון די נעכטיגע בענשליכט... דאָס אַלסדינג, אינאיינעם גענומען,
 ווען עס ווערד בעזונגען מיט די שענע זיסע שבת'דיגע זמירות,
 האָט דאָך דאָס טאָקי דעם זיעבעטען חן, און א כפרה אַלע מאַכלים
 מיט אַלע פאָטראַוועס און נאַשערייען, וואָס דעם מענשענ'ס יצר
 הרע האָט אויסגעטראַכט, בכדי אַריינצונאַרען אונז וואָס טיעפער
 אין גיהנם...

גרויס איז דער כח פון דעם הייליגען אירישען שבת! איהר
 וועט גיט דערקענען דעמאָלט גיט דעם כתרילעווקער בעל-הבית, גיט
 דעם אורח זיינעם, דעם שלים-מזל רויטשילר.

ק א פ י ט ע ל פ י ע ר .

אָפגעפאַסט אזא טאָג, ווי אסתר'תענית, קוים דערלעבט פאָר
 נאַכט געהן אין שוהל הערען די מגילה, רעכט נוקם געווען זיך אין
 המנ'ען און אָפגעחאַפט אויף איין פוס דעם „הרב את ריבנו" מיט
 די איבעריגע זאָגעכצען, — האָבען זיך די אויסגעהונגערטע כתרני
 לעוועעס אין איין אימפעט געלאָזט לויפען אהיים וואָס גיכער אָפ
 צופאַסטען זיך, איטליכער „אונטער זיין וויינשטאָק און אונטער
 זיין פייגענבוים", מיט א פרישען, א הייסען, א פורימ'דיגען המן
 טאַש מיט מאָהן. און מחמת גרויס אימפעט, הונגער און איילעניש,
 האָט מען גאָר פערגעסען אָן רויטשילרען, גלייך ווי עס וואָלט קיין
 רויטשילר גאָר אויף דער וועלט גיט געוועזען. און רויטשילר,

דערזעהען, אז דער עולם לויפט, האָט זיך אויך געלאָזט לויפֿען מיט זיינע דרייבנע טריט, גלאַט אזוי אין דער וועלט אַרײַן, איבער די בלאַטיגע גאַסען און געסלעך פֿון דעם געבענשטען כּתריִל־עווקע.

געלאָפֿען פֿאַרביי די האַלב־אַיינגעפֿאַלענע און האַלב־בעלויב־טענע הייזער און הייזלעך, האָט אונזער הונגעריגער העלד פֿון צײַט צו צײַט געהאַפּט אַ קוק אַרײַן אַהין, דורך די פּענסטער, און געזעהן קײענדיגע מיילער און שלײנגענדיגע העלזער. וואָס האָבען די דאָר־זיגע מיילער געקײעט אזוי געשמײדיג, וואָס האָבען די העלזער אזוי געשמאַק געשלאַנגען — איז איהם שווער געווען צו זעהן, נאָר פֿערשטאַנען האָט ער ער־פֿי סברא, אז דאָס בעדאַרפֿען זײַן פֿרײשע, זיסע דרײַע־עכדיגע המן־מאַשען, אָנגעפֿילט מיט זיסען, צוקערדיגען מאָהל. וואָס צעגעהט זיך אין מויל — טעם גן־עדן. און עמיצער האָט זיך אויפֿגעהאַפּט בײַ רױטשילדען אינוועניג אין מאָגען אין האָט איהם געגעבען אַ ציה בײַם האַרצען און אַ זאָג אין אויִהער אַרײַן: „נאַר אײַנער, וואָס דרעהסט דו זיך אַרום אין עולם־התּוהוּ? עפּען־אויף אַ טיר, געה־אַרײַן און זאָג: „אַ גוט יום־טובּ, אידען! אפּשר איז פֿאַרהאַן בײַ אײך מיט וואָס אָפּצופֿאַסטען זיך? שױן דעם דריטען טאָג אין מײַן מויל ניט געהאַט“... און רױטשילד דערשרעקט זיך פֿאַר זיך אַלײַן. עס איז איהם נאָך קײנמאָל אזא געדאַנק ניט געקומען — אַרײַנרײסען זיך צו יענעם אין שטוב אַרײַן מעשה גולן! און בכדי דער יצר־הרע זאָל איהם ניט אַרױפ־פֿיהרען דער שוואַרץ יאָהר ווײסט אויף וועלכע זאַכען, לאָזט ער זיך געהן אין מיטען גאַס, סאַמע אין דער רעכטער בלאַטע, און שלאָגט זיך אָן אין דער פּינסטער אויף עפּים אַ ווײכס, אַ גראָבס און אַ לעבעדיגס, און ניט אַ פֿאַל־אַנידער אין בלאַטע אַרײַן, גלייך אויף אונזער העלד נומער אײַנס — אויף חלאַוונע דעם שוסטער.

לאָמיר לאָזען ליגען אַ ווײלע רױטשילדען און געוואָהרע ווע־דען, וואָס מאַכט עפּים חלאַוונע דער שוסטער.

קאפיטעל פינף.

חלאוונע דער שוסטער (מיר בעטען ביי איהם הונדערט מאָל מחילה, וואָס מיר האָבען איהם געלאָזט ליגען אזוי לאַנג אין דער בלאָטע) האָט זיך געפיהלט גאָר ניט אזוי שלעכט אין זיין נייער לאַגע, ווי דער לעזער שמעלט זיך פאַר. עס ליגט שוין אזוי אין דער טבע פונ'ם מענשען, ער זאָל זיך צופאַסען צו יעדער לאַגע, ווי ביטער און פינסטער זי זאָל ניט זיין. קוים איז איהם בער שערט געווען, אז די בלאָטע, די בעריהמטע כתרילעווקער בלאָטע, זאָל זיין זיין געלעגער, האָט ער געזעהען אָנווענדען כל המעגליכי קייטען, אז ער זאָל ליגען ווי אַ מענש, און נישט גלאָט אזוי לעדיג, אָהן אַ שום אַרבייט. ער האָט געפייערט אויף די נגידים און האָט אויסגעלאָזט כל חמתו אויף רב יאָסי דעם נגיד, ער זאָל נישט מיינען, אז ער, חלאוונע דער שוסטער, איז חליִלה שכור. ער האָט איהם געשוואוירען, ער זאָל אזוי דערלעבען פיהרען ויזתא'ן צו דער חופת, ווי ער הויבט ניט אָן צו זיין שכור. ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אויף איהם, אויף חלאוונען, אז ער איז אַ שכור? דאָס וואַכסט אַרדאי פון איהר, פון זיין ווייב ושתי, אייני געזונקען זאָל זי ווערען!...

אַרויסגעלאָזט דעם נאָמען ושתי, בלייבט חלאוונע דער שוסטער שטיל און פערטראַכט זיך. דער נאָמען ושתי איז אַריין צו איהם אין מוח, ווי אַ פלעקעל, וואָס מע זעצט דאָס אַריין אין אַ שטיינעל אַריין. ער געדענקט, דאַכט זיך, גאַנץ גוט, אז אַמאָל האָט זיין ווייב געהייסען ניטעל, פלוצים נאָ דיר גאָר „ושתי“!... ווי אזוי איז דאָס געוואָרען פון ניטעל — ושתי? און ניט נאָר דער נאָמען — זי אַליין האָט זיך איבערגעביטען, גאָר נישט דאָס ווייב, וואָס פריהער. אָנגעטהאָן געהט זי, ווי אַ קייסערינע, מיט אַ גילדענעם ספאַדעק, און איז אינגאַנצען איינגעטונקען פון קאַפּ ביז פיס אין גינגאַלד. ער בעטראַכט זיך, אז ס'איז נאָר קיין פלאַן ניט פאַר איהם אַצינד מיט איהר זיך צו קריענען. אַרברכה, מיט

אזא יפהפיה דארף מען שלאָגען בלאַט. און ער רוקט זיך צו צו איהר נעהענטער און נעהענטער, נאָר זי רוקט זיך אָפּ... זי וויל איהם ניט. אַפּנים, דערפאַר, וואָס ער האָט ליעב אָט דאָס, וואָס מע מאַכט דערויף שהכל נהיה בדברו... אַ מכה דער מאַמען, עס שטעהט ניט אָן דעם טאַטען איהרען, טאָמער וועט מען זאָגען אין שטאָדט, אז ושתי האָט אַ מאַן אַ שכור!

— זאָל איך ניט דערלעבען אויפשטעהן פון דעם אָרט, אויב ס'וועט קומען אמאָל אַ טראָפען בראַנפען אויף מיינע ליפען! ושתי, דו הערסט, צי ניין? טאָמער גלויבסט דו מיר ניט, נאָ דיר אַ האַנט תקיעת-כף...

און חלאַוונע ציהט אויס זיין פעכקע גראַבע האַנד מיט די קורצע שוואַרצע פינגער אין דער בלאַטע אַרײַן, און ס'איז איהם אַ חידוש, וואָס ושתי האָט אזאַ קאלטע נאָסע האַנד מיט אַזעלכע קאלטע גליטשיגע פינגער. ס'איז אוממעגליך זי אָנצונעמען פאַר דער טאַליע אַזוי, אז די נשמה זאָל איהר אַרויס! און ער צע-נעמט די הענד און האַפט אַרום... דעם שלים-מזל רויטשילד!

ק א פ י ט ע ל ז ע כ ס .

די מחקרים זאָגען, אז פון אַ דערשרעק קומט אַלסדינג. פון אַ דערשרעק איז חלילה אַ מעוברת'ע מפּיל, פון אַ נומען איבער-שרעק קאָן אַ מענש אַראָפּ פונ'ם זיגען, און אמאָל, די שעה זאָל ניט זיין, בעקומען אַפּאָפלעקסיע און שטאַרבען. זיי זענען דער-נאָנגען מיט'ן שכל, אז פון איין איבערשרעק קאָן אַ שכור זיך אויסניכטערען אין איין מינוט. אַזוי זאָגען די מחקרים. און דעריבער וועט אונז קיין חידוש ניט זיין, וואָס אונזער העלד, חלאַוונע דער שוסטער, וויבאלד ער האָט אַרומגעחאָפּט דעם שלים-מזל רויטשילד, אַזוי האָט ער פאַר שרעק זיך שוין אויסגעניכטערט, דאָס הייסט, ניט אויף אַזוי פּיעל, ער זאָל קאָנען אויפ-שטעהן פון דער בלאַטע און ווערען אַ מענש, ווי מע וויפט עס, אַ

זעלבסטשטענדיגער; נאָר אויף אזוי פיעל האָט ער אָנגעהויבען קומען צו זיך, אז איינציגווייז האָבען זיך אומגעקעהרט צו איהם כמעט אלע זיינע חושים. קודם כל איז ער דערנאָנגען דורך זיין חוש המשוש, אז ושתי איז אַ איד מיט אַ באָרד. נאָכדעם האָט ביי איהם אויפגעוואַכט דער חוש השמיעה, און ער האָט דער-הערט ריינע, קלאָרע דבורים: „שמע ישראל, גוואַלד, אידען, ראַי טעוועט!“ דער חוש הריח האָט איהם געזאָגט, אז זיי ביידע ליגען אין דער בלאָטע, אין דער בעריהמטער כתרילעווקער עיפוש-דיגער בלאָטע. נאָר וויפיעל ער האָט ניט אָנגעווענדעט זיין חוש הראיה אויף צו דערזעהען, ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש, האָט זיך עס איהם בשום אופן ניט איינגעגעבען, מחמת די לכנה האָט זיך בעהאַלטען אין די געדיכטע וואַלקענס, און די פינסטערע נאָכט האָט פערשפרייט איהרע שוואַרצע פליגלען איבער גאַנץ כתרי-לעווקע.

אויך רויטשילד האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייז קומען צו זיינע געדאַנקען, און דער שרעק, פון וועלכען ס'איז איהם געווען אַ מינוט צום טוירט, איז שטילרעהייד אַוועק פון איהם, און ביידע אונזערע העלדען האָבען בעקומען לשון. אָט וואָס פאַר אַ מין געשפּרעך צווישען זיי איז פאַרגעקומען. מיר געבען איהם איבער פינקטליך, וואָרט אין וואָרט:

חלאַוונע: ווער ביזט דו?

רויטשילד: ס'איז איד.

חלאַוונע: וואָס טהוסט דו דאָ אין דער בלאָטע?

רויטשילד: גאָרניט.

חלאַוונע: וועלכער רוח האָט דיך אַהער געבראַכט?

רויטשילד: כ'ווייס ניט.

חלאַוונע: טפו זאַלסט דו ווערען! וואָס ביזט דו? אַ

בעל־מלאכה. אַ שוסטער?

רויטשילד: ניין.

חלאוונע: וואס-זשע, א בעל-הבית?

רויטשילד: ניין, ניין.

חלאוונע: וואס זשע דען ביזט דו, צו אלדי שווארצע

יאָהר?

רויטשילד: איך בין... איך בין... טוידט-הונגערניג.

חלאוונע: אזא מעשה! דו ביזט טוידט-הונגערניג?

המ... און איך בין טוידט-שכור... שא! אויב איך האָב קיין טעות
ניט, ביזט דו נישט אָפּכמאָל רויטשילד? יא, ווי איך בין א איד!
איך האָב דרך באַלד דערקענט, אז דאָס ביזט דו... וויבאלד אזוי,
טאָמער וואָלט געווען א סכרא, ברודער רויטשילד, אז דו זאָלסט
מיר העלפֿען אַרויסקריכען פון דער דאָזיגער בלאָטע, און אויב דו
פיהלסט, אז דו האָסט פיס, וואָלטען מיר ביידע זיך דורכגעגאנגען
צו מיר אַהיים עפּים נעמען אין מויל אַרין, וואָרום עס באַמבעלט
מיר אין קאָפּ, אז מיר האָבען היינט יום-טוב אויף דער גאַנצער
וועלט. שמחת-תורה? פורים? — איך קאָן דיר ניט זאָגען אַקור-
ראַט, נאָר יום-טוב האָבען מיר געוויס. לאָזען קומען כל מלכי
מזרח ומערב און זאָגען מיר, אז ניין, וועל איך זיי אָנשפּייען אין
הנים!

עס האָט גענומען אַ קליינע וויילע, ביז די צוויי האָבען זיך
אַרויסגעקאָראַטשקעט פון דער בלאָטע און האָבען זיך מיט גרויס
מיה געלאָזט אין וועג אַרין, איינער אָנגעלעהנט אויפ'ן אנדערען,
דאָס הייסט, רויטשילד האָט אונטערנעהאלטען חלאוונען, ער זאָל
ניט פאלען. מחמת אויסגעניכטערט האָט זיך ביי'ם שוסטער נאָר
דער קאָפּ — די פיס אָבער האָבען זיך איהם נאָך אלץ געפלאָנטעט.
און אז זיי זענען געקומען צו...

דאָ האָבען מיר ברעה איבערלאָזען אונזערע ביידע העלדען
אויפ'ן שפּאַציער און אַריינקוקען אויף אַ מינוט צו חלאוונע דעם
שוסטער אין שטוב אַרין, זעהן, וואָס מאַכט זיין ווייב גיטעל.

קאפיטעל זיעבען.

וויפיעל די קריטיקער זאלען ניט קריטיקירען, וויפיעל די אפשפעטער זאלען ניט לאכען און חוזק מאכען — א ווייב בלייבט א ווייב. עס האָט נאָר אָנגעהויבען נאכט ווערען, האָט ניטעל שוין גענומען רעכטען זיך אויף איהר מאן, אז אָט קומט ער פון דער מגילה אָפּפאַסטען זיך. צוליעב דעם האָט זי איבערגעדעקט דעם טיש יום־טובֿ/דיג און אַוועקגעשטעלט קורס דאָס, וואָס איהר חלאַוונע האָט ליעב — אַ פלעשעל מיט אַ גלעזעל. עס קאָן זיין, אז אין פלעשעל איז מעהר ניט געווען ווי איין גלעזעל, נאָר אפשר איז דאָרט צוליעב יום־טובֿ געווען צוויי גלעזלעך. דערפאַר איז געזעסען אויפ'ן טיש אַ דרייעקעכיגער המן־טאַש מיט מאָהן, אַ מורא'דיגער, אַ גרויסער, אַ ברייטער, איין אמת'ער, אַ שוסטערשער המן־טאַש. עס האָט זיך אויסגעדאַכט, ווי דער המן־טאַש וואָלט גערעדט ווערטער: „חלאַוונע, וואו ביזט דו? קום עס מיך!“ נאָר חלאַוונע האָט ניט געהערט; ער איז נאָר געווען בשעת־מעשה ביי זיינע חברים די שוסטערס און געמאַכט מיט זיי דעם גרויסען טרונק לכבוד דעם הייליגען פורים.

אומזיסט האָט די שוסטערקע געבאָך געקוקט דורכ'ן פענער־סטערעל, זיך צוגעהערט צו דער טיר. יעדער שאָרף האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז דאָס געהט חלאַוונע. נאָר חלאַוונע איז ניט געגאַנגען; ער איז נאָר געלעגען בעת־מעשה איינער אַליין אין דער בלאַטע און האָט זיך אויסגעשמעסט מיט ושת'ן. ניטעל האָט איבערגעטראַכט אויף איהר מאן אַלסדינג, וואָס אַ ווייב קאָן איבערטראַכטען, און אז ס'איז געוואָרען רעכט שפעט, האָט זי געהאַפט די יופע אויף די פלייצעס און איז אַוועק זוכען איהר מאן חלאַוונע. זי האָט איהם ניט געפונען. די שוסטערס, מיט וועלכע חלאַוונע האָט אויסגעטרונקען לכבוד יום־טובֿ, האָבען איהר געשוואָרען, זיי זאלען אזוי דערלעבען איבער־איהר פורים, אז חלאַוונע איז גלייך פון שוהל אַוועק צו זיך אהיים און קיין טראַפּען

אנז צו זיי קיינעם אין מויל נישט געקומען. סידען אפשר — אזוי האבען געזאגט די שוסטערס — ער האָט זיך ערניץ בעגע גענט מיט שמעון־וואָלפֿען.

ביי דעם נאָמען שמעון־וואָלפֿע האָט גיטעל אזש אַ ציטער גע-
טהאָן. אָט דער שמעון־וואָלפֿע קאָסט איהר נעבאָך גענוג געזונד.
שמעון־וואָלפֿע איז אויך אַ שוסטער, אזוי ווי איהר מאַן חלאָור
נע, און האָט אויך ליעב דאָס, וואָס איהר מאַן חלאָונע האָט ליעב.
נאָר ווי קומט חלאָונע צו איהם! יענער האָט אַ שם אויף דער
גאַנצער וועלט — מע רופט איהם נאָר אַנדערש ניט, ווי שמעון־
וואָלפֿע דער שכור. ס'איז אַ סברא, אַז זיין טאַטע איז דערפון
געשטאַרבֿען: איינמאָל שמחת־תורה האָט ער זיך אָנגעטרונקען,
און עס האָט זיך אָנגעצונדען אין איהם דער בראַנפֿען און ער
איז פֿערברענט געוואָרען, אזוי ווי אַ ליכט. מיט שמעון־וואָלפֿען
האָט זיך שוין אויך איינמאָל געטראָפֿען די אייגענע מעשה, האָט
מען איהם אָפֿגעלאָשען. גיטעל האָט אָבער ניט געגלויבט, אַז איהר
מאַן זאָל זיך וויעדער אַ מאָל צונויפֿנעהן מיט דעם שכור־ניט,
נאָכדעם ווי ער האָט איהר געגעבען אַ האַנד תקיעת־כַּף און גע-
שוואוירען ביי אַ פּאָר תפילין, אַז צייט ער וועט לעבען, וועט ער
זיך מיט איהם קיינמאָל ניט בעגעגענען. איבער דעם איז אַרויס
אין יענער צייט אַ גרויס מחלוקת צווישען חלאָונע'ס ווייב גיטעל
און שמעון־וואָלפֿע'ס ווייב הנה־זיסעל. דאָס מחלוקת האָט זיך
אָנגעהויבען מיט ווערטער און מיט ווערטלעך, און אויסגעלאָזט
האָט זיך עס זעהר מיאום: ביידע ווייבער האָבען זיך אַריינגע-
פּלאָנטעט איינע דער אַנדערער אין די שלייערס, און מע האָט
זיי קוים צענומען. פֿון דעמאָלט אָן רעדען ניט צווישען זיך אָט
די צוויי ווייבער, און אַז זיי בעגעגענען זיך, טרעטען זיך אָפֿ איינע
דער אַנדערער דעם וועג און שפּייען־אויס דריי מאָל.

גיטעל האָט זיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה, וואָס זאָל זי
טהון: צי זאָל זי געהן צו אָט דער הולטייקע הנה־זיסעל גע-
וואָרע ווערען וועגען איהר מאַן, צי ניין? זי האָט מורא געדאָט,

ס'זאל ניט ארויס דערפון קיין ניער סקאנראל — און עפּים טאָקי נאָר ווי גאָט אליין האָט זיך אַרײַנגעמישט און איז איהר געקומען צו הילף. נאָך איידער זי האָט זיך אַ ריהר געטהאָן, דערזעהט זי, עפּים אַ נפּש, אײַנגעהילט אין שוואַרצען, געהט איהר אַקעגען. זי קוקט זיך אײַן אין דער פּינסטערניש און זי דער־קענט הנהדרױסלען. ביידע ווייבער זענען גרייט געווען אָפּשפּרינגען אײַנע פּון דער אַנדערער און אויסשפּײַען דריי מאָל, ווי תּמיד. גאָר עפּים אַ פּערבאָרגענער כּח האָט זײַ ביידע אָפּגעהאַלטען, און זײַ האָבען ביידע מיט אַ מאָל אָנגעהויבען רעדען. זײַער נעשפּרעך איז געווען אַ קורצער, נאָר זעהר אַ פּערשטענדליכער :

— וואוהין איז אזוי שפעט ?

— און איהר וואוהין ?

— איד זוך מיין מאַנסביל.

— דאָס אײַגענע, וואָס אײַך.

— וואו קאָנען זײַ זײַן ?

— אײַך זאָל אזוי וויסען פּון איהם.

— מײַנער איז געווען אין שוהל צו דער מנילה.

— מײַנער אײַך דאָרטען.

— זענען זײַ, אפּנים, פּון דאָרטען אוועק ביידע ?

— אזוי ווייזט דאָס אויס.

און ביידע ווייבער לאָזען־ארויס אַ טיעפען זיפּץ און צע־זעהען זיך די אַהער, די אַהין.

ק א פ י ט ע ל א כ ט.

פּערדוויסט און פּערפּינסטערט איז נעבאָך גיטעל געקומען אַהײַם, געהאַפּט אַ קוק פּאַרבייגעהענדיג אויפ'ן המן־טאַש, און עס האָט זיך איהר אויסגעדראַכט, אז ער קוקט אויף איהר און זאָגט צו איהר: „וואָס איז די מעשה מיט חלאַוונען?“ פּאַר צרות גיט זי זיך אַ וואָרף אין בעט אַרײַן און ליגט אזוי לאַנג, ביז זי ווערד

אַנשלאָפּען. זי ווערד אַנשלאָפּען און עס חלומ'ט זיך איהר, אז מע קלאָפּט אין פענסטער און מע רופט זי אָן ביי'ם נאָמען. זי וויל אויפהויבען דעם קאָפּ און קאָן ניט. פּרעגט זי ליגענדיג פון בעט אַרויס: „ווער איז דאָרטען?“ און בעקומט תשובה, אז דאָס איז חנה־זיסעל די שוסטערקע מיט'ן שמש פון חברה־קדישא גער קומען צו איהר נאָך תכריכים. גיטעל פּערשטעהט ניט, פון וואַנען עס נעמט זיך צו איהר אזוי פיעל כח צו רעדען וועגען אזא זאך, און זי פּרעגט ביי חנה־זיסעלען גאַנץ קאלטבלוטטיג, גלייך ווי עס רעדט זיך וועגען אַ דייזשע ברויט אָדער וועגען אַ פּערטעל ערף אויף שבת: „זיי זענען פאַרברענט געוואָרען?“ — „פאַרברענט געוואָרען.“ „ביידע אינאיינעם?“ — „ביידע אינאיינעם.“ פאַר פחד פאַלט גיטעל שיער ניט אַראָפּ פונ'ם בעט, זעצט זיך אויף און דערהערט, ווי עטליכע הענד מיט אַ מאָל שאַרען אין דער טיר, און עס שטעלען זיך איהר די האַר קאפּויר. קוים־קוים וואָס זי רעדט אַרויס:

- ווער איז?
- ס'איז מיר.
- ווער איז דער מיר?
- עפען אויף די טיר, וועסט דו וויסען, ווער איז דער מיר.
- די טיר איז אָפּען.
- מיר קאָנען ניט געפינען די קליאַמקע.
- נאָכ'ן קול האָט גיטעל באַלד דערקענט, אז דאָס איז איהר מאַן, און זי האַפּט זיך אויף געשווינד און זי עפענט אויף די טיר און דערזעהט צוויי נפשות, אויסגעשמירטע, ווי די שרים, און טהוט אַ שפּרונג־אַפּ צוריק.
- אַ גוט יום־טוב דיר, גיטעל! — אָט אזוי רופט זיך אָן צו איהר חלאַונע און קאטשעט זיך אַרײַן אין שטוב אַרײַן אינד־איינעם מיט רויטשילדען. — זאָל מיין נאָמען ניט הייסען חלאַונע, אויב דו ווייסט, ווער צו דיר איז געקומען! צו דיר זענען געקומען צו־נאַסט לכבוד פורים צוויי טוידטע... נאָט איז מיט דיר, וואָס

האָסט דו זיך אזוי דערשראָקען? צוויי טוידטע זענען מיר טאָקי,
 נאָר ניט פון יענער וועלט... איינער איז טוידט־שכור, דער אַנדער
 דערער איז טוידט־הונגעריג... ווער איז דאָ טוידט־שכור און ווער
 איז טוידט־הונגעריג — דאָס דאַרפסט דו שוין אַליין פאַרשטעהן,
 אויב דו ביזט אַ קלונע... וואָס קוקסט דו אזוי? האָסט איהם ניט
 דערקענט? ס'איז דאָך רויטשילד. איינגעזונקען זאָל ווערען רב
 יאָסי דער נגיד מיט דער כתרילעווקער בלאָטע אינאיינעם! רויט־
 שילד האָט זיך נעבאָך אזוי אויסגעשמירט, אַז ס'איז איהם ניט צו
 דערקענען. מע וואָלט געקאָנט מיינען, אַז ער האָט זיך דאָרט גער
 קאַטשעט מיט אַלע חזירים... הערסט דו, ניטעל, ביזט טאָקי אַ
 אירינע אַ חכמה! ושתי מעג זיין פאַר דיר די כפרה! איך זעה
 ביי דיר דאָס שבת־דיגע פלעשעל אויפ'ן טיש. דאָס האַרץ האָט
 דיר, אַפנים, געזאָגט, אַז מיר האָבען היינט יום־טוב אויף דער גאַנצער
 צער וועלט און מע דאַרף מאַכען קידוש און פאַרבייסען מיט אַט
 דעם דרייעקעכיגען ממזר, ס'זאָל אויף איהם קומען אַ מיתה משונה,
 אזוי ווי אויף זיין טאַמען המנ'ען!... לחיים, רויטשילד! לאָז נאָט
 געבען, המן זאָל דערלעבען איבער־אַי־אַהר, און מיר זאָלען איהם
 וויעדער אַ מאָל אויפהענגען אין שוהל מיט זיינע צעהן בנים אַלע
 אויף איין תליה, פופציג איילען די הויך! וואָס שהייגסט דו,
 ניטעל? זאָג אָמן!

==
חרומת
==

געשריבען אין יאָהר 1909

חרוסת

א.

— מויד! מע וועט אמאל דערלעבען זעהען דיר אָנגעטהאָן.
צי ניין? נעם דאָס גלעזערנע טעלערעל און געה זיך דורך צום
פעטער יאָסי'ן, וועסט דו ברענגען חרוסת. אז דו וועסט אַרייַן
קומען צום פעטער יאָסי'ן, זאָלסט דו זאָגען: „דער בעל־הבית
מיט דער בעל־הבית'טע האָבען אייך געשיקט זאָגען, איהר זאָלט
דערלעבען איבער־א־יאָהר, און געבעטען, איהר זאָלט זיי געבען
חרוסת. וועסט שוין געדענקען, וואָס מע זאָגט דיר אָן? צי מע
דארף מיט דיר איבער'חור'ען נאָך אַ מאָל צוואַנציג?
— ס'איז ניט אזוי שווער, מע זאָל דאָס ניט געדענקען אויף
אויסוועניג.

און לאה די מויד (אזוי האָט מען זי גערופען אין דער דינעסט,
האָטש ביי זיך און ביי איהרע בעקאנטע האָט זי געהייסען „ליזאַ“)
האָט זיך געאייילט אָנטהון יום־טוב'דיג, און האָטש דער גאַנצער
אָנטהון איהרער איז בעשמאַנען ניט מעהר ווי אין אַ ציצען קליידעל
מיט אַ קאָפּטעל, נייע שיד און אַ סטענגע אויף די האָר, פון דעסט
וועגען באַברעט זי זיך שוין ווייס איך וויפיעל צייט און איז נאָך
אַלץ ניט פאַרטיג. ס'איז תמיד אזוי: אז מע וויל ניד, געדויערט
עס, און אז מע שלאָגט האַלד־און־נאַקען, פאַלט פון די הענד. ליזאַ
(לאָמיר איהר טהון צוליעב און רופען זי אזוי, ווי איהר געפעלט)
האָט זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג און איז צוגעגאַנגען צו דער בעל־
הבית'טע וויזען, אז זי איז פאַרטיג. די בעל־הבית'טע (אַ ביסעלע
שפעטער וועלען מיר זיך מיט איהר בעקענען געהענטער) האָט
געגעבען אַ פליעסק מיט די הענד:

— זעה-נאָר, ווי זי האָט זיך אויסגעסטראַצעלט! אַ ריינע פּרינצעסין! פּסנו! קיין עין-הרע! קיין ביין אויג! פּאַרניץ גע-
זונט און געב האָטש אַכטונג אויף די שיד, זאָלסט נישט אַרײַן
מיט זיי אין אַ קאַליוזשע! און דאָס קליידעל, נישקשה, מעגסט דו
אויך אונטערהויבען אין דער בלאָטע. ס'איז פאַר מיין געלט, וואָס
דו האָסט ביי מיר פּאַרדיענט, מעג איך דיר, דאַכט זיך, זאָגען אַ
דעה, צי ניין?

לייזא האָט גענומען דאָס גלעזערנע טעלערעל און איז אַוועק-
געגאַנגען נאָך חרוסת אָהן ווערטער. וואָס וועט זי איהר ענט-
פערען, אזא „פּערעוואַריכע“, אז זי פּערשטעהט אַפילו ניט, אז
דאָס געלד, וואָס די דיענסט האָט ביי איהר פּערדיענט, געהער צו
דער דיענסט, ניט צו איהר? איהר מאַקס זאָל דאָ זיין — ער
וואָלט שוין וויסען וואָס צו ענטפערען אזא בורזשויע! ... אַ רעכ-
טער יאַט, אָט דער מאַקס! ערשט היינטיגען פּאַרשסח האָט זי
זיך מיט איהם בעקענט, געהענדיג פון פּאַדריאַד איינמאָל פּאַרנאַכט
אַהיים. דעם גאַנצען וועג האָט ער מיט איהר גערעדט פון אַזעלכע
זאַכען, וואָס זי האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט, נאָר באַלד גע-
זאַפט מיט'ן שכל. פון בעלי-בתים האָט ער מיט איהר גערעדט
און פון אַרבייטער. ביז אַהער האָבען געוועלטיגט זיי, די בעלי-
בתים; אָט באַלד וועלען אָנהויבען געוועלטיגען מיר, אַרבייטער.
שוין אז זיי זענען געווען ביי דער טיר, האָט ער זי אַ פּרעג
געטהאָן, צי זי קאָן לייענען אַ ביכעל?

— אַ וואָסערס? אַ איריש?

— פּאַרשטעהט זיך, אַ איריש.

— פאַר וואָס ניט? איך נעם אַלע פּרייטאַג ביי רב אַלטערען
אַ מעשה-ביכעל אויף איבערלייענען. אז איך לייען איבער דאָס
ביכעל, ניט ער מיר איבעראַכטאַג פּרייטאַג אַיין אַנדערס, דאָס
הייסט, טאַקי די אייגענע מעשה, נאָר אין אַיין אַנדער ביכעל.
מחמת די מעשה איז אַ לאַנגע מעשה, זי ציהט זיך פון סוכות אָן...
מאַקס הערט זי אויס מיט אַ האַלבען שמייכעל:

— ניט די ביכלעך דארף מען ליינענען. אָט וועל איך איך נעבען אַ ביכעל, וועט איהר וויסען „פאָקראַנימיר“...
 און ער קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען, ציהט־אָרויס פון דער האַליווע פון די שטייוועל אַ קליין פערשמאַלצעוועט ביכעלע און ניט דאָס איבער איהר, ווי עפּיס אַ הייליגע זאָך, בעט, זי זאָל דאָס ניט האַלטען אויבען־אויף...
 — וואָס איז דען ?

— אז מע זאָגט אייך, זאָלט איהר ניט פרעגען פאַר וואָס...
 ליזא האָט דאָס ביכעל ביי איהם צוגענומען מיט דעם אייגענעם רעספעקט, ווי ער האָט דאָס איהר געגעבען, און אז זי איז געקומען מיט דעם אַהיים, האָט זי געהאַפּט אַ מיאוסען פּסק פון דער בעל־הבית'טע, דערפאַר, וואָס זי, אז זי געהט אַוועק, פּערגעסט זי דעם זיינגעזונד. און אז אלע האָבען זיך געלעגט שלאָפּען, האָט זי אַרויסגעדריעהט דאָס לעמפעל און האָט זיך אַוועקגעזעצט ליינענען דאָס ביכעל, וואָס מאַקס האָט איהר געגעבען. אויפ'ן ערשטען בלעמעל, נאַנץ אויבענאָן, איז געשטאַנען מיט גרויסע אותיות: אַר בייט ער פון אַלע לענדער, פּעראייניגט אַייך!...

ב.

פון דעמאָלט אָן זעהט זיך ליזא מיט מאַקסען אלע פאַרנאַכט, און זי קאָן זיך ניט דערמאַנען, פון וואָסער אַ מאַמענט זיי זענען אַריבערגעגאַנגען פון „איהר“ אויף „דו“. זי ווייסט נאָר, אז ווען זי זעהט איהם ניט, ציהט דאָס זי צו איהם, ווי מיט אייזערנע צוואַנגען, און אז זיי בעגענענען זיך, ווייסט זי ניט, וואוהין די צייט געהט אַוועק. זיי האָבען אַזוי פיעל צו רעדען, אז עס וועט, דאַכט זיך, ביי זיי קיינמאַל נישט אויסשעפּען זיך, און אלץ, וואָס ער רעדט, איז צוקער־זיס. אַ נייע וועלט האָט ער פאַר איהר אויפגעעפּענט מיט זיינע רעד. ביז אַהער האָט זי געוואוסט, אז ווייל זי, ליזא, איז אַ דיענסט, און „פּערעוואַריכע“ איז אַ נגידית.

דאָרף זי, ליזאַ, זיין ביי „פּערעוואַריכען“ אין גלות, דאָרף קאָכען און באַקען און וואַשען און רייניגען אויף דער גאַנצער שטוב. איצט לאָזט זיך אויס אַ מעשה גאָר פּערסקעהרט: אַז ווייל די גאַנצע שטוב שטעהט אויף איהר, אויף ליזאַ'ן, דאָרף „פּערעוואַריכע“ די נגידי'ת וויסען דרך-ארץ. וואו איז געווען איהר שכל ביו אהער? ניט געווען מאַקס, איז ניט געווען קיין שכל; געקומען מאַקס, איז געוואָרען גאָר אַנדערש. דאָס הייסט, דערוויילע איז גאָך אַלץ אַזוי ווי פריהער: ליזאַ איז אַ דיענסט, און „פּערעוואַריכע“ — אַ נגידי'ת. ליזאַ קאָכט און באַקט און וואַשט און רייניגט אויף דער גאַנצער שטוב, און פּערעוואַריכע שעלט און קאָרעניעט, דאָס מויל מאַכט זיך איהר ניט צו. ס'איז אָבער אַלסדינג גאָר דערווייל, ביו אַ צייט. עס געהט אַ צייט, אַ גאַלדענע צייט!...

אַזוי טראַכט זיך ליזאַ, געהענדיג מיט'ן גלעזערנעם טעלערעל צום פעטער יאָסי גאָך הרוכת, און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, טאַמער וועט זי בעגעגענען מאַקסען. זי זעהט גאָר ניט, ווי די רויטע זון האַלט ביי אונטערגעהן אויף יענער זייט שטאַדט און בעפאַרבט מיט גינגאַלד אַ גאַנצען שטיק הימעל. זי זעהט גאָר ניט, ווי אידען לויפען מיט פולע פלעשלעך וויין אויף אַרבע-כוסות, געקויפט ביי מאַטי ווימאָראַזיג. דער וויין פינקעלט זיך אָפּ אויף דער פּערנעהענדיגער זון און שפיעלט און צעניסט זיך אין אַלערליי קאָלירען. ליזאַ בעמערקט דאָס אָבער ניט. וואָס איז איהר די זון? וואָס איז איהר כתרילעווקע מיט איהרע אידען און מיט זייער וויין אויף אַרבע-כוסות, אַז ס'איז גיטאָ דער, וועמען זי זוכט? גאָר אַט דערהערט זי אַ קול פון הינטען:

— ליזאַ!

— מאַקס!

און זיי שטעלען זיך אוועק אַ ביסעל שמועסען, היטען זיך, מע זאָל חלילה ניט בעמערקען, וואָרום כתרילעווקע קאָן גאָך אַלץ ניט ליידען, אַז אַ בחור מיט אַ מיידעל זאָלען שטעהן פראַנק און

פריי אין מיטען נאם אין רעדען... און אזוי פליהען די מינומען,
 ביז ליזא טהוט זיך א האפ :
 — אוי ! א מכה דער פערעוואריכע מיינער ! איך דארף דאך
 גאָר געהן צו איהר פעטער יאָסי נאָך חרוסת !
 — געה, געה, איך וועל דאָ צווארטען א וויילע, ביז דו וועסט
 זיך אומקעהרען, וועל איך דיך שוין באַגליימען ביז אַהיים.
 און ליזא לאָזט זיך לויפען צום פעטער יאָסי נאָך חרוסת.

ג.

„דער פעטער יאָסי“ — אזוי האָט מען איהם גערופען אין
 כתרילעקוע דערפאר, וואָס ער איז געווען אַ שענער איד און אין
 אַלטער און אַ בכבוד'ער און אַ נגיד און האָט קיין קינדער ניט
 געהאַט, אַחוץ פלימעניקעס און פלימעניצעס אָהן אַ שיעור. כמעט
 אַ האַלבע שטאַדט זענען געווען זיינע פלימעניקעס און פלימעניצעס,
 און אַלע האָבען זיי אַרויסגעקוקט אויף איבער הונדערט און צוואַנ-
 ציג יאָהר...

וויפיעל פערמאָנט דער פעטער יאָסי — דאָס האָט קיינער
 ניט געוואוסט, און דער פעטער יאָסי אַליין אויך ניט. „אזוי האָט
 מען געשמועסט אין שטאַדט. געזאָגט האָט מען, אַז דער פעטער
 יאָסי איז אָנגעשטאַפּט ממון-קרח; מע ווייסט אפילו, אַז ער האָט
 אַ צוואה און דאָרט איז ביי איהם אויסגערעכענט ביז דער לעצטער
 פרוטה. אַלע יאָהר, אַז ס'איז געקומען ערב ראש-השנה, פלעגט
 ער איבערשרייבען די דאָזיגע צוואה, צונויפרופען אַלע פלימעניקעס
 און פלימעניצעס, און נעמען ביי זיי „תקיעת-כף“, אַז טאָמער חלילה
 שטאַרבט ער, זאָל מען זאָגען נאָך זיין נשמה אַ גאַנץ קיילעכיג
 יאָהר קדיש און לערנען אַלע טאָג אַ פרק משניות. נאָכ'ן תקיעת-
 כף האָט ער זיי אָנגעגאָסען צו גלעזלעך בראַנפען און געגעבען צו
 שטיקלעך לעקאָך. די פלימעניקעס האָבען געטרונקען לחיים, די
 פלימעניצעס האָבען איהם געווינשעוועט, ער זאָל דערלעבען משיח'ן,

און דער פעטער יאָסי האָט געשמייכלט מיט זיינע שטענדיג נאָסע אויגען, געשאַמקעט מיט די ליפען און געענטפערט: אָמן, אָמן. פֿאַט אַזוי האָט זיך עס געצויגען פֿון יאָהר צו יאָהר. די פֿליר מעניקעס מיט די פֿלימעניצעס האָבען אַרויסגעקוקט מיט סכנת־נפשות, נאָר דער פעטער יאָסי האָט זיך עפֿים ניט אַזוי געהאַפֿט. געהוסט האָט ער דוקא גאַנץ געשמאַק, אַ זאַדישקע, אַ מין אַסטמע האָט ער געהאַט, וואָס אַז ער פֿלעגט זיך פֿעהרוסטען, האָט מען געמיינט, ס'איז אַיין עק, אַז מע דאַרף שוין געהן נאָכ'ן שמש פֿון חברה־קדישאַ. צום סוף — נאָרניט, אַ נעכטיגער טאָג... אַלע פֿלימעניקעס און פֿלימעניצעס פֿלעגען אין אַזאַ צייט ניט אָפֿטרעטען פֿון זיין בעט:

— ווי פֿיהלט איהר זיך, פעטער, אַצינד?

— אַ דאַנק גאָט, פֿיעל בעסער, פֿיעל בעסער, איהר זאָלט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, קינדערלעך; מיין טאַטע, זכר לברכה, האָט אויך געהאַט דעם אייגענעם הוסט, וואָס איך, מיר צו לענד־נערע יאָהר, און האָט געלעבט פֿון דעסטוועגען הונדערט מיט דריי יאָהר, נאָך מיט אַ האַלבען. און מיין מאַמע, עליה השלום, — די האָט געלעבט נאָך מעהר מיט אַנדערהאַלבען יאָהר... אונזער שטיי־קעל גליק־איז, וואָס מיר היטען זיך; מיר עפענען קיינמאָל קיין טיר און קיין פענסטער, און אַפֿילו קיין קוואַטירעל פֿון אַ פענסטער אויך ניט, מחמת ס'איז אַ פשוטע זאַך: לופט איז פֿאַר אַ הוסט אַ שחיטה, און פֿאַר אַ זאַדישקע — סס־המות...

אַט אַזוי האָט זיי אויסגערעדט דאָס האַרץ דער פעטער יאָסי און אָפֿגעשיקט זיי אַהיים, פֿאַר'ן אוועקגאַנג געדאַנקט, וואָס זיי פֿערגעסען איהם ניט...

איהם פֿערגעסען? ווי קאָן מען פֿערגעסען אָן אַזאַ געטרייען פעטער, וואָס טראַגט אויפֿ'ן קאָפֿ, קיין עין־הרע, אַזוי פֿיעל פֿלימע־ניקעס מיט פֿלימעניצעס? אַיין אייגענער טאַטע דאַרף ניט מעהר טהון, ווי דער פעטער יאָסי טהוט פֿון זייערטוועגען אַלע יום־טובֿ. למשל, סוכות בענשען זיי אַלע אויף זיין אַתרוג. חנוכה גרייט

ער און פון זייערע קינדער'ס וועגען דריידלעך, איטליכען בעזונדער א דריידעל. פורים מוזען די פלימעניקעס מיט די פלימעניצעס קומען צו איהם אלע מיט קינד און קייט האַרצען די מנילה. טאָמער חלילה פערפעהלט א קינד צו דער מנילה — איז חיות ניט זיכער! דער פעטער יאָסי גיט אַכטונג. איהם וועט איהר ניט נארען. נישקשה, ער ווייסט, ווער ס'איז געווען צו דער מנילה און ווער ניט. און אז ער האָט דערטאפט דעם, וואָס איז ניט געווען, האָט ער איהם אָנגעחאפט פאַר אַיין אויהער: „פּוסטע-קראַט מיינער! וואו ביזט דו געווען צו דער מנילה?“ און יענער האָט געמוזט זיך פערענטפערען, אויסזוכען עפּיס א רעכטען תירוץ, וואָרום דעם פעטער יאָסי'ן טאָר מען ניט דער'רגו'ענען...

נאָר מעהר ווי אלע יום־טובים האָט ער זיך מפקיר געווען צוליב זיי, אז ס'איז געקומען פּסח. דעם גאַנצען טאָג ערב־פּסח האָט איהר געקאָנט זעהען דעם פעטער יאָסי זיצען אין שטוב און שמויסען צימער־ינג, רייבען עפעל מיט וויין און מיט וועלישע ניט. דער פעטער יאָסי האָט אליין געמאַכט חרוסת פאַר אלע זיינע פלימעניקעס און פלימעניצעס. אזוי איז שוין געווען ביי איהם דער מנהג אלע ערב־פּסח — אָנמאַכען א פּולע שיסעל מיט חרוסת און אויסטיילען זיי איינציגווייז אויף טעלערלעך. און אויף מאָר גען נאָכ'ן טיש, אז די פלימעניקעס מיט די פלימעניצעס זענען געקומען צום פעטער גוט יום־טוב בעטען, פלעגט מען ניט רעדען פון קיין זאַך, נאָר פּונ'ם חרוסת. זיי פלעגען זיך נאָר ניט קאָנען זאָט אָפּלייבען פּונ'ם חרוסת:

— דער חרוסת איז אַיך היינטיגס יאָהר אָפּגערעטען, פעטער, מעהר ווי אלע יאָהר.

— פון אייער חרוסת איז מיר ניט איבערגעבליבען צום אַנדערען סדר, איהר זאָלט זאָגען, פעטער, אויף א רפואה.

— מיט אייער חרוסת האָבען מיר זיך, פעטער, געטיילט, ווי מיט קרעפעל־פלייש.

— וואָס טהוט איהר אריין, פעטער, אזעלכעס אינ'ם חרוט, וואָס ער קומט ארויס ביי אײך אזוי באַטעמ'ט?
 דער פעטער יאָסי האָט אויסגעהערט די דאָזיגע אַלע זיסע רעד און ניט געענטפערט נאָרניט, נאָר געשאַמקעט מיט די ליפען. ער האָט געוואוסט גאנץ גוט זייער ווערטה, און דאָך פלעגט ער אָנמוועלען פון זיי, ווערען ברייטער ווי לענגער.
 געהט, טענה'ט, ווערד הייזעריג רעדענדיג — ס'איז אַ פער-פאלענע זאך: הניפה איז אַ זיסער ביסען, מענשען האָבען עס לייעב, ווי צוקערלעקאָך.

ד.

צוויי אינטערעסאַנטע פאַרשוינען, מיט וועלכע מיר וועלען אײך באַלד בעקענען, זענען ליזאַ'ס בעלי-בתים: „פערערווע“ און „פערערווע“ — איז אַ צונעמעניש, וואָס לאָזט זיך ניט איבער-זעצען אויף קיין אַנדער לשון, סיידען אויף אונזער אידיש, זאָל לעבען. אויף אונזער אידיש וועט דאָס הייסען אזוי גרויס, ווי „א קישקע אָהן אַ דנאָ“. מיט איינעם וואָרט, „פערערווע“ איז אַ מענש, וואָס ס'איז איהם קאַרג די וועלט — און אָט אזעלכער איז ער טאַקי. די גרעסטע קראָם אין כתרילעווקע איז זיינע, און דער גרעסטער פדיון איז ביי איהם. וואָס ער קאָן אַמאָל אָפלייזען אין איין שעה, וועלען דאָס דריי קרעמער ניט לייזען אין אַ וואָך — און ס'איז איהם נאָך קאַרג. ער שלעפט קונים, שלעפט זיי ביי די פאַלעס, שעמט זיך ניט אַרויסשלעפען זיי פון יענעמ'ס קלייט, האַפט אָפטמאָל פון די קרעמער אַ מיאוסען פסק — מיט אַ נאַסען בעזים איבער'ן פנים, אָדער מיט אַ קאַנאווקע קאַלט וואַסער איבער'ן קאַפּ: „א איד אַ פערערווע זאָל ניט האָבען קיין טבע שטעקען די נאָז, וואו מע דאַרף ניט!“... אזעלכע סקאַנדאַלען פלענען זיך אויסלאָזען אַמאָל נאָך מיט אַ גרעסערען סקאַנדאַל ביי'ם מיראָוואַי. דער מיראָוואַי, אונזער אַלטער בעקאַנטער פאַן מילניעווסקי, פלעגט

אויסהערען ביידע צדדים מיט די עדות, אויס'מוסר'ען דעם בעל-דבר אליין:

— נאָווישטשע טי טאַקי פּערערוואָ? (וואָס ביזט דו אזוי זשענדע?) חיבאָזש בעזדיטנעי יאָסיקאָ טובי ניע דיאָדיקאָ? (איז דען דער אָהנקינדערדיגער יאָסי דיר קיין פעטער?)
און כדומה אזעלכע רעד פלעגט אַריינזעצען אין איהם דער מיראָוואָי, און די גאַנצע שטאָרט האָט געמאַכט פון איהם חוכא וטלולא. און פּערערווע זאָל זיך עס אפילו פּערקרימען. נאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. אָט אזא נפש איז פּערערווע. אַצינד וועלען מיר אַייך פאַרשטעלען זיין ווייב הצנועה מרת „פּע-רעוואָריכע“ שתחיה.

יעדער מאַן פּערמאַנט פּונקט אזא ווייב ווי ער איז ווערטת. פּערערווע האָט א ווייב, דאַרף זי הייסען פּערעוואָריכע. דאָס הייסט, הייסען הייסט זי ראַצעל, נאָר א נאָמען האָט מען איהר געגעבען פּערעוואָריכע, איבער איהר כאַראַקטער. זי איז א ביסעל אַיין אַיינגעגעסענע. איטליכען בעזונדער קאָכט זי אויס דאָס וואָס סער. מע קען זי אומעטום, ווי אַ ביזען שילינגער: „אָט איז זי שוין דאָ, די פּערעוואָריכע!“ — אזוי זאָגט מען אויף איהר אין מאַרק, אַז מע דערזעהט זי פון דער ווייטען. פּערעוואָריכע, אַז זי וויל עפּים קויפּען, דינגט זי זיך אזוי לאַנג, ביז מע זאָגט איהר אין די אויגען, אַז זי איז אַ פּערעוואָריכע. און דאָס האָט זי דוקא פיינט:

— מיט וואָס בין איך אַ פּערעוואָריכע? דערמיט, וואָס איך וויל ניט איבערצאָהלען? פאַר מיין געלט מעג איך מיד, דאַכט מיר, אַ ביסעל דינגען, צי ניין? זאָגט אפּשר, אַז ניין? אָדער אפּשר איז ביי מיר גנב'יש געלט? אָדער אפּשר מיינט איהר, אַז מיר האַנדלען מיט פאַלשע סיגנאַציעס? אָדער אפּשר איז גלאַט אַ מצוה ביי מיר נעמען טייערער?...

פּערעוואָריכע איז אַ אַרדינע, וואָס לעגט ניט קיין כבוד אויף קיינעם. אפילו איהר אַייגענער פעטער יאָסי (ער איז אַי תר

פעטער, ניט איהר מאנ'ס), וואָס אלע האָבען פאַר איהם דרד-ארץ, האָט מורא מיט איהר אַנצוהויבען. און אז עס מאַכט זיך אַמאָל, ער פערטשעפעט זי מיט אַ וואָרט, קאָן ער זיך פון איהר ניט אויס- באַדען אין צעהן וואַסערען. דער פעטער יאָסי האַפט זיך דעמאָלט מיט ביידע הענד ביי די אויהערען, לויפט-אַרויס אין דרויסען מיט אַ נואַלד :

— רבנו של עולם! שטראַף מיך מיט כּה-הקלע, מיט גיהנם, מיט וואָס דו ווילסט, אַבי לייז מיך אויס פון פערעוואַריכע'ס מויל!
דער פעטער יאָסי האָט שוין געפרובט אַ פאַר מאָל סטראַשען זי מיט דער צוואה — האָט דאָס אויך ניט געהאַלפּען. אדרבה, ס'איז נאָך געווען פיעל ערגער. זי האָט זיך אין איהם אזוי אייני- געגעסען אין די ביינער, אז ער האָט געשוואָרען פאַר אַ גאַנצען מנין אירען, אז זיי זאָלען וויסען, אז טאָמער חלילה געהט ער פון דער וועלט, איז דאָס נאָר איבער איהר, איבער אַט דער פערע- וואַריכע!

אַצינד וועלען מיר לערנען אַ קל-חומר: מה-דאָך דער פעטער יאָסי, וואָס אלע קוקען-אַרויס אויף זיין ירושה, האָט פון איהר אָפּגעשניטענע יאָהרען, היינט לאַ-כל-שכן אַ מאַן, און נאָך אזאַ מאַן, ווי פערערווע, על אחת כמה וכמה — מעג מען דאָך אַודאי בענגראַכען נייען איילען אין דער ערד, ער זאָל קיין תּחית-המתים ניט אויפשטעהן! איך בין נישט פערעוואַריכע'ס מליץ-יושר, נאָר איך געב איהר אָפּ דעם גערעכט: אַ מצוה אויף פערערווען. ער האָט געוואוסט נאָך פאַר דער חתונה, אז זי איז אַ שלאַק פון זיין ליעבען נאָמען, און האָט געהאַט ביר נאָך דער חתונה דרייסיג מאָל זי אָפּ'גט'ען; נאָר ער האָט דאָס ניט געטהאָן צוליבע'ן פעטער יאָסי'ס ירושה. כן יאבדו — אזא סוף מעגען האָבען אלע זשעדנע נשמות, וואָס פערקויפען זיך פאַר געלד!

מיר לאָזען איבער פערערווען מיט פערעוואַריכען און קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער ליזא'ן מיט איהר געליעבטען מאַסע.

ליזא איז אַרויסגעגאַנגען פונ'ם פעטער יאָסין מיט'ן חרוֹת און האָט נאָך נישט געמאַכט קיין פינה טריט, איז שוין אויסגע- וואַקסען מאַקס, און דאָס פאַרעל האָבען זיך געלאָזט ביידע שפּאַ- ציערען איבער דער בעריהמטער כתרילעווקער בלאָטע, וואָס בע- ווייזט זיך אַרויס מיט איהר גאַנצען חן, אז עס קומט פּסח. אַלטע לייט דערצעהלען, אז זיי געדענקען ניט, ווען ס'זאָל זיין אַמאָל אין כתרילעווקע אַ טרוקענער פּסח. אידען, זאָגען זיי, האָבען שוין אזא גליק, אז עס קומט פּסח, ווערד אַ דערטרינקעניש איבער דער גאַנ- צער שטאָדט. נאָך ערגער ווי אומעטום איז דער גרויסער פּלאַץ, אָדער דער שוהל'הויף, דאָרט, וואו עס שטעהען אַלע שוהלען, בתי- מדרשים און קלייזלעך. די כתרילעווקער בעלי-עגלות, וואָס זענען שאַרף אויף צונעמענישען, האָבען דאָס אַ נאָמען געגעבען „דאָס טינטורעל“. אַהין, זאָגען זיי, אז מע פּאָהרט אַריין מיט אַ וואָגען ערב'פּסח, דאַרף מען זיך אָפּגעזעגענען מיט ווייב און קינדער ביי העט נאָך שבוועת.

פון דעסטוועגען — לעבען זאָלען די כתרילעווקער אידען!
 איהר זאָלט זעהען, ווי מע געהט אין שוהל אַריין, אז סע קומט די ערשטע נאַכט פון פּסח, און דוקא אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג, און דוקא מיט לאַנגע קאַפּאָטעס, און דוקא אַטלעסענע. אַ סך האָבען זיך פערשפעטיגט, לויפען זיי אין איין אַטהעם, האָטש פּערחאַפען אַ ברכו. נאָך איין מאַקס האַפט זיך עפּיס ניט אזוי אין שוהל אַריין. מאַקס איז פּערנומען מיט ליזא'ן. ער האַלט מיט איהר אין מיטען אַ שמועס נאָך פון פּריהער. זיי געהען האַרט ביי די וועג, זוכען אַ סטעזשקע, און האָבען זיך אזוי פּערטיעפט אין זייער געשפּרעך, אז זיי האָבען נאָך ניט בעמערקט, וואו די צייט איז אַהינגעקומען. פּלוצים האָבען זיך אַ שאַט געטהאָן אידען פון די שוהלען, און ליזא האָט זיך אַ האַפּ געטהאָן מיט אימפעט:

— אוי, אַ מכה אויף פּערעוואַריכען! מע געהט שוין פון שוהל, און דער חרוֹת, משטיינס געזאָנט...

ליזא האָט נישט געענדיגט די פראָזע. עס האָט זיך געטראַךט פֿען מיט איהר דאָס, וואָס עס טרעפט זיך גאַנץ אָפֿט מיט אַ מיידעל אין כתרילעווקע: זי האָט זיך אויסגעגליטשט און האָט אַרויס-געלאָזט דאָס טעצעל מיט'ן חרוסת גלייך אין בלאָטע אַרײַן. אַזאַ אַנ-אומגליק! ליזא איז געווען אויס מענש! סע פערשטעהט זיך, אז וויפיעל ס'איז דאָ קללות אויף דער וועלט — זענען זיי גע-פלוניגען אויף פערעוואַריכע'ס קאָפּ. מאַקס האָט זי אָבער גיך בע-רוהיגט:

— האַפּט זיי בעני, די ינע בורזשוקעס! לעג זיי אָן אַ פּול טעלערעל מיט בלאָטע און לאָז דאָס זיין זיי פאַר חרוסת! נישקשה, זיי האָבען גוטע מאָגענס. זיי וועלען דאָס פאַרדייען... פאַר אַזאַ מין עצה האָט זיך ליזא פריהער ווי דערשראָקען: וואָס הייסט, זי וועט אָנהאַדעווען איהרע בעל-ביתים מיט בלאָטע? נאָכדעם איז דער געדאַנק איהר אַזוי געפּעלען, אז זי האָט זיך אַזש צעלאַכט פון דער דאָזיגער המצאה און האָט געטהאָן אַזוי, ווי מאַקס האָט איהר געהייסען, און האָט זיך געלאָזט לויפּען אַהיים וואָס ניכער, זיך דריי מאָל געזעגענט מיט מאַקסען, שטאַרק געקוועטשט ביי די הענד.

ה.

עס ליגט שוין עפּים אַזעלכעס אין דער טבע פון אַ מענשען, אז נאָט שיקט אונז צו עפּים אַ גוטע זאַך, טיילען מיר זיך דערמיט געהרן מיט'ן צווייטען. ובפרט אַזאַ זאַך, וואָס איז אַ מצוה און סע קאָסט קיין געלד ניט. אונזער העלד פּערערווע, ווי דער לעזער ווייסט שוין, איז עפּים ניט אַזאַ מילדער נדבן, וואָס זאָל זיך מפקיר זיין לטובת הכלל; נאָר אז עס קומט די ערשטע נאַכט פון פּסח, דערוועקט זיך אין איהם אַ געפּיהל פון צדקה, עס דערוואַרעמט זיך ביי איהם דאָס האַרץ, די האַנד ווערט ביי איהם אויפּגיבונדען און ער פּערזאָרגט אַלע זיינע נאָהענטע שכנים מיט'ן פּעטער יאָס'ס

חרוסת, איטליכען צו ביסלעך. בעת מעשה שיינט ביי איהם דאָס פנים, ווי ביי אַ מלאך, און אז מע ווינשט איהם, ער זאָל דערלעבען איבער-אַיגהר און זיין רייך (דאָס האָט ער דוקא ליעב!), ענט-פערט ער מיט אַ זיס שמייכלע, וואָס איז זעלטען אויף זיינע ליפּען: „גם אתם! גם אתם!“...

איצטיגס מאָל האָט זיך פּערערווע אַ ביסעל פּערשפּעטיגט מיט'ן חרוסת אויסטיילען. און איבער וועמען? איבער דער דיענסט. זי איז שפּעט געקומען. איין עזות פון אַ דיענסט! אַ תירוץ האָט זי צוגעטראַכט אַפילו זעהר אַ קלוגען: דער פּעטער יאָסי האָט זיך פּערהוסט, זאָגט זי, מיט סכנת-נפשות. אלע האָר-בען, זאָגט זי, געמיינט, אז ס'איז שוין איין עק, אויס פּעטער יאָסי!

— נו ?

— וואָס נו ?

— וואָס-זשע איז געווען ?

— וואָס זאָל זיין ? געזונט און שטאַרק, אויף אלע אידישע

קינדער...

דער מלך מיט דער מלכה, דאָס הייסט, פּערערווע און פּערע-וואַריכע, קוקען זיך איבער אַהן ווערטער, לאָזען אַרויס אַ טיעפען זיפּץ און מע זעצט זיך אוועק צום סדר.

דער „סדר“ איז שוין אזוי פיעל מאָל בעשריבען געוואָרען פון מיר און פון מיינע קאָלעגען, אז אַלץ, וואָס איך וועל אייך איצטער זאָגען, וועט זיין ניט מעהר, ווי איבערגעקייט פון פאַר-אַיגהרען. דאָס, וואָס איך וואָלט יאָ וועלען זאָגען איצט, איז נאָר איין זאָך: וואָס פאַר אַ כח ליגט אין דעם ליעבען הייליגען יום-טוב פסח, אז אַפילו אזא קאַלטע זאָך, אזא טרוקענע בריאה, ווי פּערערווע — אָסור, אויב איהר וועט איהם דערקענען! און פּערעוואַריכע ? וואו איז אַהינגעקומען איהר מויל, וואָס קאָן זיך קיינמאָל ניט בערר היגען ? פון וואָנען האָט זיך גענומען צו זיי ביידע אזא מילדע ווייכקייט, אזוי פיעל פריינדליכקייט און יום-טוב'דיגער חן אויף זייערע פנימ'ער ? עס איז, כלעבען, כדאי צו שטעהן פון דער-

ווייסען און צוועהן, ווי אזוי עס געהט צו ביי זיי דער סדר. ווי אלץ איז ניי, אלץ איז ריין, אלץ גלאַנצט, ווי גינגאלד, און אלץ זיצט ביי'ם טיש מיט רעשפעקט, און אלע אויגען קוקען אהין, אויף איין מענשען, אויפ'ן גוטען ליעבען קעניג פון דער דאָזיגער נאכט, אויף פערערווען, ווי ער טיילט-אויס פון זיין פולער האַנד איט-ליכען בעזונדער אויף אַ שטיקעל מצה זיין חלק מרור און חרוסת. פריהער פון אלע בעקומט איהר חלק, ווי דער עטיקעט פאָדערט עס, די קעניגין (פערעוואַריכע). נאָך דער קעניגין בעקומען צו ביסלעך מרור און חרוסת די פרינצען (די קינדער זייערע), וואָס קוקען אַרויס אויף דעם, ווי אויף עפּים רעכטס. נאָך די קינדער בעקומט אויך די דיענסט אַ היבשען חלק (דאָס איז שוין מחמת גוטסקייט), און ערשט אז די גאַנצע קעניגליכע פאַמיליע איז שוין אַרומגעטיילט מיט מרור און חרוסת, נעמט דער קעניג (פערערווע) און לעגט זיך אָן אַליין אויך אַ היבשע פאַרציע, זאָגט דעם „הנני מוכן ומזומן“ מיט אַ שענעם ניגון, מאַכט די ברכה און עסט אָנ-געלעהענט, מיט ברייטקייט, ווי עס פאַסט פאַר אַ מלך. אויף איהם קוקענדיג, נעמט זיך די מלכה אויך צום עסען, ווי דער עטיקעט פאָדערט עס, און אויף זיי קוקענדיג, טראָגען אויך די קינדער צו צום מויל דעם חרוסת און פערקרימען זיך :

— אוי! וואָס איז דאָס פאַר אַ מין חרוסת? ... קריצט אונ-טער די צייהן און שמעקט מיט... פע!

איין אַנדערס מאַל וואָלטען חברה קליינוואַרג זיך ניט גענאַרט פאַר אַזאַ איין עזות : זאָגען אויף חרוסת „פע“! ... איצטיגס מאַל אָבער איז זיי אָפּגעלאָפּען גלאַט, ווייל דער מלך מיט דער מלכה זענען אַליין אויך געבליבען זיצען מיט פולע מוילער, ניט אַהין, ניט אַהער : איינשלינגען — קאָן מען ניט, אויסשפייען — טאָר מען ניט... נאָר איין ליזאַ איז געזעסען און געקויעט, ווי אַ קאַלב, איהר חלק מצה (דעם חרוסת האָט זי בעצייטענס אַפּגעלאָזט אונטער'ן טיש...). מיט אַ שענעם חרוסת האָט זיי היינטיגען פּסח דער פעטער יאָסי מכבד געווען! וואָלט האָטש דער פעטער יאָסי

געווען זיין פעטער, ניט אי ה'ר ער, וואָלט שוין פּערעוואַריכע אָפּגעשפּיעלט פּערערווען אַ סדר, אַז עס וואָלט איהם פינסטער גע-
וואָרען די וועלט און נמאס דאָס קעניגען... היינט די בזיונות פון
די שכנים — וואָס וועלען די שכנים זאָגען? און כּך הוה — אזוי
ווי דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט: זיי זענען נאָך ניט פּאַרטיג
געוואָרען מיט'ן ערשטען האַלבען סדר, האָט זיך געעפּענט די טיר
און עס האָבען אָנגעהויבען געהן שלוחים פון די שכנים איינס נאָך
דאָס אַנדערע:

— נאט אייך אָפּ צוריק אייער חרוסת...

— דער טאטע האָט אייך געשיקט זאָגען אַ דאַנק פאַר'ן

חרוסת...

— אזא חרוסת עסט שוין בעסער איהר אליין געזונטערהייט...
אויף מאָרגען פּסח נאָכ'ן טיש זענען אַלע פּלימעניקעס און
פּלימעניצעס מיט זייערע קינדער געקומען, ווי דער מנהג איז, צום
פעטער יאָסי גוט יום־טוב בעטען. דער פעטער יאָסי האָט זיי
אָנגעגרייט אַ טיש פון כּל־טוב: דעם בעסטען ראָזינקעס־ווין (צער-
מישט מיט פּסח'יגען וואַסער), אַ סך וועלישע גיס (צום מיינסטען,
פּוסטע) און זילבערנע כּוסות מיט פּסח'יגע גלעזלעך אָהן אַ שיעור.
דער פעטער יאָסי, אין זיין יום־טוב'דיגען צעריסענעם, נאָך זיידע-
נעם אויסגענייהטען חאַלאַט, מיט דער געשטיקטער יאַרמעלעקע
אויפ'ן קאָפּ, האָט אויסגעזעהען ווי אַ טערקישער פּאַשאַ, וואָס האָט
אזוי ליעב געסט, אַז ער וואָלט זיי אַוועקגעגעבען די נשמה. ער
האָט נישט גערוהט, נישט געקאָנט זעהען, טאָמער זיצט איינער
אָהן אַרבייט, און האָט אַלץ געבעטען:

— קנאקט, קינדערלעך, קנאקט נים און פאַרטרינקט מיט וויין,

נאָך ווערד ניט שכור... פאַרגעסט ניט, אַז מיר האָבען היינט ביי-
נאַכט נאָך אַ סדר מיט נאָך אַ מאָל אַרבע־כּוסות, מיט נאָך אַ מאָל
כּרור און חרוסת...

— דער חרוסת איז אייך היינטיגס יאָהר אָפּגעראַטען, פעטער,

מעהר ווי אַלע יאָהר.

— פון אייער חרוסת איז מיר ניט איבערגעבליבען צום אַנדערען סדר, איהר זאָלט זאָגען, פעטער, אויף אַ רפואה.
 — מיט אייער חרוסת האָבען מיר זיך, פעטער, געטיילט, ווי מיט קרעפּעל-פּלייש.

— וואָס טהוט איהר אַרײַן, פעטער, אַזעלכעס אינ'ם חרוסת, וואָס ער קומט אַרויס ביי אײַך אַזוי באַטעמ'ט?

אַס אַזעלכע קאָמפּלימענטען זענען געפּלויגען פּון אַלע זײַטען, פּונקט ווי אַלע יאָהר. נאָר אײַן פּערערווע מיט פּערעוואַריכען האָבען געשוויגען, געקוקט אײַנס אויף דאָס אַנדערע און געקאָכט זיך שטילערהײַד אינוועניג, אַזוי לאַנג, ביז פּערעוואַריכע האָט דער-פּיהלט, אַז עס פּלאַצט אין איהר די נאַל, אַז טאָמער וועט זי שווייגען נאָך אײַן מינוט, איז אײַן עס פּון איהר לעבען! — און זי האָט אויפגעפּענט איהר מויל און האָט אַוועקגעלעגט אַ מענה-לשון, אַזוי ווי זי קאָן, און האָט זיי אַלעמען אָנגערופּען מיט'ן אמת'ען נאָמען, וואָס זיי האָבען פּערדיענט:

— פּאַרשטאַכענע אויגען! פּאַלשע מענטשען! פּאַרקויפּטע נשמות! האַליפּאַסניקעס! טעלעראַקער! ... מע ניט אײַך אַ ביסעל ווייס איך וואָס, אַ ביסעל נאָט זאָל מײַך ניט שטראַפּען פּאַר די רעד, און מע זאָגט אײַך, ס'איז חרוסת, — לעקט איהר די פינגער!?! ... אַ באַמבע זאָל געווען אַראָפּפּאַלען פּון סטעלי און פּלאַצען בײַם פעטער יאָסײַן אין שטוב, וואָלט זי ניט בעדאַרפּט אָנמאַכען אַזאַ רעש, ווי עס האָבען געמאַכט פּערעוואַריכע'ס ווערטער. סטייטש! זאָגען אויף דעם פעטער יאָסײַם חרוסת, אַז ס'איז „אַ ביסעל ווייס איך וואָס“, „אַ ביסעל נאָט זאָל מײַך ניט שטראַפּען פּאַר די רעד“, און נאָך וואו? בײַם פעטער יאָסײַן אין שטוב, פּאַר'ן פעטער יאָסײַן אין די אויגען! ניט אַנדערש, אַז פּערעוואַ-ריכע איז גערוהרט, ניט ביי אַלע געדאַנקען.

— ראַצעל! וואָס רעדט איהר דאָס? נאָט איז מיט אײַך!
 איהר זענט משוגע? צי חסר-דעה?

אזוי זענען אָנגעפאלען אויף איהר אלע איבעריגע פלימעניקעס
און פלימעניצעס, און פערעוואַריכע איז געוואָרען נאָך מעהר אויפֿ־
געבראַכט און האָט זיי אוועקגעגעבען בכפּל־כפּלים :

— משוגע מעגט איהר שוין אלע ווערען פאר מיר און פאר
מיין מאן און פאר מייע קינדער! איך בין א מענטש, וואָס קאָר־
טאָרי כ'האָב ליעב זאָגען דעם אמת — איך וועל ניט געהן לעקען
די פינגער פון אזא, איך בעט איבער אייער כבוד, א ביסעל...

— א ביסעל וואָס?

— א ביסעל דאָס!...

— פעטער! איהר הערט, וואָס זי זאָגט? זי זאָגט אויף
אייער חרוטה, אז ס'איז, איך בעט איבער אייער כבוד, א ביסעל
דאָס!...

ווער איז דאָ אים שטאַנד אָפּמאָהלען דעם פעטער יאָסי'ס
געקנייטשט פארמעט־פנים, מיט'ן פעטער יאָסי'ס נאָסע אויגען,
מיט'ן פעטער יאָסי'ס אומגעלומפערט שמייכלע, וואָס האָט זיך
אויסגעלעגט אויף זיינע האַלב־טוידמע ליפען? ער האָט זיך עפּים
מאָדנע איינגעבויען, געוואָרען מיט אַ מאָל קלענער, און אַ זאָג
געטהאָן צו אלעמען און צו קיינעם ניט, נאָר אין דער לופט אַרײַן:

— אַלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּעֶרֶעוואַרײַכֶּע!...

מעהר האָט מען ניט בעדאַרפט. פערעוואַריכע, אז זי האָט
דערהערט איהר אמת'ען נאָמען, האָט דאָס זי אזוי אויפגעטראָגען,
אז זי האָט אָנגעהויבען שיטען פעך און שוועבעל, ניט נאָר אויף
די קרובים, נאָר אפילו אויפ'ן פעטער יאָסי'ן אליין. וואָס ס'איז
איהר געקומען אויפ'ן מויל — דאָס האָט זי איהם געזאָגט. עס
האָט ניט געהאַלפּען פערערווע'ס אַרײַנמישען זיך און פערערווע'ס
צוהאַלטען זי פאר די הענד:

— לאָז מיר! איך בין אַ מענטש, וואָס קאַטאָרי איך האָב
ליעב זאָגען דעם אמת! — האָט זי געשריגען און געריסען זיך

צום פעטער יאָסין און האָט איהם אָנגערופען מיט אַ סך מאָדנע נעמען: „אָפּנאָט!“, „נאָלדענער זאַק!“, „קול שטרוי!“ „ציענגענע ביבקע!“ „אַלטער תּרח!“ „אויסגענייהטע יאַמפּערקע!“ „חרוסת-פּאַבריקאַנט!“...

איך ווייס ניט, וועלכער פון די דאָזיגע שונד-נעמען האָט אויף איהם אַממעהרסטען געווירקט, נאָר דעם פעטער יאָסין איז מיט אַ מאָל געוואָרען שטאַרק שלעכט און ער האָט זיך פּערהוסט אויף אַ גאַנצער שעה — די „זאַדישקע“ האָט זיך אין איהם צע-שפּיעלט מיט סכּנת-נפּשות. מען איז געלאָפּען און מע האָט גע-בראַכט דעם דאָקטאָר און מע האָט געטהאָן וואָס מע האָט געקאָנט. נאָר ס'איז געווען אַרויסגעוואָרפען: דעם זעלבען אויפּדערנאַכט, פּונקט צום אַנדערען סדר, האָט דער פעטער יאָסי אָפּגעגעבען גאָט די נשמה.

ע פ י ל אָ נ

תּכּף נאָך פּסח האָבען זיך צונויפּגעקלויבען ביי'ם פעטער יאָסי אין שמוּב אַלע זיינע פּלימעניקעס און פּלימעניצעס, און מע האָט איבערנעלייענט די צוואה, און עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דער פעטער יאָסי (זאָל ער מיר מוחל זיין אויף יענער וועלט!) האָט זיי אַלע געפּיהרט אין באָד אַרײַן. זיין גאַנץ עשירות, אַז מע האָט דאָס אַיינגעמײַלט צווישען אַלע קרובים, האָט זיך אָנגענומען אַרום און אַרום בּסך-הכל עטוואָס מעהר, ווי אַ הונדערטער אויף אַ פּאַרשױן. ווער עס האָט נישט אָנגעקוקט יענע צייט אונזער העלד פּערערווען, דער האָט קיינמאָל אויף זיין לבען קיין אמת'ען צער ניט געזעהען. אַ שענערען לעגט מען אין דער ערד אַרײַן. און פּערעוואַריכע? — פּערעוואַריכע האָט אויסגעלאָזט איהר גאַנץ ביטער האַרץ מיט אַלע צרות אויף פּערערווען. עד היום נאָך פּײַלט זי איהם און פּיעדעלט איהם אויף וואָס די וועלט שטעהט, און פּע-רעווע נעבאָד מוז דאָס שטילערהײד אַראָפּשלינגען. אַ ברירה האָט ער? ס'איז, זאָג איך אײך, אַ גאָטס רחמנות אויף דעם אידען!...

ליזא האָט ניט חתונה געהאַט פאַר מאַקסען, ווייל ער איז
 געפאלען, ווי אַ סנאַפּ, אינ'ם ערשטען גרויסען שטרייך נאָכ'ן ער-
 שטען גרויסען שאָס... איז זי אין אַמעריקאַ. זי אַרבייט דאָרטען
 מיט איהרע צוויי יונגערע שוועסטערלעך אין אַ „שאַפּ“ און געהט
 מיט זיי אויף אַלע „מיטינגען“. און האָטש זי איז נאָך אַ „גרינע“
 און ווערד פערשוואַרצט, ווי די אידען אין מצרים, פון דעסטוועגען,
 אַז איהר פרעגט זי, וואָס זי מאַכט, ענטפערט זי אַייך, אַז זי איז
 „אַללרייט“ און האָפט נאָך אַלץ אויף דער גאָלדענער צייט... מיר
 וועלען זיך נאָך מיט איהר אַמאָל בעגעגענען. זי האָט אונז וואָס
 צו דערצעהלען... דערווייל ווינשען מיר אַייך אַ גוטען, אַ פרייליכען,
 אַ כשר'ען פּסח.

